

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 4

FÖRSTA KAMMAREN

1969

---

5 februari

Debatter m. m.

Onsdagen den 5 februari	Sid.
Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m.	4
Meddelande ang. enkel fråga av herr Werner (vpk) ang. bedömningen av arbetsförmåga vid ersättning från den allmänna försäkringen	86

Onsdagen den 5 februari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollen för den 28 nästlidne januari.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1969 den 5 februari sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dessa fullmäktige, för anställande av val av

dels en ledamot jämte suppleant i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor för återstående del av valperioden 1966—1969 efter herr Torsten Andersson, som avgått ur riksdagen,

dels en ledamot jämte suppleant i samma styrelse för återstående del av valperioden 1968—1971 efter herr Gösta Eric Waldemar Sterne, som lämnat riksdagen; och befunnos efter valförrettningens slut ha blivit utsedda till

ledamöter

för återstående del av valperioden 1966—1969:

herr Larsson, Lars Thorsten,
ledamot av första kammaren, med 30 röster,

för återstående del av valperioden 1968—1971:

herr Tistad, Eskil Göran Daniel,
ledamot av första kammaren, med 31 röster;

suppleant för herr Larsson, L. T.:

herr Eriksson, John Erik,
ledamot av andra kammaren med 30 röster;

suppleant för herr Tistad, E. G. D.:

herr Ullsten, Stig Kjell Olof (Ola),
ledamot av andra kammaren, med 31 röster.

Nils Odhe

Fritz Börjesson

Ragnar Sveningsson

Per Jacobsson

År 1969 den 5 februari sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dessa fullmäktige, för anställande av val av en suppleant för ledamoten herr Per Olof (Olle) Dahlén i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, för återstående del av valperioden den 1 april 1968—den 31 mars 1971, efter herr Per Hilding som den 11 december 1968 erhållit befrielse från uppdraget; och befanns efter valets slut ha blivit utsedd till

suppleant för herr Dahlén, P. O.:

herr Mundebo, Kurt Allan Ingemar,
ledamot av andra kammaren, med 32 röster.

Nils Odhe

Fritz Börjesson

Ragnar Sveningsson

Per Jacobsson

På framställning av herr talmannen beslöts att de upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet skulle underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för de valda, dels ock, såvitt gällde valet av suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Statsverkspropositionen m. m.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller härmed vördsam om ledighet från riksdagsarbetet den 5—den 14 mars 1969 på grund av utlandsvistelse.

Stockholm den 5 februari 1969

Einar Dahl

Den begärda ledigheten beviljades.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades vidare herr *Stefanson* för tiden till och med den 18 i denna månad på grund av ett från honom inkommet, nu uppläst läkarintyg, utvisande att han vore sjukskriven för tiden till och med sistnämnda dag.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts skrivelse nr 3, med redogörelse för behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet motionerna nr 891—894.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogs bilaga 1 till statsverkspropositionen 1969 (finansplanen).

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! I nuvarande skede av de nordiska överläggningarna är det inte lämpligt att gå in på några detaljer rörande de frågor som behandlas där, men jag vill göra några allmänna reflexioner mot bakgrunden av det även historiskt sett stora projektet med en nordisk tullunion. Projektet är stort, kanske främst ur psykologisk synpunkt, och det är uppenbart att svårigheter tornar upp sig framför oss. Jag skall teckna en något vanvördig bild och säga att det nordiska badvattnet känns

kallt, om man står och känner sig för med foten. Alltid är det någon tå som det sticker till i. Det finns emellertid inte många som förnekar att en nordisk tullunion på lång sikt skulle vara till fördel för alla de nordiska länderna. Varje folkgrupp inom respektive land skulle tjäna på att en sådan union kom till stånd.

Övergångssvårigheter torde alltså komma att uppstå för vissa näringsgrenar. Jag vill deklarerera att när vi i folkpartiet förordar en nordisk tullunion — ur helhetens synpunkt — så gör vi det i medvetande om att övergångssvårigheterna måste bäras av alla gemensamt. Det svenska folket får räkna med att gemensamt bära de bördor som kan komma att läggas på t. ex. jordbruket. Här duger det inte att sväva på målet.

Socialdemokrater som sitter i regeringsställning har en särskild svårighet genom att en nordisk gemenskap försvårar möjligheterna att styra enbart efter eget huvud. I ett nytt läge måste man lyssna till andra, och det kanske är svårt för ett parti som är mer inställt på regleringsverksamhet än andra. Det kanske är särskilt svårt efter en valframgång. Jag hälsar emellertid med tillfredsställelse att statsminister Erlander, såvitt jag förstår, verkligen har satsat på att försöka få till stånd en nordisk tullunion, och jag önskar honom lycka till.

Jag nämnde att det finns risker för det socialdemokratiska partiet. Men risker finns för alla partier. Lurpassande beträffande vissa folkgruppers — och därmed väljargruppers — särintressen kan komma att skymma blicken för det gemensamma målet, allas bästa. Från folkpartiets sida vill vi medverka till att försöka överbrygga de klyftor som kan finnas.

Frågan om den vidgade gemenskapen kan, herr talman, tyvärr råka i den situationen att den kan utredas sönder; man kan hålla på för länge. För min del är jag dock övertygad om att vi, även om vattentemperaturen i det nor-

diska gemensamhetsbadet inte känns så behaglig för alla, så måste vi ändå hoppa på i.

Regeringens förslag till riksdagen, statsverkspropositionen, innehåller inga märkliga nyheter. Statsråden har tagit det lugnt efter ett gott val. Men statsråd som vilar på sina lagrar har placerat dem på fel ställe.

Konjunkturläget är nu något bättre än det var vid den här tiden för ett år sedan. Det bör slås fast, samtidigt som vi kan konstatera att socialdemokratiska spådomar efter valet om att det ekonomiska lyckoriket väntade bakom hörnet hittills har slagit fel. Det var inte alla socialdemokrater som spådde så, men en del gjorde det.

I finansplanen uttrycker man sig med ovanligt stor försiktighet om framtiden. Det finns åtskilliga reservationer i de något ljusare framtidsperspektiv som anger grundtonen i finansministerns uttalanden. Tveksamheten är utan tvivel berättigad. Osäkerheten om framtiden är stor på några punkter. Finansministerns avvägning av konjunkturpolitiken i dagens situation — jag betonar att det gäller dagens situation — kan jag i stort sett dela. Ett undantag utgör situationen i norrlandslänen, där arbetslösheten är besvärande stor. Vi föreslår att extra åtgärder omedelbart sätts in för att förbättra situationen i Norrland. Jag skall återkomma till detta.

Valutaoron från hösten 1967 och från vissa tillfällen under 1968 är över. Frågan är hur pass definitivt. Finansministern har rätt i att här finns ett faromoment. Med tanke på både vårt ekonomiska läge i allmänhet och eventuella nya valutakriser måste vi sträva efter en betydande förbättring av handelsbalansen. Det allvarliga bekymret med de låga industriinvesteringarna kommer här in i bilden. Ökade investeringar i näringslivet har nämligen en benägenhet att öka trycket på valutareserven. Därför är det viktigt, som vi tidigare och i år i flera motioner har

Statsverkspropositionen m. m.

betonat, att verkligen vidtaga en serie åtgärder för att möjligen förbättra vår situation.

En förutsättning för bättre balans är att hela näringslivets konkurrenskraft stärkes. Jag trodde att detta var en uppfattning som delades av alla. Till min förvåning, eller jag kanske skall säga undran, ser jag att finansministern uttrycker sig litet oklart. I finansplanen sägs att det »krävs en bibehållen och i vissa fall förstärkt konkurrenskraft hos det svenska näringslivet». Alltså endast i »vissa fall».

Vilka svenska företag eller näringsgrenar har det så välordnat att deras konkurrenskraft i förhållande till utlandet inte skulle behöva stärkas? Vi vet att man på de flesta håll i våra konkurrentländer satsar på att bli skickligare, helst mycket skickligare än motsvarande företag i Sverige. Finns det då några svenska företagare, som nu — så här efter valrörelsen — kan få betyget att de inte behöver höja sin konkurrenskraft?

En av vägarna att förbättra möjligheterna för svensk export är vidgad information i utlandet om Sverige och svenska varor. Regeringens snåla förslag till Sverigeinformation visar att den inte inser betydelsen av förbättrad PR för Sverige. Tydligt anser man att det mesta är väl beställt.

I höstas biföll riksdagen en motion som jag väckt med förslag om att samordna och effektivisera de exportfrämjande åtgärderna. Med den inställning som regeringen har får man kanske vänta på resultatet. Handelsministern har ju inte tidigare varit intresserad av att själv ta initiativ. Om jag skulle vara litet elak skulle jag vilja säga att kanske det socialdemokratiska ungdomsförbundet inte tycker om saken, och då är det väl inte så mycket att göra åt. Uppenbart är i varje fall att socialdemokraterna vacklar när det gäller denna sida av inställningen till näringslivet. Samtidigt satsar de flesta av våra konkurrentländer starkt ökan-

Statsverkspropositionen m. m.

de belopp på exportfrämjande insatser.

En av orsakerna till att de svenska industriinvesteringarna har varit oroande låga de senaste två åren och att vi haft osedvanligt stor arbetslöshet har varit det tidvis för höga ränteläget. Jag bortser då från sådana situationer som internationella valutakriser, då särskilda åtgärder måste vidtas, även beträffande räntorna. I annat fall kan vi riskera kapitalflykt till länder med väsentligt högre och därför fördelaktigare räntor för placerare.

Om penningpolitiken skall kunna vara ett av den ekonomiska politikens instrument måste den emellertid planeras så att man har hyggliga marginaler att röra sig med, *både* uppåt och nedåt. Räknar man med nödvändigheten av att inför risk för inflation få höja räntan, är det stor skillnad om man måste sätta in bromsen, räntehöjningen, från ett lägre eller högre utgångsläge.

Från regeringens sida brukar man när dessa saker diskuteras frambålla att det inte varit allmänt verkande medel som behövts för att stimulera taktiken i näringslivet utan främst specialinriktade. Jag noterar emellertid med tillfredsställelse att LO och Industrieförbundet — LO så sent som i torsdags — har uttalat samma uppfattning som folkpartiet, att kostnaderna för lånat kapital har varit alltför höga under de två senaste åren. Ingen hävdar att penningpolitiska åtgärder enbart skulle räcka till för att upprätthålla samhälls-ekonomisk balans, det vill jag betona.

En avgörande fråga för konjunkturpolitiken i dag är om det blir högkonjunktur och om det finns risk för inflation under den närmaste tiden. För min del tror jag att det inte är sannolikt att vi kommer i den situationen under det närmaste halvåret. Går man längre fram och kommer till slutet av år 1969, finns det anledning att inte utesluta den möjligheten. Regeringen har heller inte gjort det.

Regeringen säger att det i nuvarande läge är nödvändigt att satsa på en

stramare ekonomisk politik för nästa budgetår. Frågan är om detta är en riktig beskrivning av den finansplan som vi nu diskuterar.

Inom parentes, herr talman, vill jag fullgöra den plikt som enligt traditionen tillkommer den som talar först i remissdebatten i första kammaren, nämligen att yrka remiss. På grund av att vi har denna debatt senare än vanligt har statsverkspropositionen till stora delar redan remitterats. Därför ber jag nu att få yrka remiss på återstoden, dvs. finansplanen, till vederbörande utskott. Och så åter till budgeten.

I ett avseende är budgetförslaget stramare. Det sparande som finansministern pålägger svenska folket är större än tidigare. Regeringen lägger dessutom i sin argumentering stor vikt vid att den statliga upplåningen nu skall bli så mycket mindre än under innevarande år. 3 500 miljoner kronor lånar man upp i år, och 2 500 miljoner kronor tror man att det skall bli fråga om nästa år. Det skulle alltså bli en miljard mindre i upplåning. Allt talar för att detta är osannolikt. Det har väl också regeringen på känn.

För det första finns inte upptaget något anslag för lönehöjningar för de statsanställda. I fjol räknade man med 400 miljoner kronor. Ingen kan väl kritisera mig om jag bara för exemplens skull utgår från den siffran. Drar man 400 från 1 000 är man nere i 600.

För det andra kommer det anslagskrav på tilläggsstat senare under året. Låt oss säga att 100 miljoner kronor försvinner på det sättet. Då är vi nere i 500 miljoner i stället för de 1 000 som lånebehovet skulle minska med.

För det tredje är det, som finansministern själv anmärker, inte alls säkert att skatterna kommer att betalas in så mycket snabbare som han räknat med, vilket är en förutsättning för hans budgetresonemang. Där kan alltså större delen av de återstående 500 miljonerna försvinna.

Statsverkspropositionen m. m.

Mot bakgrunden av bland annat dessa tre omständigheter undrar jag var regeringen får underlag för påståendet att man lägger fram en stramare budget.

I den allmänna debatten har de senaste dagarna klargjorts från folkpartiets och centerpartiets sida att vi har omprövat vår inställning till motionsverksamheten. Hittills har vi mycket ofta gått in i en detaljanalys på ett i och för sig stort antal poster i de budgetförslag regeringen lägger fram. Denna arbetsmetod är närmast unik i parlamentariskt styrda demokratier. Prövningen under två korta veckor vid riksdagarnas början kan dock aldrig bli ett genomarbetat alternativ till de tusentals sidorna och förslagen i statsverkspropositionen. Under 1960-talet har en stegrad otillfredsställelse rått med denna metod. Av dessa och andra skäl har vi därför nu valt att inrikta oss på att mera markera den viljeinriktning på lång sikt vi har för våra strävanden.

Vi hoppas emellertid att kunna bidra till att bredda underlaget för en mer långsiktigt inriktad politisk debatt, något som den svenska demokratin verkligen behöver. Vi kommer också att under året från folkpartiets sida på ett mer markerat sätt än tidigare utanför riksdagen föra ut till offentlig debatt material för en, som vi hoppas, ingående diskussion om centrala samhällspolitiska frågor. För vår del ingår alltså avståndstagandet från den av högern en gång lanserade tanken på så kallade skuggbudgeter endast som *ett* led i ett försök att bidra till en vitalisering av den politiska debatten i vårt land.

En av de företeelser som mest högljutt kritiserats på senare tid är marknadsekonomin, och jag skall anföra några principiella synpunkter på denna, vilka också berörts i några av våra motioner.

Det är ingen tillfällighet att de största ekonomiska framstegen, de bästa resurserna att bidra till trygghet och omvårdnad för alla växt sig starkast i de

demokratiska länderna där marknads ekonomin legat till grund för det ekonomiska livet. Det är inte de ekonomier som varit grundade på mer eller mindre långtgående inslag av marxistiskt-socialistiska teorier som gett de bästa förutsättningarna att tillgodose det allmännas intresse.

Marknadsekonomin kan emellertid inte fungera väl utan att det föreligger vissa grundförutsättningar. Och jag skall ange några. God samhällsekonomisk balans är en av dessa, och här har statsmakterna en huvuduppgift.

Planeringen av de offentliga insatserna måste göras under stor öppen redovisning. Här brister det. Det är inte bara det att man söker dra en slöja över vissa saker, t. ex. planeringen inom kommunikationsdepartementet. Planeringen är också brisfällig. Man arbetar med i stort sett endast ett ekonomiskt perspektiv.

Den statliga långsiktiga ekonomiska planeringen måste arbeta med flera alternativ för att kunna ge medborgarna vägledning då de skall skaffa sig en uppfattning om samhällets utveckling. Mot nuvarande statliga planeringsarbeten kan riktas samma typ av kritik som nu gör sig starkt gällande beträffande stadsplanearbetet. Det är i båda fallen för den oinvidde ett svårtillgängligt material att arbeta sig in i.

Den ekonomiska planeringen måste underlätta en samordning av det offentligas insatser inom skilda områden. Man måste sträva efter att i god tid få en uppfattning om de problem som möter stat och kommun. Öppen redovisning hjälper företag och organisationer att samverka.

Mer långsiktig planering ger statsmakterna bättre möjligheter att bedöma den statsfinansiella utvecklingen. Man får fastare grund för nödvändig angelägenhetsgradering av de många kostnadskrävande åtaganden som ligger framför. Man kan bättre väga in verkningarna av reformer både på lång och kort sikt, t. ex. skattereformer, social-

Statsverkspropositionen m. m.

reformer, utbildningsreformer, arbetskraftsbehov etc.

Det vi förordar är alltså något annat än en marxistisk planekonomi. En sådan har som utgångspunkt att centraldirigerande planerare, teknokrater, skall kunna ha tillräcklig överblick, tillräcklig insikt för att i detalj sitta och bestämman om vad som skall investeras och vad som skall produceras. Då får man verkligen stora risker för godtycke och misstag i bedömningen. Med bättre statlig planering skulle man också kunna ställa större krav på näringslivet att bedriva sin verksamhet under sund konkurrens och i samverkan med det allmänna.

Jag noterar med tillfredsställelse att finansministern säger att regeringens politik måste vara inriktad på att upprätthålla en effektiv konkurrens. Det är bra att detta sägs, då så många socialistiska element spy sin galla över den fria konkurrensen och förnekar att den är ett nödvändigt medel för att nå effektivitet.

Jag vill tillägga att det aldrig kan bli fråga om ett val av den typ som t. ex. statsministern brukar framhålla, ett val mellan konkurrens och samverkan. Vi måste ha både konkurrens och samverkan.

Marknadsekonomin kan inte upprätthållas utan att staten har vissa kontrollmedel i sin hand, vissa möjligheter att avbalansera olämpliga följder av näringslivets beslut. Det är här vi ser med viss förvåning på en del uttalanden från socialisthåll. De som säger sig företräda den marxistiska eller socialistiska samhällsuppfattningen uttalar sin misstro mot dem som arbetar inom näringslivet; i någon mån skiftar ordalagen alltefter närheten till valdagen, men misstro har man. Företagarna och de stora grupper av tjänstemän och experter, som leder företagen i vårt land, anses oftast handla av rent företagsegoistiska motiv.

Det egendomliga är, att de som säger så tydligen går ut från att övriga yr-

kesgrupper gör sina insatser av helt andra och ädlare motiv.

Här rör det sig alltså om någonting så intressant som människouppfattningen.

Enligt socialistisk uppfattning präglar yrket karaktären. I detta är man klart trogen den marxistiska historieuppfattningen. Det är de materiella tingerna som bestämmer människornas handlande — tydligen är det dock därvid bara fråga om vissa bestämda yrkesgrupper. Hade man ett annat jobb, vore man en annan människa med annan moral, enligt socialistisk uppfattning.

Samtidigt hävdar dessa personer — och de finns i någon mån innanför men mest utanför socialdemokratin — att vi skulle kunna ha ett stort framåtskridande även om den ekonomiska stimulansen inte fanns.

Här har givetvis det socialdemokratiska partiet ett problem, och jag skall inte försöka lösa det. Däremot vill jag hävda att de försök som görs att efter yrkestillhörighet enkelt dela in människorna i bra och dåliga, i solidariska och osolidariska — en indelning som jag här spetsat till, det medger jag gärna — bottnar i något så fundamentalt galet som en felaktig människouppfattning.

Självfallet uppvisar alla människor en blandning av goda och mindre goda böjelser. Vi gör bra och mindre bra saker. Det gäller också företagare och företagsledare. En marknadsekonomi kan inte fungera utan att staten t. ex. har kontroll över monopol och karteller; det är en urgammal liberal uppfattning. Manchesterliberalismen var aldrig en reell politisk handlingslinje. De liberalt politiskt verksamma har också hävdat detta. Folkpartiet har i år liksom en rad tidigare år företagit stärkning av dessa kontrollmöjligheter, utöver vad regeringen föreslagit. Men det är bara ett exempel.

Allt det som produceras i marknadsekonomin är inte bra varor, inte nöd-

Statsverkspropositionen m. m.

vändiga varor. Marknadsekonomi kan därför inte fungera på bästa sätt om inte konsumenterna får tillräckligt med information för att kunna göra ett vetligt urval bland de varor och tjänster som bjuds ut. Ökad satsning på konsumentupplysning har folkpartiet år efter år krävt, men det går väldigt långsamt när den socialdemokratiska regeringen skall tillgodose detta samhällsintresse.

Jag säger med avsikt »samhällsintresse» därför att det är fråga om ett för alla gemensamt intresse, oberoende av om de formellt sett är producenter eller ej. Alla är ju konsument.

Här finns stora uppgifter för den som vill göra en insats i upplysningens tjänst.

Men jag vill tillägga en sak: låt oss slippa centrala »tyckare» som skall dirigera produktionen i den riktning de anser att konsumenterna måste rikta sitt urval. Några överförmyndare på konsumentområdet finns det inte behov av. — Jag skall inte säga mera på denna oerhört viktiga punkt. Fru Hamrin-Thorell kommer att senare diskutera problemet.

När vi från folkpartiets sida betonar nödvändigheten av kontroll över den centrala statsmakten, regeringen och dess många organ, sker det utifrån samma människouppfattning som leder oss till att kräva kontroll över näringslivet och balanserade insatser.

Det ligger i den mänskliga naturen att ibland falla för frestelsen att utnyttja maktpositioner för åtgärder som inte är objektivt motiverade. Vi är motståndare till ett förstatligt näringsliv. Jag påstår inte att socialdemokraterna har föreslagit något helt förstatligt näringsliv, utan jag försöker diskutera frågan mer principiellt, vilket jag hoppas uppmärksammas. Ett förstatligt näringsliv skulle ge de politiska instanserna en alldeles enorm makt, och vi tycker nog att den makt som statsmakterna redan har sannerligen inte är liten.

I detta sammanhang vill jag ta upp

villkoren för statlig och enskild företagsamhet.

Sund konkurrens borde innebära bl. a. konkurrens på lika villkor mellan enskild och statlig företagsamhet. Det är ganska märkligt hur räddhågade socialdemokraterna visar sig vara att mera konsekvent genomföra detta i praktiken. Några exempel:

Statliga företag får ofta kreditförmåner som privata inte kan få.

Den statliga affärsbanken skall enligt regeringen gynnas av de statliga institutionerna och företagen. Sund konkurrens skulle givetvis i stället innebära att den bank som ger den bästa servicen på de rimligaste villkoren skulle man göra affärer med, oavsett vilken bank det var. Nej, socialdemokraterna är tydligen rädda för att Kreditbanken då inte skulle klara sig tillräckligt bra. Vilken anledning skulle det annars vara?

De flesta statliga företag behöver inte drivas så rationellt att de går med vinst. Just det förhållandet att ett företag är lönsamt är ju annars ett bra bevis på att det drivs effektivt.

Uppräkningen skulle kunna fortsätta, men exemplen räcker. Socialdemokratins välvilliga inställning till den fria, sunda konkurrensen stannar i många fall utanför statliga företags direktörsdörrar. Innanför kommer den inte.

Den stora arbetslösheten i Norrland visar på ett dilemma som regeringen befinner sig i. Man har vägrat att ta till allmänt stimulerande åtgärder i sådan omfattning att de skulle ha påverkat norrlandslänen. Det skall i stället vara planmässigt och punktvis insatta åtgärder, säger socialdemokraterna.

Norrlandspolitiken har dock hittills varit mer improviserad än planmässig, vilket fått svåra konsekvenser för invånarna. Situationen för befolkningen i Norrland har förvärrats. Trots att läget på arbetsmarknaden som helhet förbättrats har vi stor arbetslöshet i Norrland, och i vissa områden stiger den.

Statsverkspropositionen m. m.

Lokaliseringpolitiken har haft positiva effekter för Norrland men inte så stora som man ursprungligen hoppades. Hindren för lokalisering i t. ex. Norrlands inland är inte i första hand av ekonomisk natur. Ett av de mest väsentliga skälen till svårigheterna för industrilokalisering där är osäkerheten inför framtiden. Man vet inte om utflyttningen kommer att fortsätta, vilket i så fall skulle resultera i en sämre service, som i sin tur påskyndar utflyttningen, osv. i en ond cirkel. Detta är sannernligen ingen bra jordmån för initiativ — man uppfattar läget så där uppe. Därför måste invånarna där garanteras en viss minimiservice. Annars fortsätter den olyckliga utvecklingen.

I detta sammanhang kommer också frågan upp om sänkta kostnader för person- och godstrafik samt billigare elström för Norrland — kanske också för Gotland. Gotland är verkligen ett specialproblem i sammanhanget, som det kanske finns anledning att återkomma till i andra sammanhang. Vidtog man dessa förändringar beträffande taxor och kostnader, skulle det betyda en hel del för Norrland.

Vissa verkstäder som statliga företag sätter i gång för eget bruk kan med fördel förläggas till Norrland. Från militärt håll betonar man att om det blir för litet folk i Norrland försvåras försvaret av denna landsdel. Det vore då rimligt att försvaret undersökte om det inte fanns möjligheter att förlägga en del verkstäder dit.

Allt pekar på, som vi sagt i en motion till årets riksdag, att man måste ha en särskild utvecklingsplan för Norrland — och gärna också för Gotland.

I höstens allmänpolitiska debatt sökte jag dra in finansministern i en diskussion om planeringen för en stor skattereform, men herr Sträng avböjde att deltaga. Han angav en del skäl för sin vägran att diskutera. När man nu läser årets finansplan förefaller det verkliga

skälet ha varit att regeringen inte vet vad den vill.

Från folkpartiets sida har vi tidigare tagit upp det stora problemet om de snabbt växande kommunalskatterna. Vi har nu inför riksdagen lagt två principiellt betonade motioner som berör dessa problem. Motionerna är också exempel på vad jag nyss berörde om behovet av en mer ingående debatt om utvecklingstendenserna i vårt land. Herr Tistad kommer att mera i detalj diskutera dessa problem. Jag skall endast ta upp dem ur två huvudsynpunkter.

Den ena är frågan om fördelningen av kostnaderna för samhällsuppgifterna på kommunerna och staten. Genom de beslut som träffats av statsmakterna har fler och fler uppgifter lagts över på kommunerna, och mer av kommunalskatterna går till utgifter som staten ålägger kommunerna att sköta. Utrymmet för den kommunala självstyrelsen blir därför mindre, vilket är ett allvarligt perspektiv. Skulle så också t. ex. en del av kostnaderna för vägväsendet tvingas på kommunerna, vilket vägverket hotar med, skulle läget bli än värre. Jag påpekade det i höstas. Nu säger kommunikationsministern att han på denna punkt inte vill ge något som helst besked.

Den andra huvudsynpunkten är problemet hur man skall lätta skattebördan för låginkomsttagarna. Vi har skisserat en metod som skulle lätta det totala skattetrycket på de enskilda individerna utan att minska kommunernas resurser.

De här av mig endast antydda problemen måste ses i sammanhang med andra skattefrågor. Sambeskattningen bör tas bort och ersättas av en individuell beskattning. En sådan reform kräver en lång övergångstid. Men den bör, tycker vi, beslutas i sammanhang med familjepolitiken i allmänhet. Detsamma gäller marginalskatteproblemet.

Vi inbjuder alltså partierna och and-

ra intresserade till en ingående debatt kring dessa mycket väsentliga frågor. Ingen begär att problemen skall lösas i denna debatt i dag, men det borde i dag bli klart om regeringen vill ta ett stort samlat grepp eller som hittills gå efter principen »tål du det, så tål du det». Då hamnar vi i det som även herr Sträng nu kallar skatteleda.

En konsekvens av vårt ställningstagande till statsverkspropositionen är att vi inte motionerar om anslagshöjningar för nästa budgetår för försvar och u-hjälp. Detta rubbar ingenting av den inställning vi redovisade inför riksdagen i fjol. Socialdemokratins vägran att samverka kring det svenska försvaret var beklaglig. Vi ansåg redan då, att för litet medel avsattes till försvaret. Det mest oroande är hur det skall bli med försvaret efter 1971/72, då den nuvarande försvarsplanen slutar.

Försvarsministern har egendomligt nog ingenting att meddela riksdagen beträffande sin syn på de förändringar som inträtt i det säkerhetspolitiska läget i Europa. Det finns inte ett ord därom i försvarshuvudtiteln.

Inte heller redovisar han någon syn på den omprövning av försvarsbeslutet som, enligt vad riksdagen beslöt i fjol, skulle ske varje år. Var allt fullkomligt förra året så att ingen prövning behövdes i år? Eller är det bara ett uttryck för en efter valet tilltagande socialdemokratisk nonchalans?

När försvarsministern beskriver de skilda planer som skall framläggas, kan man lätt få intrycket att dessa skall ersätta de tidigare gemensamma försvarsberedningar som partierna arbetat med för att söka komma överens om försvaret. Folkpartiet och centerpartiet har utgått från önskvärdheten av fortsatta försök till samförståndslösningar och begär därför att riksdagen uttalar sig för detta. Det säkerhetspolitiska läget understryker angelägenheten härav.

När vi gör det, måste vi också vara beredda att med socialdemokraterna diskutera försvarskostnaderna mot bak-

Statsverkspropositionen m. m.

grund av det statsfinansiella läget. När folkpartiets ordförande Sven Wedén påpekade detta i ett anförande häromdagen, greps en del moderata samlingspartitidningar av stora skälvan och menade att så får man inte säga. Det skall bli intressant att höra om herr Virgin, som jag har uppfattat som en varm försvarsvän, har samma inställning. Kommer han att avvisa sådana tankar och bara vilja ställa ut en räkning på ökade försvarskostnader för tiden efter 1971/72?

Vi har fortfarande den uppfattningen, att det beslut socialdemokraterna och dåvarande högerpartiet träffade i fjol innebar att u-hjälpen blev för snålt tilltagen. Vi är villiga att diskutera ett snabbare förverkligande av planerna för vidgad u-hjälp. Är socialdemokratien villig till detta?

Riksdagen skall senare under våren ha en särskild utrikespolitisk debatt, och därför skall jag endast göra ett par korta reflexioner till aktuella händelser.

Utrikesminister Torsten Nilssons sätt att strunta i att överlägga med de andra nordiska utrikesministrarna om problemet Nordvietnam har väckt berättigad kritik i de andra nordiska huvudstäderna. Kritiken är fullt förståelig. Handlingssättet kan inte försvaras.

Man kan göra en jämförelse med den svenska förtrytelsen, när den förra danska regeringen ändrade inställning i sydafrikafrågan utan att i förväg ta kontakt med de andra nordiska utrikesledningarna.

Utrikesministerns handlingssätt blir inte bättre för att han nonchalerade det av riksdagen tillsatta organet, utrikesnämnden, som han enligt grundlagen bör överlägga med innan betydelsefulla beslut fattas.

När det gäller sakfrågan att ackreditera en svensk ambassadör i Nordvietnam har vi från folkpartiets sida sagt att vi inte har något behov av att polemisera med regeringen. Tidpunkten kunde dock ha varit bättre vald. Jag

Statsverkspropositionen m. m.

utgår ifrån att i framtiden en regering i Sydvietnam inte kommer att behärras av generalsjuntor. Med tanke på det intresse svenska folket har för utvecklingen i Vietnam vore det värdefullt om statsministern tillkännagav att vi skall hålla oss med bättre bevakning där än vad som hittills skett.

De upprörande avrättningarna av judar i Irak har skärpt situationen i Mellanöstern. Den kan nu komma att flamma upp på ett våldsamt sätt och få oanade konsekvenser. Man får innerligt hoppas att medlingsförsöken skall lyckas.

Det är mycket som torde komma att få vänta i avvaktan på fred i Vietnam och något lugnare förhållanden i Mellanöstern, kanske också frågan om stopp för spridning av kärnvapen. Det är möjligt att statsrådet Alva Myrdal kan ha något att meddela kammaren på denna punkt.

Judarnas situation i Östeuropa har ytterligare förvärrats efter tjeckkrisen. Det är förödmjukande för mänskligheten att denna och andra förföljelser av folkgrupper skall fortsätta världen över.

Mordet på den afrikanske moçambiqueledaren dr Mondlane är upprörande och djupt beklagligt. På mig hade han gett intrycket av att äga både den styrka och den balans som det växande och nya Afrika skulle behöva.

Kriget i Biafra fortsätter med hungersnöd, lidande och död i sitt följande. Utrikesminister Torsten Nilsson avvisade i fredags Sven Wedéns förslag, att Sverige skulle göra mera energiska insatser för att undersöka möjligheterna till att stoppa blodbadet. Det realpolitiska skälet för denna vägran är givetvis att många av de afrikanska staterna inte skulle tycka om ett svenskt eller ett nordiskt initiativ. När tusenden dör varje dag, är det inte skäl nog.

Till sist, herr talman, några reflexioner av helt annat slag.

Mycket av den politiska debatten rör sig om ekonomiska problem, och visst

är dessa av avgörande betydelse. Men det finns sedan åtskilliga år en reaktion mot oss politiker vilken går ut på att vi snedvrider debatten genom att för ensidigt koncentrera oss på det ekonomiska, på standard, mätt i kronor. De som deltar i miljödebatten säger att eftersom vi intresserar oss för litet för den frågan, så är den ett bra exempel.

För många i vårt land och ändå fler i andra länder är dock den stora frågan för dagen just ekonomin, och därför är det berättigat att vi sysslar med den. Men visst finns det fog för kritiken mot oss. Pengar är inte allt som kan möjliggöra ett intresseväckande liv.

Den store humoristen Gahlin har turnerat denna synpunkt på ett alldeles speciellt sätt. Jag instämmer i vad han sade för en tid sedan: »Att uppleva så mycket som möjligt behöver inte nödvändigtvis betyda att leva upp så mycket som möjligt.»

Reaktionen mot ekonomiskt överdåd är glädjande och sund. För den som växt upp inom den religiösa folkrörelsen är denna reaktion lätt att känna igen och lätt att ha förståelse för.

I väckelserörelserna fanns det tidigare ett fördömande drag i inställningen. Man var så koncentrerad på det enda nödvändiga, att allt annat blev av ondo. Nu är denna inställning borta från trossamfunden, men den har dykt upp på andra håll. I en del av den debatt som föregick julfirandet fanns ett starkt fördömande drag. Det gick så långt att allvarligt sinnade människor frågade sig själva och andra om de fick ha julgran och glädja varandra med julklappar som man ändå behövde. Men detta måste i all rimlighets namn få vara saker som var och en måste få bestämma om själv. Annars får vi ett andligt förtryck, en förmyndarmentalitet som skapar undran, oro, förtvivlan. Det kan folk som ägnar sig åt människovård vittna om.

Ur religiös synpunkt, ur medmännisklighetssynpunkt, är det personliga ekonomiska överdådet av ondo. Det är där-

Statsverkspropositionen m. m.

för utmärkt att djupt engagerade människor, gamla och unga, reagerar mot vräkighet och lyx. Utan att bli missförstådd kanske jag kan få tillägga att jag anser att den reaktionen bör finnas inte enbart vid jultid, men också då. Som väl var fanns det en hel del människor, även unga, som förstod detta — jag tänker bland annat på dem jag mött inom de kristna studentrörelserna.

Deras verksamhet och hängivna arbete liksom många församlingars, Stadsmissionens, Frälsningsarméns och andra ideella organisationers — det var nämligen inte bara religiösa organisationer som gjorde insatser — rön-te inte denna gång lika litet som förr om åren någon större uppmärksamhet i våra massmedia. Felet var givetvis att de inte som bakgrund hade att de ville komma åt något samhällsorgan, i detta fall det socialdemokratiska socialborgarrådet i Stockholm. Hade de gjort det så hade de självfallet fått mycket större utrymme i t. ex. TV under julhelgen. I månfärdens skugga inskränkte sig ju TV:s inrikespolitiska bevakning i alltför stor utsträckning till dygnsbevakning av sådana marxistiska upptåg. Det sista var en parentes, men jag kan försäkra att den är djupt känd.

Jag fick i går en uppgift från riksdagens upplysningstjänst — jag hade begärt den — om vad det kostar polisen att bevaka alla möjliga demonstrationer och ambassader. Enligt uppgift från justitiedepartementet beräknas kostnaden för varje årsarbetskraft till 30 000 kronor. Eftersom rikspolisstyrelsen uppger att det är 160 årsarbetskrafter som åtgår blir det en kostnad på 4,8 miljoner kronor. Det är ganska mycket pengar som skulle kunnat användas på annat sätt.

Från politisk synpunkt vill jag mot bakgrunden av kritiken om att ekonomin spelar för stor roll hos oss politiker i våra debatter poängtera en sak. Jag gör det då givetvis från folkpartiets utgångspunkter. När vi betonar vikten av fri konkurrens och effektivitet

i näringslivet är det inte för att ett litet antal människor skall kunna leva ett lyxigare liv. De som har mycket pengar och som inte förstår att sköta sina pengar rätt har redan i och för sig tillräckligt mycket, om jag nu skall tillägga ett rent personligt tyckande. Det är inte för dessa senares skull som en alldeles övervägande majoritet av denna riksdag t. ex. är medveten om att det inte går att höja skatteskalorna hur mycket som helst, vi kan ha delade meningar om vissa avvägningar. Det är bara en konsekvens av den människoupfattning vi har. Folk behöver i de flesta fall en viss ekonomisk stimulans för att göra sitt bästa.

Man kan emellertid inte slå sig till ro med bara detta konstaterande. Oavsett hur mycket eller litet man tror på möjligheten att stimulera till större osjälviskhet och hängivnare insatser, även utan ekonomiska fördelar, kan man inte uppge det målet. En riktig självkän-nedom borde dock leda till att man inte ställer förhoppningarna alltför högt, alltför snabbt.

Inte desto mindre måste varje allvarligt politiskt engagement som en huvudbeståndsdel ha omtanke med dem som har det sämst ställt. Jag tänker då inte enbart på den ekonomiska bristsituation vissa människor i vårt land befinner sig i utan också på den ensamhetskänsla, den brist på mänsklig gemenskap och värme som många i så hög grad saknar. Jämlikhetsfrågan har också en gemenskapssida. Det är därför som en reformering även av vårdpolitiken är så väsentlig.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Låt mig börja med att göra en deklaration. Det nya namn under vilket mina partikamrater och jag från och med denna riksdags början uppträder — moderata samlingspartiet — har vi antagit i stället för det tidigare namnet högerpartiet. Vi har gjort det därför att modernt språkbruk —

Statsverkspropositionen m. m.

framför allt i televisionen, radio och press — har utvecklats så, att det var nödvändigt att finna ett namn som bättre motsvarar den politik vi tidigare har fört och även i fortsättningen ämnar föra.

Bytet av namn innebär inget byte av politik. De grundvärderingar, principer, ideal och framtidsmål som högerpartiet arbetade för kommer moderata samlingspartiet också att arbeta för. Den öppenhet som högerpartiet visade inför de nya krav som samhällsutvecklingen undan för undan ställer kommer moderata samlingspartiet också att visa.

Vi har med vårt namn velat markera vår beredvillighet till konstruktivt samarbete — till en samling kring väsentliga värden över gränserna mellan olika grupper i samhället. Vi kommer självständigt att redovisa vår mening och arbeta för den, men vi vill samtidigt söka alternativ till den socialdemokratiska politiken, om vilka alla borgerligt sinnade kan enas. Vi kommer att utforma en politik som förenar kravet på moderation — måttfullhet — i anspråken på snabbhet i förändringarna med kravet på att leda utvecklingen mot det som för oss är värdefullast, yttre trygghet för hela nationen, inre trygghet till liv och egendom för den enskilda människan, kulturutveckling på grundval av våra gamla kristna värderingar, snabba ekonomiska framsteg i ett fritt näringsliv som ger sysselsättning och ökat välstånd åt alla, ett ökat, allmänt spritt ägande, bättre valfrihet mellan olika önskemål och sist men inte minst en god omvårdnad av alla, i första hand dem som särskilt behöver samhällets stöd och hjälp.

Som ett moderat parti känner vi vårt ansvar tungt och vår uppgift stor inför det ökade inflytande som nu ges åskådningar med klart odemokratiska betraktelsesätt — extrema grupper som visar öppet förakt för demokratin och för de värden som kännetecknar ett västerländskt rättssamhälle, grupper som har våldet som argument, samhällsomstör-

tande verksamhet som arbetsmetod och diktatur som mål. Deras attacker måste hos alla demokratiska partier inskräpa den gamla sanningen att demokratin inte är något för alltid givet, utan en politisk livsstil som ständigt måste försvaras och erövrats på nytt. Den försvaras inte genom flathet och undfallenhet.

Samhället måste skydda sig mot angreppen, i första hand genom att dämpa den orimliga och i förhållande till antalet anhängare sannolikt alldeles överdrivna uppmärksamhet som de ägnas i statens monopolmedia — TV och radio.

Vi läste för ett par dagar sedan om oförsämdheter mot ett statsråd från studenters sida under en diskussion om universitetsproblem. Händelser av den arten börjar bli alltför vanliga. Jag hoppas att regeringen äntligen skall reagera och aktivt verka för att våra studenter inte bara skall bibringas utbildning utan också uppfostran i den mån det behövs.

Hur skall våra akademiker kunna fylla sitt framtida svåra värv som lärare och föredöme för nya generationer, om de inte själva har förvärvat den hänsyn för andras meningar och den självbehärskning, som är nödvändig i vårt moderna, trånga samhälle för att inte umgänget mellan människorna skall bli outhärdligt?

Det förefaller också som om mera extrema och högljudda än mångtaliga grupper börjar få ett allt större inflytande på vår svenska utrikespolitik.

Så sent som i höstas beslöt riksdagen under stor enighet att de riktlinjer för utrikespolitiken som fastlades år 1956 skall gälla även i fortsättningen. Svensk utrikespolitik skall bedrivas så, att den bäst bevarar vår fred och frihet. Detta har vi alla, fortfarande i full enighet, bedömt vara fallet om vi står utanför militära allianser och vid konflikter, som inte rör oss, förklarar oss vara neutrala. Detta skall vår politik möjliggöra.

Statsverkspropositionen m. m.

Det är självklart att utrikespolitik kan ha, och bör ha, också andra syften, men de måste alltid underordnas huvudkravet. Om vi som något självklart utgår ifrån att vår neutralitet skall respekteras och att vi skall få leva vårt liv här i Sverige utan främmande påtryckningar eller inblandningar, så bör vi själva i vår officiella politik vara återhållsamma med inblandning i andra staters förhållanden. Vi har nog litet för lätt för att från vår lugna och från de stora och svåra problemen alldeles förskonade utsiktspunkt betrakta förhållandena ute i världen, jämföra dem med våra egna, finna dem underlägsna och med stor bestämdhet uttala vår kritik och vårt missnöje. Inte gör detta oss populärare och inte gör det vår strävan till neutralitet vid militära konflikter bättre förstådd och respekterad. Det borde vara en logisk och klar konsekvens av vår grundläggande handlingslinje att på allt sätt söka medverka till en utjämning av motsättningarna i världen — inte att skärpa dem.

Det ökade intresset för utrikespolitik som har vuxit fram i vårt land under de senaste åren är uppmuntransvärt och glädjande, men det kräver omvårdnad. Det kräver en upplysning och vägledning långt utöver den som hittills har lämnats från regeringens sida. Regeringen har inte med erforderligt allvar tagit som sin självklara plikt att upplysa om de normer som internationellt gäller för umgänget mellan stater och om de klara begränsningar i vår utrikespolitiska handlingsfrihet som vår neutralitetspolitik liksom vår ställning och vårt läge i världen anger.

I stället har regeringen börjat ge efter för kraven från högljudda aktivister och låta sig ledas mindre av omsorgen om vårt lands intressen än av en lust att göra inrikespolitiska vinster med utrikespolitiska medel.

Ett exempel på detta är det plötsliga erkännandet av Nordvietnam, exakt anpassat till dagen för den nya socialdemokratiska riksdagsgruppens första

sammanträde. Att ett erkännande så småningom borde ske var väl alla överens om, men tidpunkten och metoden var sällsynt illa valda. Det har påståtts att ett erkännande just nu skulle vara en rutinåtgärd av alldaglig natur. Det har också påståtts, vilket delvis strider mot detta, att det skulle vara till fördel för fredsförhandlingarna och för vår möjlighet att så småningom, när fred någon gång har uppnåtts, kunna lämna humanitär hjälp och utvecklingsbistånd. Sådana förklaringar är svåra att ta riktigt på allvar som motiv för den väldiga brådskan. Däremot är det ett faktum att åtgärden har väckt förvåning, bestörtning, i vissa fall nära nog förbittring hos länder som vi vill upprätthålla goda förbindelser med och som vi för att på bästa sätt kunna tillgodose vår neutralitetspolitik behöver ha goda förbindelser med.

Och detta sker, trots att det skulle finnas utlopp för aktivitet av bästa slag på områden som skulle bättre passa ihop med vår allmänna utrikespolitiska linje. Jag tänker på humanitära och medlande insatser inom eller utom FN:s ram, t. ex. i Biafra och Sudan.

Herr talman! I bjärt kontrast mot regeringens utrikespolitiska överdrifter står bristen på intresse för vårt försvar, det försvar som utgör själva grundvalen för ett självständigt och fritt utrikespolitiskt handlande.

Fjolårets olyckliga försvarsbeslut med avsevärda nedskärningar i försvarsanslagen är nu ett faktum som har börjat få skadliga verkningar. Visserligen är den vid varje tillfälle just då rådande försvarseffekten ett resultat av materiellanskaffningar, utbildning och andra ansträngningar under en lång följd av år, varför minskade anslag inte så kraftigt sänker försvarseffekten genast. Effektnedgången blir så mycket större så småningom, efter några år. Om man dessutom de första åren använder de lägre anslagen till att bibehålla en organisation som är större än vad som i längden kan bekostas på den lägre an-

Statsverkspropositionen m. m.

slagsnivån, så bromsar man den omedelbara effektnedgången ytterligare något. Å andra sidan blir denna då så småningom ännu snabbare och större.

Det är denna metodik som tillämpas i 1968 års försvarsbeslut. Man skjuter framför sig oundvikliga försvagningar, de har redan börjat inträda, men de kommer mycket snart att växa och växa kraftigt. Detta kommer de att göra även om man efter några år skulle göra de väldiga anslagshöjningar som då blir nödvändiga ifall man skulle vilja återvinna t. ex. den försvarseffekt som vi har i dag. En svaghetsperiod kan inte undvikas hur man än bär sig åt.

En sådan typ av försvarspolitik kan bara vara ursäktlig om man har garantier för eller åtminstone mycket starka skäl att tro att behovet av försvarsförmåga kommer att avta framöver. Men finns det någon på ansvarigt håll som kan och vill ställa sig som garant för sådana prognoser? Jag tror inte det. Skall man försöka tyda några tecken, visar de snarare på motsatsen.

Sedan beslutet om den nya försvarspolitikerna fattades — mot våra bestämda protester — har det getts en lång rad illustrationer på hur våldet utnyttjas som medel att lösa mellanfolkliga tvister. Så gott som alla länder i Europa höjer sina försvarsanslag i dag. Sovjet gör det mycket kraftigt, och dess stridskrafter utrustas alltmera offensivt — även i östersjöområdet.

Får jag citera den norske försvarsministern, när han i stortinget för ett par tre månader sedan begärde — och fick — ökade försvarsanslag. Den norske utrikesministern stödde honom helt i hans bedömning. Han sade bl. a.: »Jag känner ansvaret som norsk försvarsminister åtskilligt tyngre i dag. — — — Sovjet är berett att bruka militära medel för att lösa politiska problem. — — — Styrkeförhållandena i Europa är mer än 2—1 i Warszawa-paktens favör. — — — Militärt har det uppstått en ny situation. — — — Maktbalansen är rubbad. — — — Reduktion

av styrkorna i Västeuropa är inte tänkbar.»

Det var alltså den norska bedömningen. Här i Sverige låtsas man inte om att något har hänt eller händer. Regeringen har inte det moraliska modet att erkänna att den avspänning i Europa som man tyckte sig skönja och som man motiverade sina nedskärningar med var en ren felbedömning. Verkligheten har visat detta.

Nu är det för all del inte det för tillfället rådande spänningsläget som skall vara dimensionerande för vårt försvar. Avvägningen av dess styrka bör göras på annat sätt. Utrikespolitiska skeendemönster ändras undan för undan. Motsättningar och riskfyllda situationer kan uppstå mycket snabbt.

Det finns alltså skäl att med uppmärksamhet följa läget och anpassa beredskapen efter detta, men det går inte att bygga upp försvaret efter tillfälliga förhållanden. Det måste ske i mycket långa perspektiv. Detta behöver ändå inte leda till alltför hårda bindningar, ty det är samma förhållande världen över, och vad som vi måste eftersträva är en styrka som ligger på en tillräckligt hög nivå i förhållande till vad tänkbara angripare kan åstadkomma. Det är först när deras förmåga nedgår genom nedrustningsåtgärder eller på annat sätt som vi kan följa efter. En fullgod försvarspolitik måste därför bygga på inriktning mot ett mål som ligger långt bort och som är fastställt med ledning av den utveckling som kan väntas inom omvärldens krigsmakter. Den inriktningen kan man naturligtvis pröva om så ofta man vill. Finner man då behov av ändringar, bör dessa göras genom att man ger en ny framtida riktning och ändrar planeringen till att syfta mot denna i stället. Endast med en sådan metodik kan man få bästa valutan för de pengar man lägger ner på försvaret och samtidigt hålla en hygglig balans mellan olika försvarsfunktioner.

Herr Dahlnén frågade mig nyss om vi vidhåller vårt krav på automatiska höj-

Statsverkspropositionen m. m.

ningar av försvarskostnaderna. Svaret är ja. Detta är nämligen ett nödvändigt inslag i en meningsfull och klok planering och måste finnas alldeles oavsett och alldeles oberoende av den nivå på vilken kostnaderna läggs. Kan för övrigt herr Dahlé ge något exempel på samhällsverksamhet som egentligen inte följer precis samma schema?

Man måste emellertid undvika snabba ändringar — de åstadkommer alltid störningar och leder till en sämre hushållning. Det har vi flera exempel på i dagens svenska försvarspolitik i form av dåligt utnyttjande av till höga kostnader inköpt materiel och av välutbildad personal.

Den stora principiella felaktigheten i 1968 års försvarsbeslut var alltså att man inte fastställde en sådan långsiktig inriktning av planeringen. Man arbetade i stället med en rad alternativ, och då får man ju t. ex. ingen vägledning för anskaffningen av materiel med lång livslängd. Det skäl som gavs för denna uppläggning var att man önskade handlingsfrihet. Man sade inte klart ut vad man menade med en handlingsfrihet, men det är alldeles uppenbart att den handlingsfrihet som uppnåddes närmast rör möjligheterna att minska anslagen ytterligare. Handlingsfriheten i vad avser att bibehålla den nuvarande förvarseffekten är beskuren, och det gäller självklart ännu mera möjligheten att öka effekten om så skulle befinnas vara nödvändigt.

Sådana begränsningar kan vi inte godta, inte heller bristen på fast inriktning av försvarsansträngningarna.

I ett särskilt yttrande som fogades till fjolårets försvarsbeslut och som har avgivits av statsutskottets samtliga borgerliga ledamöter uttalas bl. a.: »Vi kommer även i fortsättningen att verka för att den nu brutna enigheten i försvarsfrågan skall återställas och att, till dess så skett, för varje år på nytt undersöka förutsättningarna härför.»

Herr talman! Jag tycker att regering-

en skulle gå oss till mötes och göra ett försök att återvinna den breda upplutning kring en trygghetsskapande försvarspolitik, som vi hade under så många år och som alla de demokratiska partierna tog gemensamt ansvar för. Jag är övertygad om att mittenpartierna delar vår uppfattning och instämmer i våra önskemål på den här punkten. Herr Dahlé har alldeles nyss sagt att folkpartiet gör det, och jag hoppas att även centerpartiet gör det.

Det behövs en ny försvarsutredning som kan lägga fram förslag till den långsiktiga inriktning som vi nu saknar och till nya kostnadsramar. Regeringens utspel, som omöjliggjorde en fortsatt enighet i försvarsfrågan, gjordes i ett upphetsat läge efter ett för socialdemokratin mycket dåligt val. Nu är situationen en annan. Socialdemokratin har fått ett förtroende av väljarna som förpliktar och ger ett ökat ansvar. Jag tycker regeringen borde ha råd att erkänna att den hade fel i sitt försvarsutspel — ty det hade den — och göra ett allvarligt försök att återvinna den enighet, som har ett sådant värde i sig själv.

Vi hoppas alltså uppriktigt på en in- vit från regeringen till en ny utredning. Men även om en sådan tillsättes med möjlighet och beslutsamhet att uppnå enighet, måste åtgärder omedelbart vidtagas för att öka den handlingsfrihet som nu håller på att så starkt inskränkas. Vi har därför i partimotioner yrkat på tilläggsanslag och andra åtgärder för nästa budgetår.

Att dessa våra krav blir tillgodosedda är angeläget även därför, att förskottsbeställningarna i år och den därigenom ytterligare sjunkande beställningsvolymen för nästa år i annat fall kan förväntas åstadkomma arbetslöshet inom försvarsindustrin och hos dess underleverantörer. Det vill vi undvika. Och vi tycker fortfarande att det är mycket bättre att genom statsbeställningar av nödvändiga varor skapa arbe-

Statsverkspropositionen m. m.

te än att genom mer eller mindre godtagbara nödåtgärder ge sysselsättning åt friställda.

Det görs för närvarande organiserade attacker från vänsterradikalt håll med avsikt att undergräva försvarsviljan hos svenska folket. Försvarsministern har vid en konferens häromdagen sagt sig ämna med all kraft bekämpa denna propaganda. Om han även i fortsättningen står för detta, vill jag gärna deklarerat, att vi från vår sida liksom hittills efter all förmåga vill och kommer att medverka härvidlag. Vi delar helt meningen, att det alltid lönar sig att försvara sig mot övergrepp. Låt mig bara tillägga att det skulle vara lättare att vinna uppslutning kring de krav, som ställs på de svenska medborgarna, om det inte drevs en försvarspolitik, som kommer att ganska snart och mycket starkt urholka vår försvarsförmåga. Det är förklarligt om en sådan politik uttunnar försvarsviljan och minska förståelsen för vårt försvar. Den skapar resignation och misströstan.

Herr talman! Årets finansplan liknar i många avseenden alla sina av herr Sträng signerade föregångare. Den är intressant att läsa, och man ler igenkännande inför förklaringarna om hur väl allting har skötts och hur till det bästa allting har utfallit — detta även i de fall då en jämförelse med tidigare prognoser visar, att det inte alls har blivit på det sätt som finansministern förutsåg och planerade efter och även då skillnaden mellan prognos och verklighet rör sig om väldiga belopp.

I många avsnitt i finansplanen förs ett resonemang som skulle kunna vara direkt hämtat ur en näringspolitisk motion från vårt parti. Detta är väl i och för sig inte så egendomligt — vi är verkligen inte osams med regeringen om allting — men det märkliga är att det just gäller sådana avsnitt där valdebatterna i somras rörde sig som hetast. Om finansplanen är ett utflöde av socialdemokratiskt tänkande — och det får man väl förutsätta att den är

— så har socialdemokratin tänkt om på många väsentliga punkter i jämförelse med vad som sades i valrörelsen.

I planen redovisas klart sambandet mellan välståndsutvecklingen och näringslivets konkurrenskraft, och man understryker starkt vikten för företagsamheten av att hålla tillbaka pris- och kostnadsstegringarna. Valrörelsens kritiska tonfall mot det fria näringslivet och dess företrädare saknas helt, och man frågar sig nästan om planen — liksom för övrigt en rad försonliga uttalanden i andra sammanhang på senaste tiden — är ett led i en kampanj för att förta intrycket av de hotelser och den våldsamma kritik som i valrörelsen riktades mot det fria näringslivet och som naturligtvis kan åstadkomma skada, om den tas på allvar. Men det var tydligen inte meningen.

Statsutgifterna växer som vanligt och som vanligt i en skrämmande snabbt stegrad takt. Finansministern förklarar — också som vanligt — att en stark återhållsamhet har visats i fråga om statsutgifternas ökning. Detta är dock en egendomlig beskrivning av verkligheten. När den senaste långtidsutredningen gjordes år 1965 beräknades önskemålen om utgiftsstegringar för det allmänna till 5,8 procent per år. Utredarna ansåg dock att en så hög stegringstakt inte kunde förenas med samhällsekonomisk balans utan att den måste dämpas. De räknade som en godtagbar siffra med 4,7 procent per år. Trots att vi haft en avsevärt långsammare ekonomisk tillväxt än den som utredningen räknade med — det rör sig om 5 miljarder på tre år — har utgifterna tillåtits stiga inte med 4,7 procent, inte heller med 5,8 procent utan med ungefär 7 procent per år. Finansministerns sparsamhet har varit av blygsamma mått.

Som ett för året nytt »bevis» på återhållsamhet lämnas en redogörelse för hur man har prioriterat anslagsäskandena genom att låta myndigheterna själva tala om vilka uppgifter som de

anser viktigast att få anslag till. Finansministern säger ordagrant, att därigenom »torde en bättre vägledning än tidigare ha erhållits för att tillgodose de krav som av myndigheterna själva ansetts vara mest angelägna».

Jag måste säga att jag blev häpen när jag läste detta. Jag trodde verkligen att myndigheternas egen prioritering även tidigare hade utgjort den självklara vägledningen och utgångspunkten och att myndigheternas önskemål med största noggrannhet alltid hade vägts mot varandra. Men så tycks inte ha varit förhållandet. Det var i så fall på tiden att en ändring kom till stånd.

Det ger mig också anledning att fråga: Hur sker den ännu mycket svårare och ännu mycket viktigare avvägningen mellan ändamål som omhändertas av skilda myndigheter, ofta under olika departement? Jag menar nu inte hur den formellt går till utan reellt. Hur uppnår man att de statliga utgifterna sammantagna ger bästa möjliga utdelning åt hela svenska folket? Är det avvägningskravet tillgodosett på bästa vis?

Man börjar undra, när man läser den citerade beskrivningen och när man ser hur t. ex. anslag till vägprojekt skjuts långt in i framtiden även i fall där den beräknade samhällsekonomiska vinsten utgör 30—40 procent per år, alltså en ur vanlig ekonomisk synvinkel glänsande investering. Kan man verkligen våga tro, att alla de i och för sig jämförbara investeringar som föreslås av regeringen på skilda områden är lika glänsande?

Jag antydde nyss att finansplanen andas belåtenhet över vad som skett och tillförsikt inför framtiden. Men den har en underton av osäkerhet och tvekan. När finansministern ser tillbaka på de gångna åren av 1960-talet så finner han, att vi dock har haft en hel del besvärliga och ännu olösta ekonomiska problem. Det har varit underskott i utrikeshandeln, vi har haft en kraftig in-

Statsverkspropositionen m. m.

flation, pris- och kostnadsstegringarna har förorsakat konkurrenssvårigheter. På senare år har svårigheterna vuxit. Företagsnedläggelser och arbetslöshet har blivit en alltför vanlig företeelse. Tillväxttakten i ekonomin har avtagit, och välståndsutvecklingen har inte blivit vad man hade räknat med och vad den borde ha kunnat bli.

För framtiden är det väl främst två problem som oroar finansministern, och det med rätta. Det är arbetslösheten och investeringarna inom den egentliga industrin. Det är ju för övrigt två problem som intimt hänger samman. En tillväxande framgångsrikt konkurrerande svensk industri är en förutsättning för god och jämn sysselsättning. En hög och stigande investeringstakt är nödvändig för att vidmakthålla en sådan industri.

Investeringsutvecklingen har inte varit gynnsam. Den stagnation som inträdde för ett par tre år sedan visar inga tecken på att brytas. Visserligen kan man, som finansministern gör, med fullt skäl peka på den konjunkturförbättring som tycks vara i gång och säga att den rimligen borde leda till en ökad investeringsbenägenhet — jag håller med om det — men samtidigt måste man konstatera att inga säkra tecken ännu tyder på ett sådant omslag, och skulle det inte komma så är fara å färde. Då är det nödvändigt att med aktiva medel ge stimulans.

Finansministern påpekar att under år 1968 en rad olika åtgärder vidtogs i detta syfte, inklusive frisläppande av investeringsfonderna. Detta hade tydligen ingen annan effekt än att investeringarna låg kvar på sin gamla nivå. Nu är alltså de metoderna förbrukade, och i den mån de hade stimulansseffekt är den borta. Utgångsläget i år är därigenom sämre. Finansministern har utan tvivel situationen klar för sig, men han vet inte riktigt vilken fot han skall stå på — han säger sig vilja tro på en konjunkturbetingad förbättring av investeringsviljan och säger samtidigt att

Statsverkspropositionen m. m.

han föreslår effektiva åtgärder för att skapa stimulans.

Forskar man i vad dessa åtgärder består av, så kan åtminstone jag inte finna annat än de cirka 50 miljoner kronor som skall utgå i form av ett bidrag om 25 procent till reningsanläggningar för industrin. Det är verkligen inte särskilt mycket mot bakgrunden dels av att anslaget samtidigt skall tillgodose två andra syften också, dels att det över huvud taget inte gynnar den typ av investeringar, som man främst är ute efter, alltså sådana som skapar rationellare eller utvidgad produktion.

Vad vi vill efterlysa är en väl genomtänkt beredningsplan som kunde föreläggas riksdagen och som skulle inrymma effektiva stimulansåtgärder, en plan som regeringen skulle kunna sätta i verket snabbt så snart som behovet är klarlagt. Den skulle kunna inrymma möjlighet för regeringen att ge tillstånd åt köpare av inventarier att under tid, då planen är satt i kraft, som underlag för avskrivning upptaga ett högre belopp än anskaffningsvärdet — exempelvis 110 procent av detta. En sådan metod skulle otvivelaktigt stimulera investeringsbenägenheten, inte minst hos de mindre företagen, och skulle dessutom ha den fördelen att samhällets kostnad i form av bortfallen skatteintäkt skulle infalla först sedan investeringarna börjat ge sitt bidrag till förbättring av produktionen i samhället.

I finansplanen anmäler finansministern att några skattehöjningar inte skall föreslås — bortsett då från vissa mindre höjningar på särskilda områden. Tillkännagivandet har hälsats med glädje i de vidaste kretsar — svenska folket har verkligen blivit luttrat av prövningarna.

Denna allmänna reaktion ger — tycker jag — en god illustration till skattepolitikens betydelse för samhällsekonomin. Tillkännagivandet, tillsammans med den för alla nu uppenbara lugnare prisutvecklingen, har otvivelaktigt haft en gynnsam och dämpande effekt på

klimatet i de just nu pågående känsliga förhandlingarna. Det har säkert ökat möjligheterna att träffa avtal, som kan vara godtagbara både för löntagarna och för samhällsekonomin i stort.

I övrigt kommer inte i finansplanen till synes något större intresse från finansministerns sida för skatteproblematiken. Och ändå råder ett alldeles otvivelaktigt och klart samband mellan våra bestående svårigheter på det samhällsekonomiska fältet å ena sidan och beskattningens utformning och höjd å den andra.

Vare sig man ser framåt eller bakåt på socialdemokratisk skattepolitik, så blir man skrämmd. Under det långa socialdemokratiska maktinnehavet har den politiken haft ett kännetecken framför alla andra — en ständig stegring av skattetrycket, större än i något jämförbart land och nu så långt driven att den har gett oss ett obestritt världsrekord på området. Stegningen har i stort sett inneburit att skatter och avgifters andel i nationens samlade inkomster nu är uppe i över 40 procent. Den har ökat med ungefär 1 procentenhet om året under de senaste åren.

Ser man framöver blir perspektivet ännu dystrare. Även om den offentliga utgiftsstegringen skulle begränsas kraftigare än vad som varit fallet under de senaste åren, så kommer det allmänna andel i våra samlade inkomster att på de närmaste sju åren öka omkring 10 procentenheter, alltså till över hälften. Det skulle innebära att både statsskatten och den kommunala skatten skulle behöva höjas med cirka 30 procent under dessa sju år.

Det är för oss alldeles självklart att en sådan utveckling måste brytas. Det kan inte få bli på det viset.

Det är svårt, om inte omöjligt, att förena ett sådant skattetryck med de för oss alla gemensamma önskemålen om full sysselsättning, ekonomiska framsteg och en lugn prisutveckling. Men även om man skulle bortse från detta kan moderata samlingspartiet inte god-

ta den ständigt pågående skatteskärpning, som tycks vara ett outhärligt inslag i socialdemokratisk politik, en politik som tycks grunda sig på den uppfattningen, att inkomsterna av den enskilda människans arbete bättre kan nyttiggöras i händerna på statsmakten än i händerna på henne själv.

Vi ser det annorlunda. Vi vill, som jag nyss sade, öka den enskildes valfrihet och samtidigt hans ansvar. Vi vill se ägandet utspritt till så många som möjligt — inte samlat hos staten eller ett fåtal enskilda. Vi vill uppmuntra arbetsamhet och initiativ. Ett måttligt skattetryck blir därför för oss en principiell och ideologisk fråga, inte ett självändamål eller ett särintresse för vissa grupper i samhället. De ständigt stigande skatterna leder samhällsutvecklingen obönhörligt mot ett ökande förmynderskap och en reglering in i detalj av medborgarnas handlande.

Den pågående utvecklingen måste alltså brytas. Det är då huvudsakligen två vägar som bör beträdas. För det första måste en helt annan återhållsamhet till i fråga om stegringen i de offentliga utgifterna. Detta åligger det naturligtvis främst regeringen att åstadkomma — oppositionen har inte på långt när samma insyn och samma möjligheter. Men vi vill gärna hjälpa till, och vi har därför föreslagit, att en besparingsutredning skall tillsättas, som ordentligt går igenom möjligheterna till besparingar på olika offentliga områden och som kan hjälpa till med att avgöra vilka utgifter som med tanke på den totala samhällsnyttan i första hand bör göras och vilka som bör anstå eller utgå.

För det andra måste nu den genomgripande omdaning av hela skattesystemet som har varit skriande angelägen under många, många år äntligen komma till stånd. Det kan nu inte längre förnekas, att skattesystemet har en stor del av skulden för de balansrubbingar som med all rätt bekymrar finansministern. Det har försämrat konkurrenskraf-

Statsverkspropositionen m. m.

ten i det svenska näringslivet, drivit på inflationen och bromsat det enskilda sparandet. Numera står det nog klart för alla, eller borde i vart fall göra det, att systemets höga progression har förfelat sin avsedda verkan. Den utgick från att skatterna skulle så att säga gripa in först när inkomsläget var fastlagt. Progressiviteten i systemet skulle då jämna ut inkomsterna och kapa topparna.

Om systemet någonsin haft en sådan verkan, är det i varje fall inte längre förhållandet. Det finns ingen som inte numera bedömer sin inkomst efter vad som blir kvar efter skatt och som inte i avtalsförhandlingar eller vid personliga uppgörelser utgår från den summan. Precis samma förhållande gäller vid fri företagsamhet. Progressiviteten har därför kommit att bli inte i första hand ett utjämnande inslag, utan en extra pålaga på produktionen, en pålaga som inte tillför statskassan särskilt mycket men som har skadeverkningar av långt större omfattning. Den försämrar t. ex. vår möjlighet att konkurrera med andra industriländer som har modernare skatteregler.

Den utjämning av inkomstolikheter-na i samhället, som nu så ivrigt diskuteras, borde inledas med den kraftiga utjämning av inkomstnivåerna som skulle åstadkommas vid en minskning av vår mycket höga progressivitet. Även den är nog något av ett världsrekord.

Moderata samlingspartiet yrkar alltså på en genomgripande skattereform. Vi har tänkt oss ungefär den modell som just nu håller på att genomföras i Norge, där den har fått principiell anslutning även från socialdemokratiskt håll. Det nya skattesystem som vi förordar skall vara så uppbyggt, att det påskyndar den ekonomiska tillväxten, och samtidigt så, att den enskilde får större andel i de växande resurserna. Sparandet skall stimuleras, ty därigenom kan allt flera få den ökade trygghet och det medinflytande som följer med ett ökat ägande.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi har tänkt oss total frihet från direkt statsskatt för de lågavlönade — upp till 20 000 kronors inkomst per år, därefter en 10-procentig skatt upp till 30 000 kronors inkomst och sedan höjning av skatteprocenten i stigande skala, dock med betydligt lägre progressivitet än i vårt nuvarande svenska system. Marginalskatterna sänks kraftigt för alla.

Om det nya systemet skall ge samma statsinkomster som det nuvarande, måste mervärdeskatten höjas. Kompensation bör därvid utgå till dem som annars skulle drabbas hårdast, främst barnfamiljer och folkpensionärer.

Detta är den principiella utformningen av vårt förslag, men detaljerna måste självfallet närmare utredas. Med tanke på allt det material, som redan finns framtaget av den förra skatteberedningen och på annat sätt, bör utredningen kunna arbeta snabbt. Med god vilja från regeringens sida kan förslag underställas riksdagen redan nästa år.

Vårt nuvarande skattesystem har den egenskapen att skattetrycket ständigt och automatiskt skärps vid normal ekonomisk utveckling. Riksdagens författningensliga inflytande på beskattningen blir därigenom delvis satt ur spel. Det har vi från vår sida alltid reagerat mot, och vi har föreslagit åtgärder — t. ex. i form av indexreglering av skatteskalor och ortsavdrag — som skulle upphäva detta förhållande.

Inför den utredning av skattesystemet i dess helhet, som nu måste komma till stånd, vill vi dock inte i år göra några förslag till principiella ändringar i det nuvarande systemet. Den sänkning av det totala skattetrycket som vi alltid har eftersträvat och även i år eftersträvar, föreslår vi därför skall ske med utnyttjande av den metodik, som är inbyggd i vårt svenska skattesystem och som är avsedd att tillämpas vid ändringar i beskattningen, nämligen genom en minskning av uttagsprocenten. Vi kommer att föreslå att statskatten sänks med 5 procent, dock med

en begränsning när det gäller de högsta inkomsttagarna.

Det är en skattesänkning som i likhet med nästan alla andra skattesänkningar skulle få mycket gynnsam verkan på samhällsekonomin, trots att den i praktiken bara åstadkommer ett skattekärpningsstopp för de mindre och medelstora inkomsttagarna under den tid som utredningen av det nya systemet pågår.

Vi föreslår därutöver särskilda skattelättnader för folkpensionärer. På sikt vill vi göra folkpensionen helt skattefri.

Herr talman! Jag har nu något kommenterat de avsnitt i statsverkspropositionen, där vi kräver de enligt min mening väsentligaste ändringarna. Mina partikamrater kommer att ytterligare kommentera dessa och andra avsnitt. Under uttalande av en förhoppning om att utskotten vid sin behandling kommer att noga beakta våra förslag ber jag att få yrka remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till vederbörliga utskott.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Sverige har under lång tid haft mycket omfattande förbindelser med andra länder. Det har gällt på många områden, och under senare årtionden har de tidigare relationerna utökats och nya områden tillkommit. Vår handel är omfattande, sjö- och lufttransporterna är avsevärda, turismen har ökat i snabbt takt, kulturutbytet är livligare, våra diplomatiska kontakter är betydligt utökade, vårt engagemang i nordiska, europeiska och internationella organisationer är avsevärt. Kort sagt: vår kontakt med omvärlden har blivit alltmera utvecklad.

Alla dessa vidgade förbindelser har förvisso gett vårt land stora förmåner och samtidigt skapat vissa problem. Vi lever i en orolig värld, och frågan om vapenexport har blivit mycket intrikat.

Jag har ingen anmärkning mot de hitills tillämpade principerna, men det vore säkerligen värdefullt om handelsministern vid lämpligt tillfälle redogjorde för vad som nu gäller, så att en debatt kan komma till stånd och klarlägga hur åsikterna är i denna viktiga fråga och om förändringar bör vidtagas.

Ett av de problem som ett land ständigt ställs inför är hur de diplomatiska förbindelserna med andra länder skall upprättas, utbyggas och eventuellt avbrytas. Kontakter genom diplomatiska förbindelser har alltid ansetts betydelsefulla, och de har dessutom ofta ansetts som en politisk reaktion i vissa avseenden.

Den svenska regeringens erkännande av Nordvietnam har väckt stor uppmärksamhet i världen. Jag har ingen anmärkning att rikta i och för sig mot erkännandet. Jag är en varm anhängare av det nordiska samarbetet. I Förenta nationerna och i alla andra sammanhang samarbetar vi på ett utmärkt sätt med våra nordiska grannländer, och jag ifrågasätter om inte även i denna fråga den svenska regeringen skulle ha rådgjort med de övriga nordiska länderna innan Sverige fattade sitt beslut. Därmed har jag inte sagt att beslutet skulle ha blivit annorlunda. Vidare anser jag att även om det är regeringens sak att besluta om erkännandet, så hade det varit på sin plats att man tagit upp frågan i utrikesnämnden, som hade sammanträdde samma dag som meddelandet kom. Frågan hade också varit uppe i riksdagen, och den hade med stor sannolikhet ånyo kommit upp. Det hade i en så omstridd fråga kunnat vara lämpligt att riksdagen fått säga sitt ord.

Situationen i Mellersta Östern är synnerligen oroande och kan, om ingen avspänning inträder, utvidgas till en större konflikt. Allt möjligt stöd måste därför ges åt de medlingsförsök som sker inom Förenta nationernas ram.

I fråga om en svensk korrespondents

Statsverkspropositionen m. m.

avvisande från Sovjetunionen ställer jag mig helt bakom de protester som framförts från den svenska regeringen.

Frågan om ett utvidgat nordiskt samarbete befinner sig för närvarande på förhandlingsstadiet, men det kan dock sägas att centern intar en positiv hållning till en sådan överenskommelse, om en lämplig avvägning kan ske av de eftergifter respektive länder måste acceptera.

Herr talman! Eftersom vi får en utrikesdebatt den 26 mars skall jag inte tala mera om utrikespolitik just nu utan bara än en gång djupt beklaga det sovjetiska förtrycket av Tjeckoslovakien, ett land som har rätt att vara fritt på samma sätt som alla andra självständiga stater.

Det är ju inte bara i fråga om de aktuella problem jag behandlat som Sverige har relationer med andra länder, utan också i ekonomiskt avseende. Vi har en mycket omfattande utrikeshandel och är naturligtvis beroende av och påverkas av andra länders ekonomiska handlande.

Året 1968 var ett år som präglades av stor politisk aktivitet. Riksdagsvalet föregicks av en valkampanj som i omfattning och intensitet knappast förekommit tidigare. Socialdemokraterna vann en valseger som i procent av valmanskåren nästan gav dem tillbaka vad de förlorat i valen 1964 och 1966. Orsaken till denna valseger har analyserats på många sätt. Det är att observera att analyserna i regel inte talat om de politiska frågorna utan i stället hänfört segern till de oerhörda ekonomiska resurserna och till den effektivt trimmade valapparaten, vilket jag tror är riktigt. Regeringen har betydligt bättre ryktat sitt värv i valkampanjen än den har gjort i sitt regeringsutövande.

I den förändrade politiska situationen betyder det inte att oppositionen, i varje fall inte det parti jag företräder, har givit upp. Vi kommer att framföra våra förslag både under denna remissdebatt och i motioner, som redan har

Statsverkspropositionen m. m.

avlämnats och som kommer att avlämnas.

Remissdebatten i år föres under andra förutsättningar än tidigare. Förut har remissdebatten knutits helt till statsverkspropositionen och regeringens förslag, men i år hålles debatten efter motionstidens utgång, och således gäller debatten både oppositionens och regeringens förslag. Det återstår att se om regeringen verkligen vill diskutera också oppositionens förslag eller om man är sig själv nog och endast vill tala om vad man själv föreslagit.

Situationen är också annorlunda därigenom att vi nu har ett enpartivalde i vårt land, vilket medför många faror, i synnerhet för det parti som skall utöva detta enpartivalde. Den tillfälliga framgång socialdemokratien hade vid förra årets val har dock inte förringat oppositionens betydelsefulla roll i svensk politik. Det är lätt för ett parti som det socialdemokratiska att i kraft av sin maktställning göra misstag, och dessa bör uppmärksammas och klart framhållas från oppositionens sida.

Om man tillåtes att framställa ett önskemål beträffande ställningstagandet inom regeringspartiets egna led, så är det att de bör lyssna till de stora arbetargrupperna som sköter sitt jobb och som har sin ofta sunda och bestämda uppfattning om hur vårt land skall styras. Det är inte de små högröstade grupperna, som t. ex. Sveriges Radio med förkärlek släpper fram, som representerar svenska folkets åsikter. Låt oss i stället fråga den mera tystlåtna, men betydligt djupare tänkande jobbaren vad han anser om svensk utrikespolitik, försvarspolitik, ekonomi och allt annat som rör sig inom det politiska verksamhetsfältet.

Detta hindrar givetvis inte att den som så önskar under lagliga former fritt skall få framföra sina åsikter, hur liten grupp han än representerar, men det är ingalunda troligt att den som skriker högst representerar svenska folket, vil-

ket dock dessa högröstade smågrupper alltid har en benägenhet att påstå.

Det är glädjande att debatten om hur vårt svenska näringsliv skall utformas är intensiv. Det gäller framför allt frågan, om statsägda företag kan erbjuda större fördelar åt vårt folk än vad ett fritt näringsliv kan göra. På denna punkt är emellertid regeringen mycket ovillig att diskutera praktiska erfarenheter från vårt eget land och andra länder. Man håller sig på den säkra sidan och talar uteslutande teoretiskt om hur stora fördelar det skulle ge, om staten kunde ingripa i näringslivet på det eller det området.

När jag tog upp denna fråga vid förra höstens remissdebatt var finansministern obenägen att diskutera den — han höll sig mest till den kassörsuppgift som han har för vårt land. Frågan är om statsministern — som nu är närvarande här — har större benägenhet att i dag diskutera utformningen av vårt näringsliv. En del yngre socialdemokrater tar dock gärna fram den antikerade socialismen och putsar upp den så att dammet ryker och förklarar att detta är »nyttänkandet inom svensk politik». Ofta är dessa ungsocialistiska idéer orealistiska och verklighetsfrämmande samt vittnar om okunnighet. Verkligheten är en helt annan än vad blåögda teoretiker föreställer sig. Senast fick vi ju genom Durox-fallet exempel på hur det kan gå med statliga företag.

Principerna för hur vårt lands näringsliv bör utformas är således enligt centerpartiets uppfattning att man skall tillgodogöra sig de privata initiativ, den erfarenhet, kunnskap och energi som människan förmår presteras. Med den formuleringen har jag inte alls uteslutit, att staten skall spela en aktiv roll på många sätt, t. ex. genom att i situationer när det är nödvändigt reglera och utjämna icke önskvärda svängningar i konjunkturen. Staten har ett stort ansvar för näringslivets kreditförsörjning. Vidare är det angeläget att

olika former av samarbete mellan staten och det enskilda näringslivet prövas.

Konjunktursvängningarna i den svenska ekonomin har de senaste åren varit ovanligt kraftiga. Under åren 1964—1965 var inflationstendenserna mycket påfallande, och underskotten i betalningsbalansen var starkt oroande. Det är självfallet att Sverige, som har så omfattande utrikeshandel, har haft känningar av vad som förekommit på världsmarknaden, men genom en i flera avseenden illa anpassad ekonomisk politik har de utifrån kommande konjunkturstörningarna inte mötts och motverkats på det mest effektiva sättet. Det är t. ex. i dag fullt klart, att den konjunkturpolitik som bedrevs 1964—1965 var ett uppenbart misslyckande.

Professor Assar Lindbeck har i sin bok *Svensk ekonomisk politik* starkt kritiserat denna politik, och jag citerar några rader av vad han har skrivit: »Under en kraftig konjunkturuppgång bedrevs en expansiv finanspolitik. Dessutom genomfördes med lokaliseringpolitiska motiveringar inte obetydliga frisläppningar av investeringsfonder mitt under en högkonjunktur. När slutligen kontraktiva ekonomisk-politiska åtgärder sattes in hade arbetsmarknaden redan blivit så ansträngd att en kraftig löneglidning redan kommit till stånd. Det treårsavtal, med relativt stora lönehöjningar, som träffades just vid slutet av denna inflatoriska högkonjunktur, i början av 1966, garanterar så att ett å två års efterfrågeinflation kommer att efterföljas av tendenser till kostnadsinflation. Försöken att sedan avtalet redan träffats begränsa inflationen och betalningsbalansproblemen kom sedan att accentuera sysselsättningsproblemen vid den följande konjunkturedgången 1966—67. Även ett relativt kortvarigt misslyckande inom den ekonomiska politiken kan alltså leda till mångåriga effekter.»

Utvecklingen under 1968 skiljer sig från tidigare år. Det blev en nedgång

Statsverkspropositionen m. m.

i konjunkturen och sysselsättningen, som givetvis var beklaglig, men den fick ju också andra verkningar. När finansministern konstaterar att under år 1968 kom en nedpressning av pris- och kostnadsstegringen till stånd, så var ju detta till stor del en följd av nedgången i konjunkturen och den större arbetslösheten. Inom centerpartiet kan vi dock inte acceptera en ökad arbetslöshet som ett naturligt medel i kampen mot inflationen. En hög och jämn sysselsättning är för centerpartiet en central målsättning.

Sysselsättningen har tyvärr inte varit tillfredsställande. Om jag slår samman siffrorna för antalet arbetslösa, antalet sysselsatta vid beredskapsarbeten och antalet på omskolning för de senaste tre åren, så var siffran år 1966 i december 58 000, år 1967 vid samma tid var den 78 000 och 1968 var den 81 600. Jag vill inte alls påstå att den som är på beredskapsarbete eller omskolning är direkt arbetslös, men man måste ta hänsyn till dessa siffror när man gör sådana beräkningar, eftersom man givetvis teoretiskt helt kan ta bort arbetslösheten genom att sända alla till beredskapsarbete eller omskolning.

Den mest allvarliga bristen i den ekonomiska politiken under 1968 var att den inte förmådde i tillräcklig grad motverka en omfattande arbetslöshet. Under månader var arbetslösheten högre än för motsvarande månad något år, sedan den nuvarande arbetslöshetsstatistiken infördes 1955. Arbetslösheten låg under årets tre första kvartal på en högre nivå än under 1967, som ändå måste betecknas som ett år av försvagad konjunktur.

Ännu under oktober och november låg den registrerade arbetslösheten på ungefär samma höga nivå som 12 månader tidigare. Efterfrågan på arbetskraft steg visserligen under 1968 men — med den preliminära nationalbudgetens ord — »någon markerad omsvängning i läget på arbetsmarknaden har emellertid inte inträffat och de re-

Statsverkspropositionen m. m.

gionala olikheterna har snarare skärpts».

Det senaste påpekandet belyser ett av de mest oroande dragen i utvecklingen på arbetsmarknaden, t. ex. arbetslösheten i Norrland. Vid slutet av 1968 svarade skogslänen för inemot hälften av den registrerade arbetslösheten.

I finansplanen konstateras det, att de särskilda åtgärder i form av ökade beredskapsarbeten, frisläpp av investeringsfonder m. m. som stöder sysselsättningen i Norrland inte förmått i tillräcklig grad motverka en försvagad utveckling av sysselsättningen inom skogsbruket och skogsindustrin. De nyligen publicerade siffrorna för den registrerade arbetslösheten under januari 1969 visar en mycket hög nivå för de fem nordligaste länen. Totalt finns det nu inom detta område drygt 1 800 fler arbetslösa än för ett år sedan.

Det behövs verkligen kraftåtgärder för att få ner arbetslösheten i Norrland. Det räcker inte med att en delegation i industridepartementet håller på med denna fråga. En av de åtgärder som bör främjas ytterligare är lokaliseringen, som finansministern säger har givit goda resultat. Centern har föreslagit att vi skall öka lokaliseringsstödet med ytterligare 150 miljoner.

I anslutning till dessa frågor skall jag säga något om ett av landsbygdens stora problem. Jag skall inte säga många ord om jordbrukets svårigheter. Socialdemokraterna har med sin jordbrukspolitik skapat en modlöshet i synnerhet hos unga jordbrukare som kan bli synnerligen allvarlig för vårt land. Vår beredskapssituation på livsmedelsområdet kommer vad det gäller svenskt jordbruk att bli allt sämre om inte en omprövning sker.

Till statsrådet Holmqvist, som nu avgått som jordbruksminister, kan man inte säga något tack för den jordbrukspolitik han på regeringens vägnar fått företräda. Däremot kan vi gärna tacka honom för det intresse han visat för

den svenska jordbruksnäringen och de personliga egenskaper han visat vid utövandet av sin gärning.

Herr Holmqvist får säkerligen nöja sig med att hans gärning som jordbruksminister *inte* kommer att bli i tacksamt minne bevarad hos de svenska jordbrukarna. Vi hälsar honom välkommen till de nya arbetsuppgifterna i inrikesdepartementet, som på ett så förtjänstfullt sätt skötts av statsrådet Rune Johansson under lång tid.

När man betygar statsrådet Holmqvists intresse och energi att sätta sig in i jordbruksproblemen, ställer man sig samtidigt frågande till statsministerns åsikter om jordbruk när han om den nye jordbruksministern sade, att han kanske inte hade så mycket reda på jordbruksproblemen men att om fjorton dagar skulle det vara helt annorlunda! Jag förmodar att statsministern tyckte att jordbruk är så enkelt eller så otydligt att man inte behöver ägna mer än fjorton dagar åt att studera ämnet förrän man kan det. Efter vad vi sett i tidningarna finns det ju möjligheter att herr Ingemund Bengtsson kan få gå en omskolningskurs för att bli socialdemokratisk jordbruksminister.

Det nästa avsnittet jag skall säga några ord om, herr talman, är de ofta diskuterade och alltid lika aktuella och betydelsefulla investeringarna i vårt näringsliv. I varje finansplan de senaste åren har finansministern uttalat förhoppningar om att industriinvesteringarna skulle öka, men om man följer upp dessa önskemål så måste finansministern vara en ganska olycklig människa, eftersom hans önsknings på detta område så sällan uppfylles. Investeringarna har nämligen stått oförändrade eller minskat under de två senaste åren, och för 1969 tyder den enkät som refereras i finansplanen på att investeringsvolymen kommer att bli oförändrad eller något stigande.

Om finansplanen torde man kunna säga, att den ibland nog är bra men för det mesta är den som vanligt. På sid. 5

i finansplanen sägs beträffande målsättningen för den ekonomiska politiken under 1968 bl. a.: »Investeringsresurserna borde styras mot industrin, bostadsbyggande och angelägna offentliga investeringar.» På sid. 7 anför emellertid finansministern: »Enligt de uppgifter som nu föreligger skulle industriinvesteringarna 1968 i stort sett ha förblivit av samma omfattning som under 1967.» Den där styrningen mot industriinvesteringarna måtte inte ha lyckats särskilt väl. Trots detta står i finansplanen på sid. 8: »Sammanfattningsvis gäller att den ekonomiska politikens mål i väsentlig utsträckning kunde uppnås under 1968.» Där omnämnes bostads- och offentliga investeringar men inte ett ord om industriinvesteringarna. Det förefaller som om läsaren av denna intressanta bok inte bör bekajas av alltför stor lust att läsa sidorna och finna ett sammanhang!

Detta är ett av de mest betydelsefulla avsnitten vi diskuterar. Får vi inte investeringarna att öka, så har vi därmed dragit undan grunden för fortsatt välståndsutveckling. Särskilt oroande är det att industrins investeringar inte ökar. Med oförändrade eller sjunkande industriinvesteringar kan man befara att produktionshöjningen inte kommer att fortsätta i samma takt utan förete en mindre gynnsam utveckling. Bruttonationalprodukten steg under 1968 med 3,5 procent i vårt land, medan OECD-ländernas bruttonationalprodukt steg med 5 procent. I Västeuropa uppskattas tillväxten till drygt 4 procent och i Förenta staterna till cirka 5 procent. Stegringen i den japanska produktionen har fortsatt i mycket hög takt.

Sveriges bruttonationalprodukt uppgick år 1968 till 141 miljarder. En procent på denna summa gör i runt tal 1,4 miljard, som i en sådan ökning skulle ha tillförts vår samlade ekonomi. Av detta hade givetvis staten i form av skatter fått en avsevärd del.

Jag vill sammanfatta dessa kortfattade reflexioner med att återigen erinra

Statsverkspropositionen m. m.

om att alla ansträngningar måste sättas in för att höja produktionen. Därvid är industriinvesteringarna en av de mycket betydelsefulla faktorerna.

När det gäller fördelningen av vårt välstånd finner man en nyhet i årets finansplan. Den intensiva debatt, som centern fört för att få till stånd en rättvisare fördelning framför allt för låginkomstgrupperna, måste ha påverkat finansministern, eftersom han för första gången tagit in ett speciellt kapitel om fördelningen. Visserligen är det bara en sida med allmänna formuleringar, men det kan ju alltid vara ett begynnande intresse för att åstadkomma en rättvisare fördelning och då är det ju välkommet.

I slutet av detta uttalande står det en mening som jag finner anmärkningsvärd. Det står: »En fortsatt ekonomisk utveckling av det slag som uppnåddes 1968 förbättrar förutsättningarna för att fördelningspolitikens syften skall kunna realiseras.»

Jag får verkligen fråga statsministern eller någon annan från regeringen här om regeringen menar, att det erfordras ett år med vikande konjunkturer och stor arbetslöshet för att vi skall få en rättvisare fördelningspolitik. Är år 1968 så särskilt lyckligt i det avseendet?

I nästa mening står det visserligen att prisstegringarna dämpas, syselsättningen förbättras och produktionen ökar i snabbare takt. Men prisstegringarna dämpades mycket tack vare den svaga konjunkturen, och det är ju alls inte önskvärdt med en sådan. Syselsättningen förbättrades, säger man vidare. Men det är ju självfallet att när man börjar med en så dålig utgångspunkt som 64 000 arbetslösa, är läget ingalunda tillfredsställande om man får vissa förbättringar från den utgångspunkten. Däremot är det tillfredsställande att produktionen ökat, fastän man dock måste tillägga att det inte är någon garanti för en rättvisare fördelning.

En rättvis fördelning är viktigt inte

Statsverkspropositionen m. m.

endast i fråga om själva inkomsterna utan även på andra områden. Jag skall här bara välja något exempel. På ett område anser jag att regeringen inte synes eftersträva en rättvis fördelning. Det är i fråga om den regionala fördelningen av bostadsbyggandet. I det av departementschefen föreslagna garanterade programmet för åren 1971—1973 föreslås, att detta i sin helhet bör kunna fördelas på områden med klart expansivt näringsliv. Under år 1968 färdigställdes enligt statsverkspropositionen cirka 105 000 bostadslägenheter. Av dessa bostäder kommer cirka 40 procent på de tre storstadsområdena. För områdena utanför storstadsregionerna har under en period av tre, fyra år andelen av bostadsbyggandet minskat med ungefär 10 procent. Denna omfördelning är resultatet av den kvotering av bostadsbyggandet som nu tillämpas.

Särskilt hårt har de mindre kommunerna och de mindre tätorterna drabbats. Vissa kommuner har en del år blivit helt utan tilldelning av bostäder eller har fått en mycket liten kvot. Näringslivsexpansionen förhindras av brist på bostäder, varför tillskott av sysselsättningstillfällen förhindras. De rena landsbygdskommunerna och de mindre tätorterna kämpar en hård kamp för att behålla sin befolkningsnumerär och för att sålunda erhålla underlag för skolor och annan service. Det är allmänt känt och omvittnat, att de i många hänseenden är handikappade i jämförelse med de större tätorterna.

Till råga på allt har nu kommit bostadskvoteringen, som av kommunalmän och andra ordsbor uppfattas som ett instrument för staten att hålla landsbygden och de mindre tätorterna tillbaka. Bostadskvoteringen har på en del håll bl. a. varit en bidragande orsak till stagnation och avfolkning. Detta uttalande av departementschefen aktualiserar det av oss tidigare uppmärksammade problemet med den regionala för-

delningen av bostadsbyggandet. Vi anser det angeläget att även mindre kommuner med ett näringsliv, som inte kan betecknas som expansivt, också behöver ha möjligheter till långsiktig planering av sitt bostadsbyggande. Om ingen planering av byggandet kan äga rum så är det heller inte möjligt för kommunerna att planera för att göra näringslivet mera expansivt. Det finns ett redan etablerat näringsliv och om detta skall kunna fortsätta måste de inom näringslivet sysselsatta ha möjlighet att förnya och förbättra sitt bostadsbestånd. Vi förordar därför att det garanterade programmet för åren 1971—1973 inte skall begränsas till de i statsverkspropositionen angivna områdena, utan kunna komma hela landet till del.

Vi har också omigen framhållit önskvärdheten av att småhusbyggandet främjas och föreslår att, i den utsträckning konjunkturutvecklingen och regionala förhållanden ger anledning därtill, igångsättning av småhusbyggen tills vidare må medges utöver vad som följer av bostadsbyggnadsplanen.

Herr talman! Jag har talat något utförligare om den ekonomiska politiken då den givetvis är förutsättningen för hur budgeten skall kunna utformas. Regeringen har på många områden uppenbarligen inte kunnat föra en ekonomisk politik som gett ett tillfredsställande resultat, och därmed minskas också statens möjligheter att anslå pengar till olika ändamål.

Först vill jag betona, att det varit ett enligt min uppfattning ensidigt och felaktigt resonemang från regeringens sida då man i regel endast önskat diskutera den närmast liggande budgeten. Många av de utgifter, som vi anser att staten skall åta sig, är av en sådan omfattning att de måste planeras på längre sikt och de måste planläggas flera år i förväg för att kunna förverkligas, t. ex. frågan om sänkt pensionsålder, som medför så avsevärda kostnader. Debatterna om budgeten bör därför inte begränsas endast till det när-

mast liggande budgetåret. Ofta är det så att den närmast liggande budgeten är så fastlåst, att den inte medger några omfattande justeringar. Med den felaktiga metod som finansministern nu använder att praktiskt taget alltid underbalansera budgeten, antingen det är högkonjunktur eller lågkonjunktur, så blir situationen alltid svår för att föreslå nya utgifter. Någon skuggbudget har vi aldrig upprättat från centerpartiets sida, men vi har ibland haft en speciell tilläggsbudget och då har vi föreslagit hur den skulle finansieras. Även om varje riksdag är suverän att besluta om det kommande årets utgifter så kan man, i synnerhet med tanke på den svenska politiska stabiliteten, mycket väl planera på längre sikt än ett år.

Det är mot den bakgrunden som vi i år inte föreslagit några större utgiftshöjningar utan i stället fäst huvudvikten vid den mera långsiktiga planeringen. Om man nu granskar förslag på längre sikt, så får man givetvis inte räkna endast med kommande budgetårs inkomster utan man måste ta hänsyn till den produktionsökning och de lönehöjningar som kan förmodas komma.

Vad det gäller den nu föreslagna budgeten så är det ingalunda så, att vi godkänner finansministerns förslag, men det är mycket svårt att föreslå ändringar. Vi i oppositionen har 14 dagar på oss för att försöka få fram de eventuella ändringsförslag som vi vill presentera. Vi vet emellertid inte förrän den 11 — eller i år den 13 — januari vad regeringen ämnar föreslå.

Vi kan i viss mån studera de petita som ämbetsverken framlägger även om vi inte får dem oss tillsända, men vi vet ju inte alls i vilken utsträckning regeringen ämnar tillgodose de olika kraven. Ta exemplet om de 4 000 nya tjänster, som nu föreslås i statsförvaltningen. Var och en vet ju att om vi skall föreslå ändring på den siffran och i stället äska 3 000 eller 5 000, så kan vi inte bara motionera om den siffran

Statsverkspropositionen m. m.

utan vi måste specificera på varje område, antingen det gäller en utökning med en tjänst eller några hundra, var besparingen eller utvidgningen skall ske. Tror någon att detta, med de begränsade resurser partierna har, verkligen är möjligt?

Den största ökningen vi föreslagit på Kungl. Maj:ts förslag är 10 miljoner till polisen. Det är en utökning med 200 tjänster, och jag tror att det är svårt att tala emot den begäran. Brottsligheten har ökat och hela narkotikafältet har tillkommit och därför måste resurserna ökas. De samlade utgifter vi föreslagit belöper sig inte till mer än cirka 50 miljoner kronor, och det är ju ingenting som äventyrar budgeten. Finansministern kan inte beräkna så exakt. För att belysa detta kan man erinra om att den statliga upplåningen i januari 1968 av finansministern beräknades till 2 100 miljoner kronor, vilket i kompletteringspropositionen uppräknades till 2 700 miljoner medan beräkningarna nu slutar på 3 500 miljoner kronor.

När det gäller statens inkomster är det främst skattesidan som diskuteras, men jag skall inte gå in på skatteproblemet eftersom detta kommer att behandlas av annan ledamot tillhörande samma parti som jag. Jag vill emellertid starkt poängtera, att om en skattereform kommer till stånd måste den gå ut på att gynna låginkomstgrupperna. Det är ju väl känt, och det debatterades utförligt under valrörelsen, att klyftorna mellan de lägre betalda och de högre betalda har ökat under den socialdemokratiska regimen. Detta är förvånande, eftersom socialdemokraterna ursprungligen arbetade för i varje fall vissa grupper av låginkomsttagare. Nu har man i det fallet sparat ur, och socialdemokraterna företräder inte låginkomstgrupperna.

Det är därför särskilt olyckligt, att vi i Sverige — till skillnad från åtskilliga andra länder — under lång tid haft en utveckling, som inneburit ökan-

Statsverkspropositionen m. m.

de inkomstklyftor *före* skatt. FN:s ekonomiska kommission för Europa har i en undersökning som omfattar åren 1954—1963 kunnat påvisa en sådan negativ utveckling. Det är angeläget, att den utredning som tillsattes vid årsskiftet 1965/66 för att undersöka låginkomstproblemen i vårt land blir klar snarast möjligt och snabbt kan omsättas i politiska beslut och konkreta resultat.

I en särskild motion kräver vi från centerhåll till årets riksdag, att parlamentariker bör ingå i kommittén i detta syfte. De hittills presenterade uppgifterna från kommittén visar, att låginkomstproblemet är betydande i vårt land. Således uppnådde en tredjedel av de fulltidsanställda personerna under 1966 en årlig löneinkomst om högst 18 000 kronor och en femtedel 15 000 kronor. Andelen kvinnor i de lägre inkomstgrupperna är dessutom betydligt högre än deras andel av den totala arbetsstyrkan. Låginkomstgruppernas inkomster kan ju påverkas på olika sätt. Givetvis bör låginkomstgrupperna i första hand ha högre lön, och det går inte att jämna ut klyftorna, om man alltid höjer i procent. Det är emellertid självfallet att man via socialpolitiken och skattepolitiken kan ge stora förbättringar åt låginkomstgrupperna. På socialpolitikens område kan man t. ex. påvisa att utgifterna från 1964 till 1968 steg med 80 procent så att de f. n. uppgår till 21 miljarder kronor.

Samtidigt bör vi komma ihåg, att delar av socialpolitiken är inriktade på att skapa trygghet för alla, exempelvis vid sjukdom, och endast delvis på direkt standardutjämning. Sjukvård och sjukförsäkring tar också i anspråk i det närmaste hälften av socialpolitikens totala resurser. Eftersom sjukvårdssektorn i stor utsträckning bekostas av kommunerna och finansieras via proportionell beskattning, blir utjämnings-effekten obetydlig. De utjämnande transfereringarna gäller i första hand pensionärer och barnfamiljer.

Låginkomstgrupperna har missgynnats av den senaste tidens utveckling när det gäller inkomstfördelningen såväl *före* skatter, avgifter samt transfereringar som *efter* dessa. Som jag nämnt i det föregående har inkomstklyftorna ökat i vårt land sedan mitten av 1950-talet. Möjligen har en förbättring inträtt i och med den lugnare prisstegringstakten under de senaste åren. Den sedan några år verksamma låginkomstutredningen har bl. a. en viktig uppgift i att klarlägga den reella standardutvecklingen för låginkomstgrupperna.

På skattesidan har särskilt utdebiteringen i kommunerna ökat mycket kraftigt under kort tid, och det finns anledning att räkna med en fortsatt expansion i de kommande utgifterna, även om en viss uppbromsning kan skönjas. På de senaste tio åren har den genomsnittliga kommunala utdebiteringen ökat med cirka 50 procent eller från kronor 13:68 under 1958 till 20:25 för innevarande år. Prognoserna för 1975 visar på en genomsnittlig utdebitering av 25 kronor och med oförändrad takt omkring 30 kronor år 1980.

Eftersom kommunalskatten utgår proportionellt men samtidigt är avdragbar i den statliga taxeringen, får den snarast en regressiv verkan och drabbar därmed de lägsta inkomstgrupperna särskilt hårt. Samtidigt utgår kommunalskatten också vid mycket låga inkomster, och för närvarande har 90 å 95 procent av skattebetalarna högre kommunal än statlig skatt. Endast i mycket höga inkomstlägen väger den statliga skatten över totalt sett.

Slutligen vill jag, herr talman, nämna att en betydelsefull rättvisefråga, som också faller inom fördelningens ram, eftersom den kostar mycket pengar, är frågan om pensionsåldern. Det är ett tiotal år sedan kravet på sänkt pensionsålder framfördes från centerns sida i denna kammare, och det avvisades då av statsministern. Så småningom har det dock vunnit ett avsevärt gehör, och höstriksdagen begärde en-

hälligt utredning om sänkning av gruv-
arbetarnas pensionsålder. LO har också
uttalat att pensionsåldern bör sänkas
för vissa grupper. Även om detta är att
betrakta som delreformer, är det dock
ett steg på väg. Träindustriarbetarför-
bundets styrelse uttalade sig förra året
för en sänkning av pensionsåldern, och
det gällde enligt vad som framkom av
tidningsreferaten en allmän sänkning.
Det kan inte vara rättvist att vissa grup-
per skall ha lägre pensionsålder än 67
år men att stora grupper ofta med det
tyngsta arbetet och den lägsta betal-
ningen skall stå kvar till 67 år. Vi har
ånyo i motion till årets riksdag fört
fram kravet på sänkt pensionsålder.

Jag slutar detta avsnitt av mitt an-
förande med att ännu en gång betona
att centerpartiet anser att det i första
hand är låginkomstgruppernas intres-
sen som skall tillgodoses.

Som avslutning, herr talman, vill jag
säga att trots den som vi hoppas till-
fälliga majoritet som socialdemokrater-
na nu har i riksdagen har oppositio-
nen på intet sätt underlåtit att presen-
tera alternativ till regeringspolitiken.
Motionernas antal är större i år än vad
det var valåret 1968. Centerpartiet har
i ett stort antal motioner, varav många
är tillsammans med folkpartiet, presen-
terat alternativ till regeringspolitiken
på en rad olika områden. Den stora val-
framgång centerpartiet fick vid senas-
te valet förpliktar givetvis till att full-
följa den politik som presenterades un-
der valrörelsen, och så kommer givet-
vis att bli fallet. Att regeringspartiet
kommer att avslå det mesta av vad vi
föreslagit är vi beredda på, men lika-
fullt utgör våra förslag upplysningar
som väljarna kan ta ställning till vid
1970 års val och med sina röster ge sitt
stöd till.

Herr talman! Jag ber att få instäm-
ma i yrkandet om remiss av statsverks-
propositionen till vederbörliga utskott.

Statsverkspropositionen m. m.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Bengtson avsluta-
de sitt anförande med att liksom skryta
med att det i år avlämnats flera mo-
tioner från den borgerliga sidan än nå-
gonsin tidigare och att det är ett tecken
på att alternativ för väljarna minsann
inte saknas. För en gångs skull är jag
villig att helt ge herr Bengtson rätt. Vad
som har inträffat är ju att splittringen
på den borgerliga sidan aldrig har var-
rit så stor som nu. Om ni splittrar er
ytterligare på ett fjärde parti, blir det
följaktligen en 25-procentig ökning av
motionsantalet. Det stora antalet mo-
tioner i år ger dock inte något intryck
av att här finns ett samlat alternativ,
som väljarna har att ta ställning till,
utan visar alldeles tvärtom en djupgå-
ende och allvarlig söndring inom oppo-
sitionen. Men det är oppositionspartier-
nas sak och inte min, även om jag inte,
när jag av herr Bengtson fick detta
osökta tillfälle, kan neka mig att in-
stämma med honom på denna punkt.

Mångahanda ting finns att diskutera.
Vi har under många år bett att vi skulle
få resonera med oppositionen sedan den
har framlagt sina motioner. Det har vi
gjort därför att vi trodde att det på det
sättet skulle finnas en möjlighet att få
en stimulerande debatt kring huvud-
alternativen i svensk politik. Jag anser
fortfarande att det av mig i åtminstone
20 år framförda kravet att remissdebat-
ten skall förläggas efter motionstidens
utgång är ur nästan alla synvinklar
riktigt. Men jag kan inte tänka mig nå-
gon olyckligare start än det här, efter-
som våra borgerliga vänner inte har
begagnat tillfället att skapa ett under-
lag för en diskussion om alternativen i
svensk politik. Debatten gör därför ett
mycket splittrat intryck, och det gör,
herr talman, även mitt inlägg, eftersom
jag i någon mån ändå måste följa spel-
reglerna och resonera med denna myc-
ket splittrade opposition.

Får jag först göra ett par randanteck-
ningar.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr Virgins anförande var så till vida mycket intressant att han verkligen försökte resonera med utgångspunkt från *en* fråga, där det föreligger betydande meningsskiljaktigheter eller där han i varje fall sökt göra gällande att det föreligger betydande meningsskiljaktigheter mellan oppositionen och regeringspartiet. Herr Virgin valde att såsom huvudämne ta upp försvarsfrågan. Själva ingressen till hans anförande var enligt min mening ytterligt olycklig. Han framställde nämligen situationen som om vi både när det gäller utrikespolitiken och försvarsfrågan skulle ha givit efter för mer eller mindre högröstade element på vänsterkanten. Det förhåller sig inte så, herr Virgin. Det förslag som vi lagt fram anser vi fortfarande innebära ett utomordentligt starkt försvar för vårt land. Herr Virgin gör säkert inte försvarsvännerna i det här landet någon som helst tjänst genom att framställa ett försvar, för vilket kostnaderna även i år stiger ganska kraftigt, såsom urholkat och som ett resultat icke av mogna överväganden bland försvarsexperten och ansvariga politiker, utan som en följd av hållningslösa eftergifter till en högröstad opinion. Jag tror att om man vill göra försvarsviljan en verklig otjänst, skall man gå ut och säga: Vi lägger ned nära 6 miljarder på försvaret, men det är inget värt. Det är ett dåligt försvar vi har. De väldiga militära ansträngningarna leder inte till något resultat!

Herr Virgin har föreslagit att vi skall tillsätta en parlamentarisk beredning. Jag föreställer mig att försvarsministern är villig att svara honom på den punkten. Jag vill emellertid redan nu säga att hur angelägna vi än är att få en bred samling i försvarsfrågan — det är vi fortfarande — så vill jag inte bestrida att det sätt på vilket de borgerliga representanterna uppträdde i den föregående försvarsutredningen gör att man tänker sig för både en och två gånger innan man på nytt sätter i gång en likartad apparat. Nu pågår, vilket jag an-

tar att försvarsministern kommer att säga, undersökningar som utförs av de militära experterna och av försvarsdepartementet, vilka skall ge bättre möjligheter att ta ställning till både korttids- och långtidsperspektivet. Det är möjligt att man någon gång fram under 1970, om garantier ges för att de borgerliga partierna inte uppträder på samma sätt som förra gången, kan finna det lämpligt att på nytt börja ett försök att få till stånd en mera allmän samling i försvarsfrågan.

Några ord i början av herr Dahléns anförande föranleder kommentarer. Herr Dahléns uttryckte sin glädje över att förhandlingarna om det nordiska ekonomiska samarbetet nu har tagits upp med förnyad intensitet. Jag har ingen som helst anledning att polemiserat mot honom på den punkten. Jag tror att det är viktigt att nu göra ett allvarligt försök. Om de synpunkter som herr Dahléns förde fram kunde spridas till allt större grupper i det svenska samhället, nämligen att man på alla håll bör vara beredd att för att vinna långsiktiga mål avstå från temporära egoistiska intressen, så tror jag att den enighet som har visats i den svenska riksdagen och i stora delar av den svenska opinionen bygger på en grund som skall göra det möjligt för dem som företräder Sverige att nu verkligen komma fram till ett resultat. Mina ord har alltså närmast karaktären av ett instämmande i vad herr Dahléns anförde.

Vi försökte under valrörelsen att få till stånd en vettig dialog om de olika samhällsuppfattningar som får förutsättas ligga till grund för motsättningarna inom den svenska politiken. Jag vill inte påstå att vi lyckades särskilt väl. Det gjordes ständigt gällande att vår analys av marknadshushållningens brister var ett uttryck för en ovilja, en bitterhet och ett förakt gentemot dem som inom det svenska samhället företräder den andra parten i blandekonomin. Litet av detta mötte vi nu hos herr Dahléns. Han sade att vi lägger moraliska syn-

Statsverkspropositionen m. m.

punkter på dessa ekonomiska ting och att vi anser att de människor som företräder vinstintressena är hemfallna åt en lägre moral — profitintresset kontra allmänintresset — varför det följaktligen är vår uppgift att bekämpa dem.

En diskussion på det planet är helt meningslös. Det finns inte ett spår av någonting sådant i vårt försök att analysera vad det är som gör att marknads-hushållningen inte räcker för att ge medborgarna trygghet. Vi försökte visa det bland annat genom hänvisningar till Amerika. Vi påpekade att om det funnes någonting som kunde anses vara ett grundläggande fel i svensk politik så vore det om vi trodde att den liberala ekonomi som tillämpas till det yttersta i Amerika skulle kunna avlägsna de motsättningar och spänningar som existerar exempelvis mellan låglöne-grupper och rika. Dylika motsättningar och spänningar innebär — jag vet inte hur många gånger det framhölls under valrörelsen — att när marknads-hushållningens principer drivs till sin spets är det mycket troligt att man får en stegring av produktionen. Vi bestri-der inte detta. Men därmed löses inte de grundläggande problem som kommit till uttryck bland annat i kravallerna i Detroit, Los Angeles, Chicago och Washington.

Jag tillät mig fråga om det kan vara en klok ekonomi att satsa så hårt på denna vinsthushållning, om den icke tar itu med en lösning av de grundläggande sociala motsättningarna. Det kan väl ändå inte vara någon större fördel att få sina bilar uppbrända, sina fönsterrutor sönderslagna och sjukhusen belagda med kravalloffer. Detta kan inte ens ur ekonomisk synpunkt vara någonting att stå efter. Det måste vara en väsentlig skillnad mellan att fråga sig detta och att säga att de som sitter i ledningen för våra företag har en lägre moral än vi andra. Det kan te sig så ibland, men dessa människor är liksom vi ett offer för det system under vilket vi alla arbetar.

Vad vi försökt att få till stånd en diskussion om är något helt annat — om jag nu skall ta upp den debatten här — jag hade tänkt göra det i morgon i ett inlägg i andra kammaren, eftersom jag trodde att herr Wedén gärna ville fortsätta den diskussion som han började under höstriksdagens remissdebatt. Men jag gör det gärna redan nu, för att herr Wedén skall få tillfälle att förbereda sig.

Vad vi skall diskutera är inte dessa påståenden om att en grupp av människor har en lägre moral, medan en annan grupp av människor är upphöjda och har en högre moral. En diskussion på det planet — som herr Dahlén försökte föra in — är meningslös. Vi är tämligen likadana på ömse sidor om förhandlingsbordet.

Vad vi har sagt är följande. Om man vill ha till stånd en lugn utveckling, skulle det vara värdefullt om vi satte oss ner och resonerade oss fram till vad som av vinsthushållningens principer i marknads-hushållningen är av värde och vad som behöver bli föremål för vidare resonemang.

Alla vi som sitter här i kammaren utgår från att produktionsökning är någonting värdefullt. Ingen vill stå upp och säga att han kämpar för att få till stånd en sänkning av produktionen. Vi är alla överens om att produktionsökning är någonting värdefullt. Vad vi säger är att det kan finnas mångahanda ting som icke har med vinstintresset att göra som ökar produktionen.

Om man, som de borgerliga partier-na gjorde i fjol, driver vinstmotivet så starkt att man säger att vi skall för närvarande göra en kraftig sänkning av företagens beskattning, då är man inne på fel väg, om man med den minskningen av företagens beskattning ökar vinsterna på samhällets bekostnad. Det finns nämligen mängder av ting som samhället måste ha pengar till. Och om det blir en konflikt mellan önskan att öka vinsterna och tillgodoseendet av allvarliga samhälleliga behov har vi tillåtit oss

Statsverkspropositionen m. m.

säga att sannolikt företräder då socialdemokratin även på kort sikt, men framför allt på längre sikt, näringslivets intressen bättre än de som talar om nödvändigheten att genom skattesänkningar öka företagets möjligheter till vinst. Varför det? Den konflikt som här uppstår kan lätt illustreras med några ord som herr Virgin sade, nämligen att vi kan väl inte fortsätta med ständigt stegrade statsutgifter, utan vi måste ändå sätta ett stopp, och det är detta som högern vill i sin motion.

Herr talman! Vi har från 1959 till 1969 ökat statsutgifterna med 28 miljarder kronor. Det är mycket pengar. 16 miljarder därav har gått till inkomstomfördelningen. Det är alltså inte sant att dessa pengar har inneburit att man åt byråkrater i Stockholm — som herr Virgin uttryckte det — skulle komma att överlåta styrningen av ekonomin. Vi har tagit ut 28 miljarder, varav 16 miljarder har gått till följande ändamål: mödravården, barnavården, socialhjälpen, den sociala omvårdnaden, arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken, folkpensioner, sjuk- och yrkesskadeförsäkring, skatteutjämning, löner till värnpliktiga, utbildning och kultur samt hälso- och sjukvård.

Om man i iveren att främja vinsterna hos företagen tror — liksom tydligen herr Virgin gjorde och vilket mera oklart kom fram i herr Dahléns anförande — att det finns en möjlighet att stoppa de allmänna utgifterna och därigenom få en snabbare stegring av produktionen, säger vi att det är felaktigt. Huvudparten av utgiftsökningarna går till ändamål som för de små inkomsttagarna i samhället betyder ökade konsumtionsmöjligheter samt till utbildning på det vetenskapliga planet och på skolplanet av människor som näringslivet har ett trängande behov av.

Det var dessa ting som vi ville diskutera under valrörelsen. Vi tog upp det i anförande efter anförande, men det fanns ingen möjlighet att få något som helst intresse för det som enligt vår me-

ning är en huvudfråga, nämligen: Finns det möjligheter att genom samhälleliga åtgärder öka vinsten för att därigenom driva fram en ökad produktion, om man från samhället tar pengar som kunde användas för att skapa den basorganisation och den jämlikhet mellan medborgarna som inte minst näringslivet självt har ett trängande behov av? Jag skall gärna diskutera ingående med herr Dahlé, ty det är roligt att det plötsligt efter valet dyker upp ett samhällsideologiskt intresse. Det hade varit ändå roligare om det hade kommit under valrörelsen, ty då hade många av missuppfattningarna kunnat klaras upp. Jag skall gärna återkomma, eller också får jag väl sedan jag nu gjort dessa antydningar kanske tillfälle att resonera med den som tog upp denna diskussion under fjolåret, nämligen herr Wedén.

Herr Bengtson skildrade det som om det socialdemokratiska partiets valseger var beroende på våra oändliga ekonomiska resurser. Det skulle vara roligt att veta om våra resurser — när man frånräknar tidningarna — ens ligger i närheten av vad de tre borgerliga partierna hade till sitt förfogande. Men vi har inte fått den öppna redovisning vi begärt. Vad jag särskilt vill fästa uppmärksamheten vid — och jag tillät mig göra det också i höstens allmänna debatt i andra kammaren — är att valrörelsen för att lyckas inte måste innebära en våldsamt mobilisering av pengar. Man kan föra en hur intensiv och penninglösande valrörelse som helst, och misslyckas! Folkpartiet gjorde t. ex. i fjol ansträngningar att föra över den amerikanska valrörelsens avigsidor till Sverige. Hade man lagt ned ytterligare 20 miljoner på halmhattar så är jag övertygad om att man hade förlorat tio mandat till! Valresultatet beror delvis också på vad som finns under halmhatten. Hela detta resonemang om att man genom att vräka ut en massa pengar kan driva »den svenska valboskapan» till praktiskt vad som helst — till och med att rösta på folkpartiet — det

Statsverkspropositionen m. m.

håller inte. Vad som måste finnas är en tillit till politiken och en möjlighet att skapa något av en folkrörelse. Jag tyckte att vi lyckades ganska bra med det under förra valrörelsen, oberoende av hur mycket pengar vi hade, eller hur litet — som vi faktiskt kände oss ha på grund av att vi får betala så mycket till våra tidningar. Våra valarbetare framställdes nyss som en rad avlönade funktionärer, som drev väljarna framför sig. Ja, jag ser en del av våra valarbetare här, och de har sina riksdagsarvodet. All right. Men här beskriver man våra valarbetare som en byråkrati, som bara den fick tillräckligt med pengar *driver* väljarna framför sig. Försök får ni se! Nej, våra valarbetares slagkraft berodde på att vi kunde skapa en känsla av att de själva var med och formade den politik som de sedan slogs för. Människorna hade känslan att de i rådslagen i arbetarkommunerna och överallt var med om att forma politiken, och på det sättet förankrades politiken hos dem. Den entusiasm som därigenom skapades var av oskattbart värde för partiet. Herr Bengtson kan ha rätt i att vi aldrig vunnit valet utan valarbetarna. Nej. Men han skall inte tro att det avgörande var valarbetarnas tillgång på pengar — då är han inne på alldeles fel väg. Och jag är ganska övertygad om att centerpartiets betydande framgångar är ett belägg för att pengar inte är det avgörande i den politiska valrörelsen.

Jag skulle kanske säga ett par ord till om vad inledarna i denna debatt sagt.

Herr Bengtson var nog vänlig att erinra om ett yttrande av mig om den nye jordbruksministern. För övrigt är det ju väldigt bra, att bara ett statsråd går blir han strax mycket bättre — aldrig förut har jag hört så många vänliga ord om den nuvarande inrikesministern som i dag från en representant för bondepartiet. Bara han byter plats i regeringen blir han strax bättre, för då sysslar han inte med samma saker som förut. Jag är övertygad om att det-

samma kommer att drabba oss alla när vi en gång drar oss tillbaka att vi får höra att statsråden är egentligen rätt hyggliga och bra! Men herr Bengtson sade att jag hade yttrat, att hans namne, herr Bengtsson i Varberg, lär sig jordbruksfrågorna på 14 dagar — han är ingen expert nu men på 14 dagar blir han det. Ja, herr talman, ibland har jag ju tyvärr ett litet egendomligt sätt att uttrycka mig. Om det fanns någonting jag kände mig övertygad om så var det väl att vi alla visste hur invecklad vår jordbrukskalkyl och vår jordbrukspolitik är. Att någon skulle lära sig allt detta på 14 dagar var ett sådant där practical joke, som herr Bengtson tydligen har gått på. Det fanns hos mig inte en tanke på att det skulle tas upp allvarligt. Men nästa gång jag yttrar mig i TV skall jag tänka på att herr Torsten Bengtson också är bland mina lyssnare. Jag skall då uttrycka mig klarare och tydligare och säga ungefär som herr Heckscher enligt den gamla historien sade om jordbrukskalkylen: Det ser enkelt ut — han sade inte att man kan lära sig den på 14 dagar — men vänta tills jag har förklarat den, så skall ni få se hur besvärlig den är! Det är precis det som jag har uttryckt på mitt litet skämtsamma sätt, men jag skall aldrig mer skämta med herr Torsten Bengtson. Jag skall alltid försöka besinna att man får vara mycket varsam med sina under- och overstaments i fortsättningen. Jag betonar ännu en gång att jag inte tror att någon människa, inte ens herr Bengtson, kan hinna lära sig vår jordbrukspolitik på 14 dagar.

Men det är svårt med politik över huvud taget. Herr Bengtson läste upp en skildring, skriven av Assar Lindbeck, om hur urusel vår ekonomiska politik var 1964/65. Det är rätt. Det medges att det var en av de sämsta budgetar vi lagt fram. Det var den enda budget som under herr Ohlins långa tid som oppositionsledare blev överöst med beröm av herr Ohlin — där hade verkli-

Statsverkspropositionen m. m.

gen finansministern äntligen lärt sig vad oppositionen ständigt hade fört fram. Jag har protokollet härom framför mig, ty jag blev nästan häpen när jag hörde att herr Bengtson nu också anser det vara en dålig budget. Tänk på mittenpartierna! Det är den enda budget som berömts av en ledande folkpartist, och den kritiserar herr Bengtson nu så våldsamt. Men den var felaktig. Det skulle ha fordrats en långt stramare budget, långt hårdare tag, ungefär en vanlig Strängsk budget, för att vi inte skulle ha hamnat i den inflationshistoria som kom 1964/65.

Därmed är väl egentligen det mesta sagt om de anföranden som hållits här nyss. Är det något som saknas kanske det kan bli efterlyst i den fortsatta debatten.

När vi förra året var samlade till remissdebatt, skildrades Sveriges ekonomiska läge av oppositionen som nära nog katastrofalt. Vi fick av talare efter talare, framför allt av herr Dahlén, mycket bestämda skildringar om hur sysselsättningssvårigheterna under det närmaste halvåret skulle komma att stegras. Ett mer än normalt antal företag skulle komma att inställa eller inskränka driften. Sysselsättningen skulle alltså komma att gå ned med allt vad det innebar av oro och osäkerhet för företagens tjänstemän och arbetare. Dessa tongångar präglade fjolårets remissdebatt från oppositionens sida. De präglade också stora delar av valrörelsen.

Om herr Ohlin, som jag nu ser här i kammaren, söker protokollet finns det tillgängligt här, varsågod! Det var denna oro för att Sverige nu går helt sönder, att ekonomin blir sämre och sämre. Vår politik skildrades av nästan alla borgerliga talare som fientlig mot näringslivet. Vad valet skulle ge var en regering som skulle kunna skapa ett näringsvänligt klimat. Det borgerliga receptet var, som deltagarna i fjolårets debatt kommer ihåg, mycket enkelt. Man skulle genom generella medel höja den ekonomiska aktiviteten,

stimulera konjunkturen och öka företagens vinster.

Vi avvisade de generella metoderna. Vi var övertygade om att de skulle leda till en allmän överansträngning inom vissa branscher och på vissa orter med betydande prisstegringar som följd. I stället förordade vi selektiva åtgärder, d. v. s. insatser just i de branscher och på de platser där stimulans behövdes, men ingen stimulans där aktiviteten var hög. Det var ju det som remissdebatten förra året handlade om.

Utvecklingen har visat, herr talman, att vår bedömning var riktig. Konjunkturen är på väg uppåt, arbetslösheten är lägre än för ett år sedan, och vi kan glädja oss åt en god prisstabilitet. Nu har de borgerliga partierna gått ifrån sina krav från förra året och säger att förutsättningarna är helt andra. Det är riktigt. Men vad beror det på? Det beror uppenbarligen på den politik vi, i motsats till de rekommendationer som här gavs, förde under förra året. Vad hade vi haft om vi följt de borgerligas rekommendationer? Vi hade haft en besvärande överkonjunktur med tydliga inflationistiska inslag. Det går inte att komma ifrån, att det vi diskuterade vid denna tidpunkt förra året var just den politik som skulle föras nu. Den budget vi då diskuterade är den budget som gäller nu, på samma sätt som det vi nu diskuterar är den politik som skall prägla vår ekonomi vid nästa årsskifte. När man alltså nu hänvisar till att förhållandena har ändrats är det närmast ett belägg för att nästan hela borgerlighetens ekonomiska bedömning av fjolårets situation var felaktig.

Herr talman! Jag skulle vilja gå ett steg längre. De borgerliga beskyllde oss då för fiendskap mot näringslivet, och vi har hört ett litet eko av detta i dag. Den strama politik som fördes var i själva verket mer stimulerande för näringslivet än den kortsiktiga, vinstbefordrande politik som de borgerliga förordade.

Försöken att framställa socialdemokratien som fiendlig mot näringslivet borde därmed upphöra. De har misslyckats. Jag vill bara framhålla huru som vi har format stora delar av vår arbetsmarknadspolitik och vår konjunkturpolitik på den förutsättningen att det skall gå att skapa ett förtroendefullt samarbete mellan samhälle och näringsliv.

Ett av de verkligt originella bidragen till konjunkturpolitiken som vi har gjort i Sverige är investeringsfonderna. Dessa investeringsfonder bygger på att man lutar på varandra och samarbetar med varandra både när det gäller att skapa balans i konjunkturerna vid olika tidpunkter och när det gäller att skapa en geografisk balans mellan olika delar av landet. Ett förtroendefullt samarbete mellan näringsliv och samhälle är förutsättningen för att en politik, vilken som ett av sina huvudinstrument tar investeringsfonderna i anspråk, över huvud taget skall kunna lyckas.

Motionerna har jag redan i någon mån behandlat. Även om det sades mycket egendomligt även i fjol, så fanns det då en enhetlig bedömning från hela oppositionen. Den saknas helt nu. Det finns i år över huvud taget ingen enhetlig linje, och det är helt naturligt att man under sådana omständigheter inte vill presentera ett alternativ till budgeten. Man vill inte det, eftersom man inte kan samla sig till ett gemensamt alternativ.

De skäl — eller svekskäl — som införts från mittenpartierna för att man inte har något budgetalternativ är alldeles orimligt. Herr Dahlén säger att »vi kunde inte veta hur många tjänster som skulle komma att inrättas».

Det är klart att om man tror att politik är att komma med ett överbud här och ett överbud där och så vidare, då är det ju förargligt att man inte vet säkert var man skall sätta in överbudet. Men det är inte det som är politik. Oppositionen har exakt samma mate-

Statsverkspropositionen m. m.

rial som regeringen när det gäller de stora linjerna. Det finns ingen skillnad, Konjunkturutvecklingen skall kunna bedömas precis lika bra av oppositionens representanter som av regeringens.

Det utländska materialet står till förfogande. Vi trycker rapporterna från konjunkturinstitutet så snabbt som vi kan. Jag vågar påstå att det inte finns något annat land där man går oppositionen så väl till handa när det gäller att så fort som möjligt lämna ut det material som regeringen bedömer sin budgetpolitik på. Därför bör det inte vara några större svårigheter att säga, om budgeten skall vara balanserad eller inte balanserad, om den skall ha sin tyngdpunkt på att befria företagen från beskattning eller andra ting som ni förut kunnat ta ställning till.

Det är en undanflykt att säga att den omständigheten att man vid budgetbehandlingen inte kände till antalet tjänster gör det omöjligt för oppositionen att presentera ett mittenalternativ. Nej, det är naturligtvis så, att man inte vill! Dessutom vill man inte ytterligare markera den splittring som otvivelaktigt finns inom oppositionen.

Man tycker då att det är bättre att ha en socialdemokratisk politik, som man kan gräla på litet grand, men inte mycket! Det har vi hört i dag — även om jag inte kan komma ihåg någon remissdebatt där det varit så litet gräl. Och så kan man ändå lita på att det finns en socialdemokratisk majoritet som genomför politiken, och därför finns det ingen anledning till någon större oro.

Nej, herr talman, jag tar upp detta för att belysa en sak som är väsentlig. När oppositionen säger att den inte har anledning att lägga fram något alternativ till regeringspolitiken men samtidigt kritiserar regeringen för att ha framlagt en innehållslös budget, så skulle en elak människa kunna göra vissa reflexioner om denna sammanställning. Men jag gör det inte. Det kanske finns

Statsverkspropositionen m. m.

någon i kammaren som kan göra det. Budgeten är, säger man, intresselös. Men när man kritiserar budgeten för att den är intresselös missar man poängen. Hur går det till för socialdemokratin att omdana detta samhälle? Vi använder metoden att lägga fram förslag som är utomordentligt långsiktiga och som undan för undan kommer att skapa ett samhälle i enlighet med de intentioner som vi har.

Om vi tittar på vad som hänt under de senaste åren, så har socialdemokratin haft sina två kongresser 1967 och 1968. Där drogs de långsiktiga riktlinjerna upp för hur socialdemokratin vill att samhällsomdaningen skall ske. Det kan inte finnas den ringaste svårighet att ta upp en diskussion kring de riktlinjerna. De är tillgängliga. De har presenterats väl.

I de riktlinjerna ingår att reformerna skulle bli än tidigare och mera långsiktigt planerade än de till och med varit förut. Det betyder att våra beslut innefattar långsiktiga åtaganden.

Tag t. ex. skolans område. Inga nyheter, säger man. Ja, det beror på vad man menar. Det föreslås 2 500 nya tjänster för att fylla i de redan fattade besluten. Beträffande u-hjälpen föreslås en stegring med mer än 25 procent. Det är visserligen inte någon nyhet, utan resultat av ett redan tidigare fattat beslut.

När ni påstår att budgeten är ointressant skulle jag vilja rekommendera er att fråga de medborgare som berörs av åtgärderna i fråga om detta är likgiltiga och ointressanta ting. Vi tror att det stegvisa realiserandet av reformer kanske inte ger dramatiska nyheter på samma sätt som stora politiska strider gör. Men det är en ständig reformverksamhet som tar våra krafter i anspråk, en reformverksamhet som vi tror gör detta samhälle effektivare och rättfärdigare.

Vi skall nämligen inte tro att saker och ting förverkligas av sig själva. Vi har en ideologi, och den har vi redo-

visat. Om vi inte skapade en stark ekonomi skulle vi inte kunna förverkliga en enda av våra vackra idéer.

I en bok av den engelske samhällsanalytikern Sampson skildrar han vad det är som gör att socialdemokratin eller arbetarpartierna i många länder har förlorat sin profil. Det beror på, säger han, att man i land efter land, framför allt England, av de ekonomiska realiteterna har tvingats att modifiera sina reformplaner. Därigenom har dessa partier förlorat sin socialistiska profil.

Vad vi i Sverige har försökt göra är att dels lägga fram våra långtidsplaner, dels skapa en så stark ekonomisk grundval att vi behåller rörelsefriheten. Möjligheten att reformera beror i stor utsträckning på att vi fört en ekonomisk politik som har inneburit att inte bara vår valutareserv är hygglig utan också en rörelsefrihet för framstegsåtgärder. Detta kanske inte ter sig så förfärligt märkvärdigt. Men det är märkvärdigt eftersom vi i årtionden har fått föra denna diskussion om ekonomins styrka mot de överbud och de skattesänkingskrav som borgerligheten har kommit med.

Det skulle finnas mycket mer att anföra om detta, men tiden rinner i väg, och därför skall jag stoppa här. Kanske får jag lov att göra ett enda tillägg.

När man påstår att det inte händer någonting så rådde jag nyss våra borgerliga vänner att gå till folket och fråga medborgarna om ingenting händer. Jag kan nämna att under det senaste året har karensdagarna inom den allmänna sjukförsäkringen avskaffats. Det är en gammal stridsfråga framför allt för låglönegrupper och arbetare. Det kostade mycket pengar, men nu är det genomfört. Sjukpenningersättningen har höjts från 60 å 65 procent till i genomsnitt 80 procent av inkomsten. Läke-medelsrabatterna innebär att ett inköp på apotek kostar högst 15 kronor. Det är en stor reform, som framför allt kommer låglönegrupperna till godo. Høj-

ningen av folkpensionerna är betydande, och vi har nu lagt fram en plan för hur folkpensionen undan för undan skall höjas framför allt för de människor som inte har ATP. De nya bostadstilläggen, som utbetalas från och med i år, innebär ett stöd framför allt för de låglönegrupper, som ni alla säger er vara så varmt intresserade av. Bidragsförskotten för barn till ogifta och frånskilda har förbättrats. Bosättningslånen har ökat både till antal och belopp. Dagshemsplatserna har fördubblats sedan år 1964. Vi räknar med att ytterligare 7 000 dagshems- och fritidshemsplatser skall komma till stånd detta år. Förra veckan aviserade vi att ett mycket gammalt önskemål kommer att realiseras: avgiften för läkarbesök inom den offentliga sjukvården blir 7 kronor. Det innebär en kraftig sänkning, och samtidigt slipper patienten att ligga ute med pengarna. Sedan har vi också det gamla kravet att pensionärerna skulle få förlängd ersättning från sjukkassan.

Ja, herr talman, jag skulle kunna fortsätta. Utbyggnaden av äldreomsorg och sjukvård, upprustningen av stödet till de handikappade, som kanske är ännu mera markant än allt det andra, förbättringen av yrkesskadeförsäkringen; allt detta, herr talman, är exempel hämtade från ett enda departement, därtill ett departement om vilket man särskilt ivrigt påstått att ingenting händer, nämligen socialdepartementet.

Fråga nu dessa människor om de är villiga att skriva under på det betyget som givits här, att det inte händer någonting i svensk politik! Jag är övertygad om att det åtminstone för någon miljon lågavlönade människor står som obegripligt att man kan påstå att det inte händer någonting när man har dessa ting framför sig.

Till slut en enda sak ytterligare.

Mot bakgrunden av vad jag nu har sagt tycker vi det är ganska kränkande när två av oppositionens talare från denna talarstol säger, att vi totalt förändrat vår politik från valrörelsen till

Statsverkspropositionen m. m.

nu. Det är inte sant. Jag skall gärna, om ni vill, läsa upp vad det var socialdemokratiska partiet gick till val på 1968. Jag är övertygad om att varje rättvis värdering av vad vi lovade och vad som har uträttats kommer att visa, att det inte är sant när det påstås att det har skett en förändring inom socialdemokratien.

Vi går att förverkliga vad vi lovade i 1968 års val. Är ni med oss är det bra, går ni emot oss är det tråkigt; men då får vi ta konflikterna, precis som vi gjort under större delen av efterkrigstiden.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Erlander sade att jag kom med moraliska omdömen, och han tyckte att det var förfärligt. Jag skall inte diskutera vad jag sade i mitt föregående anförande — det går att läsa i protokollet. Jag hoppas dock att vi nu efter statsministerns anförande kan konstatera att vi i en kommande valrörelse inte från socialdemokratiskt håll kommer att få höra att oppositionens talesmän står i mer eller mindre skumma intressens tjänst, att personer som arbetar inom det fria näringslivet låter arbetarens trygghet väga ganska lätt mot en femöring. Vi kommer alltså inte att få höra sådana omdömen om tjänstemän och experter — och det är de som leder företagens utveckling — som vi hört från en del socialdemokrater under tidigare valrörelser. Jag hoppas detta är fastslaget och att herr Erlander — i den mån han har något att säga till om när han avgått som partiordförande — kommer att i varje fall privat, kanske också offentligt, protestera mot sådana omdömen.

Detta tycker jag är ett bra resultat av denna debatt. Det är åtskilliga inom det socialdemokratiska partiet som behöver höra detta.

Sedan säger herr Erlander att han under förra året hela tiden velat diskutera metoderna att förbättra marknads-

Statsverkspropositionen m. m.

hushållningen. Det är bra att en del inom socialdemokratiska partiet får höra också detta. Herr Erlander har sagt samma sak tidigare, men det verkar som om en del skulle haft svårt att uppfatta det. Jag tycker därför det är nyttigt att det slås fast att socialdemokraterna har i princip samma system för det ekonomiska livet som vi andra. Det gäller här, som herr Erlander sade, att förbättra detta system. Och i mitt anförande försökte jag just ge exempel på de förutsättningar som måste föreligga, där staten har uppgifter för att få marknadsekonomin att fungera väl. Det var, herr Erlander, inte ett anförande som gick ut på att allt var felfritt inom marknadsekonomin. En av förutsättningarna för att marknadsekonomin skall kunna fungera väl och vi skall slippa komma in i ett centraldirigerat socialistiskt system är bl. a. att statens planering, framför allt dess ekonomiska planering, sker på längre sikt. Herr Erlander sade icke någonting som gav vid handen att staten skulle kunna tänka sig att planera på längre sikt än vad som nu har varit fallet. Allt var väl, menade herr Erlander, det framgick mycket klart och tydligt.

Har man alltså inte större intresse av att försöka förbättra det nuvarande bristfälliga ekonomiska planeringssystem som regeringen tillämpar, kommer marknadsekonomin inte heller att fungera så bra som den skulle kunna göra. De svenska medborgarna kommer heller inte att få det så bra som de skulle kunna ha.

Sedan sade herr Erlander att vi vid remissdebatten 1968 bedömde den konjunkturpolitiska situationen alldeles gallet. Till det vill jag först säga att vi då inte bara talade om januari och februari månader — vilket väl var ett misstag som herr Erlander gjorde om jag fattade honom rätt. Vi diskuterade hela situationen 1968. Vi lade fram konkreta förslag som vi ville skulle leda till och som hade lett till en förbättrad sysselsättningsituation för ett stort antal

medborgare i vårt land. Regeringen sade nej. Då uppställer sig frågan: Är statsminister Erlander nöjd med att vi 1968 hade ett rekordartat stort antal människor som icke var sysselsatta i normal produktion?

Det finns, herr talman, ingen möjlighet att dra någon annan slutsats än att herr Erlander var ganska nöjd med de insatser som regeringen gjorde. Vi tycker att de människor som i onödan gick arbetslösa verkligen har rättighet att hysa en annan mening — och det har de alldeles säkert.

Det intressanta är också — som jag erinrade om — att Landsorganisationen och Industriförbundet, som enligt vad en del människor tycker skall ha i någon mån olika utgångspunkter, har riktat precis samma kritik mot regeringen. Det har, anser de, varit fel att regeringen inte varit villig att vidta mer allmänt verkande åtgärder under både 1967 och 1968. Herr Erlander kan givetvis underkänna deras omdömen också. Det står oss alla fritt att underkänna varandra. Men jag tror att dessa kommentarer visar att herr Erlanders försök att karaktärisera vår debatt i början av förra året var fullständigt missvisande.

Vidare sade herr Erlander att han hade hoppats så mycket på den här remissdebatten och att man skulle ta upp väsentliga samhällsproblem. Jag tog visserligen inte upp alla, men jag skall nämna några som jag berörde.

Frågan om marknadsekonomin försökte jag verkligen ställa i viss belysning. Jag försökte vara kritisk mot statsmakternas uppträdande i fråga om marknadsekonomin. Herr Erlander sade verkligen inte särskilt mycket på den punkten trots att han använde en hel del ord.

Jag talade om dilemmat mellan de allmänt verkande medlen och de specialinsatta och visade på att den situation som nu råder i norrlandslänen verkligen är sådan att arbetslösheten där är ett större problem nu än för ett an-

Statsverkspropositionen m. m.

tal år sedan. Herr Erlander hade ingenting att säga om den saken.

Beträffande förhållandet mellan staten och kommunerna, som är en enormt viktig fråga för låginkomstgrupperna, frågade jag om vi i dag inte skulle kunna få ett besked från regeringen att man är villig att ta upp dessa problem. Inget svar kom. Men, herr Erlander, om Ni nu inte vill lämna något besked så kom inte och påstå att oppositionen inte har tagit upp väsentliga spörsmål i denna remissdebatt!

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är kanske litet svårt att följa statsministern i de olika vindlingar som han företar bland de olika frågorna. Ibland tycker jag att det är nästan lika komplicerat som att lösa Vindelälvens problem, men jag skall i alla fall försöka tala om en del av de punkter som statsministern har talat om. Sin vana trogen gjorde herr Erlander den där vackra målningen, som vi alltid får. Jag skall inte nämna vad den brukar kallas, men nog fanns både stugan och sjön och björkarna med där.

Den politik som oppositionen hade föreslagit förra året skulle ha inneburit ett misslyckande, sade statsministern. Det påståendet skall jag genast ta upp till behandling.

Hur är det egentligen med den där vackra bilden av år 1968? Arbetslösheten var osedvanligt hög, investeringarna hade inte ökat, inkomstklyftorna hade däremot ökat, de sociala förmånerna för barnfamiljerna hade minskats då exempelvis barnbidragen hade urholkats och inte kompensats, orättvisorna mot folkpensionärerna stod kvar, och frågan om en ändring av folkpensionsåldern hade inte lösts efter tio år, bostadskoerna var fortfarande mycket långa och kommunalskatterna steg och steg och medförde större och större nackdelar för de lägre inkomstgrupperna.

Vilket av det som jag här nu nämnt

är det som statsministern vill påstå inte har inträffat? »Att äta är detsamma som att svälta — bara tvärt om», sade en gång studenterna i Lund, och det är just detta som statsministern här har gjort. Vi hade rätt, när vi diskuterade våra förslag vid förra årets remissdebatt. Vi ville föra en aktiv konjunkturpolitik. Vi sade: »Sätt i gång arbeten så att folk får nånting att göra!» Men regeringen sade nej till detta och avlog samt och synnerligen de förslag som vi förde fram. Detta gjorde inte socialdemokraterna förr i tiden, utan då drev det parti jag företrädde och socialdemokraterna tillsammans en aktiv konjunkturpolitik, som vi lanserade när det rädde stora besvärligheter och arbetslöshet i vårt land.

Jag nämnde i början av mitt anförande något om de vindlingar som statsministern gjorde när han talade om vinstintresse och om hur ett samhälle bör organiseras. Han gick emellertid lättvindigt förbi två av de väsentliga möjligheterna att företa en inkomstjämföring, dvs. han berörde inte med ett ord hela socialpolitiken och skattepolitiken. Ändå hade jag tagit upp detta i mitt anförande — men jag utber mig naturligtvis inte den nåden att allt vad jag säger tvunget skall bemötas. Det är dock här fråga om väsentliga och stora poster i vårt lands ekonomi som kan användas för en utjämnande politik. Men detta var väl inte så viktigt för statsministern, eftersom han inte alls tog upp det.

Vad beträffar företagets beskattning ställde jag mig lika förvånad över vad som statsministern uttalade i detta fall, ty jag vet inte vem det är som har föreslagit en sänkt företagsbeskattning. Vi från vår sida känner inte alls till detta förslag, och vi har i varje fall inte lagt fram något sådant.

Jag är glad över att statsministern mer och mer har närmat sig vår ståndpunkt, när han säger att vi bör sätta oss ner och resonera om dessa saker. Tänk, vi har hållit på med att föreslå

Statsverkspropositionen m. m.

socialdemokraterna i många år att vi skulle ha vad vi kallade rundabordskonferenser. Vi skall kanske sluta upp med att använda det namnet och i stället säga att vi skall sätta oss ner och resonera så att vi kan lösa inflationens och arbetslöshetens problem, som är det största och besvärligaste för oss.

Med detta vill jag bara konstatera att den ljusa bild som statsministern tecknade får allt retuscheras åtskilligt och att det inte var någon lyckad politik som socialdemokraterna förde under 1968 utan till mycket stor del en misslyckad politik.

Vad innebär då den stora valsegern? I detta fall var statsministern mycket känslig och talade om den i långa avsnitt av sitt anförande.

Vad först gäller de pengar som satsades i valrörelsen var detta också en känslig sak. Det finns ingen redovisning från socialdemokratiskt håll hur mycket pengar som satsades i valrörelsen. Jag såg en artikel i Arbetet om denna sak, men den var så oredig att ingen kunde bli klok på hur mycket pengar som egentligen hade satsats i valrörelsen. Men det är ett tacknämligt löfte som getts i årets remissdebatt på denna punkt. Låt oss få en redovisning av alla fackföreningsmedel och andra medel som satsades i valrörelsen 1968! Jag förstår att det är förmätet av oss att tala om att en del andra medel kommit till användning. Jag kan tänka mig att det måste ha rätt en så stor arbetslöshet bland artisterna att socialdemokraterna visat synnerligen stor mänskovanlighet och anlitat en hel del framstående artister som fått god betalning för att stötta upp litet grand i den socialdemokratiska valrörelsen.

Beträffande näringslivet, som det nu talas så mycket om — och jag tror att regeringen i många fall uppskattar näringslivets förtjänster i vårt land, ty det måste man också göra när det till största delen är privat — skulle jag vilja fråga: Hur känner man sig inom näringslivet när det gång på gång talas

om att det måste till många fler statliga företag på olika områden? Blir det inte så att man inom näringslivet känner med sig att man inte fyller måttet, eftersom det nu skall startas så mycket på det statliga området — detta så misslyckade område som statsministern inte alls ville diskutera? Varför inte ge några exempel på fall inom Sverige och andra länder där statlig företagsamhet lyckats mycket bra. Tag som exempel ett svenskt statligt företag, som inte har monopolställning och som inte endast avser att utnyttja naturtillgångar, och visa hur det fungerar! Vi har ju diskuterat Durox tillräckligt, så vi behöver inte ta upp det nu igen. Det är dock en affär som visar hur det kan gå.

Jag vill sedan anföra några synpunkter beträffande budgeten. Statsministern påstår att vi har samma förutsättningar att diskutera budgeten som det socialdemokratiska partiet har med regeringsansvaret och går därefter helt lättvindigt in på att diskutera ekonomisk politik. Ja, visst har vi möjligheter att se på nationalbudgeten som sådan, men här gäller det ju budgetens olika siffror, som statsministern ville påstå att vi inte hade lagt fram något alternativ till. Det är ju, som jag tidigare har sagt, fråga om utgifter på 42 miljarder kronor, där vi inte kan bedöma hur förslagen blir förrän efter den 11 januari.

Vi föreslår en diskussion på längre sikt. Tror statsministern att vi helt hastigt kan ta in 800 miljoner kronor i en budget, vilket den sänkta folkpensionsåldern skulle komma att kosta? Skall den sänkningen verkligen genomföras på ett enda år? Vi tycker inte så utan anser att den skall planeras på längre sikt. Är det då så egendomligt att vi inom centern säger att en debatt om ekonomisk politik eller en debatt om budgeten inte skall behandla bara det enda år som ligger framför oss? Debatten måste sträcka sig också över åren längre framåt.

Statsverkspropositionen m. m.

Det vore verkligen intressant om vi kunde få mera debatt i aktuella frågor. Hur skall vi kunna nå högsta möjliga produktion? Hur skall vårt näringsliv se ut? Skall det baseras på statliga företag, som inte har lyckats visa sin konkurrenskraft, eller skall vi driva ett sådant näringsliv som centern föreslår, dvs. att vi förlitar oss på ett privat näringsliv? Staten skall dock inte vara överksam, ty det finns en rad områden, där vi kan vidtaga sociala åtgärder i syfte att åstadkomma en rättvis fördelning. Statsministern hann tyvärr inte med att diskutera detta i dag, men det kan komma flera tillfällen, och då vore det intressant att få tala litet om inkomstklyftorna och sådana saker.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först uttrycka min beundran för den humor och charm som statsministern visar. Det är fina egenskaper i umgänget mellan människor och mellan politiker. Men det går inte att med humor och charm klara upp hela problematiken i fråga om allvarliga politiska frågor.

Statsministern riktade mycket grava anmärkningar mot oppositionen för dess sätt att uppträda i försvarsfrågan både nu och i försvarsutredningen i fjol. Vidare sade statsministern att oppositionen kanske skulle få vara med i en kommande försvarsutredning, om den lovade att inte uppträda på samma sätt. Jag kan ju bara svara för mig personligen, men eftersom kritiken i hög grad berörde mig personligen kan det kanske vara riktigt att jag uttrycker min egen mening. Jag kommer att uppträda precis likadant var gång jag möter politiska manövrer med avsikt att dölja för svenska folket vad som verkligen händer och var gång jag möter en kompakt motvilja mot varje slags eftergift för av mig framförda krav och åsikter i en förhandling som samtidigt utåt ideligen presenteras såsom tillkommen för att försöka åstadkomma enighet.

Vad vi främst kritiserar när det gäller försvaret är två saker. Det första är den felaktiga beskrivningen av den försvarspolitik som i dag förs. Det sägs att den rör sig med oförändrade eller stigande kostnader. Statsministern själv har talat om en upptrappning. Låt mig anföra några siffror ur Kungl. Maj:ts proposition nr 110 i fjol. Där anges försvarsutgifterna i fasta priser till 4,9 miljarder kronor för 1964/65, 4,95 miljarder kronor för 1965/66, 4,7 miljarder kronor för 1966/67 och 4,75 miljarder kronor för 1967/68. Årets siffra är litet svår att ange, eftersom innehållet hela tiden skiftar. Siffrorna visar dock att i fast penningvärde har försvarskostnaderna minskats med mellan en halv och en miljard kronor på de tre senaste åren. Hur kan man då tala om en upptrappning, herr statsminister?

Den andra sak som vi kritiserar är bristen på målsättning för försvaret. Man talar inte om vad man vill åstadkomma. Vi kräver att man skall ange att försvarseffektiviteten skall mätas i vad det kostar att kasta ut en invaderande fiende som använder sig av konventionella vapen. Tycker verkligen statsministern att det är ett orimligt krav att få den preciseringen? Skadar det försvaret att det kravet framförs?

Statsministern sade vidare att beskattningen har åstadkommit så många lyckosamma verkningar, och han räknade upp vad skatterna används till. Det är självklart att skattepengarna har kommit till nytta. Något annat har väl aldrig påståtts från något håll, och det vore orimligt annars. Vad jag berörde var frågan om hur långt man bör gå och kan gå i fråga om beskattningen utan att skador uppstår. Ju längre man driver beskattningen, desto mera dirigerar och reglerar man, och desto större svårigheter lägger man i vägen för kommande framsteg. Det gäller också transfereringarna, dvs. överförandet till andra grupper. Skattestegringarna har åstadkommit skador — man får närmast intrycket att t. o. m. finansmi-

Statsverkspropositionen m. m.

nistern erkänner det i finansplanen — men vi är ännu mer skrämda av utsikterna för framtiden och de konsekvenser som en ytterligare stegring skulle få i form av arbetslöshet och andra svårigheter. Den utveckling som är inledd måste bromsas, och den måste bromsas snarast. Har verkligen inte statsministern detta klart för sig?

Statsministern uttalade en lång rad allmänt berömmande ord om den socialdemokratiska politiken. Är statsministern verkligen nöjd med arbetslöshetssituationen som den är nu? Är statsministern nöjd med de stagnerande investeringarna? Hela finansplanen bygger på en kommande konjunkturuppgång som skall klara svårigheterna. Vi hoppas alla att den uppgången skall komma, men om den inte gör det, vad skulle då finnas kvar av de stolta försäkringarna om att problemen är lösta och väl lösta?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Både herr Bengtson och herr Virgin har frågat om vi är nöjda med den nuvarande situationen. Jag kan svara att vi inte är nöjda, så länge inte alla människor har sysselsättning. Och vi är inte nöjda med den obalans i vårt näringsliv som tar sig uttryck i att skogslänen kämpar med så betydande svårigheter, medan det i varje fall finns risk för en begynnande överkonjunktur i storstäderna.

Det är möjligt att min pedagogiska förmåga inte räcker till, men vad jag försökte visa var inte att vi är nöjda men att den politik som borgerligheten förordade i fjol skulle ha lett oss ännu mera vilse än den politik som vi förde. Finns det verkligen någon som på allvar kan göra gällande att det skulle ha varit en fördel att genom generella metoder försöka hjälpa Norrland? Vilken skogsarbetare i Norrland skulle ha fått sysselsättning genom en sänkning av företagsbeskattningen? Är inte det enda möjliga att göra det vi har gjort,

nämligen dragit in avsevärda belopp till staten och sedan använt pengarna till selektivt insatta åtgärder? Det är en annan sak att man i ett läge kan generellt sänka räntorna. Det krävde Landsorganisationens ordförande i fjol, och det har vi gjort. Därmed har samhällets möjligheter till ingripande icke rubbats. Men hela mitt inlägg gällde ju den rakt motsatta frågeställningen: Skall man minska samhällets möjligheter att agera för att tillfredsställa ett vinstintresse som kan te sig synnerligen näringsvänligt och väldigt intressant för näringslivet för stunden men som på längre sikt kanske visar sig vara alldeles galet? Det var den problematiken jag tog upp. Hur pass nöjda eller inte nöjda vi är visar väl det förhållandet att vi i årets statsverksproposition — trots det förbättrade konjunkturläget — vill öka anslagen till arbetsmarknadspolitiska åtgärder med, om jag minns rätt, ungefär 300 miljoner kronor. Inte skulle vi begära ytterligare 300 miljoner kronor av de svenska skattebetalarna, om vi sade att allting är bra nu och att ingenting ytterligare behöver göras. På vilken punkt skulle den av borgerligheten i fjol rekommenderade politiken ha hjälpt en enda skogsarbetare, en enda pappersbruksarbetare, en enda småbrukare i Norrland, i Värmland och i Dalarna?

I stället förde vi en annan politik. Vi drog in pengar, bland annat för att möjliggöra en förtidspensionering av de grupper över 60 år som drabbats av sysselsättningssvårigheter. Vi fortsätter på den vägen. Är det inte en mycket effektivare metod?

Herr Bengtson sade att jag inte med ett ord berörde socialpolitiken. Herr Bengtson måste ha varit fången i drömmar om en röd stuga med vackra vita björkar runt omkring. Han måste inte ha hört på ett ord av vad jag sade. Jag tyckte att jag kanske ägnade litet för mycket tid åt att redogöra för de socialpolitiska ansträngningarna att hjälpa låglönegrupperna. Var inte så för-

Statsverkspropositionen m. m.

sjunken, herr Bengtson, i hembygdsromantikerna utan ta reda på vad vi talar om här också — det har sitt intresse.

Socialpolitiken är ett instrument. Jag har ingalunda avvisat möjligheterna att via skattepolitiken åstadkomma åtskilligt för de lägre inkomstagarna. Hitills har endast herr Sträng presterat ett förslag som har varit realistiskt. Hans metod att begagna sig av de kommunala schablonavdragen är en metod som direkt hjälper lågavlönade. Det är möjligt att det finns andra metoder, men än så länge har inget annat förslag än det som finansministern har utarbetat och lagt fram kunnat tillnärmelsevis mäta sig med hans förslag när det gäller att åstadkomma ett stöd för just de lågavlönade, just de människor som ni ömmar så mycket för.

Men återigen kommer vi fram till att det kostar pengar. Varje höjning av det kommunala schablonavdraget — inte ortsavdraget — betyder en kraftig mobilisering av anspråken på skattebetalarna. I ett valtal i fjol nämnde herr Sträng att en så pass begränsad åtgärd som den att alla med mindre än 15 000 kronor i inkomst — jag kan minnas fel beträffande siffrorna — befriades från statlig skatt, i en skala uppåt till 26 000 kronor, skulle kosta en och en halv miljard kronor. Dessa pengar skall tagas någonstans. Men visa mig ett effektivare system än det som innebär att praktiskt taget alla låginkomstagare upp till låt oss säga 11 000 å 12 000 kronors inkomst är befriade från den statliga skatten. Man säger då: Hur är det med kommunalskatten? Ja, vem har ordnat med ekonomiskt utrymme så att vi för närvarande har en skatteutjämning på en och en halv miljard kronor? Tror ni att det hade gått, om man hade plottat bort samhällets resurser på en massa i och för sig intressanta reformer? Förutsättningen för den kommunala skatteutjämning som betyder räddningen för mängder av kommuner är ju att vi för en stram ekonomisk politik.

Vi anser att det har gjorts en hel del, men inte är vi nöjda. Vore vi nöjda, skulle vi ju inte komma med alla dessa tillägg och ökningar som jag använde en så stor del av tiden till att resonera om. Det måste sättas stopp för dessa våldsamma utgiftsstegringar, säger herr Virgin samtidigt som han vill gå snabbare fram. All right. 1960 framfördes detta av folkpartiet — av både herr Ohlin och herr Wedén. Då skulle man sätta stoppet så att skatterna i fortsättningen inte skulle stiga snabbare än nationalprodukten. Det låter bra. Det är precis samma tanke som herr Virgin här för fram i dag. Den firar inom kort sitt tioårsjubileum som folkpartiförslag.

Om vi hade följt folkpartiets förslag 1960 hade det betytt att årets budget haft 9,5 miljarder kronor mindre än vad vi har att röra oss med. Den enkla fråga man har anledning ställa till herr Virgin är: Kan herr Virgin på något sätt spara in dessa 9,5 miljarder? Var finns de 9,5 miljarder som vi hade tvingats spara om vi hade följt folkpartiets förslag år 1960 och högerns förslag 1969?

Livet är komplicerat, och vi tror inte att det är någon fördel att ge allmänheten den föreställningen att det finns en enkel mall enligt vilken man kan säga: Här sätter vi ett stopp för den offentliga sektorns stegring. Om vi gör det betyder det att vi minskar våra möjligheter att tillfredsställa andra mål, vilka här av både herr Bengtson och herr Dahlén framställts som utomordentligt önskvärda.

Herr Dahlén vill ha en debatt om dessa ting. Jag skall gärna tillmötesgå honom, men jag är rädd för att herr talmannen inte är lika entusiastisk för denna stimulerande debatt. Jag vill försöka vara kortfattad för att antyda vad debatten rör sig om, vilket tydligen behövs.

Vi har aldrig ändrat på den bedömningen att det fordras en balanserad maktsituation i vårt näringsliv. Det var detta som herr Dahlén försökte låtsas

Statsverkspropositionen m. m.

att vi nu har lämnat. Tvärtom, vi har inte sagt att de borgerliga partierna är köpta av dem som betalar deras propaganda, lika litet som vi säger att vi är köpta av Landsorganisationen. Men vi har sagt att det finns en intressegemenskap mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet som vi är stolta över, därför att vi i stort sett kämpar för samma mål — ett rättfärdigare samhälle, avskaffande av inkomstskillnaderna o. s. v. Allt detta kämpar vi för. Då säger vi att era uppdragsgivare¹ måste på samma sätt känna en intressegemenskap med er. Kan det då vara rimligt att de större inkomsttagarna skall dominera såväl det ekonomiska som det politiska livet? Är det svårt att förstå det? Det är vad vi har sagt, och det säger vi fortfarande.

Vi tror att löntagarorganisationerna har all rätt att kräva inflytande på det politiska livet. Men det är ingen moralisk förkastelse över de borgerliga partierna när vi säger att ni har en intressegemenskap. Ni tänker på ungefär samma sätt som de krafter vilka dominerar vårt ekonomiska liv. Därför tror vi att det är nödvändigt med en balansering av den makten så att även löntagarna har en möjlighet att göra sitt inflytande gällande. Det är ju detta striden gäller. Vi fördömer ingen, vi bara konstaterar att det föreligger en risk för en maktkoncentration som vi gärna vill motverka.

Herr Dahln var mycket ledsen för att jag inte tog upp frågan om planeringen. All right. Det är, herr talman, inte jag som framprovocerar den diskussionen, men det skall gå rätt fort. Visst behöver vi en planering. Men, herr Dahln, precis som när det gäller maktbalansen behöver vi en planering inte bara för de statliga och offentliga institutionerna — både näringslivet och den offentliga sektorn måste planeras. Ledningen av denna planering skall uppenbart ligga i samhällets hand, men

¹ I ett senare inlägg rättat till bidragsgivare.

vi behöver också en insyn i den planering som det privata näringslivet driver. Det är en ganska svår sak att skapa de metoder och institutioner som planeringen kräver. Vi håller på att utarbeta prognosmetoder som kan möjliggöra en planering, och de metoderna förbättras undan för undan. Riksplaneringen pågår också för fullt. I årets statsverksproposition redovisas ett mycket intressant och värdefullt resultat av länsplaneringen — jag har inte haft med detta att göra och kan därför som utomstående säga att det är värdefullt att denna länsplanering har kommit till stånd, tydligen i så nära samarbete med riksplaneringen att avvägningen är utomordentligt väl gjord. I statsverkspropositionen finns alltså ett material för en sådan diskussion, herr Dahln, och jag rekommenderar det till fortsatt studium.

Nu avlägsnade sig herr talmannen — jag hoppas att det inte var på grund av missnöje med att herr Dahln bråkar och ställer till så att mina anföranden blir för långa!

Herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade för kort genmäle ordet till herr DAHLÉN (fp), som nu anförde:

Herr talman! Jag tror att alla här i kammaren står ut med det mesta — så pass garvade förutsätter jag att vi är. Och då hoppas jag att även herr Erlander står ut med att jag säger att hans senaste inlägg tyvärr gav ett ganska belysande exempel på hur man inte skall föra en debatt.

Han sade, jag tror med verkligt ärlig känsla, att de förslag som herr Dahln var med om att lägga fram i fjol inte skulle ha hjälpt någon enda människa i Norrland, eftersom de gällde allmänt verkande medel. Det var detta intryck herr Erlander ville ge oss. Jag har här en lista, herr talman, på tolv olika förslag som uteslutande rörde sysselsätt-

ningssituationen i Norrland. De gällde inte några generellt verkande medel utan syftade direkt till att förbättra samsättningen: det var fråga om vägbyggnader, vi ville att man skulle tidigare lägga försvarsbeställningar och att arbetsmarknadsstyrelsen skulle få bemyndigande att besluta om beredskapsarbeten i tätorter i Norrlands glesområden, bl. a. industribyggnader. Det är tolv olika förslag, och jag skall inte trötta med att räkna upp dem. Men detta visar ju att herr Erlander antingen inte känner till dem — i så fall är det kanske litet egendomligt att han eller i varje fall hans sekretariat inte skaffat fram tillräckligt material före en debatt — eller helt enkelt begagnade ett debattekniskt trick. Vilket det var spelar inte så stor roll.

Vidare yttrade herr Erlander någonting som jag finner väldigt tråkigt, eftersom det bestyrker att vi också i fortsättningen kommer att ha en debatt av den karaktär vi haft hittilldags: han började tala om »oppositionspartiernas uppdragsgivare». Vi skulle alltså inte handla efter egen övertygelse, utan vi har uppdragsgivare. Det skulle då vara nära till hands för mig att säga: Ja, då har ju herr Erlander principiellt sett uppdragsgivare på precis samma sätt. Jag hade trott att vi kunde lämna den formen av debatt, men efter herr Erlanders inlägg nu förstår jag att vi fortfarande kommer att ha en debatt som förgiftar den svenska demokratin.

Herr Erlander hade inte heller nu något annat besked att ge än att herr Sträng vet bäst när det gäller den stora frågan om de höjda kommunalskatterna och låginkomsttagarnas svårigheter. Herr Erlander yttrade ingenting som gav vid handen att han kunde tänka om i den stora frågan.

Till sist, herr talman, fick jag intrycket att herr Erlander var mycket bekymrad över att han och hans statsråd inte skulle möta tillräckligt med kritik när vi nu inte lägger fram skuggbudgeter utan har ändrat vår inställ-

Statsverkspropositionen m. m.

ning. Han tycker ju mycket om England, och där brukar man föreslå lönesänkning med 100 kronor när man tycker särskilt illa om ett statsråd. Enligt Aftonbladet finns i den socialdemokratiska gruppen åtskilliga som är missnöjda med sina statsråd, och det vore kanske en tanke att någon föreslog en lönesänkning med 100 kronor, så fick vi se hur läget är i det socialdemokratiska partiet.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill också peka på förslag från vårt håll i fjol, nämligen att man skulle bibehålla försvarsbeställningarna eller med andra ord den försvarspolitik som tidigare drivits. Därigenom skulle man ha kunnat få sysselsättningen högst avsevärt förbättrad — kanske inte i Norrland, det håller jag med om. Men man skulle i alla fall ha frigjort medel för arbetsmarknadsstyrelsen att sätta in ökade selektiva insatser i Norrland.

Statsministern säger att man i år ökar anslagen till AMS med 300 miljoner kronor, och det är ju riktigt. Men har man räknat efter vad man skulle kunna åstadkomma genom att i stället bibehålla de försvarsbeställningar som den nya försvarspolitiken drog tillbaka? Det vore åtminstone intressant att kunna jämföra vad kostnaderna skulle kunna vara i det ena och det andra fallet.

Sedan vill jag verkligen fråga: Hur kan statsministern resonera så statiskt att han alldeles nonchalerar den samhällsekonomiska stimulansen som följer med skattesänkningar? Det går naturligtvis inte att påstå någonting bestämt om hur situationen skulle ha varit om den eller den åtgärden hade vidtagits för tio år sedan. Men jag vill påstå att hela situationen hade varit klart bättre om man hade visat större återhållsamhet med skattestegringarna, och det påståendet kan vara lika mycket värt som statsministerns.

Om statsministerns påstående skulle

Statsverkspropositionen m. m.

vara riktigt, kan alltså socialdemokratisk politik inte drivas utan ständiga skattehöjningar. Det måste vara konsekvensen. Då vill jag fråga: Hur långt skall skattehöjningarna drivas innan statsministern är nöjd med den ekonomiska situationen i samhället?

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag frågar hans excellens herr statsministern: Vilka pengar och vilka uppdragsgivare är det som avses när man talar om de borgerliga partierna, i vilka väl inkluderas centern? Jag hoppas att jag får ett svar i dag. Jag skulle verkligen vara intresserad av att höra vad som kan sägas i det fallet.

Vi har inte några uppdragsgivare och tar inte heller pengar från andra, utan de som stöder centern är väljarna och de individer som är intresserade. Kan vi inte för en gångs skull komma överens om att det skulle vara sunt i svenskt politiskt liv, när vi arbetar för den viktigaste medborgerliga uppgift vi kan tänka oss, när vi skall gå fram i fria val, att man icke hade kollektiva bidrag från något håll? Då vore det just på alla sätt. Det kan icke heller vara riktigt när en stor fackorganisation med ett fåtal närvarande beslutar ge bidrag till det ena eller andra partiet. Det mest sunda vore att vi verkligen byggde på individernas intresse för den ena eller andra politiska åskådningen. Jag väntar med uppmärksamhet på vad statsministern säger om det kan kastade ut helt lättvindigt för en stund sedan.

Inom centerns väljarkår kommer mer än en tredjedel från arbetarklassen. Centern är Sveriges näst största arbetarparti. Detta är lätt att få fram i statistiken, och då tycker jag att sådana uttalanden inte skall göras vare sig i riksdagen, där de som väl är kan tillrättaläggas, eller — ännu värre — ute i valrörelserna, där de förekommer mera okontrollerat.

Sedan vill jag fråga en sak till. Vi

har inte motionerat om en sänkning av företagsbeskattningen. Varför upprepar statsministern gång på gång att vi skulle föreslå en sådan sänkning?

Jag vill understryka vad herr Dahlén sade, att vi föreslog konjunkturstimulerande åtgärder förra året för att få en bättre situation. Jag tar några uppgifter om arbetslösheten, och då inte från början av året. Antalet registrerade arbetslösa i augusti — en sommarmånad — år 1966 var 16 600. År 1967 var det 27 300 och i augusti 1968 var det 32 100. Dessutom var det ett större antal sysselsatta i beredskapsarbeten och ett större antal under omskolning. Det blev inte en så särdeles lysande utgång av den politik som socialdemokraterna företrädde i januari månad. Nej, herr statsminister, hade det vi föreslog den gången genomförts, hade vi säkerligen haft ett betydligt bättre läge än vi har nu. Socialdemokraterna har inte medverkat till att göra 1968 till något lysande år.

Herr statsministern säger att det kostar så mycket pengar att hjälpa de lågavlönade. Visst gör det det! Men om man nu inte vill skaffa fram och ge ut dessa pengar, då måste någon avstå från dem. Vem? Jo, de lågavlönade givetvis. Det är de som får sitta emellan. De får ingen förbättring, utan man säger: Ni får stå kvar på denna låga lön därför att vi inte har råd att hjälpa er. Vilken grupp är det som då sitter i kläm igen, herr statsminister?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är möjligt att jag begagnade uttrycket »uppdragsgivare». Jag beklagar det. Jag har oavlatligt kämpat emot det uttrycket.

Däremot vidhåller jag allt vad jag sade om bidragsgivningen och den intressegemenskap den visar. Lika väl som vi är stolta över den intressegemenskap vi har med våra bidragsgivare, måste det finnas en intressege-

menskap mellan er och era — nu skall jag inte säga uppdragsgivare, utan bidragsgivare. Jag vet inte hur det har gått till att jag blandat ihop dessa uttryck. Jag har verkligen ansträngt mig att i hela den politiska debatten undvika ordet uppdragsgivare därför att det inte verkar riktigt bra. Jag ber om ursäkt om jag har sagt det, vilket kommer att framgå av protokollet. Har jag sagt det så är det alltså bidragsgivare jag har åsyftat.

Men skall ni verkligen komma ifrån det hela så enkelt som ni försöker göra här? Ni talar om att ni föreslog en del åtgärder utöver dem regeringen föreslagit för att öka sysselsättningsgraden. Samtidigt drev ni — i varje fall högern — en propaganda om att det nuvarande skattetrycket var så oerhört högt att det inte gick att öka de statliga utgifterna. Ni har tidigare påyrkat skattesänkningar, t. ex. när folkpartiet föreslog att man skulle begränsa stegringarna inom den offentliga sektorn till en procentsats som är lika hög som den procentsats med vilken nationalprodukten stiger. Detta upprepar herr Virgin här i dag. Jag vill då säga följande. Om vi hade bundit oss för en sådan politik som folkpartiet ville år 1960, hade vi i dagens budget haft 9,5 miljarder kronor mindre just för åtgärder av den typ som ni beskyller oss för att inte ha vidtagit i tillräckligt stor utsträckning. Var skulle ni ha skaffat dessa pengar? Ni skulle ha varit tvungna att göra det antingen genom att skära bort någonting som var av vikt eller genom att öka den statliga upplåningen. En ökad statlig upplåning hade betytt detsamma som en forcering av den högkonjunktur, som vi för närvarande börjar kunna glädja oss åt, men framför allt en högkonjunktur koncentrerad till de rika orterna i landet.

Vi säger då — och jag antar att jag därvidlag uttryckt mig tillräckligt tydligt: Läs fjolårsdebatten! Jag vägrar tro att någon skulle kunna få en annan uppfattning än den att striden gällde å

Statsverkspropositionen m. m.

ena sidan regeringens krav på ett starkt samhälle med möjligheter till selektiva åtgärder för att hjälpa de arbetslösa och å andra sidan de borgerligas krav på åtgärder av allmän karaktär, vare sig det innebar försök till skattesänkningar — som högern föreslog — eller till ökad statlig upplåning.

Är det nu tillräckligt klart när jag säger: Den politik som rekommenderades av de borgerliga partierna år 1968 hade icke hjälpt de fattiga länen. Den hade tvärtom inneburit ökade lidanden för de fattiga länen och en forcerad högkonjunktur i de delar av landet som redan nu har ett hyggligt försörjningsläge.

Som sagt, genom herr Virgin upprepar ni nu att vi skall sätta en gräns för stegringarna inom den allmänna sektorn. Om framtiden är det svårt att spå. Vi vet vad som skulle blivit följden om folkpartiets förslag av samma innebörd hade realiserats 1960. Då hade vi i dag haft ett samhälle som varit långt svagare i kampen för de delar av landet som visserligen inte kan betecknas som fattiga men som ändå har betydande sysselsättningsvärigheter.

Det är kring detta som diskussionen står: generella åtgärder eller ett starkt samhälle. Jag vidhåller på varje punkt — även om jag tar tillbaka ordet »uppdragsgivare» — att era bidragsgivare och de borgerliga partierna här har identiska intressen lika väl som Sveriges löntagargrupper har identiska intressen med det socialdemokratiska partiet.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag accepterar givetvis herr Erlanders förklaring att han velat säga något annat än »uppdragsgivare». Jag får säga att det är tillfredsställande med herr Erlander att han tillhör den grupp av politiker som erkänner att man kan säga fel ibland; det

Statsverkspropositionen m. m.

tycker jag är förfärligt bra. Jag är själv medveten om att man ibland använder fel ord i misslugg.

Det är givet att hela debatten om förhållandet mellan socialdemokraterna och LO samt de andra partierna och näringslivet skulle kunna föras på ett annat och bättre sätt, om man gjorde som herr Bengtson sade. Men det är en sak för sig.

Striden, sade herr Erlander, gällde i föl om samhället skulle bli fattigare eller om det skulle bli starkare, och med mittenpartiernas förslag skulle samhället ha blivit fattigare. Om vi alltså hade möjliggjort för näringslivet, som hade svårigheter att ge folk arbete, skulle det då ha varit samhället, vi alla — jag förmodar nämligen att han inte bara menar statskassan — som blivit fattigare?

Herr Erlander vill skapa intrycket att våra förslag innebar detta. Det är fel. Våra generella åtgärder innebar att man skulle underlätta för näringslivet att investera i en period, då även finansministern erkände att det var allvarligt att näringslivet inte kunde investera mera. Skulle människorna i norrlandslänen ha blivit fattigare om den rad av beredskapsarbeten av olika slag, de förändringar av arbetsmarknadsstyrelsens politik som vi föreslog och som skulle göra att glesbygderna skulle få ett bättre näringsliv, genomförts? Den frågan ställde herr Erlander. Herr talman! Sådana frågor behöver man inte svara på, ty folk begriper att de är felaktigt ställda.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vilka uppdragsgivare och vilka bidragsgivare är det statsministern avser när han omigen talar om de borgerliga inklusive centerpartiet, som skulle fått bidrag från andra håll? Jag skulle vara mycket tacksam för ett besked när det kastas ut sådana beskyllningar.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det torde inte vara herr Bengtson på något sätt obekant att betydande penningbelopp går över till kamraterna i det andra mittenpartiet. Mittenpartiet centern gjorde ju stora ansträngningar att visa att det förde identiskt samma politik som folkpartiet som tog emot sådana här bidrag — inte uppdrag utan bidrag. Om herr Bengtson inte känner till det, är jag glad att kunna lämna honom den uppgiften. Nu skall ni ju gå var för sig, och då kanske läget blir annorlunda. Men så länge som ni under hela valrörelsen stod sida vid sida med folkpartiet och sade att ni driver exakt samma politik sammankopplas detta med att de borgerliga partierna får motta bidrag. Det är möjligt att ni nu kommer att föra en självständig politik och att det blir ett slut på mittensamverkan — den utvecklingen skall vi följa med den största uppmärksamhet.

Det är sedan kanske inte så mycket att säga om herr Dahléns senaste anförande. Jag vet inte vad som gjorde det nödvändigt för honom att ta till orda. Är det alldeles omöjligt för herr Dahlé att följa det mycket enkla resonemanget, att om de små inkomsttagarna och de arbetslösa i detta land skall ha en möjlighet att få sin ställning förbättrad genom samhällets ingripanden så måste vi ha ett starkt samhälle. Varje hot mot detta starka samhälle är också ett hot mot läginkomsttagarna.

Det talas i dessa dagar om en reduktion av skattetrycket — herr Virgin var nyss inne på det. Hans förslag nu är ganska blygsamt, en sänkning med 5 procent av den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten. Men den som läser de borgerligas utredningskrav inges onekligen den föreställningen — liksom år 1960 — att staten genom skatter får in en mängd onödiga pengar. Det skulle vara bättre för människorna om staten inte tog in dessa pengar.

På det svarar vi att det är en attack mot de intressen som vi avser att bevaka genom selektiva åtgärder, arbetsmarknadspolitik, skolpolitiken osv. Vi vidhåller både att åtgärderna skall vidtas och att skatterna skall vara oförändrade. Det betyder en ökad statlig upplåning, och en sådan är i vissa situationer nödvändig, det medger vi. Däremot får man inte avgöra det genom schablonregler som folkpartiet föreslog år 1960 och som herr Virgin har föreslagit i dag, utan det får man pröva vid varje ny budgetsituation. Om man utan hänsyn till konjunkturläget säger att de och de utgifterna skall vi ha ty de är bra, och de ger sysselsättning åt människor, men man skaffar fram de pengar som behövs på bekostnad av en stegrad inflation, då är det mycket möjligt att man direkt skadar de intressen som man säger sig vilja bevaka. Är inte det ett absolut klart sammanhang? Det var den politiken som vi vände oss emot i fjol. Vår politik däremot — det starka samhället — har försett medborgarna med en så stark solidaritetskänsla att de självmant betalat för olika ting. Er politik däremot med antingen generella lättnader eller ökad upplåning skulle ha inneburit ett försvagande av samhällets möjligheter att skydda de intressen som ni säger att ni liksom vi vill skydda.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsministern svarade inte på en enda av de frågor som jag hade ställt tidigare. Han kanske inte lyssnade så noga, och det kan jag väl i och för sig förstå. Men det var enligt min mening väsentliga problem som jag ställde frågor om, t. ex. hur socialdemokratin ser på den framtida offentliga kostnadsutvecklingen. Kommer man att fortsätta på vägen med ständiga skattehöjningar, en nödvändig väg att beträda om inget görs åt utgiftstegringarna? Statsministern lär inte kunna förneka att de små inkomstta-

Statsverkspropositionen m. m.

garna liksom alla övriga medborgare i samhället drabbas negativt av ett alltför högt skattetryck. Skadeverkningarna blir helt generella.

Statsministern nämnde i sitt senaste anförande att vi hade velat ha en schablonregel som innebar att skattens andel av bruttonationalprodukten inte fick stiga. Vi har aldrig krävt några schablonregler eller att man inte skall ta hänsyn till olika konjunkturförhållanden och skiftande behov från år till år. Vad vi har krävt är att man skall sträva efter en målsättning som gör att skatten inte ständigt stegras, sett med litet större perspektiv och under längre perioder. Ser man den socialdemokratiska politiken ur litet större perspektiv både framåt och bakåt blir man rent förskräckt.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag tyckte nog jag lämnade ett mycket ingående svar på herr Virgins fråga. Jag har sagt att om man föreslår — som moderata samlingspartiet i dag och som folkpartiet 1960 — att det skall finnas ett bestämt samband emellan produktionsstegringen och skattetrycket, då inför man regler som kan bli ödesdigra för fullgörandet av de förpliktelser samhället har.

Däremot är jag fullt tillfredsställd med herr Virgins avståndstagande från en sådan linje i hans senaste inlägg, där han säger att det får bli beroende på konjunkturläget och att man får ta ställning till hur situationen är i varje särskilt fall. Det är precis vad jag har sagt hela tiden. Jag opponerar mig bestämt mot en schablonregel, som skulle binda oss vid att ständigt följa vissa procentsatser. Däremot har jag ingenting att invända mot att man säger, att vi vid fastställande av upplåning, skattesatser osv. får ta hänsyn till den för stunden aktuella situationen. Om detta är moderata samlingspartiets ståndpunkt, vad bråkar man då om? Det är ju precis samma ståndpunkt som vår?

Statsverkspropositionen m. m.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Efter den socialdemokratiska valframgången förra året fanns det anledning att tro att årets budget på ett markant sätt skulle komma att ge uttryck för de förväntningar om en politik mot ökad jämlikhet som valrörelsen i så hög grad upptogs av. Även om inga omfattande utfästelser och löften om framtida reformer gjordes av regeringspartiet under valrörelsen, utlovades ändå en politik som skulle trygga sysselsättningen och öka jämlikheten i samhället. Mot denna bakgrund är årets budget en besvikelse, eftersom man inte på något sätt antyder en politik med inriktning att påbörja omfördelningen mellan olika inkomstgrupper eller mellan löntagare och företag. Några nya förslag om direkt stöd till låglönegrupperna finns inte.

I stället innehåller finansplanen ett märkligt, i långa stycken konservativt resonemang om låglöneproblemet. Man säger »att en fördelning av låglönegruppernas inkomstläge bör eftersträvas. De effekter på prisnivån som detta kan föranleda, får i solidaritetens intresse accepteras, men bör så långt möjligt motverkas genom återhållsamhet på andra områden eller, om detta inte sker, genom ökad grad av restriktivitet i den ekonomiska politiken.»

Finansministern varnar för att avtalsrörelsen inte får leda till löneökningar som totalt överstiger, som han säger, det samhällsekonomiska utrymmet. Han tycks utgå ifrån som ett axiom att därest låglönegruppernas lönenivå förbättras, innebär det automatiskt prishöjningar, eller omvänt att företagen under alla förhållanden skall kompenseras för dessa lönehöjningar.

Låglönefrågan, som är den största jämlikhetsfrågan, löses inte i första hand genom en omfördelning av inkomsterna mellan olika löntagargrupper. Det måste ske en verklig omfördelning mellan löntagare och företag.

Sedan slutet av 1940-talet har inkomst- och förmögenhetsklyftorna ökat

i vårt land. Det är därför märkligt att även årets budget innehåller förslag som går i riktning mot omfördelning av stödet från löntagare till företag. I finansplanen ställs i utsikt förslag om gynnsammare avskrivningsregler för bl. a. industrifastigheter, som föranleds av företagsbeskattningsutredningens betänkande.

Vidare föreslås bl. a. i miljövårdande syfte ett investeringsbidrag på 25 procent till företag när dessa företag antligen måste upphöra med den förorening och den miljöförstöring som de sedan lång tid förorsakar. Till denna felaktiga omfördelning bidrar också den vid årsskiftet införda momsens, som i långa stycken innebär lättnader för företagen.

Talet om dessa åtgärder, som skall stimulera till ökade industriinvesteringar, motsägs genom ett resonemang på ett annat ställe i finansplanen, där man talar om att en ökad investeringsbenägenhet är avhängig av att industrin tillförs väsentligt högre vinster. Man säger där att eftersom regeringens politik måste vara inriktad på att upprätthålla en effektiv konkurrens och största möjliga prisstabilitet, kan det inte gärna hävdas att dessa för konsumenter och löntagare betydelsefulla strävanden skulle uppges för att via en inflationistisk politik skapa en kraftig vinstkonjunktur för näringslivet. Vidare säger man: »Inte heller överensstämmer det med strävandena att nå en jämnare fördelning av inkomster och förmögenheter.»

Alltså, å ena sidan säger man sig vilja föra en politik som syftar till att skapa ökad jämlikhet, å andra sidan vidtar man åtgärder som motverkar detta syfte.

Herr talman, en politik i enlighet med löntagarnas krav inför 1970-talet måste ta sikte på solidaritet och jämlikhet både inom och utom vårt land. En solidaritet inom landet innefattande full sysselsättning, trygghet och jämlikhet mellan invånarna och en solidaritet

utanför vårt land med de länder och folk som kämpar för nationell frihet och social frigörelse, mot in- och utländskt förtryck. Det är för en sådan politik vänsterpartiet kommunisterna kommer att utveckla aktivitet.

Jag har tidigare nämnt att inkomst- och förmögenhetsklyftorna har ökat i vårt land. Vid riksdag efter riksdag har den kommunistiska gruppen — inte bara förstakammargruppen som ju inte är så stor — krävt en skärpning av beskattningen av stora förmögenheter och arv. Vi har påvisat hur förmögenhetskoncentrationen fortsätter och alltmer fördjupar klyftan mellan de rika och den stora majoriteten av svenska folket. Våra konkreta förslag till skatteskräpningar har dock avvisats. Den allt intensivare debatten om de stora förmögenhetsskillnaderna ledde till tillsättandet av kapitalskatteberedningen år 1967, som har till uppgift att företa en översyn av såväl den årliga förmögenhetsbeskattningen som arvs- och gåvobeskattningen. Utredningen fortsätter sitt arbete även under 1969. Samtidigt som frågan utreds fortsätter emellertid förmögenhetskoncentrationen. Dess omfattning kan illustreras med några uppgifter ur nr 2 år 1969 av tidskriften Veckans Affärer under rubriken »50 000 tillhör allt rikare 'överklass' i Sverige». Tidskriften presenterar följande röntgenbild av överklassens anatomi: 4 000 miljonärer och mångmiljonärer, 11 000 halvmiljonärer (förmögenheter mellan 500 000 och en miljon kronor), 35 000 kvartsmiljonärer (250 000 upp till en halv miljon kronor).

Bland dessa 50 000 rika finns 16 000 stora aktieägare. De har var och en aktier värda minst 200 000 kronor och tillsammans 65 procent av alla aktier som ägs av enskilda personer. Bland de rika finns också ett övre skikt: ett tiotal personer, som var och en har en förmögenhet på över 20 miljoner kronor, ett femtiotal med förmögenheter på mellan 10 och 20 miljoner kro-

Statsverkspropositionen m. m.

nor och cirka 140 som äger mellan 5 och 10 miljoner kronor. Efter andra världskrigets slut har antalet privata miljonförmögenheter ökat med i genomsnitt 150 per år, men det är en ökning som har accelererats. I början av perioden var ökningen 80 miljonärer om året, och under den senaste delen av perioden har den varit 300.

Att helt bryta förmögenhetskoncentrationen är möjligt endast genom ett starkt vidgat samhälleligt ägande av företag och produktionsmedel, men detta står inte i motsättning till att man genom skattepolitiken kan motverka den alltmer ojämna fördelningen av förmögenheterna som står i skriande kontrast till talet om jämlikhet och solidaritet mellan olika folkgrupper. Enligt vår mening bör en skärpning av skatten på stora förmögenheter och arv införas som en provisorisk åtgärd, oavsett det resultat som kapitalskatteberedningen kan komma till. Det handlar här om en rättvisefråga av stor betydelse.

Den utomordentligt starka kursstegringen på börsnoterade aktier under 1968 har ytterligare aktualiserat kravet på en tillräcklig skärpning av aktievinstbeskattningen. Aktiekursernas stegring har inneburit mycket stora kapitalvinster och förmögenhetsstegringar för det relativt lilla skikt av befolkningen, som äger större aktieinnehav. Det har beräknats att en aktieägare med ett aktieinnehav till 200 000 kronors värde, som gjort vinster i samma takt som generalindex för aktierna stigit, enbart under 1950-talets första hälft fick en förmögenhetstillväxt på över 26 000 kronor om året.

Efter det att kraven om en skärpning av aktievinstbeskattningen framförts under en lång rad år i riksdagen beslöts år 1966 om vissa förändringar av denna beskattning med anledning av proposition nr 90. Från den kommunistiska gruppens sida framhölls redan då att de föreslagna förändringarna var otillräckliga. De senaste årens utveckling har bestyrkt detta. Vi anser, att

Statsverkspropositionen m. m.

utgångspunkten för en diskussion om aktievinstbeskattningens höjd i princip bör vara att realiserade kapitalvinster skall beskattas i samma utsträckning som vanlig inkomst — vilket ju också sker vid försäljning under de två första åren av innehavet. Vi kan inte finna några bärande skäl för att göra avsteg från denna princip vid försäljning av aktier m. m. efter längre innehav.

Vad jag här anfört om de principiella synpunkterna när det gäller beskattningen av vinster genom försäljning av aktier gäller i huvudsak också i fråga om avyttring av mark. De stigande markvärdena beror huvudsakligen på samhällets utveckling. Med utvecklingen av näringslivet, med utbyggnaden av samhällen och kommunikationer stiger marken i pris. Det är därför nödvändigt att med genomgripande åtgärder stoppa denna markvärdestegring och samtidigt se till att dessa oförtjänta markvinster kommer samhället till godo.

Vi har tidigare i riksdagen framfört förslag om att all mark som behövs för bostadsbebyggelse och service bör ägas av samhället. Endast samhällsägda mark bör få stadsplanläggas. Samtidigt bör, tills denna målsättning uppnåtts, enligt vår mening någon form av prisreglering när det gäller mark införas. Vi hälsar med tillfredsställelse att dessa förslag, som vi tidigare varit tämligen ensamma om att framföra, nu även aktualiseras av andra. En form för att åstadkomma att vinsten på markvärdestegringen tillfaller samhället bör enligt vår mening vara att man skärper beskattningen av vinst vid avyttring av fastighet.

Herr talman! Jag har hittills uppehållit mig vid förslag att genom skattekärningar av delvis arbetsfria inkomster för höga inkomsttagare och företagsvinster få till stånd en rättvisare och jämnare inkomst- och förmögenhetsfördelning. Men detta är inte tillräckligt. Vi anser att man dessutom måste vidta omedelbara åtgärder för

att söka förbättra låginkomstgruppernas läge.

Förutom andra medel bör även förändringar göras i skattepolitiken. Detta är desto mera nödvändigt som just låginkomstgrupperna drabbats hårt av den starka ökningen av kommunal- och landstingsbeskattningen och av den indirekta beskattningens ökade tyngd. Man kan härvid använda olika vägar. Lättnader kan göras i den indirekta beskattningen t. ex. genom att vissa nödvändiga varor såsom livsmedel undantas från mervärdesskatt. Man kan också generellt sänka mervärdesskatten. Den kommunala utdebiteringen kan minskas genom att staten övertar kommunala uppgifter och landstingsuppgifter eller genom ökade bidrag till skatteutjämning. Den kommunala beskattningen kan också reformeras genom att någon form av progressiv kommunal beskattning konstrueras. En ytterligare väg är att använda metoden med s. k. negativ inkomstskatt.

Oavsett vilken av de nämnda vägarna man väljer är omedelbara åtgärder nödvändiga för att lätta skattebördan för låginkomsttagarna. Vi anser att en lämplig metod är att höja schablonavdraget för kommunalskatt vid taxering till statlig inkomstskatt. Vi har därför i en motion till årets riksdag föreslagit en höjning av schablonavdraget med 750 kronor respektive 1 500 kronor till 3 000 kronor för ensamstående och 6 000 kronor för makar och s. k. ofullständiga familjer, vilket generellt sett skulle innebära skattelättnader för låg- och mellaninkomsttagare.

Trots ett allmänt sett något förbättrat sysselsättningsläge, vilket är mest markerat i storstadslänen samt i vissa syd- och mellansvenska län, är det bekant för alla hur situationen är i skogslänen, där heller inte konjunkturuppgången påtagligt väntas förbättra arbetsmarknadsläget under det kommande året. Till denna mörka bild hör decenniernas underlåtenhet från det s. k. privata näringslivet att lösa sysselsättningsfrå-

gan för norrlandslänen. Vi har senast i en motion till förra årets riksdag påvisat hur miljonvinster från gruvdrift och skogsindustri har hämtats i norrlandslänen. Men dessa vinster har inte investerats i sysselsättningskapande åtgärder för befolkningen.

I samma motion framhöll vi att statsmakternas engagemang framför allt i Norrbottens län för att genom näringspolitiska ingripanden motverka följderna av den oansvariga privatkapitalistiska politiken inte kan underskattas. Men den situation, som nu råder i norrlandslänen och som de i januari publicerade siffrorna från Norrbottens länsarbetsnämnd ger en ny illustration till, kräver helt andra och avgörande statliga insatser på det näringspolitiska området. Detta framhölls också med skärpa i den debatt som fördes i höstas med anledning av alarmerande uppgifter om företagsnedläggelser i Ådalen.

Vi hävdar att lokaliseringspolitiken nu främst måste inriktas på att utvidga den samhällseliga sektorn inom industri och andra näringsgrenar. En sådan inriktning förutsätter ökade insatser för konkret planerade produktionsinitiativ. Vi vill i det sammanhanget upprepa våra tidigare krav på att norrlandslänen inte skall betraktas enbart såsom råvaruproducenter. En utbyggnad av gruvnäringen och malmförädlingsindustrin skulle motverka tendensen till en fortsatt utflyttning från dessa län.

Valutgången väckte förhoppningar att det nu skulle göras något genomgripande för att öka samhällets och de anställdas inflytande över det privata näringslivet och att detta tillsammans med den traditionella arbetsmarknadspolitikerna skall trygga sysselsättningen. Inte minst löftena om ökad statlig företagsamhet stimulerade arbetarväljarna. Men det räcker inte med att bara tillsätta arbetsgrupper, utan vad som behövs är konkreta åtgärder.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis något beröra en utrikespolitisk fråga.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi får ju tillfälle i mars att diskutera utrikesfrågorna utförligare.

Efter att regeringen den 10 januari i år föreslagit att diplomatiska förbindelser upprättas mellan Sverige och Nordvietnam — vilket hälsas med stor tillfredsställelse av den mycket breda opinion i vårt land som upprepade gånger har begärt detta — underlättas i hög grad utvecklandet av goda och allsidiga förbindelser mellan de svenska och vietnamesiska folken. Vi betraktar förslaget som en framgång för den breda opinion, som mycket länge krävt detta initiativ från regeringen. När jag talar om denna opinion, bortser jag naturligtvis från de borgerliga kretsar som inte förmår dölja sitt missnöje med regeringens åtgärd, även om de — så sent som i dag — har försökt maskera missnöjet genom att drapera det med tal om fel tidpunkt och att kontakt inte tagits med våra nordiska grannländer. Jag tror att regeringen kan ta den kritiken mycket kallt.

Efter den fruktansvärda förstörelse som Förenta staternas anfallskrig åstadkommit i Vietnam är det uppenbart att behovet av solidariskt stöd i form av materiella resurser är stort i såväl Nordvietnam som FNL-områdena i Sydvietnam. Vi har redan tidigare — senast vid förra årets riksdag — föreslagit direkta anslag till Demokratiska republiken Vietnam och till Sydvietnams Nationella befrielsefront. Vederbörande utskott ansåg då att syftet med vår motion kunde anses tillgodosett genom de uttalanden som efter motionens väckande gjorts från regeringens sida angående gemensamma nordiska biståndsinsatser till Vietnam.

Vi har givetvis inget att invända mot att sådana biståndsinsatser sker genom nordiskt samarbete, men de förslag vi framställt avser omedelbara insatser — regeringens planer syftar däremot till efterkrigsbistånd. Sådant torde vara i hög grad nödvändigt men kan inte ersätta omedelbara insatser. Vi anser att det för närvarande inte finns någon

Statsverkspropositionen m. m.

form av s. k. utvecklingsbistånd som är mera angeläget än ett sådant direkt stöd till Vietnams folk.

Sedan diplomatiska förbindelser upprättats med Nordvietnam underlättas också rent praktiskt sådant stöd när det gäller Demokratiska republiken Vietnam. Mot bakgrund av att Sydvietnams Nationella befrielsefront kontrollerar fyra femtedelar av Sydvietnams territorium och alltså är den verkliga representanten för Sydvietnams folk vore det logiskt att också upprätta officiella förbindelser med FNL.

FNL har som bekant nyligen upprättat en informationsbyrå i Stockholm, vilket är ett framsteg för strävandena att upprätta goda kontakter mellan vårt land och folket i Sydvietnam. Sverige borde enligt vår mening gå vidare genom att till FNL skicka en inbjudan att sända en permanent delegation till vårt land. Vi anser att ett sådant initiativ skulle ligga helt i linje med förslaget om upprättande av diplomatiska förbindelser med Nordvietnam och också ligga helt i linje med vad en mycket stor opinion inom det svenska folket anser vara riktigt.

Herr GEIJER, ARNE, (s):

Herr talman! Jag skall i ett kort inlägg begränsa mig till i huvudsak den ekonomiska situationen och sysselsättningsläget.

Låt mig konstatera vad som är allmänt känt, nämligen att det skett och alltjämt sker en stadig förbättring av det ekonomiska läget i vårt land, men även internationellt. Det tar sig uttryck på det sättet att industrin har en allt starkare orderingång. Industrin söker arbetskraft i allt större utsträckning, och förmodligen kan man så småningom konstatera — även om det inte kan ske förrän året har gått till ända — att 1969 har varit ett mycket gott industriellt år i vårt land. Alla företagare skulle väl

inte vara beredda att dela ett sådant påstående, ty på den kanten ser man, kanske av naturliga skäl, mera pessimistiskt på utvecklingen än de egentligen borde och kunde göra.

År 1969 blir dock av alla tecken att döma ett mycket gott år, och det kommer även att bli ett gott år med tanke på internationell handel.

Jag har redan i något sammanhang sagt offentligt, att jag tycker att finansministern har gjort en något för pessimistisk bedömning av våra exportutsikter. Förmodligen kommer den svenska exporten att öka med någon procent mer än vad finansministern har angett i statsverkspropositionen. Jag förmodar att både finansministern och vi andra kommer att vara glada och tacksamma för detta.

Men 1968 har också varit ett gott år. Boksluten för den svenska industrin publiceras nu undan för undan, och de visar en mycket klar och en mycket betydande återhämtning från de för företagen svåra åren 1966 och 1967. Detta har också tagit sig uttryck i att aktiekurserna har stigit. Det har skett en enorm stegring av aktiekurserna. Man skulle nära nog kunna säga att vi har en oroväckande stark stegring av aktiekurserna.

Mot denna bakgrund borde man kanske kunna tycka att allt är gott och väl. Men naturligtvis finns det också mörka sidor i hela vår utveckling då det gäller det ekonomiska livet och inte minst då det gäller sysselsättningen.

I debatten tidigare har sysselsättningen diskuterats. Det har från oppositionens sida sagts att vi har en alltför stor arbetslöshet. Det understryker jag gärna, och jag vet att även regeringen har samma uppfattning.

Vi skall emellertid ha klart för oss, att vi siffermässigt kommer att få dras med en alltför stor arbetslöshet. Härtill bidrar många orsaker, t. ex. att arbetsökande eller låt mig säga hjälpsökande i allt större utsträckning dras till arbetsförmedlingarna därför att det är där

som hjälpen kan fås. Hela vår arbetsmarknadspolitik är uppbyggd på den grunden, att de hjälpsökande skall gå till arbetsförmedlingarna. Ty det är först då som vi får en redovisning över hur vårt arbetsmarknadsläge är. Arbetslöshetssiffrorna kommer fortfarande att ligga högt. Ja, jag befarar att de redovisade siffrorna i fortsättningen kommer att bli högre än för närvarande.

Jag vill nämna exemplet med skyddade arbetsplatser. Man räknar nu med att om några få år skall vi ha 100 000 skyddade arbetsplatser här i landet. De som skall befolka dessa skyddade arbetsplatser i skyddade verkstäder av skilda slag måste gå till förmedlingarna, och därmed kommer de också att anmälas, vilket ur många synpunkter är tillfredsställande. Men siffermässigt får vi samtidigt en större arbetslöshet.

Vi har naturligtvis mycket skiftande förhållanden i olika delar av landet, och våra problem på arbetsmarknadspolitikens område kan man i dag säga är regionala problem. Samtidigt som vi har mycket stora bekymmer i vissa norrlandslän — både Norrbotten och Västerbotten kan anföras som exempel — har vi i Sydsverige och i Mellansverige en påtaglig brist på arbetskraft, och i dag skulle det inte vara några svårigheter för den mellansvenska och sydsvenska industrin att sysselsätta ytterligare 10 000 man.

Nu är situationen inte så enkel att man kan flytta arbetskraft från den ena landsändan till den andra. Det går i viss begränsad utsträckning, men det är inte rimligt och mänskligt att försöka flytta arbetskraft som kommit upp i 60-årsåldern. Då är det i stället samhällets skyldighet att försöka bereda dessa människor sysselsättning där de befinner sig eller att ge dem andra möjligheter att klara sitt uppehälle.

Samhällets uppgift på sysselsättningsområdet måste för de närmaste åren i högsta grad kännetecknas av att man tar itu med den regionala arbetslöshet som existerar och vilken icke tenderar

Statsverkspropositionen m. m.

att gå tillbaka utan förmodligen kommer att öka i fortsättningen.

I detta avseende har herr Bengtson, som tyvärr inte är närvarande i kammaren, fört ett resonemang som jag egentligen har anledning att behandla särskilt eftersom det är så verklighetsfrämmande. Jag skall begränsa mig till att i stället behandla vad herr Bengtson brukar anföra — förresten kommer han just nu in — i ett annat avseende. Han har varit och är alltid en av de flitigaste talarna kring problemet lågavlönade. Det är just den frågan som nu är aktuell på svensk arbetsmarknad, och jag hoppas att man kan få herr Bengtsons medverkan den dag då ett avgörande skall fällas på det ena eller andra stället om hur de lågavlönade skall behandlas för den närmaste tiden här i landet. Då räcker det kanske inte att säga att det är »ett svårlöst problem» — det vet jag förut.

När herr Bengtson talar om lågavlönade vill jag nämna som exempel, att hans parti har långtgående intressen i en av våra största och viktigaste industribranscher här i landet, nämligen i skogsindustrin. Jag skulle vilja säga att alla de företag inom skogsindustrin, där centern har intressen, är utpräglade låglöne företag, liksom branschen i övrigt. Om man skulle tro på herr Bengtsons resonemang skulle inte detta problem existera i företag som har släktskap med centerpartiet. Det är tvärtom! Och när vi nu förhandlar om låglöner och företagen deklarerar att det inte kan bli någon förbättring, ja då är centerpartiets företag lika enhälliga i den uppfattningen som de andra företagen. Men här i riksdagen kan man föra ett resonemang i rakt motsatt riktning.

Det är en viss ihållighet i resonemang av den arten. Om herr Bengtson inte någon gång har besökt företag inom skogsindustrin, vilket hans resonemang tyder på, skulle jag vilja säga till honom att man skulle kunna utnyttja riksdagens sommarferier för sådana studieresor och då även försöka komma i kontakt

Statsverkspropositionen m. m.

med folk och resonera om deras arbetsvillkor och inte minst deras löner.

Herr Dahlné och herr Bengtson har nu liksom tidigare i stor utsträckning vänt sig mot den förmenta överdrivna kritiken av näringslivet från socialdemokratins sida. Ja, uppfattningen om en överdriven kritik mot företagen i detta land existerar huvudsakligen i anföranden här i riksdagen av herrar Bengtson och Dahlné m. fl., och i den borgerliga pressen. Jag skulle vilja säga att kritiken mot det svenska näringslivet inte alls är så utvecklad och stark, som man kan få intryck av genom de anföranden som hålls.

Och för övrigt: skulle det inte alls finnas motiv för att kritisera svenska företag? Jag brukar inte gå ut och kriga offentligt mot företagen i vårt land — jag har nämligen möjligheter att kriga mot dem direkt och säga dem direkt vad jag betraktar som brister. Men att framställa saken så att det inte finns några brister i svensk företagsamhet — vilket sker i denna debatt — det är fullständigt felaktigt. Lika väl som de statliga företagen visar brister finns det brister i den privata företagsamheten. Därför är det ingenting märkvärdigt i att kritik förekommer — det är bara det att den förstoras och görs betydligt mer omfattande i de referat och omskrivningar som presenteras t. ex. av herrar Bengtson och Dahlné.

Jag skall nöja mig med detta till herr Bengtson — det blev ju ganska långt, men eftersom han kom in tyckte jag att jag borde ägna några minuter åt honom.

Låt mig sedan säga några ord om vad som förestår när det gäller andra lågavlönade och eftersatta grupper i det svenska samhället. Den politik vi kan vänta i fortsättningen här i landet kommer, skulle jag vilja säga, att i högsta grad karakteriseras av åtgärder till förmån för eftersatta grupper av alla slag. Jag brukar inte använda ordet *jämlikhet* eftersom det är så svårt att definiera vad detta begrepp innebär, men om någonting behövs i vårt land så är det

just åtgärder i syfte att förbättra levnadsvillkoren för de kategorier i samhället som har det svårast ställt. Där har vi de lågt avlönade, och även många andra kategorier. De åtgärderna måste sättas in på olika avsnitt, inte minst på lagstiftningsområdet, i utformningen av den sociala politiken och skattepolitiken osv.

Här hoppas jag att vi skall få medverkan från de borgerliga partierna. Men om vi, som jag hoppas skall bli möjligt, föreslår en skatteform som inriktar sig speciellt på dem som har låga inkomster, hoppas jag att inte de borgerliga partierna säger att vi måste genomföra skatteminskningar även för kategorier som ligger högre på inkomstskalan.

En av de åtgärder som förestår är förändringar i pensionslagstiftningen. Landsorganisationen har hos regeringen hemställt om en snabb översyn av gällande regler för förtidspensionering för att möjliggöra för dem, som har hårda och i övrigt pressande arbetsuppgifter, att få förtidspension från och med 63 års ålder eller, med andra ord, från en tidpunkt då många med hårda yrken egentligen har gjort sitt i arbetslivet och inte längre kan fortsätta och klara sin egen försörjning. Detta gäller exempelvis skogsarbetarna, och andra grupper skulle kunna nämnas.

Då säger man från centerpartiets sida: Låt oss sänka den allmänna pensionsåldern!

Jag menar för min del att vi kommer dithän, att en allmän sänkning av pensionsåldern genomförs här i landet. Men vad vi vill prioritera är just en förtidspension nu till dem som bäst behöver den. En allmän sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år löser faktiskt inte problemet för dem som har hårda yrken, ty för dem måste pensionsåldern vara lägre. En allmän sänkning av pensionsåldern är ju en kostnadsfråga av helt annan karaktär. Varje år, som man minskar den allmänna pensionsåldern med, kostar över 400 miljoner kronor

per år, och 65 års allmän pensionsålder skulle alltså kosta 800 miljoner kronor.

Det gäller inte bara kostnaden, utan det finns också andra komplikationer med i bilden, vilket gör att allt talar för att man skall prioritera en utveckling för vissa kategorier med hårda yrken. Jag hoppas att riksdagens ledamöter är klara över att om vi sänker den allmänna pensionsåldern till 65 år, vilket vi en vacker dag kommer att göra, uppstår samtidigt en annan fråga, nämligen att de som då har 65 års pensionsålder skall ju ha kompensation. Tidigare har det alltid varit så, att när något gjorts för eftersatta grupper skulle de, som redan har haft förmånen, kompenseras. För att gå till en ytterlighet kan jag säga, att också riksdagens ledamöter skall ha kompensation om den allmänna pensionsåldern sänks, eftersom riksdagsledamöternas löner är anknutna till statstjänarlöner på ett visst sätt. Kammarens herrar ledamöter ler! Men den situationen uppstår, och då kommer riksdagens ledamöter *icke* att protestera mot rättvisekravet att »visst skall vi ha kompensation».

Är det då att undra på att vi tycker att man skall prioritera sådana grupper som behöver denna förmån av en tidigare pensionsavgång än de har möjligheter till just nu? Jag hoppas att den utredning, som socialministern har utlovat före utgången av detta år, skall möjliggöra att socialministern också vid den här tiden nästa år är beredd att för riksdagen presentera en proposition om ändringar, som gör det möjligt för dem som har hårda yrken att få pension tidigare än vad som är fallet för närvarande.

Det är en av de nödvändigaste reformer vi står inför. Reformen av den arten måste bli det som karakteriserar den svenska politiken under de närmaste åren. Det är inte längre fråga om generella åtgärder; det är inte det viktigaste. Det viktigaste är nu att gynna de kategorier i det svenska samhället, som verkligen har behov av att reformer ge-

Statsverkspropositionen m. m.

nomförs för deras skull, om vi menar någonting med begreppet ökad jämlikhet och vill gynna de sämst ställda i samhället.

Herr talman! Jag har velat framhålla dessa synpunkter eftersom jag anser det angeläget att detta sker i remissdebatten och eftersom jag är av den uppfattningen, att just sådana här frågor kommer att i hög grad engagera riksdagens ledamöter i de kommande årens riksdagsarbete.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Remissdebatterna har värde på olika sätt. Man får en översikt över vad som har förekommit politiskt och det lämnas vissa besked i en remissdebatt.

Jag noterade med största tillfredsställelse att herr Geijer, Landsorganisationens ordförande, sade att vi kommer att få en sänkt pensionsålder. Det råder således överensstämmelse mellan oss i det fallet. Sedan är frågan när vi kan nå fram till detta, men det är dock värdefullt att vi fått detta besked i dag.

Det är ofta så att Landsorganisationens och centerpartiets åsikter sammanfaller. Jag kan visa på denna fråga, på räntepolitiken, låglönegruppernas problem, arbetslöshetsförsäkringen — i många stycken har vi samma uppfattning. Men herr Geijer måste givetvis som socialdemokratisk riksdagsledamot också tala om andra saker.

Jag blev litet förvånad när herr Geijer talade om »centerpartiets företag», men han sade kanske fel. Troligen menade han att det finns någon person som är engagerad i både centerpartiet och något företag. Centerpartiet har inga företag, och jag kan inte säga vilka intressen vi kan ha i olika företag.

Men vi skulle tala om låglönegrupperna. Hur har frågan uppkommit och hur har den accentuerats? Den socialdemokratiska regeringen — efter samlingsregeringen — kom till den 1 augusti 1945. Ta året 1946 och ytterligare 20

Statsverkspropositionen m. m.

år framåt och se hur kronans värde har rutschat utför under denna tid! Det visar sig att kronan nu är värd mindre än hälften; den är faktiskt nere i 46 öre. Hur har detta inverkat på arbetsmarknaden? Med en så stark inflation måste de anställda få kompensation för prishöjningar, och detta har väl mer eller mindre lyckats. Men på vilket sätt fick man kompensationen? Jo, den fick man hela vägen i procentuella lönehöjningar. Därmed blev inflationen orsak till en allt starkare accentuering av löneskillnaderna. Det är alltså den socialdemokratiska politiken som ligger till grund för hela den alltmer ökande löneklyftan.

Hade vi haft ett stabilare penningvärde, hade vi inte behövt söka denna kompensation. Var och en vet att arbetarna säger, att om vi slipper prisstegringar kan vi nöja oss med mindre löneförbättringar. Det är prishöjningarna som är obehagliga överraskningar.

Den socialdemokratiska politiken har alltså lagt grunden till ökningen av löneklyftorna. Det var det jag gärna ville förklara.

Vad herr Hedlund beträffar, så har det företag som han är ledare för företagit en utjämning i det man gett större lönehöjningar till låginkomsttagarna än till övriga löntagare. Den upplysningen lämnades i en TV-debatt. Jag vet inte om det var samma debatt som den herr Geijer deltog i, men det har i alla fall sagts.

Det är, herr Geijer, inte lätt att göra på det sättet. Jag kan ta ett exempel. Om det är fråga om ett företag, som arbetar i konkurrens med andra företag, ty det existerar ju inte bara skogsägareföreningarnas företag, så är det svårt att driva en annan lönepolitik än konkurrenterna. Jag kan ta ett exempel från en annan folkrörelse, kan man kalla den, som jag respekterar mycket för dess stora insatser. Jag tänker på Kooperativa förbundet, som har en mycket stor personal som arbetar överallt. Men tror herr Geijer eller någon annan att

KF, som säkert skulle vilja göra det, kan höja lönerna på sina affärsanställda — jag förmodar att hela affärsvärlden inte är särdeles högt betald — och ändå kunna klara konkurrensen med den privata handeln?

Det är inte möjligt. Har man branscher där olika företagsformer konkurrerar, måste man försöka lyfta upp *hela* låglöneområdet. Annars får man alltför stor ojämnhet i konkurrensen. Jag kan inte säga till KF att det skall höja lönerna vid sina företag, ty det är inte möjligt på grund av konkurrensen med andra företag. Men man kan höja på hela området. Det är det riktiga.

I fråga om pensionerna vill jag tillägga att vi inte behöver vara oeniga, herr Geijer och jag, om att man kan ta vissa grupper först, vilka har största behovet av en sänkt pensionsålder. I andra lagutskottet hade centern ingenting emot en utredning beträffande gruvarbetarna. I den frågan tror jag att vi kan vara överens. Om herr Geijer vill vara med och arbeta — och det tror jag att han vill — för att så snabbt som möjligt få en sänkt pensionsålder till stånd så skall vi gärna vara med om att försöka få fram vissa grupper som särskilt är i behov därav.

Det sista herr Geijer sade vill jag inte riktigt instämma i, och jag tror inte heller att herr Geijer tycker att det skall vara så. Det kan mycket väl hända — om vi får en allmänt sänkt pensionsålder — att vissa grupper säger att när nu pensionsåldern sänkts generellt skall den sänkas ytterligare för oss. Jag tror att herr Geijer är ense med mig om att vi helst borde motarbeta ett sådant kompenstationstänkande, ty i så fall blir det ju ingen utjämning. Jag tycker att dessa grupper i solidaritetens namn bör vara med om att man för stora grupper sänker pensionsåldern utan att man själv begär ytterligare kompenstation.

Efter att ha sagt detta vill jag framhålla att jag kände mig nödsakad att begära replik, men jag tror ändå inte

att det råder så stor oenighet i princip mellan herr Geijer och mig.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer sade att kritiken mot näringslivet egentligen bara existerar i herr Bengtsons och herr Dahléns anföranden här i första kammaren. Det var ett ganska förvånande påstående! Jag vet att herr Geijer som socialdemokrat och som Landsorganisationens ordförande inte använder sådana ordvändningar som herr Bengtson och jag här har kritiserat. Inte heller de föregående ordförandena i Landsorganisationen använde dem.

Men det hindrar inte att kritik kommer fram på ett sätt, som vi tycker är orimligt. Tydligt tycker även herr Geijer att den kritiken är orimlig. Men eftersom herr Geijer tagit upp saken, kunde jag inte låta bli att anteckna på mitt papper här bl. a. att det finns ett tidningsorgan som står herr Geijer nära, Aftonbladet. Gäller samma omdöme om Aftonbladets skrivelser om näringslivet som det omdöme herr Geijer vill fälla om debatten här i första kammaren, nämligen att om det förekommer några överdrifter, så kommer de från annat håll än det socialdemokratiska?

Jag skulle knappast tro att herr Geijer håller med om att det inte förekommer några överdrifter i Aftonbladet på denna punkt.

Visst finns det saker att kritisera i näringslivet. Ja, just det! Jag tog upp några sådana saker. Jag kritiserade dem från utgångspunkten, att ett fritt näringsliv är det ekonomiska system som är bättre än alla andra system, när det gäller att ge svenska folket sysselsättning och en något så när rimlig standardhöjning. Tydligt har herr Geijer och jag samma uppfattning på denna punkt, och det tycker jag är mycket bra. Det bör också i någon mån dämpa den kritik mot näringslivet som kommer från en del håll och även från tidningsorgan som står herr Geijer nära,

Statsverkspropositionen m. m.

även om de självklart skall skriva som de vill.

Sedan bara ett ord om förtidspensioneringen. Inom folkpartiet noterade vi med tillfredsställelse att LO kom med en framstöt bl. a. om förtidspensioneringen. I vissa fall överensstämde framställningen till socialministern nästan ord för ord med det folkpartiet hade motionerat om ett par dagar tidigare. Vi har också tagit upp denna fråga flera gånger förut. Det är möjligt, herr Geijer, att vi med förenade krafter skall få även en socialdemokratisk socialminister att röra på sig.

Herr GEIJER, ARNE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det behövs kanske inte så mycket polemik mot de senaste inläggen. Herr Bengtsons anförande var egentligen en bekräftelse av vad jag tidigare anförde. Det påtagliga och det jag hade väntat mig var att det han sade i sin replik helt skulle skilja sig från det anförande han tidigare höll. Som jag förmodade sade han, att »det här är inte lätt». Det visste jag innan han begärde ordet, så det var inget svar från honom.

Det är inte lätt att klara låglöneproblemen, det är bara herr Bengtson som gör det så lätt för sig. Däri ligger felet när han håller ett av sina »vanliga» anföranden i denna kammare. Herr Bengtson borde i sitt eget intresse lägga om stil.

Herr Bengtson kom också in på att vi måste motarbeta kompenstationstänkandet i anledning av det drastiska exempel jag nämnde på tal om att vi skulle sänka pensionsåldern. Visst kan man göra det, men det hjälper nog inte. Även om herr Bengtson och jag skulle förena oss i att motarbeta sådant, så kommer herr Bengtson ändå med full tillfredsställelse att ta emot den kompenstation han får genom att pensionsåldern sänks till 65 år — det blir automatiskt en löneförhöjning för riksdä-

Statsverkspropositionen m. m.

gens ledamöter, eftersom riksdagens lönesystem är uppbyggt så.

Om herr Bengtson har fattat det så att jag tror att centerpartiet skulle äga företag så är det fel. Jag talar om »släktskapet» mellan centerpartiet och företaget Skogsindustri.

Inte heller herr Dahléns resonemang behöver jag bemöta med så många ord. Han tog upp kritiken mot företagen. Ja, det finns motiv att föra kritik mot de enskilda företagen lika väl som mot de statliga. Det egendomliga är, att när herr Dahlé själv berör detta ämne så har han ingen kritik att framföra mot de enskilda företagarna. Man skall vara klar över att även om det privata näringslivet i stort sett sköter sig bra då det gäller arbetsmarknadsfrågor och annat, så vore det orimligt att tro att vi skulle kunna ha ett näringsliv som sköter sig hundraprocentigt väl. Det är inte så. Vi lever inte i ett sådant ideal-samhälle och vi kommer aldrig att få uppleva det. Är det inte lika bra att inse att det är så?

Jag skall inte heller gå in på att nämna företag och motiv för kritik, utan bara konstatera att om det förekommer kritik, så finns det också motiv för den. Kritiken skall emellertid hållas inom sunda ramar och inte svämma över till osaklighet, som tyvärr ofta sker i framför allt tidningspressen.

Herr Dahlé säger till sist, att den skrivelse som Landsorganisationen har lämnat till socialministern är nästan ord för ord likadan som den motion folkpartiet lämnade ett par dagar tidigare. Ja, det är ganska stor likhet, det måste jag säga, men det beror faktiskt inte på att vi har tittat i folkpartiets motion till 1969 års riksdag. Vår skrivelse till departementet var nämligen redan avfattad när motionen lämnades. Likheten består däri, att folkpartiets motion bygger på den motion som jag själv var med om att lämna till riksdagen 1967 och som motionärerna även åberopar i sin motion till årets riksdag. Då är det naturligt att det också finns

en likhet i formuleringarna. Därav är överensstämelsen så god, inte tvärtom.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Tyvärr har man inte tid att i en treminutersreplik utreda vem som kom med vad först, men detta är också ur mina synpunkter en relativt ointressant sak. Huvudsaken är att man nu kan ha en viss förhoppning om att det med gemensamma krafter skall kunna utövas ett så pass stort tryck 1969 på den socialdemokratiska socialministern, att det som herr Geijer och vi tyckte 1967 nu kan bli verklighet. Det har ju inte hänt någonting på dessa två år.

Sedan sade herr Geijer att det var egendomligt att herr Dahlé inte framförde någon kritik mot näringslivet. Jag såg att herr Geijer inte var här under första delen av mitt anförande. Jag förklarade då, att marknadsekonomin inte kan fungera väl om inte staten har monopol- och kartellkontroll. Det är en kritik emot näringslivet, och den accepterar näringslivet självt. Man måste ha en sådan kontroll. Jag talade om att det tillverkas onödiga och olämpliga varor. Jag vill inte ha några statliga »tyckare», som skall sitta och bestämma vad som skall produceras, men mitt påstående måste dock uppfattas som en kritik emot att näringslivet producerar olämpliga saker ibland. Jag sade att man då måste ha en konsumentupplysning för att hjälpa konsumenterna att göra det rätta urvalet. Jag talade om att med bättre statlig planering kommer man med större berättigande att kunna ställa än större krav på företagen att samordna sin verksamhet i en kommun eller region för att upprätthålla sysselsättningen.

Jag skall inte ta ytterligare exempel men, herr Geijer, vi kritiserar verkligen näringslivet, det enskilda när det är berättigat och det statliga när det är berättigat. Alltså är herr Geijer och jag precis överens. Man skall kritisera när det är berättigat.

Statsverkspropositionen m. m.

Dessutom är vi tydligen överens — herr Geijer tog i varje fall inte avstånd i sin replik — att enskilt näringsliv är överlägset då det gäller att ge sysselsättning och god ekonomisk standard åt ett folk. Jag tycker det är utomordentligt glädjande att vi är överens om detta.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! En kort replik till herr Dahlén!

Han sade att han hoppades att han och Landsorganisationen med gemensamma krafter skulle kunna åstadkomma förbättringar på pensionsområdet. Jag vill fästa herr Dahléns uppmärksamhet på att i årets statsverksproposition har förutskickats, att man skall utreda möjligheten att i vidgad omfattning bereda pension före 67-årsåldern.

Det är inte första gången, herr Dahlén, som vi upplever att det som regeringen klart deklarerar och förutskickar inspirerar folkpartiet till motioner av skiftande slag. Herr Geijer har också påpekat att det inte bara gäller initiativ från regeringen. Det är uppenbart så att man mycket följsamt tar del av vad den fackliga rörelsen både beslutar och önskar, och sedan uppenbarar sig här folkpartimotioner av skiftande slag.

Jag har velat till protokollet notera detta.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det här kan bli ett *kort* genmäle.

Jag sade att det är rätt ointressant med historieskrivning, men när socialministern nu gör ett försök att smita ur en besvärlig situation, måste jag verkligen begära ordet. Herr Geijer talade om 1967. Jag skall då tala om 1959. Sedan 1959, herr Aspling, har vi från folkpartiets sida motionerat om att man måste börja lösa frågan om förtidspensionering, framför allt för de grupper

som har tungt arbete, underjordsarbete etc. I dag har vi 1969.

Herr Aspling har ännu inte — och gjorde det inte heller nu — lovat att det verkligen skall bli en lösning av denna fråga. Han säger att vi skall börja utreda den. Det är verkligen på tiden! Vi har begärt det under tio år.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Med folkpartiets förflutna i pensionsfrågan — i den stora frågan — tycker jag att herr Dahlén bör dämpa sig något i denna debatt.

Socialdemokratin har sannerligen, när det gäller pensionsfrågan, varit både vägledande och initiativtagare och tillsett att reformer verkligen har kommit till stånd.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag hade begärt ordet egentligen bara för att yttra mig i två frågor, men statsministern fällde några yttranden som jag antecknade mig till minnes. Nu vet jag inte om det var avsett som skämt eller som allvar. Jag kanske är lika sinnesförmörkad som herr Bengtson och sålunda har svårt att skilja på vad som är allvar och vad som är skämt från den skämtsamme statsministerns sida.

När det var tal om vårt förhållande till näringslivet — det näringsliv som i valrörelsen, alla förnekanden till trots, i många anföranden från talarstolar och i många spaltmeter i pressen kallades för storfinansens — gjorde statsministern till slut följande påstående: »Vi är likadana på båda sidor om förhandlingsbordet.»

Det skulle alltså betyda att statsministern och de andra under valrörelsen borde ha stigit upp och sagt att vi och Wallenberg är egentligen precis detsamma i det här stora sammanhanget. Men det var ju inte alls det som skedde.

När nu herr Geijer påstår att vi liksom är skumögda när det gäller att finna brister hos det enskilda näringslivet, vill

Statsverkspropositionen m. m.

jag påminna om en debatt som fördes här i kammaren för bara några månader sedan, då herr Ivar Högström, alltså en partivän till herr Geijer, påstod att folkpartiet skulle ha tagit ett storföretag i Norrland i försvar efter en åtgärd som det hade vidtagit. Det visade sig sedan att herr Högström själv åberopade ett uttalande i en folkpartitidning, som skarpt kritiserade företaget för det sätt på vilket det hade uppträtt. Jag hade då tillfälle att säga, att jag ställde mig helt bakom den uppfattning som hade kommit till uttryck i den ifrågavarande folkpartitidningen.

Jag tycker också att det var mycket välgörande att här få lyssna till herr Geijers resonemang om pensionsåldrarna. Det gjorde onekligen i TV ett rätt egendomligt intryck, när en av partiledarna plötsligt kastade fram att pensionsåldern måste sänkas. Det var väl i och för sig inte så märkvärdigt. Men när han sedan alltså sträckte ut handen och sade: »Det gör det samma vad ni andra menar, det är bara så att denna sak kommer», innebar detta liksom ett påstående att vi inom de andra partierna skulle vara motståndare till förslaget om en sänkt pensionsålder.

Så förhåller det sig ju inte alls, och det är skönt att detta blivit klarlagt vid detta tillfälle.

Statsministern fällde också ett annat yttrande som jag antecknade. Han förklarade nämligen att förändringarna till det bättre nu berodde på de politiska åtgärder som regeringen hade vidtagit. Nu var herr Geijer betydligt mer klar i detta avseende. Han påpekade nämligen att den internationella konjunkturen hade förbättrats så att den internationella handeln hade ökat, vilket också enligt vad han konstaterade medfört en betydligt ökad ordertillgång för de svenska företagen. Detta är ju ett fenomen som vi varit med om tidigare, nämligen att när någonting blir bättre är det regeringens förtjänst, men när någonting blir sämre beror det på att konjunkturen ute i världen viker.

Vidare påstod statsministern att oppositionen hade precis samma möjligheter att göra upp en budget som regeringen — regeringen var mycket välvillig och snabbtryckte papper och dylikt så att oppositionen skulle ha möjlighet att hänga med.

Man frestas nästan att göra det påståendet, att om det är så enkelt att göra en budget som statsministern påstår, skulle ju följden bli en väldig avflyttning från kanslihuset, där det faktiskt finns en hel del personer som sysslar med detta — en hel del av dem satt ju också vid detta tillfälle vid statsministerns sida för att bistå honom med råd och dåd.

»Nej», sade statsministern, »gå ut till folket och fråga — då skall ni få besked om hur mycket fint vi har gjort!» Då råkade han också nämna en sak, nämligen de genomförda läkemedelsrabatterna. Den som såg på TV i går kväll fick reda på att statens kostnader med anledning av denna reform hade ökat med 100 miljoner kronor. Det är klart att reformen i långa stycken är bra. Men vi fick samtidigt reda på att svenska folket höll på att läkemedelsförgiftas i den mån det inte fanns personer, som var så kloka att de sparade alla överflödiga läkemedel hemma i sina skåp. Socialstyrelsens chef ansåg bestämt att det ute i landet fanns mängder av läkemedel, som hade köpts för stora kostnader, dels för patienterna dels för staten, som aldrig kommer att förbrukas. En del av dessa fina saker har därför också en baksida.

Man talade om alla de åtgärder som från regeringens sida hade satts in för att klara den svåra situationen i Norrland. Det är klart att jag är glad över det stora intresse som nu från olika håll visas för norrlandsproblemen. I det sammanhanget erinrar jag mig emellertid också vad herr Hagnell sade vid en konferens för två eller tre år sedan, då han konstaterade att under en tioårsperiod hade cirka 10 000 personer friställts från statliga företag i Norrland.

Statsverkspropositionen m. m.

Frågan är då om inte en del av de åtgärder som regeringen nu planerar kommer litet sent. De borde ha satts in långt tidigare. Detta betyder naturligtvis inte att jag nu anser att ingenting skall göras. Det är ju ändå alltid så att det är bättre sent än aldrig.

Sedan talade man om partiernas finansiering av valkostnaderna, och statsministern yttrade ordagrant: *Vi* är stolta över våra bidragsgivare. Han betonade ordet *vi* i sådan utsträckning att åhörarna måste få intrycket att statsministern och kretsen kring honom hade rätt att vara stolta, medan vi andra borde skämmas över våra bidragsgivare. Jag får för min del säga att om det finns någonting att skämmas över så är det ju att ta emot bidrag från dem som egentligen inte alls vill ge något sådant. Jag tänker på de pengar som kommer från fackföreningsrörelsen. Många av dess medlemmar är inte socialdemokrater men tvingas ändå på grund av sitt medlemskap vara med om att ge bidrag. Innan man ägnar sig åt att kritisera andra borde man, tycker jag, i någon mån sopa rent framför egen dörr.

Herr talman! Efter dessa små funderingar, undringar eller vad jag skall kalla dem, tänker jag inte mer blanda mig i debatten om ekonomi, företagsamhet, pensioner och allt vad det varit fråga om tidigare här i dag utan i stället »flytta in i vardagsrummet», där TV:n varje kväll mer eller mindre trollbinder en stor del av det svenska folket, både ung och gammal. Vi må beklaga det eller inte, men det är helt enkelt på det sättet att det som politikerna allra hastast och ivrigast tvistar om är inte vad som dagligen och stundligen är föremål för debatt man och man emellan, även om allmänheten naturligtvis också är väl medveten om betydelsen av de stora ekonomiska frågorna. Det blir inga folkstormar när herr Sträng höjer skatten, när något av herr Wickmans företag står på näsan eller när utrikesministern berättar om hur varmt amerikanerna uppskattar våra göranden och

låtanden. Den ende som har lyckats åstadkomma någonting av storm är ju utbildningsminister Palme med sin ukas om UKAS, även om det var ett mera begränsat sällskap som var inblandat — ett mycket bullersamt sällskap, vill jag påstå. Så ovana som vi över huvud taget är med sådana här stormar blev förslagsställaren helt enkelt närmast chockad av vad som hände i Kårhuset och på andra ställen och lät därför hastigt och lustigt omarbeta vad man tidigare kallat en mycket nödvändig och klok reform på den högre utbildningens område. Ja, som ni såg i TV häromkvällen, då statsrådet Moberg mötte en del av studenterna, har tydligen den stormen ännu inte bedarrat. Jag misstänker att vi som sitter i statsutskottets andra avdelning hinner vara med om en liten pärs innan riksdagen kan fatta beslut i denna fråga.

Annars är det, som sagt, ganska lugnt i detta land. Det tycks, som jag tidigare har antytt, bara vara studenterna som tydligen har glömt bort det som står i den sång som de nyligen har varit med om att sjunga, nämligen »Inga stormar än i våra sinnen bo.» Nej, det enda som förekommer är väl att tidningarna surnar till ibland på ett eller annat sätt, ett sätt som oftast i hög grad ogillas på högsta ort. Men det är ju egentligen bara milda västanfläktar, som snart drar förbi.

På det sättet är det faktiskt inte i vardagsrummet. Där lyckas verkligen TV titt och tätt få till stånd folkstormar. TV lyckas på något egendomligt sätt att kraftigt trampa det svenska folket på tårna och det på ett sådant vis att Sveriges radios och tidningarnas telefonväxlar brakar samman. Då kommer verkligen vårt kända vikingablod i svallning, och hur tålmodig man annars än tycks vara, tiger man då inte stilla utan låter sina känslor få ett ganska fritt utlopp. Tyvärr måste man konstatera, att det oftast också finns fullgod anledning till dessa tittarstormar. Då skall man ändå inte glömma bort att det mera still-

Statsverkspropositionen m. m.

samma om också allmänna missnöjet med programmens genomsnittliga torf-tighet, bortsett från en och annan ljus-glimt eller till och med pärla, sällan kommer till uttryck.

Man tycker att TV med de fantastiska möjligheter som står detta medium till buds att fostra, lära och underhålla, borde kunna göra en insats, som helt och hållet uppskattades av alla i stället för att, som jag har påpekat, väcka tittarstormar. Ibland är man ju verkligen glad över att det på apparaten finns en knapp som man kan använda för att stänga av apparaten med. Man tycker att det borde ligga i ett statsägt företags intresse att ge saklig information, att skildra samhället såsom det verkligen är och fungerar och att låta även de positiva krafterna få göra sina röster hörda i debatten.

Det kan inte hjälpas men man oroas verkligen djupt av den snedvridning av samhällsdebatten som TV registrerar. Man oroas av dess till synes uppenbara iver att söka upp och släppa fram s. k. vänsterradikala element, som inte har något annat intresse än att riva ned det som samhället har byggt upp, element som över huvud taget inte hör hemma i ett demokratiskt samhälle. Visst skall TV ordna debatter, men de skall inte ordnas på det sättet att sådana här element helt enkelt omöjliggör ett meningsfyllt tankeutbyte. TV borde som andra ha möjlighet att gallra och sovra och att hålla debatten inom anständighetens ram.

Jag kan inte heller förstå det brinnande intresse som TV tycks hysa för demonstrationer av alla de slag. På mig verkar det intresset närmast sjukligt. Om några få ungdomar samlas för att kleta någonting på några plakater, så har TV ett utomordentligt fint väderkorn. Man är genast på plats med hela sin utrustning, och dessa ungdomar får ett väldigt stort utrymme i TV-rutan. Och det är tydligen detta som gör det hela så spännande. Här skapar man hjältar eller — för att använda ett ord som är

mycket populärt — kändisar, och det är ju någonting synnerligen eftersträ-vansvärt. Här kommer, vågar jag påstå, den ställföreträdande offerviljan, indignationen och medkänslan till uttryck. Här får vi veta att »Tage och Geijer är Johnsons lakejer», att »USA är mördare» och att »Demokrati är humbug», eller ta det fallet när vi som tror på demokrati och reformer i vanlig ordning och som tror på Förenta Nationerna i ett annat statligt understött sammanhang kallas »samvetsömma västerländska marsvin».

Nog är det i varje fall enligt min erfarenhet mera sällan som TV visar sig i sådana sammanhang där ungdomar utan stora åthävor men med ett verkligt allvarligt intresse söker komma till rätta med svåra samhällsproblem, inte minst då ungdomens egna problem. Det ser vi mycket sällan. Vi ser över huvud taget mycket sällan någonting av det som är positivt i vårt samhälle. I själva verket är dock den överväldigande delen av den svenska ungdomen en fin ungdom. Borde det då inte vara rättvist och förnuftigt att också denna stora ungdomsmajoritet fick sin beskärda del av utrymmet i TV? Men att vara lugn, städad och hänsynsfull, att besitta något av den bildning som den gamle folkbildaren Carl Cederblad betecknade som »vett och vetande, hut och hyfsning» meriterar tydligen inte för framträdande i TV-rutan. Där vill det till saker som slår.

Jag satt tillsammans med några andra och tittade på när TV besökte en långt vänstervriden grupp — det var om jag inte minns fel i Göteborg. Naturligtvis var det nödvändigt för TV att uppsöka just denna lilla mycket extrema grupp och visa upp den för svenska folket. Så kom inslaget med honom som torkade av skorna på den amerikanska flaggan. Vi som tittade på hajade naturligtvis till, och de andra blev väl inte minst snopna när jag omedelbart gjorde gällande att detta var en arrangerad sak. För mig stod det nämligen genast klart

att denne, ursäkta om jag säger TV-gosse ville göra någonting som han själv betecknade som en panggrej. Det är ju så man skall göra i modern journalistik i TV-sammanhang. Man skall till varje pris åstadkomma sådant som kommer tittarna att spärra upp ögonen.

Det visade sig också att mitt antagande var riktigt. Man kan i detta sammanhang glädja sig åt att denna förloppning inte fått passera utan vidare — att den inte har gjort det i Amerika har vi ju fått papper på. Men när radionämnden — det meddelades i går — uttalade sitt fördömande var det just med utgångspunkt i att detta var en arrangerad händelse. Låt oss emellertid anta att det här inte hade varit arrangerat, utan att man verkligen på det där stället använde den amerikanska flaggan som dörrmatta. I så fall var det ändå inte så mycket bättre. Är det nödvändigt att i TV — som är ett statligt organ, ett statligt monopol — visa sådant som uppenbarligen är till skada för vårt land? I varje fall kan en sådan sak inte förbättra våra förhållanden till en främmande makt.

Jag har, herr talman, vid något tidigare tillfälle som gammal tidningsman sagt att det viktigaste för en tidningsman inte är att han kan skriva, utan att han har ett gott omdöme. Jag tycker att det som gäller för journalister också borde gälla för dem som arbetar på TV — både de som är ute på reportage och hela skalan uppåt. Till det goda omdömet hör bl. a. att man i varje fråga där det kan finnas olika uppfattningar låter de olika parterna samtidigt komma till tals. I det stycket har TV tidigare mycket ofta syndat, men dess bättre tycker jag mig skåda — jag vet inte om det är inbillning — en viss förbättring på det området.

Medan jag på detta sätt vädrar mitt missnöje med TV kan jag inte underlåta att påpeka en annan sak som jag också bedömer som en uppenbar snedvridning av verkligheten. När vi som bor i den övre halva delen av Sverige

Statsverkspropositionen m. m.

som kallas Norrland någon enstaka gång får uppleva den sensationen att man gör ett norrlandsreportage, finner vi att fotografierna har förälskat sig i vindpinade tallar som står ute på öde myrar, fallfärdiga lador, renar som plumsar fram i djup snö och allsköns ödslighet och besvärligheter. Förra veckans reportage i TV skilde sig inte mycket från de tidigare. Visst fanns där med en del vackra utblickar, och visst fick tittarna möta en eller annan människa. Av någon anledning sökte man upp en bagare — men inte för att tala med honom om hans yrke utan för att han skulle berätta att där i bygden en gång hade funnits en gubbe som kunde göra sig osynlig. Jag vet inte om avsikten var att påpeka hur efterblivna och tokiga vi är där uppe. Men det bestående intrycket av hela reportaget måste bli kylan, den yrande snön och otillgängligheten, fastän vi faktiskt i den del av Norrland som nu visades i TV, och som är en av de vackraste i vårt land, har en hel del verkligt fina hus att bo i, fina skolor, ljus och värme, och på flera håll en företagsamhet som till och med trotsar de många lokaliseringshindrande pålagor man undan för undan kan hitta på för att ta igen med den högra handen vad man har givit med den vänstra. Det gäller faktiskt en bygd som duger ordentligt att både bo och verka i. Några bevis för den saken kommer dock sällan fram i TV.

Men ett gammalt uttryck säger, att även på en dålig häst kan man finna ett och annat som är bra, och TV är inte bara bedrävelse och elände. I vissa avseenden utnyttjar man, tycker jag nog, sina väldiga resurser på ett berömvärt sätt. Jag tänker då först och främst på att TV angripit miljöfrågorna på ett engagerat och utmärkt sätt. Utan de insatserna skulle vi knappast, tror jag, allmänt ha blivit så chockade och så medvetna om att någonting måste göras och göras mycket snart. Det är en strong insats TV har gjort för miljö-

Statsverkspropositionen m. m.

vården, och man har inte begränsat sig till att visa prov på luftföroreningen och nedsmutsningen av våra vatten utan också klargjort hur vi fördärvar boendevänligheten för människorna.

Radio och TV har också gjort en utmärkt insats när det gäller skolan och utbildningen i allmänhet. Men det som görs där är inte tillräckligt, vilket kanske närmast beror på att man inte har resurser. Därför har vi från folkpartiet vid flera tillfällen krävt större utrymme och större resurser i TV och radio för utbildning, framför allt då vuxenutbildningen.

Ja, herr talman, jag upptäcker att jag har talat alldeles för länge och skall därför inte fördjupa mig mer i skolfrågorna, som jag hade tänkt göra. Vi får ju snart anledning att återkomma till dem.

I stället skall jag återknyta till TV-frågorna och närmast ansluta mig till den kritik som statsrådet Sven Andersson i går kväll riktade mot TV för dess sätt att sköta nyhetsbevakningen och samhällsreportaget. Jag tyckte att det var verkligt välgörande att lyssna till denna kritik, och jag ber att helt och hållet få instämna i den. Men då inställer sig också omedelbart frågan: Om man nu på socialdemokratiskt håll i likhet med statsrådet Andersson anser att TV inte motsvarar de fordringar man har rätt att ställa, varför är man då på det hållet så dödligt rädd för att skapa den välgörande konkurrens, som skulle bli följderna av ett bifall till folkpartiets framstötningar om ett fristående, oberoende TV-företag? När det gäller pressen intar man ju en helt annan ståndpunkt. Då anser man det vara så utomordentligt angeläget med konkurrens att man är beredd att offra många miljoner av statsmedel för att upprätthålla den konkurrensen.

Denna motsättning, herr talman, i uppfattningen om TV och press finner jag minst sagt besynnerlig.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det var ju förargligt att TV-kameran kopplades av en kvart innan herr Axel Andersson började sitt anförande, som till mycket stor del ägnades just TV och som hade varit värt att delvis bli föremål för sändning utanför denna kammare.

Herr talman! Med en märklig periodicitet återkommer ansträngningarna vart tionde år att skapa en större enhet i Norden. År 1949 var det fråga om det nordiska försvarsförbundet. De förhandlingarna misslyckades. 1959 var det fråga om ett nordiskt ekonomiskt samarbete, vilket i Kungälv utmynnade i vad dåvarande finländske talmannen Fagerholm kallade för en begravning i stället för ett bröllop. 1969 är frågan aktuell igen. Det hör också till det märkliga att en av huvudaktörerna vid alla tre tillfällena varit densamme, nämligen statsminister Tage Erlander, naturligtvis som en följd av hans unika bana i regering och parlament.

År 1959 föll projektet väl på att man ställde ambitionerna för högt. Man var för perfektionistisk, man ville gå i detalj. Det föll också på en misstänksamhet de nordiska staterna emellan, inte minst riktande sig mot vad man kallade den större brodern. Det var först med England som flaggskepp som en större nordisk samverkan kunde etableras genom EFTA. De små båtarna upptäckte att de i skydd av det stora flaggskeppet kunde handla inbördes, och de vande sig så vid detta att när flaggskeppet ibland började kränga eller gå på andra rutter än de utstakade — för att sedan återvända — fortsatte och ökade denna handel de små emellan.

Nu har åter ett tillfälle kommit. Ansträngningarna att få ett större europeiskt samarbete till stånd — EFTA var ju från början avsett som en förberedelse för ett sådant större samarbete — har hamnat i en paus, ett stillastående. Det är naturligt att det då kan finnas större intresse, större möjligheter

Statsverkspropositionen m. m.

för en intimare nordisk samverkan, närmast i form av denna tullunion.

Det tillfälle som man nu har är enligt några bedömare detta århundrades sista. Enligt en annan bedömare, en socialdemokratisk dansk tidningsröst, kommer domen att falla hård över de politiker som icke inser vikten av vad som nu förestår.

Man skall inte förlita sig på att pausen blir alltför lång. Även om EEC-förhandlingarna kan dra ut på tiden och även om Frankrikes motstånd vidmakthålles, finns det starka tendenser i federalistisk riktning i Europa. Det finns också ett påtagbart intresse från Storbritannien att för närvarande underblåsa dessa intressen inom ramen för eller vid sidan av den västeuropeiska federationen. Då är det fråga om ett politiskt samarbete vid sidan av ett ekonomiskt, vilket måste ställa många stater utanför federationen i en ny och mycket allvarlig situation.

Vad vi naturligtvis till varje pris måste undvika är att tullmurar reses kring våra gränser mellan de nordiska länderna. Det är klart att problemen icke är löst, lika litet nu som år 1959. Något har dock hänt under denna period. Förutom det inre samarbetet har också den politiska samhörigheten fört Nordens länder närmare. Jag menar inte ett säkerhetspolitiskt samarbete, utan politiskt samarbete av annan art, t. ex. det som bedrivs inom Nordiska rådets ram.

Denna gång bör man väl också ha lärt av år 1959 att man inte skall bemöda sig om att ha huset färdigt i varje detalj, att ha gångarna krattade och trädgården i ordning, innan man funderar på att flytta in. Det väsentliga är principbeslutet. Sedan får man styra och feja och putsa efteråt litet här och var.

De svåra problemen har kommit fram tydligt till offentligheten. Det gäller rörst och främst jordbruket. Ingen tror väl att jordbrukets tunga bekymmer i

sammanhanget kan lösas långsiktigt på en gång. Man får gå steg för steg.

För min del tror jag att det kommer att ta mycket lång tid innan man i ett sådant här samarbete kan undgå att t. ex. särskilt beakta den speciella strukturen av jordbruket i Nordnorge. När fisken finns i fjorden och potatisen på backen bakom är det inte så lätt att övertyga normmännen om att det är ekonomiskt fördelaktigare att importera potatisen från Danmark. Det svenska jordbrukets problem i sammanhanget är naturligtvis mindre än de norska, men de finns där i alla fall.

Vi har också säkerhetsproblemen. En del av den opposition som framkommit i Norden mot en ekonomisk tullunion har baserats på att vi gått olika vägar i fråga om den politiska säkerheten. Där kommer t. ex. invändningarna mot Sveriges erkännande av Nordvietnam in med alldeles särskild tyngd, eftersom detta förstärkte dessa invändningar. Jag skall inte fördjupa mig i detta ämne, som vi förut har debatterat i kamraren, men att beslutet kom vid en olycklig tidpunkt borde vi vara överens om, om inte offentligt uttalat så dock i våra hjärtan.

Jag vill anföra ett litet exempel på hur vårt handlande uppfattas i Norden. En dansk tidning hade för någon tid sedan en teckning i samband med presidentskiftet i Vita huset. Texten under löd, Johnson till Nixon: »Tro inte att Du kan lita på svenskarna.» Det var Danmarks lilla knäpp på näsan till Sveriges tro att kunna spela en stor internationell roll i detta sammanhang.

Statsministern konstaterade i dag att han tyckte sig ha märkt en betydande enighet bland de politiska partierna, och han glädde sig över denna med allt skäl. Säkerligen har han rätt. Det finns en stor enighet, och vi önskar statsministern lycka till i förhandlingsarbetet. Vi tror att han vill och att han har möjligheter att sammanfoga det hela, och vi tror också att svårigheterna

Statsverkspropositionen m. m.

inte skall vara större än att kloka karlar vid överläggning efter överläggning skall kunna komma fram till ett resultat. Vi hoppas att en eventuell partikongress i höst icke skall avsluta ett förhandlingsarbete som kanske då befinner sig i ett slutstadium. I värsta fall kan väl en partikongress uppskjutas.

Men nu får det vara nog, herr talman, med lovord åt statsministern. Hans teknik i dag utanför detta ämne var den sedvanliga. Man skulle efter att ha lyssnat till stora delar av hans anförande kunna ha sagt att det egentligen vad beträffar hans inlägg gör detsamma om debatten kommer före motionstidens utgång eller efter motionstidens utgång, om den kommer före valrörelsen eller efter valrörelsen eller mitt i valrörelsen. Herr Erlander är ändå alltid densamma i de allmänpolitiska resonemangen.

Det sägs om en mycket känd estradör här i landet, estradör på film, teater och i bokhandeln, att han tjänstgjorde som socialdemokratiska partiets huvudideolog under den gångna valrörelsen. Han har nu fått mycket dåliga recensioner, har jag sett, för en teaterföreställning nyligen. Jag undrar om inte denne kände estradör borde lära litet av statsministern — kanske inte så mycket ideologiskt, men hur man ordnar en föreställning.

Låt oss ta några punkter i statsministerns anförande. Jag skall bara nämna några små saker. Han målade upp en skillnad mellan den extrema marknadshushållningen och annan hushållning. Han syftade väl på socialistisk hushållning — han preciserade inte riktigt vad han avsåg. Och så karakteriserade han den fria marknadshushållningen med hjälp av kravaller i Detroit och Chicago. Vad är nu detta för ett sätt att beskriva verkligheten? Är kravaller i Detroit och Chicago en rättvisande belysning av den amerikanska ekonomin, av den amerikanske medborgarens standard, av den amerikans-

ka marknadsutvecklingen, av det amerikanska biståndet till stater över snart sagt hela världen?

Det är en grov orättvisa att tillåta sig sådana målningar, och de säger ingenting alls utom att det gått litet fort för statsministern när han karikerar.

Statsministern sade att han inte såg någon fördel i att sänka företagsbeskattningen och skapa ökade företagsvinster i stället för att ta ut pengar till skatter. Det finns ju inte någon motsättning i denna ideologi. Tvärtom är ju meningen med en sänkt företagsbeskattning att man skall göra näringslivet mera konkurrenskraftigt och därmed öka sysselsättningen samt skapa fler arbetstillfällen och mer trygghet. Och han frågade emfiskt om en sänkning av företagsbeskattningen skulle ha gett arbete åt en enda skogsarbetare i Norrland. Svaret är tveklöst ja. Ett borttagande eller en reduktion av elskatten skulle ha skapat många arbetstillfällen inom skogsindustrin och vid skogsavverkningar — för att ta ett exempel.

Statsministern sysslade också med en del andra saker. Jag skall gå förbi det mesta och i stället övergå till ett annat ämne som något berörts av herr Virgin. Jag skall göra det genom att uppläsa ett protokoll, fört vid Stockholms universitets konsistorium den 19 december 1968. Det har publicerats i tidningen *Gaudeamus*, officiellt organ för studenkåren vid universitetet. Där står det i protokollet följande (jag skall bara föreläsa tre rader): »Sedan konsistoriet avslutat behandlingen av ärendet under p. 1 och påbörjat behandlingen av ärendet under p. 2, inträdde 17 personer och 1 hund i sammanträdeslokalen. Rektor förklarade sammanträdet ajournerat.»

Där var det alltså 17 studenter eller hunden — jag vet inte vilket — som fick konsistoriet att avbryta sitt sammanträde. Jag tycker nog att flatheten mot de militanta, rabulistiska minoriteterna ibland går litet långt. Det har nyligen berättats från London att de

som ordnade bråket vid den ekonomiska högskolan där var 30 studenter — det var det hela.

Labour's undervisningsminister har också tagit bladet från munnen och kallat dessa militanta minoriteter för gangsters. Så långt går ingen i denna kammare. Han nämner att deras verksamhet helt enkelt går ut på att försöka ödelägga universitet och undervisning. Deras metoder är lögn, förfalskning, förtal, andligt självmord och fysiskt våld — för att ta några aktstycken ur hans tal. Man kan verkligen fråga sig om denna flathet är befogad, om inte ett kraftigare uppträdande ibland vore berättigat från myndighetspersoners sida, kanslersämbetet eller vad det nu kan vara. Man kan kanske stänga dörrarna i stället för att öppna dem och bjuda på kaffe och bullar när 150 studenter av tiotusentals i Stockholm kommer. Av de 150 var för övrigt ett stort antal utskickade från informationsmedia.

Det är inte att undra över att en uppenbar reaktion kommer från andra studerande i detta sammanhang. Deras studier störs, deras möjligheter att utnyttja den korta tiden på studiebanan minskas. Deras inställning framgår av ett uttalande från en studentförening för någon tid sedan: »Vi vill inte se vårt arbete förstört av meningslösa diskussioner, frågor om ingenting.» Det är just vad vissa av dessa grupper ägnar sig åt vid universitetet.

Vad som skymtar i framtiden — det är det som närmast föranledde mig att ta upp denna fråga — är att om denna spänning mellan den militanta lilla klicken av aktivister och den stora breda massan av studenter fortsätter, blir det en spänning som breder ut sig mellan samma grupp studenter och andra samhällskategorier. Då går den till sist ut över alla studenter. Det kan komma att ta sig parlamentariska uttryck i form av minskat intresse för studiebidrag, som i en del undantagsfall alltså icke användes för studier

och som stora grupper av andra medborgare kanske ibland ställer sig främmande inför när de ser dessa resultat.

Jag tror, herr talman, att utbildningsdepartementet har ett alldeles speciellt ansvar här. Det är bland annat mot den bakgrunden som jag med ytterlig förvåning har tagit del av ett svar i andra kammaren från statsrådet Palme på en fråga av herr Nordstrandh angående en bekant utställning: »Du sköna stund», anordnad av Riksförbundet för bildande konst som ett led i dess försöksverksamhet. Jag tror att flertalet här har hört talas om katalogen och om utställningen. Herr Palme anförde i sitt svar, som jag kortfattat skall referera med den förenkling som alltid ligger i ett referat, i stort sett att han inte vill vara med om någon censur. Det var, ansåg herr Palme vidare, här fråga om kultur, som kan ta sig många riktningar och även inrymma politisk propaganda.

Den förra delen av herr Palmes anförande vittnar om att han inte har tagit reda på vad censur är. Censur är en offentligen anordnad förhandsgranskning; det kan vara av tryckt skrift, film, teater eller en utställning. Men det har ingen människa begärt i detta sammanhang. Det är ingen som har talat om en offentlig förhandsgranskning av denna utställning. Vad invändningen mot det kulturella beträffar har statsrådet Palme uppenbarligen inte tagit del av den katalog som säljs till besökare och utdelas gratis till skolungdom. I den katalogen står det, skrivet av en av utställningens tillskyndare och den ansvarige för redaktionen: »Allt detta, världens redan nu ohyggliga förhållanden, politikernas svek, samhällets motstånd mot förändringar och katastrofen som ohejdat närmar sig gör att jag inte kunnat göra en utställning enbart för att smeka estetens öga och safta hans läckergom. Den är framför allt en provokation, en politisk utställning, som vill förmå alla att ta ställning, för människan och för en mänskligare värld,

Statsverkspropositionen m. m.

mot det kortsiktiga egoistiska och nationella tänkandet.»

En av de vägar som anvisas i denna katalog är enligt en annan artikel med rubriken »Svensk Politik — klassarbete — aldrig»: »Demokrati folkstyre, folkvälde.»

»Det är dessa förhållanden som leder till en urvattning av demokratin och vanmakt inför möjligheten att vi själva skulle kunna delta mer direkt i maktutövningen. En utväg tycks dock finnas. Det är att handla utanför de nuvarande beslutande organen. Det vill säga att handla utomparlamentariskt. Att bilda grupper som för fram krav på förändringar och är beredda att tillgripa medel som visserligen är formellt otillåtna, men försvarbara. Detta därför att de är demokratiska.

Folkstyre är mer än att rösta vartannat år, det är att i handling få inflytande över sådant som berör våra levnadsförhållanden.»

Detta är den förkunnelse som vandrar runt bland skolor och i olika städer i landsorten. Den är stoppad av kloka socialdemokrater i Lund — inte genom censur, utan genom att museet inte ansåg den falla inom museets ram — men den fortsätter på andra håll. Herr Palme uttalar enligt protokollet från andra kammaren, anförande nr 23: »Personligen tycker jag mycket om utställningens innehåll och den övertygelse som där kommer till uttryck, men det är en helt annan sak än rätten att få anordna en sådan utställning.»

Jag tror att om man med statsmedel bedriver en sådan propaganda över landet, skall man inte vara förvånad över att en del ungdomar som nås av denna propaganda ibland blir förvirrade och med eller utan hundar infinner sig vid konsistoriesammanträden, i universitetskanslersämbetet — kanske endera dagen också i kanslihuset.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall växla över till försvarsfrågor och säga några ord i an-

knytning till herr Virgins anförande här på förmiddagen.

Jag skall då förbigå herr Virgins upprepning av att den nu gällande fyraårsplanen för försvarets utbyggnad som riksdagen beslöt i fjol skulle innebära en minskning av vår försvarsstyrka, rent av en påbörjad nedrustning. Jag har vid flera tillfällen här i kammaren påvisat att detta är felaktigt. Någon försvagning av försvaret sker inte. Vad som har skett är att ökningstakten i förhållande till perioden 1958—1966 har minskat. Vi ökar nu försvarsutgifterna i fast penningvärde med knappt en procent mot tidigare 2,5 procent per år under fyraårsperioden. Pågående rationaliseringsarbete skall göra det möjligt att under hela perioden hålla materielbeställningarna på samma höga nivå som tidigare. En viss stegring inträffar under perioden. Någon minskning av försvarsbeställningarna i industrin sker inte heller under fyraårsperioden.

Herr Virgin ansåg att den internationella lägesbedömning som låg till grund för fjolårets försvarsbeslut var felaktigt och att händelserna i Europa och ute i världen redan har visat det. Han sade också att regeringen inte har moraliskt mod att erkänna att försvarsbeslutet var resultatet av en felbedömning. Jag vill då hänvisa till vad det var som låg till grund för 1968 års försvarsbeslut, vilken bedömning av det internationella läget och riskerna för krig som fanns innesluten i försvarsbeslutet. Det återfinns på s. 66 och 67 i proposition nr 110 i fjol, där försvarsfrågan behandlas. Jag skall citera ett kort stycke. Jag säger där:

»I likhet med försvarsutredningen anser jag att en politisk avspänning mellan stormakterna har inträtt i Europa trots att under senare tid den militärpolitiska situationen inte har undergått några påtagliga förändringar. Avspänningen är delvis betingad av terrorbalsen men delvis också av vissa ekonomiska, nationella och andra utvecklingstendenser. Inga tydliga tecken pe-

Statsverkspropositionen m. m.

kar heller på att motsättningarna i detta område under de närmaste åren skall leda till allvarliga konflikter eller krig. Grunden av stabilitet och tendensen till avspänning, som främst indikeras av supermakternas försiktiga uppträdande mot varandra, är dock inte sådana att möjligheter till en förhållandevis snabb negativ förändring av vår säkerhetspolitiska situation kan uteslutas. Det är främst utvecklingen i andra delar av världen som måste bedömas som oroande. Trots alla försiktighetsåtgärder kvarstår risk för att någon av de tid efter annan återkommande kriserna i världspolitiken inte skall kunna hållas under kontroll utan leda till krig mellan stormakterna.»

Det här citatet utgör en sammanfattning av ett längre resonemang om det internationella läget. Det visar att riskerna för Sveriges del — det är ju det det gäller — att komma i krig uppstår först i samband med en konflikt mellan supermakterna. Den utrikespolitiska lägesbedömning som görs i propositionen gäller endast att en sådan konflikt i Europa synes mindre trolig under överblickbar tid.

Man kan naturligtvis fråga sig — och det är ju det herr Virgin har gjort — om inte t. ex. händelserna i augusti i Tjeckoslovakien har gjort dessa utgångspunkter för vår försvarsplanering inaktuella. Hur tragisk utvecklingen i Tjeckoslovakien än är vill jag göra gällande att utvecklingen i stället bestyrker riktigheten i de bedömningar riksdagen gjorde i fjol. Supermakternas agerande på andra håll, t. ex. i Vietnam eller nu i Mellersta östern, deras inaktivitet i samband med händelseutvecklingen i Nigeria, sedda tillsammans, visar klart att parterna iakttar stor återhållsamhet i fråga om att motverka varandra inom områden som kan betraktas som deras respektive intressesfärer eller då en okontrollerad utveckling kan riskeras.

Jag har tidigare sagt — och jag upp-
repar det — att det verkar, som om det finns en tyst överenskommelse att ömse-

sidigt undvika kontakter som skulle kunna leda till en konflikt mellan supermakterna. Riskerna för Sveriges del ligger, i full överensstämmelse med den bedömning som jag här har åberopat genom citat, i att endera parten vill vidga sitt intresseområde eller att en konfliktsituation uppstår som går utanför parternas kontroll. Det är väl också så att riskerna för en konflikt mellan de stora militärallianserna ter sig större i samband med konflikter t. ex. i Mellersta östern än i samband med händelser av det slag som utspelades bakom järnridån i Tjeckoslovakien. Vår uppfattning att det främst är utvecklingen i andra delar av världen än i Europa som måste bedömas som oroande för vår del står sig, och de utgångspunkter för vår försvarspolitik som redovisades inför nu gällande försvarsbeslut föreligger därför alltjämt.

Jag skall säga några ord om det som herr Virgin kom in på i sitt anförande, och det gäller frågorna om hur vi planerar för nästa försvarsbeslut, dvs. för tiden efter den 1 juli 1972, eftersom herr Virgin ansåg att vi, om en sådan planering inte sker i mycket god tid, kommer att få en oundviklig försvagning av vårt försvar. Det har väckts motioner av de tre borgerliga oppositionspartierna i denna fråga. Jag vill bara hänvisa till att dessa motioner finns och att riksdagen ju får tillfälle senare att ta ställning till det som har samband med hur denna planeringsverksamhet inför nästa försvarsbeslut skall ske och eventuellt till frågan om en ny försvarsutredning.

Herr Virgins anförande och de motioner, som jag åberopar, berör två principfrågor inför ett sådant nytt försvarsbeslut. Den första frågan gäller vilket nytt underlag som erfordras för att motivera en förändring av den långsiktiga planeringsnivån och den långsiktiga försvarsinriktningen. Den andra frågan gäller de parlamentariska försvarskommittéernas roll inom det nya planeringssystemet, som väl är accepterat och som är redovisat i årets fjärde huvudtitel

Statsverkspropositionen m. m.

och som jag inte skall uppehålla kamraren med att i detalj redogöra för. Det är alltså fråga om en försvarskommittés roll och naturligtvis också om den tidpunkt när en kommitté skall tillsättas med hänsyn till det underlag som då finns. Att ingen förändring av den långsiktiga planeringsnivån har föreslagits i fjärde huvudtiteln i år, vilket har kritiserats, beror på att myndigheterna inte har presenterat något nytt underlag rörande försvarets långsiktiga inriktning som skulle ha kunnat tjäna som underlag för en omprövning. Överbefälhavaren har två gånger anmält att vi enligt hans mening under fyraårsperioden skulle behöva ett anslagstillskott på ungefär en halv miljard kronor för att i mitten på 1970-talet ha full handlingsfrihet upp eller ner inför det långtidsplaneringsarbete som pågår. Dessa överbefälhavarens förslag till uppräknings har emellertid enligt regeringens mening inte utgjort tillräckligt motiv för en omprövning av de grundläggande bedömningarna bakom 1968 års försvarsbeslut som för hela perioden omfattar inte mindre än 20 miljarder kronor i fast penningvärde.

Jag skall kanske ändå återge vad ÖB sade i sina anslagsäskanden i höstas, nämligen att vissa specialutredningar och en hel rad studier som pågår måste avslutas, innan han kan ta ställning till innehållet i de långsiktiga planer som insänts till honom från försvarsgrenarna. Han anförde bl. a. följande som jag ber herr Virgin uppmärksamma: »Av myndigheterna nu insända långtidsplaner är alltså ett led i framtagandet av erforderligt underlag. Försvarsgrenscheferna har erhållit vissa utredningsuppdrag och kommer att få göra kompletterande analyser och undersökningar i syfte att förbättra underlaget för planeringsarbetet och för inriktningen av långsiktiga studier och av värderingsverksamheten. Strävan är att bedriva detta arbete så att beslutsunderlag finns från och med våren 1969 rörande bästa sättet att utnyttja de medel som enligt försvarsbeslutet disponeras

under åren 1970/71 och 1971/72 samt för inriktningen av planeringen för tiden därefter.» Vi har alltså inte haft underlag för någon grundläggande ändring i nuvarande planer.

Mina uttalanden rörande perspektivplanerna — något som herr Virgin också var inne på — utgör inget ställningstagande mot principen för återkommande parlamentariska försvarsutredningar. De nya planeringsprinciperna medför dock att försvarsutredningarnas framtida inriktning och arbetsuppgifter bör ändras. I det nya planeringssystemet tas underlaget fram i en dialog mellan försvarsdepartementet samt överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen. Planeringens inriktning, dess uppföljning och kontroll samt utförandet av beslutsunderlaget åligger försvarsdepartementet och sker enligt Kungl. Maj:ts beslut och riktlinjer. Jag vill bara hänvisa till de uppgifter som statsdepartementen erhöll genom beslut vid 1965 års riksdag, då vi fastställde en ny departementsorganisation, som bl. a. innebär att det skall finnas planeringssekretariat i de flesta departement. Framtida försvarsutredningar bör därför arbeta med underlag som sammanställts av försvarsdepartementet.

Nu ser jag till min glädje att moderata samlingspartiet i sin motion föreslår att de parlamentariska utredningarna främst skall lämna förslag till försvarets långsiktiga inriktning. Den syn som framkommer där överensstämmer helt med försvarsdepartementets. Det innebär att försvarsutredningarnas arbete i framtiden bör koncentreras till perspektivplanerna. Inför ett försvarsbeslut 1972 uppstår då frågan, när en parlamentarisk utredning skall tillsättas. Tidpunkten måste bedömas i relation till myndigheternas möjligheter att lämna ett fullgott underlag och möjligheterna för försvarsdepartementet att behandla de inkomna planerna. Den här frågan tog vi inom försvarsdepartementet ställning till innan tidpunkten för perspektivplanernas ingivande fastställdes. Vi bedömde det då såsom ganska orealis-

tiskt med hänsyn till att det pågående planeringsarbetet är vida mer omfattande än det arbete som tidigare har utförts inom försvarsstaben när man skapade underlag för ÖB:s framställningar och underlag för tidigare försvarsutredningar. Det är ett mycket mera grannliga arbete som myndigheterna nu är ålagda. Det tar längre tid och är mycket mera ambitiöst och omfattande. Vi bedömde det såsom orealistiskt att man skulle kunna lämna det begärda underlaget, ett färdigt underlag, tidigare än den 1 mars 1971.

Jag har sagt att detta är en dialog mellan försvarsdepartementet och överbefälhavaren samt de militära myndigheterna i övrigt. Preliminärt i början av år 1970 kommer de första resultaten fram av perspektivplaneringen. Det svängrum vi har när vi skall ta ställning till frågan om tillsättandet av en ny parlamentarisk försvarsutredning ligger mellan dessa tidpunkter. Jag kan inte se annat än att det med det underlaget som är väsentligt annorlunda jämfört med tidigare underlag skall vara möjligt för en parlamentarisk försvarsutredning att arbeta mycket snabbare än tidigare. Regeringen har dock ännu inte tagit ställning till om och när en försvarsutredning skall tillsättas.

Jag skall slutligen, herr talman, ta upp vad herr Virgin men framför allt herr Holmberg i andra kammaren var inne på, nämligen frågan om det ökade antalet vapenvägrare, som man till min stora häpnad ansåg vara en produkt av den förändrade inställning till försvaret som skulle ha skett inom det socialdemokratiska partiet. Jag vet inte vad herr Virgin sade, men jag antecknade vad herr Holmberg anförde i andra kammaren, nämligen att många ungdomar upplever sin önskan att vägra värnplikt såsom en fortsättning på den av det socialdemokratiska partiet påbörjade nedrustningen, alltså en konsekvens av den nedrustning som högerpartiet anser pågår. Jag måste säga att det märks att herrarna inte är med ute i diskussionerna med vapenvägrarna. Då

Statsverkspropositionen m. m.

skulle ni förstå att det inte finns något som helst verklighetsunderlag för sådana här påståenden. Vi får inte färre vapenvägrare i Sverige, om vi går med på en upprustning eller följer högerns förslag om ökade militärutgifter.

När det gäller vapenvägrarna får man knyta an till vad herr Hernelius var inne på. Det är utan tvekan — jag talar nu om den ökning av antalet vapenvägrare som sker — en företeelse som har samband med studentrevolten. Det är en internationell företeelse som drabbar alla länder, även om den naturligtvis kan komma till uttryck i siffror enbart i de länder där vapenvägrarna är tillåtna och där man har en human lagstiftning precis som i Sverige. I diktaturländerna kan man inte vägra att göra värnplikt. Det får mycket vådliga konsekvenser. Men i Sverige har vi sedan gammalt en mycket human lagstiftning, och vi medger att man under vissa förhållanden kan slippa att utbildas till soldat. Det är mycket beklagligt om man i likhet med herrar Virgin och Holmberg försöker lägga skulden för ökad vapenvägran på det socialdemokratiska partiet. Jag tror att herr Virgin och herr Holmberg i så fall får utvidga svaret till att gälla också centerpartiet och folkpartiet. Jag antar att herr Virgin har lagt märke till att de båda s. k. mittenpartierna i år inte föreslår andra utgifter till försvaret än regeringen gör och i motsats till högerpartiet har lagt sig och accepterar det försvarsbeslut som riksdagen, tyvärr under strid, tog förra året. Hade centerpartiet och folkpartiet haft samma mening då som i de i år väckta motionerna, hade striden i varje fall begränsats till en strid mellan övriga partier och högerpartiet.

Enligt min mening är den försvarspolitik som nu förs starkt förankrad inom hela folket. Jag tror att den samling som finns har påverkat både centerpartiet och folkpartiet. Det hälsar jag med stor tillfredsställelse.

Trots att jag själv anser mig vara pappa till försvarsöverenskommelserna, eftersom jag var försvarsminister och

Statsverkspropositionen m. m.

ledare för den försvarsberedning som under år 1957 och i början av år 1958 ledde fram till den första försvarsuppgörelsen, måste jag, herr Virgin, tyvärr medge att efter tre försvarsuppgörelser var det icke möjligt längre att vinna förståelse i landet för försvarsuppgörelser. Man sade att här gör politikerna i en av landets allvarligaste frågor upp alltsammans bakom ryggen på riksdagen, på partierna och på allmänheten, och ingen får chansen att diskutera eller att framföra kritiska meningar. Det var inte bara inom det socialdemokratiska partiet och inom arbetarrörelsen som det växte fram en mycket stark opinion som hade kunnat få ytterst allvarliga konsekvenser för vår försvarspolitik, om vi inte hade bestämt oss för att om det skall träffas försvarsuppgörelser så skall debatten kring dem ske som skedde i försöken att nå överenskommelse för ett och två år sedan. Då träffades överenskommelser utan att partiledningarna egentligen lade sig i det hela, och det förekom en mycket omfattande allmän debatt, i press och inom folkrörelser. Nu lyckades det inte, men det skall vi inte betrakta som någon större olycka. Ur försvarets synpunkt är det knappast någon olycka att vi nu har en mycket mera omfattande försvarsdebatt än tidigare.

Här kommer också vapenvägrarproblemet in i bilden, som tvingar oss att uppmärksamma problemet. Den propaganda för vapenvägran som sker och som vi naturligtvis inte förbjuder och inte kan förbjuda ger oss ett tillfälle att få diskutera försvarsproblemen i vida kretsar. I den diskussionen måste vi såsom ansvariga för försvaret — jag menar alla politiker och framför allt alla riksdagsmän — ta del.

Vi kan inte överlåta försvarsdebatten till fackmän och yrkesmän ty då misslyckas det hela, utan det är politikerna som har ansvaret. Det är inom våra folkrörelser som vi måste försöka få fram en vital debatt kring frågan om varför vi har ett försvar och varför vi har ett värnpliktsystem. Det är en diskus-

sion som bl. a. skall stödja de ungdomar — de utgör en stor majoritet — vilka gör sin värnplikt och accepterar att vi skall ha ett svenskt försvar byggt på allmän värnplikt.

Jag vill, herr talman, alltså slå fast att försvarsfrågorna är alla medborgares angelägenhet, därför att om vi skulle få ofredstider på nytt och riskera att bli angripna, skall försvaret av landet skötas av medborgarna själva. Nästan 90 procent av vårt befäl i en mobiliserad armé utgörs av medborgare som under fred i sin dagliga gärning är civila. Vi har alltså ett mycket litet antal aktiva officerare, underofficerare och underbefäl anställda. Ett svenskt försvar är folket som försvarar sig självt, och om vi vill slå vakt om det inför ungdomsprotesterna mot värnplikten måste vi hålla på principen om ett svenskt folkförsvar. Det är vi eniga om.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministerns anförande bestod dels av en skildring av frågor där vi inte är överens och dels av en skildring av frågor där vi är överens. Även de senare framlades på ett sätt som om det skulle råda meningsskiljaktigheter även i dem. Jag beklagar detta, därför att det gav en falsk bild av situationen.

Inledningsvis sade försvarsministern att någon nedrustning inte sker, att det fortfarande är en ökningstakt i försvarskostnaderna även om den avtagit och att ingen minskning i försvarsbeställningarna sker. Allt detta är en sanning med stor modifikation. Jag hade tidigare i dag tillfälle att visa för kammarledamöterna hur försvarskostnaderna visserligen ökat något under de senaste åren, men hur man för tre år sedan gjorde en stor nedväxling så att även om man bara hade haft önske-

målet att bibehålla försvarskostnaderna på 1965/66 års nivå räknat i fasta priser, skulle den nedskärning man gjort sedan dess kunna beräknas till mellan 500 och 1 000 miljoner kronor. Det är alltså dessa siffror som ligger bakom påståendet och som synes mig bevisa att man inte har fel när man talar om en nedrustning. Det sker en nedrustning, och det måste då rimligen ske en minskning i de beställningar som skulle ha kommit till stånd om man bibehållit kostnaderna på tidigare nivå.

Sedan talade försvarsministern om den utrikespolitiska bedömning som gjordes i proposition nr 110 i fjol. Det var riktigt citerat, men den bedömningen delade vi inte då och ännu mindre nu. Det tycker jag nog att vi har goda skäl till, eftersom den bedömningen gjordes före tjeckoslovakienkrisen — den kris om vilken regeringen i förväg avfärdade varje tanke på att den skulle kunna inträda.

Försvarsministern berör en besvärlig fråga när han säger att metodiken med försvarsuppgörelser gjorde att försvarsproblemen fick en svagare förankring i allmänna medvetandet. Naturligtvis ligger det en del i detta, ehuru jag för min del absolut tycker att den situation som i stället har uppstått är klart sämre, om man skall jämföra dem.

Så talades det om vilket underlag man skulle behöva för att ändra den långsiktiga inriktningen. Ja, felet just nu är att vi inte har någon långsiktig inriktning — vi vet ju inte vad man syftar till i försvarspolitiken. Hur skall det försvar se ut, för vilket man i dag måste bestämma anskaffning av materiel? En massa alternativa ramar diskuteras, men vid anskaffningen av exempelvis dyrbar flygmateriel eller fartygsmateriel, som skall ha en varaktighet på många, många år, måste man ju veta i vilken kostnadsram den skall komma till användning. Det finns ingen sådan angiven; och såvitt jag vet finns ingen ram angiven ens i hemliga direktiv.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi kräver alltså från vårt håll för det första en klar redovisning av vad försvarspolitiken i dag innebär jämfört med tidigare, och för det andra en klar målsättning, en inriktning. Man skall tala om vart försvarets utveckling syftar. Tycker försvarsministern att det är orimligt att säga, att försvarseffektiviteten och ramen skall mätas i vad det kostar att kasta ut ur landet en invaderande fiende som använder sig av konventionella vapen? Jag tycker att detta är en bra definition, det var ungefär den vi hade tidigare, och den gav ju möjlighet att försöka bestämma vad man behövde och vad man kunde avstå från.

Sedan talade försvarsministern om det mycket allvarliga problemet med vapenvägrare och riktade beskyllningar mot Yngve Holmberg för yttranden som jag inte exakt känner till och som jag därför inte kan ta upp. I den mån jag uttalade mig använde jag kanske ordet vapenvägrare i något vidare bemärkelse än försvarsministern gjorde. Talar man bara om dem som direkt vägrar att bära vapen så instämmer jag helt, i varje enskild detalj, i den mening som försvarsministern gav uttryck åt i sitt tal på Folk och Försvar. Jag läste det och skrev ett stort »Bra» på framsidan — jag tyckte att det var så utmärkt formulerat. Men man måste väl även räkna med sådana som inte tror på försvaret och som med motvilja går till sina försvarsuppgifter. Försvarsviljan med andra ord och den är en ömtålig produkt — det är verkligen stora krav som ställs på medborgarna av samhället när det gäller försvaret. Man begär helt enkelt att den enskilde skall vara beredd att offra allt han över huvud taget har att ge. Därför måste försvarsviljan vårdas väl, och det är en svår uppgift. I ett lugnt utrikespolitiskt läge kan uppgiften vara *mycket* svår, så att det inte går att klara den om man inte har en någorlunda god demokratisk enighet kring försvarspolitiken. Detta

Statsverkspropositionen m. m.

talat starkt för att det gäller att bibehålla enigheten. I ett läge som dagens är det naturligtvis lättare att klarlägga för folk att försvaret behövs. Men vad är det som sker nu? Jo, vi har faktiskt fått en situation där regeringen ägnar hela sin kraft åt att övertyga allmänheten om — såvitt jag kan förstå — mot bättre vetande — att allt är väl beställt med vårt försvar trots en urholkning som går snabbt och obönhörligt vidare. Hur skall under sådana förhållanden en tillräcklig försvarsvilja kunna ingjutas hos svenska folket?

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan haft ordet flera gånger och skall därför i detta inlägg bara rätta ett missförstånd som försvarsministern gjorde sig skyldig till.

Han påstod att folkpartiet och centerpartiet hade böjt sig för 1968 års försvarsbeslut. Jag förstår att försvarsministern inte har läst centerpartiets och folkpartiets gemensamma motion och inte hört debatten här i kammaren förut i dag. Vi har icke böjt oss för 1968 års försvarsbeslut utan säger i år precis som i fjol: socialdemokratin handlade fel.

Sedan noterar jag med tillfredsställelse att försvarsministern inte avböjer en ny försvarsberedning, även om han diskuterar formerna.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr Dahléns anförande var intressant. Jag skulle gärna vilja att herr Dahlén visar på någon motion — jag måtte inte ha läst alla — där folkpartiet och centerpartiet föreslår anslagsökningar för nästa budgetår på försvarets område utöver dem som är föreslagna i fjärde huvudtiteln. Jag ser att man i den stora försvarsmotionen vill att de värnpliktigas sociala förmåner nästa budgetår skall öka inom ramen för den budget som läggs fram.

Det innebär att vi i så fall får omkring 20 miljoner mindre till vapen. Då måste det finnas någon annan motion som herr Dahlén räknar med. Det kan ju inte gärna gälla sysselsättningsobjekt i Norrland — det hör inte dit. Vi har nu mycket AMS-arbete vid sidan om ramen. Omfattningen av detta arbete känner man inte till från år till år, den beror på arbetslösheten.

Beträffande herr Virgins anförande är det inte mycket att tillägga. Vi är oeniga på flera punkter, och det har vi varit hela tiden. Men jag konstaterar att herr Virgin tyvärr fortsätter med att tala om att det kommer att bli en väldig nedskärning av vår försvarsstyrka. Jag vill bara upprepa att herr Virgin inte har något skäl för det.

När det gäller utrikesläget säger herr Virgin att högerpartiet inte var enigt med regeringen om den internationella lägesbedömningen i fjol, och han säger att vi avfärdade varje tanke på att det skulle kunna inträffa någonting sådant som händelserna i Tjeckoslovakien. Men det citat som jag läste upp visade ändå att vi inte avvisade sådana tankar utan tvärtom utgick från att läget under fyraårsperioden kunde försämrats därhän att det blev ett krig mellan de båda militärallianserna och att det försvar som vi nu håller på att förstärka under de närmaste åren, vilket icke bestrids från militärt sakkunnigt håll, då måste vara avpassat också för den situation som inträder, med de krigsrisiker vi ställs inför, om det skulle bli ett allmänt krig.

Innebär det som sker i Tjeckoslovakien ökad spänning mellan Atlantpaktorganisationen och Warszawapaktstaterna? Ja, det såg så ut. Det var stor oro på NATO-håll, inte minst i våra grannländer, framför allt Norge. Men det kan inte ha undgått herr Virgin att bedömningarna blivit annorlunda efter några månader. Vi har fått en mycket lugnare bedömning, och det gäller praktiskt taget hela NATO-sidan. Vad man upp-täcker är naturligtvis att det blivit öka-

Statsverkspropositionen m. m.

de svårigheter inom Waszawapakten. Sovjetunionen tvingas att hålla massor av sina mest välutrustade divisioner på plats i satellitstaterna för att förhindra att de glider ut Warszawapakten. Det kan inte vara uttryck för ökad militär styrka att man med vapenmakt måste tvinga sina bundsförvanter att stanna kvar inom alliansen. Situationen är väl inte sådan att man i Sovjetunionen kan lita på de styrkor inom satellitländerna som räknas in i den samlade Waszawapaktstyrkan. Ledarna i Kreml är alldeles för realistiska för det.

Slutligen: jag missuppfattade helt herr Virgin om han, när han talade om vapenvägrare, närmast avsåg hela frågan om ungdomens inställning till försvaret, även de värnpliktigas, dvs. de försvarsvilligas inställning. Det är klart att vi är eniga om att vi måste vårda försvarsviljan. Men jag tror inte, herr Virgin, att man vårdar den om man, som moderata samlingspartiet har gjort här i dag — jag kan försäkra att protokollen även från herr Virgins anförande men kanske framför allt från herr Holmbergs kommer att visa det — försöker slå fast att den försvarspolitik som vi för i Sverige är äventyrlig och inte tar hänsyn till förändringar i det internationella läget och att den inom några år kommer att ställa oss inför tvånget att nedrusta samt över huvud taget sprider uppfattningar som möjligen skulle kunna leda till en viss ovilja från folkets sida.

Man kan diskutera om man skall ha 150 miljoner kronor mer i en försvarsbudget som omfattar nära 6 miljarder kronor. Men att försöka utmåla skillnaderna så att det i det lägre budgetförslaget är fråga om påbörjad nedrustning och i det andra ett starkt säkrat försvar för att möta alla eventualiteter, det går inte, herr Virgin. Skall vi vårda försvarsviljan får vi nog försöka att något sakligare bedöma vad som sker inom försvaret.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är övertygad om att försvarsministern kommer att förstå folkpartiets och centerpartiets inställning i försvarsfrågan bättre om han tar del av vad herr Bengtson och jag tidigare i dag har sagt om vår inställning till motionerandet.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern säger att den bedömning som han har och hade när resultatet av 1968 års försvarsutredning presenterades för riksdagen innebär att krig kan vara tänkbart även för vår del under de närmaste fyra åren och att försvarets resurser i en sådan situation räcker till. Jag hoppas verkligen det. I det fallet har vi precis samma förhoppningar.

Faktum är dock att vi för närvarande lever som på kanten av en vulkan. Det är då i och för sig ganska ointressant om riskerna för att den skall få utbrott som drabbar oss är litet större eller litet mindre. Det intressanta är om det finns risker och om man i så fall, när man har konstaterat att det finns risker, verkligen skall ägna sig åt att minska vår försvarskraft. Det är det som nu görs.

Jag kan hålla med försvarsministern om att den skillnad som i år presenteras mellan vårt alternativ och regeringens inte är så stor, bara 150 miljoner kronor, dock plus något hundratal miljoner i reservationsmedelsförbrukning. Vårt förslag i år är emellertid ett provisorium i avvaktan på att den försvarsutredning snarast skall komma till stånd, som är erforderlig efter de faktiskt inträffade nedrustningseffekter vi haft, så att man utan slöseri med medel kan uppnå samma försvarseffekt igen. Detta finns väl förklarat i vår motion, och jag ber att få hänvisa till den.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Låt mig först uttala min tillfredsställelse över att jag hade chansen att komma i denna talarstol före middagen. Orsaken till att det blev så vill jag inte gå in på. Men organisationen måste, förmenar jag, ett annat år ske på ett annat sätt.

Utöver detta vill jag uttala min beundran för herr Axel Andersson och det tal han höll — inte för sakinnehållet som sådant, ty det är mig förbjudet som styrelseledamot i Sveriges Radio. Alla av oss har väl någon gång upptäckt att man säger så tråkiga saker att kammarens ledamöter går ut. När herr Axel Andersson talade inträffade att herrarna i Sveriges Radio-TV helt plötsligt packade ihop sina grejor och gick härifrån. Jag vill tro att de inte skall bli så känsliga att vi inte får nöjet att i fortsättningen ha dem i denna kammare och även i medkammaren.

Mitt anförande skall icke på något sätt bli kritiskt mot regeringen som sådan. Jag skall bara göra politiska och ekonomiska bedömningar om skatter, konjunkturen och framtiden. I det sammanhanget skulle jag vilja börja på detta sätt: Vilket ändamål har egentligen de här remissdebatterna? Jag har fått order av partiledningen att stå i denna talarstol, men vad tjänar dessa remissdebatter över huvud taget till när alla skall uttala hur förträffliga de själva är — från regeringen och till oppositionspartierna. Av det tror jag inte att det politiska livet i vårt land befrämjas.

När det gäller mina egna landamären är det synd att herr Geijer inte är här. Därför skall jag inte heller ta upp saken på annat sätt än genom att uttala min förundran över LO:s sätt att reagera. Under gångna år har centerpartiet enligt med vår idémässiga inställning kämpat för att de lågavlönade skulle få det bättre. Och när helt plötsligt — jag skall vara generös och säga så här — LO upptäcker att man fått en bundsförvant, då är man beredd att ta

avstånd från den eventuella hjälp som skulle kunna vara nödvändig.

Med detta lämnar jag det som tidigare sagts här och övergår till det som jag tänkte tala om. Jag vill då trösta kammarens ledamöter vid denna sena timme med att hälften av mitt manuskript ligger i bänken. Jag förmodar därför att middagen skall kunna avätas i ordinarie tid.

När vi i dag ser på det ekonomiska läget, får vi väl säga att vi kan skönja en förbättring, och må vi då bara hoppas att förbättringen skall fortsätta. Sedan finns det osäkerhetsmoment beträffande den takt med vilken vi över huvud taget skall kunna nå en bättre ekonomi såväl i vårt land som i andra länder.

Här vill jag göra en parentes. Jag tror inte att någon av oss skall slå sig för sitt bröst och säga: De och de reformerna har vi genomfört, och de och de vill vi genomföra. Centerpartiet ser läget i år på detta sätt: Vi har en budget om 42 miljarder. Det finns i dagens läge inget utrymme för nya reformer, utan man måste inskränka sig till att om möjligt fullfölja det som påbörjats. Vi är av den bestämda uppfattningen att det för närvarande inte finns något utrymme för skattehöjningar.

Jag tror att folket i gemen, vilket parti man än tillhör, i dagens läge måste uppskatta att även vi som arbetar i detta hus anser oss böra spara med statens utgifter. Det är väl huvudanledningen till att vi icke föreslagit några som helst nämnvärda utgiftshöjningar detta år.

Ett av de problem som finansministern särskilt nämner i finansplanen är de skillnader i fråga om arbetsmöjligheter som finns i olika delar av vårt land. Det är en fråga som vi har diskuterat många gånger tidigare. Jag vill bara uttrycka min tillfredsställelse över att man nu har slagit in på sådana vägar att man är beredd att inte se vårt lands ekonomi som en helhet, utan att det i Norrland och även annorstädes i

vårt land behövs selektiva åtgärder för att skapa arbetsmöjligheter.

Ett annat problem som inger oss alla betänkligheter och måhända gör oss ledsna är stagneringen av investeringsverksamheten i vårt samhälle. Många talare har redan varit inne på den frågan. Varken på kort eller lång sikt finns det några som helst möjligheter att tänka sig nya reformer och måhända inte heller att fullfölja gamla och nödvändiga sådana, om inte investeringstakten och därmed sysselsättningen och inkomsterna för staten över huvud taget ökar.

Jämfört med de närmast föregående åren kan man konstatera att trenden på arbetsmarknaden under år 1968 har pekat uppåt. Men vi skall även ta ad notam det som sker i vår omvärld, i Europa, inom EFTA och EEC. Vår industri är ju absolut beroende av hur mycket vi kan sälja och därmed hur många vi kan ge sysselsättning i vårt land.

Vi vet att arbetslösheten har ökat. Jag vill ge den talare från regeringsbanken rätt som anför att ökningen av antalet arbetslösa kommer att hålla sig mer och mer konstant under de närmaste åren. Vi måste inte bara ta hand om det ständigt ökande antalet handikappade utan också all den friställda arbetskraft som vi kommer att få. Då går mina tankar än en gång till de nordliga länen.

Statsministern slog sig bildligt talat för sitt bröst i dag när han sade att vi har skapat möjligheter till omställningar, möjligheter till flyttningsbidrag osv. Den som känner till hur dessa bidrag verkar — det är eljest lätt att genom AMS få veta reglerna för dem — känner också till hur urusla de är för de människor som får dem. Vi måste se till att det skapas bättre regler än de som finns för närvarande.

Jag kritiserar varken den statliga, privata eller den kooperativa industrin. Min inställning är att de olika företags typerna skall konkurrera med varandra. Jag är den förste att säga att om herr

Statsverkspropositionen m. m.

Langes företag, som nu är avvecklat till större delen, i en framtid visar sig vara mer effektivt än de privata är det självklart att vi skall satsa på det. För närvarande är det så att den privata företagsamheten har visat sig betydligt överlägsen den statliga.

Problemet med arbetslösheten i den nordliga delen av landet måste lösas. Jag upprepar ännu en gång att vi inte får stirra oss blinda på det som händer i landet i dess helhet, utan vi måste sätta in selektiva åtgärder som visar sig vara effektiva.

Här drar jag bara ett exempel. Förra året motionerade vi om selektiva åtgärder för norrlandslänen. Den motionen avslogs. Jag tror att om regeringspartiet hade accepterat den linjen — jag nämner t. ex. energiskatten för företagen — hade vi haft ett bättre ekonomiskt läge i dag än vad vi har.

Det skulle vara önskvärt, herr talman, om vi i den politiska debatten, mig och andra i detta hus inberäknade, skulle kunna se mera realistiskt på den utveckling och på det beroende som vi har i förhållande till vår omvärld och handla och tala därefter.

För att nu infria vad jag lovade från början, så låt mig önska kammarens ledamöter, allra först herr talmannen, en smaklig måltid.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Herr Sundin började med att uttala några funderingar över vad remissdebatterna egentligen skulle tjäna till. Det gjorde att jag från remissdebatten i januari i fjol erinrade mig att en journalist i Dagens Nyheter skrev i ett kåseri att han hade funnit att remissdebatterna var ett sätt att utbyta tankar, men det märkvärdiga med remissdebatterna var att man fortsatte att utbyta tankar även sedan alla tankar var utbytta. Jag förstår ju reaktionen hos en journalist som kommer hit och lyssnar. Remissdebatten pågår i tre da-

Statsverkspropositionen m. m.

gar, intresset tynar undan för undan, och även om tankarna uttalas bryr sig ingen om att byta dem med någon annan, utan man har dem liksom för sig själv, men man får dem in i protokollet.

Jag trodde att vi i år skulle få ett större underlag och mera tankar att diskutera och utbyta i remissdebatten, eftersom den inte uteslutande skulle bygga på statsverkspropositionen och finansministerns funderingar om möjligheten att klara inkomster och utgifter såsom de presenterades i finansplanen. Vi skulle också ha de motioner som hade avlämnats under den allmänna motionstiden. Vi vet ju att där finns varierande uppslag och idéer om det ena och det andra.

Erfarenheterna av detta skulle naturligtvis vara av intresse när man senare skall ta ställning till om det var lämpligt att ha remissdebatten före motions tidens slut eller efter. Jag vet inte om vi fått någonting att bygga på. Det har ju sagts ifrån att motionerna i år inte innehåller några sådana förslag som behöver tas upp till diskussion i detta sammanhang, i varje fall inte de motioner som har petitakaraktär. Det som där framföres sägs inte vara någonting annat än tankar vid detta tillfälle, som möjligen sedermera skulle kunna utgöra underlag för att realiserar. Jag har fattat de reservationer som gjorts i de tidigare anförandena på det sättet.

Men statsverkspropositionen och finansplanen har ju diskuterats i tidningarna och andra massmedia redan före remissdebattens början, och kommentarerna har som vanligt varit något blandade. De varierar från ett konstaterande av en viss berättigad försiktighet med hänsyn till den trots allt fortfarande bestående osäkerheten i fråga om utvecklingen här hemma och kanske framför allt i omvärlden. Några har funnit det överraskande att den stora valsegern i höstens andrakammarval knappast satt några påtagliga spår i det framlagda budgetförslaget. Andra återigen har betecknat budgeten som urkonservativ. De

som står bakom det omdömet är tydligen just de som har väntat sig stora och revolutionerande förslag i statsverkspropositionen efter valsegern. Men det är inte alldeles omöjligt att det förhållandet att statsverkspropositionen nu är så försiktigt hållen kan bero på att finansministern har lyckats att i den baka in så mycket om litet av varje, att det kan tas som motiv för de varierande bedömningarna vid den slutliga värderingen, ty dylika värderingar är i de flesta fall till mycket stor del beroende på vad man är ute efter. Det är ju avgörande för det slutresultat man kommer till när man är färdig med genomläsningen och skall gå att avge sitt omdöme.

En sak som jag har kunnat läsa ut av förhandskommentarerna, vare sig de speglar ett godtagande av finansministerns inställning eller ett konstaterande av svikna förväntningar, är att regeringspartiet med största sannolikhet redan under föregående år kalkylerat med ett gynnsamt valresultat med fortsatt hemvist i kanslihuset som följd — och så har det ju också blivit — och med ett förstärkt parlamentariskt underlag i riksdagen. Men de ekonomiska förutsättningarna för ytterligare kostnadskrävande reformer har icke i nämnvärd grad påverkats av valresultatet. Vad som beslutats redan under 1968 års riksdag och som väl många i viss utsträckning vill ta till intäkt för misstanken att det har gjorts i valtaktiskt syfte, är mycket kostnadskrävande reformer. Till en del har de trätt i kraft först den 1 januari i år. Äldrestödet och den utökade omskolningsverksamheten började gälla redan den 1 juli förra året, men beslutet om stödet till barnfamiljerna träder i kraft först innevarande år.

Jag tillhör dem som tycker att det finns ett motiv för en försiktig bedömning. Det finns knappast någon anledning att ta valresultatet till insikt för att rusa i väg i en sådan fart att det — för att använda studentspråk — skulle kunna svartna för ögonen. Man skall alltid ha sikten klar och om det skulle visa

Statsverkspropositionen m. m.

sig möjligt kunna företa justeringar både uppåt och nedåt, som det en gång i tiden har sagts när man livligt diskuterat den rörliga räntan. Så kan det ju också vara i fråga om konjunkturerna att man skall ha möjlighet att rätta till politiken i båda riktningarna.

När jag säger att jag delar finansministerns uppfattning att det finns skäl för en viss försiktighet vid bedömningen av utrymmet för nya kostnadskrävande åtgärder under det kommande budgetåret, gör jag det därför att försiktigheten i finansministerns version inte betyder total återhållsamhet.

Folkpensionärerna kommer att få visa tillägg, framför allt de som inte har mer än folkpensionen att leva på eller som har folkpensionen plus ett relativt litet tillägg från ATP.

Sjukförsäkringen kommer att förbättras. Visserligen slår väl resultatet av den förbättringen inte igenom i den nu föreliggande budgeten, men det visar i alla fall att det finns ett utrymme för förbättring.

Det har i år blivit ett rekord i fråga om antalet avlämnade motioner under den nu gångna s. k. fria motionstiden. Skulle antalet motioner enbart vara avgörande vid bedömningen av aktiviteten hos motionärerna, skulle väl resultatet kunna bli ett konstaterande att denna aktivitet icke synbart påverkas av den försiktighet som finansministern har givit till känna i sina uttalanden. Nu är ju emellertid antalet motioner icke användbart vid en sådan bedömning. Dels är väl ett stort antal av motionerna sådana som sannolikt årligen återkommer — det har de ju gjort sedan ett flertal år — dels ställes väl i åtskilliga motioner yrkanden i samma sak. Sålunda berörs i år pensionsfrågan i över 30-talet motioner, och frågan om sjukförsäkringen har likaledes tagits upp av ett stort antal motionärer. På samma sätt förhåller det sig väl över hela linjen — det gäller här sammanfallande yrkanden, och i vissa fall kan det väl också gälla motstridande yrkanden. Det är yt-

terst sällan som en motionär kan räkna med att få ha ett aktuellt ämne alldeles för sig själv.

Det har ännu inte varit möjligt att ta del av denna stora motionsflod, eftersom många motioner ännu inte kommit i tryck och de som redan kommit i tryck delats ut under tid då riksdagsmännen varit borta och följaktligen blivit tillgängliga först under gårdagen. När jag därför nämner antalet motioner i pensions- och sjukförsäkringsfrågan grundar jag detta på det material som vi i andra lagutskottet har fått genom de motioner som remitterats dit. Vi har då som underlag haft manuskripten och alltså inte motionerna i tryckt form. Men det finns trots detta möjlighet för vårt utskott att räkna med att yrkandena i stort sett rör sig om ändring i gällande lagar och nya eller höjda anslag avseende skilda intresseområden allt efter den inriktning motionerna har eller de motiv motionärerna själva anfört för sina respektive yrkanden.

De mera omfattande och vittsyftande motionerna har väl oftast karaktären av partimotioner som sällan uppfattas som realistiska alternativ för dagen utan mera som programpresentationer. Så är väl förhållandet i år beträffande det nu i dag omtalade skatteförslaget från det moderata samlingspartiet. Det ligger helt säkert ett betydande arbete bakom utformningen av ett sådant skattealternativ, men det är förmodligen värt besväret i utbyte mot att få det i tryck och få därmed följande publicitet. Huruvida detta förslag någonsin kommer att bli ett realistiskt alternativ är väl tills vidare ändå en öppen fråga.

Självfallet presenteras också i partimotioner alternativa förslag rörande betydelsefulla aktuella frågor i annat sammanhang — frågor som alltid är aktuella i samhället och har varit det under ett flertal år. Det kan här gälla brottsbekämpandet, narkotikaproblemet, vårdfrågor och u-landshjälpen m. m. Jag som inte är särskilt aktiv i

Statsverkspropositionen m. m.

motionssammanhang men som i egen- skap av utskottsordförande och grupp- ledare har ett visst behov att i varje fall i stora drag försöka följa upp re- sultatet av alla dessa yrkanden och önskemål, måste säga att jag har stor respekt för all den osparada möda som presteras trots att riksdagsprotokollen inte visar någon mera påtaglig effekt av motionerandet under tidigare riksdag- ar. Självfallet har den ringa effekten ett visst samband med det stora anta- let motioner och att de ofta motstridiga yrkandena i dessa är svåra att ta upp till en realbehandling. Det är inte rea- listiskt att räkna med att ett tusental motioner skall kunna bli föremål för en realbehandling under en enda riksdag. Eftersom någon sällning av motionerna före avlämnandet inte sker, blir resul- tatet för ett kanske alltför stort antal motioner ingenting annat än ett num- mer i ett utskottsutlåtande. Detta av- skräcker tydligen inte motionärerna från att få ett nummer även i följande års protokoll.

I år har vi, som jag tidigare har nämnt, till andra lagutskottet fått ett stort antal motioner, som framför allt berör socialförsäkringsfrågorna. Det gäller lagen om allmän försäkring och i huvudsak, som sagt, pensions- och sjukförsäkringsfrågor. Bland dessa mo- tioner finns också en motion med hem- ställan om en allmän översyn av lagen i fråga. Skulle utskottet finna en sådan översyn vara påkallad, vore det ju ra- tionellt att ta denna motion först och sedan låta alla de andra motionerna följa med i samma beslut. Det finns ju ingen anledning för utskottet att diskutera ett 50-tal motioner, om ut- skottet ändå så småningom tillstyrker en hemställan om en allmän översyn.

Men så rationellt behandlar utskottet förmodligen inte denna fråga. Jag bara omnämner möjligheten för att liksom illustrera de tankar om motioner som motionärer och övriga riksdagsmän kan ha i framtiden. Ofta är det stora mas- kor i sållet, och följaktligen är det inte

så många motioner som kommer att omnämnas i protokollet. Däremot kom- mer varje motion alltid att bli ett num- mer i ett utskottsutlåtande.

Nu har jag, herr talman, inte tagit upp dessa frågor bara för att ge någ- ra anvisningar, långt mindre för att kritisera eller för att försöka tala om för vederbörande hur de skall bära sig åt för att kunna minska produk- tionen av motioner men samtidigt få en större effekt. Jag tror att det skulle vara förenat med stor risk att bli lika ineffektiv som många motioner i verk- ligheten blir.

Jag har egentligen tagit upp detta för att nu, herr talman, innan jag slutar få tala om att jag har funderat på ett par andra frågor, utan att det har gått så långt att jag har skrivit ner dem i form av en motion. Det är sådant som har diskuterats i många olika sammanhang, men där jag ändå tycker att det bor- de finnas plats för ett utbyte av tan- kar. Alla tankar på detta område är alltså inte utbytta.

Jag har varit på en sammankomst, som ordnades av Föreningen riksdags- män och forskare. Där talades om forsk- ningsresultaten på olika områden. Bl. a. fick vi veta att man på det medicins- ka området har kommit mycket långt och skapat effektiva läkemedel, vilka har gjort det möjligt att bekämpa sjuk- domarna med bättre resultat än tidiga- re. Det har man kunnat utläsa ur sta- tistiken beträffande medellivslängden. Den ökar undan för undan. Det kan- ske inte är omöjligt att man på 1980- talet kan konstatera en medellivslängd på 80 år.

Samtidigt fick vi del av den forsk- ning som pågår på den tekniska sidan. Om jag har fått alla mina uppgifter från den nämnda sammankomsten eller om jag också har läst någon artikel i frågan vet jag nu inte, men man har kunnat konstatera att den tekniska forskningen går mycket snabbare. Det vi diskuterade för 15 år sedan — eller åren närmast efter kriget och alltså

Statsverkspropositionen m. m.

ännu längre tillbaka i tiden — om resultatet av den rationalisering, som man väntade, och nödvändigheten av att anpassa sig till den, det är redan ett passerat skede. Man har nu kommit mycket, mycket längre, och det företag som vill följa med måste vara berett på att utnyttja den nya tekniken. Det betyder att arbetet alltmer kommer att bestå i att trycka på knappar, och för det behövs det inte lika många anställda som när det gäller att utföra ett icke automatiserat arbete. Där man har nått längst på detta område är det följaktligen en ytterst liten personalstyrka, som sköter maskinerna i fabriker.

Samtidigt som den medicinska vetenskapen bidragit till att medellivslängden stigit måste vi konstatera, att med den nu mycket avancerade rationaliseringen på arbetsplatserna minskar undan för undan inte medellivslängden, som jag höll på att säga, men väl åldersgränsen för att alls kunna göra en insats i produktionen. Det nya fordrar något annat av en anställd än vad han har gjort tidigare. Möjligen har han inte förutsättningar för en omskolning eller också har han blivit så gammal, att han inte har tillräckligt fin känsel i fingrarna eller tillräckligt många tankar i huvudet för att det skall räcka för det nya systemet.

Resultatet blir att ett stort antal människor utrationaliseras vid omkring 60 års ålder, och dem måste vi ta hand om på något sätt. Då kan man fråga sig vad det är för glädje med att medellivslängden ökar om man samtidigt får en kortare tid i produktionen. De flesta uppskattar väl ledighet, men säkert allra mest så länge som de står kvar i produktionen och väntar på den stora lyckan att bli lediga från denna. Men den lyckan kommer de över på några månader eller ett år! Sedan skulle de gärna vilja fortsätta arbetet igen.

Därför tycker jag att man borde — i samband med allt annat, som skall undersökas och utforskas — också ta

reda på vilken utveckling vi har att vänta på det här området. Blir det så som jag har skisserat, så är det ju inte fråga om när vi skall bli färdiga att besluta om en lägre pensionsålder, utan i stället kommer vi i den situationen, att vi måste ta hand om dem som av olika skäl inte kan göra en fullgod insats i den alltmer avancerade produktionsprocessen. De problem som uppkommer i och med en sådan utveckling kan inte lösas med provisoriska åtgärder — åldersstöd eller möjligheter att få förtidspension efter andra grunder än rent medicinska. Vad som gäller för dagen är ett provisorium, och så länge vi rör oss med provisorier kommer de som lever av dem — så gott det nu går — alltid att ha en känsla av att de inte har något att förlita sig på i fortsättningen.

Herr talman! För att nu inte överskrida klockslaget 17 med mer än högst en kvart, skall jag lämna det här avsnittet med att uttala, att jag har gjort ungefär samma spekulationer som andra i fråga om miljövärden och de till den hörande problemen med luftförorening och vattenförorening. Många gånger presenteras resultaten av utförda undersökningar på ett ganska chockartat sätt. Det talas om risk för förgiftning genom luften man andas och fisken man äter, men det talas mycket litet om verkligt effektiva åtgärder, som skulle kunna sättas in för att i varje fall undan för undan minska riskerna. Visst kan vi vara tacksamma för att vi får reda på att det finns föroreningar i luften och i vattnet, men vi skulle vara mycket gladare om det samtidigt gavs någon redovisning om den tid, inom vilken riskerna skulle kunna minskas, så att vi återigen skulle kunna känna oss lugna och trygga i samhället — bada i vattnet, äta fisken och åka i bil utan att ha en känsla av att vi sprider dödsbringande gaser i luften. Det sistnämnda är ju något särskilt påtagligt i storstäder och andra tätbyggda samhällen.

Meddelande ang. enkel fråga

Hur mycket vi än tycker att det i och för sig är en otillfredsställande utveckling får vi räkna med att alltmer av allting kommer att koncentreras till storstäder och tätbebyggda samhällen och att glesbygderna blir reserverat för fritidsverksamhet eller vistelse för dem som skall ta igen sig från verkningarna av den sämre luften i de tätbefolkade samhällena och för pensionärer, som har slagits ut och som på äldre dagar kan bosätta sig i det bättre klimatet, den trevligare miljön, och där njuta av allt sådant som vid den tidpunkten, hoppas vi, inte skall kosta pengar för dem som tvingas bo i dessa samhällen.

Herr talman! Jag har inget yrkande beträffande remissen — jag har en känsla av att det mesta redan är remitterat.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr TALMANNEN anförde:

Efter samråd med andra kammarens talman får jag meddela, att arbetsplenum nästa vecka, onsdagen den 12 februari, som i den preliminära planen utsatts till kl. 10.00 eller 14.00, kommer att taga sin början kl. 10.00. Vid detta plenum framläggs av konstitutionsutskottet till slutgiltigt beslut grundlagsförslaget om enkammarriksdagen.

Samtidigt får jag fästa ledamöternas uppmärksamhet på att information om automatisk databehandling kommer att hållas samma dag kl. 14.00 i stora partilokalen.

Anmälades och bordlades en av fröken *Stenberg m. fl.* undertecknad motion, nr 895, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Werner* (vpk) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Är Statsrådet uppmärksam på förekomsten av en mycket diskutabel tolkning av graden av försäkrads arbetsförmåga, även stridande mot läkares utlåtande, som förekommer inom den allmänna försäkringen, och ger detta anledning till någon åtgärd från Statsrådets sida?»

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.12.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 5 februari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående bilaga 1 till statsverkspropositionen 1969 (finansplanen), m. m.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Av allt att döma blir konsumtionssamhället och konsumenternas problem en fråga av mycket väsentlig betydelse under 70-talet. Om någon hade talat om detta för de husmödrar och hushållslärare, som i början på 40-talet ställde frågan om konsumenternas betydelse i samhällsutvecklingen och skapade den första institution som intresserade sig för deras bekymmersamma situation, nämligen Hemmens forskningsinstitut, så skulle de säkert ha häpnat i hög grad. Någon större entusiasm från statsmakternas sida mötte de verkligen inte vid starten utan mer av skepsis varför det skulle vara nödvändigt att informera husmödrarna om den rätta kniven eller köksmaskinen. Men ära vare dem! De gick till verket med grundlighet och energi och skapade det intresse som inte fanns hos statsmakterna.

Under årens lopp har intresset på den statliga sidan blivit större men också tagit sig egenartade uttryck. Sedan den tiden har vi begåvats med inte mindre än tolv olika utredningar i konsumentupplysningsfrågor. Högen av betänkanden är alltså imponerande. Att denna hög bara fött en rätta torde vara litet överdrivet — institutioner har onekligen vuxit upp och statsanslag har

också beviljats. Men institutionerna har alltid hållits på sparlåga, fastän regeringen uttryckligen sagt ifrån att här måste tas krafttag.

Årets statsverksproposition är ett exempel på hur de anslagskrav som flera av dessa institutioner ställt — pris- och kartellnämnden, konsumentrådet, konsumentinstitutet och VDN — har blivit drastiskt nedsugna. Ett av motiven har varit att den hittills senaste utredningen, nämligen konsumentutredningen, fortfarande sitter och värker på sitt betänkande. Den tillsattes 1967 men är av samma kartläggande karaktär — med en översyn över hela problemkomplexet — som folkpartiet begärde för fyra år sedan. Hade denna översikt startat då, torde åtskillig dyrbar tid ha kunnat vinnas, för att inte tala om vad de mellanliggande utredningarna kostat.

Under senare tid har konsumentfrågorna och konsumentens ställning i samhällsekonomi också blivit ett hett politiskt stoff. På konsumentstämmor och i massmedia har ivriga röster höjts med förslag till åtgärder, som går ut på att styra konsumtion och handel så mycket som möjligt genom statlig regi, helst genom ett statligt konsumentverk. I klartext torde det betyda att konsumenternas fria val begränsas och att de manipuleras — för att använda ett modernt uttryck — till att köpa vad andra tycker att de skall ha. Därav följer självfallet att också produktionen blir styrd. Detta kan inte accepteras i en liberal ekonomi, dvs. i ett samhälle karakteriserat av marknadshushållning och fritt konsumtionsval. Vi vill slå vakt om konsumenternas rätt att träffa köpbeslut som tillfredsställer dem. Men det ställer stora krav på den enskildes kunskaper.

Statsverkspropositionen m. m.

Det vore onekligen intressant att få någon klarhet i — inte bara antydningar om — hur en konsumtionsdirigering skall kunna åstadkommas i ett ekonomiskt system som vårt. Skall det dekretteras vad vi får köpa? Skall en del varor få klarsignal för tillverkning, andra förbjudas? Skall det bli rött ljus för en del och grönt för andra? Eller skall statliga företag och deras varor premieras? Skall experter i ett verk bestämna tjänste- och varuutbud genom analys av konsumenternas förmenta verkliga behov? Men dessa behov varierar ju fantastiskt fort! Vad som var överflöd för en kort tid sedan får man socialhjälp till i dag. Bilen var lyx i går, i dag är den ett arbetsredskap.

En klar konsekvens av detta resonemang är att man mer eller mindre omyndigförklarar konsumenterna. De förstår ju inte sitt eget bästa. De handlar dumt och oekonomiskt — så här kan det ju inte få fortsätta! Jag och du, ärade riksdagskollega, skall köpa och använda de kläder, livsmedel, möbler och annat som till livets nödtorft hör — ty mer lär det väl inte bli — som experter, vilka begriper det så mycket bättre än vi, anser att vi bör ha.

Perspektivet är inte uppiggande. Det kan ju bli mat som vi inte tycker om, stolar som vi sitter illa i, overaller som inte passar oss och glasögonbågar som inte klär oss. Att bli behandlad som en omyndig, vilken inte förstår sitt eget bästa, är något som ingen uppskattar, åtminstone inte de som anser att de kan ta vara på sig själva. Konsumenterna vill inte bli betraktade som »dumma gäss», för att citera en argt insändare nyligen i Svenska Dagbladet. De vill ha sakliga upplysningar, grundade på forskning men uttryckta på ett vetligt språk. De vill uppenbarligen inte längre nöja sig med konsumenttyckare i press och massmedia, som ofta kommer med så elementära upplysningar att vilken erfaren husmoder eller annan konsument som helst känner sig utsatt

för förolämpningen att ha svårt att fatta.

Men skall vi kunna tillhandahålla saklig upplysning som verkligen är användbar för den stora allmänheten så måste denna upplysning föregås av forskning, och till det ändamålet fattas pengar. Man kan inte forska utan kvalificerat folk, utan lokaler och andra resurser. Men det är vad statsmakterna — alltså regeringen — begär av främst konsumentinstitutet. Bristen på folk är betydande. Barackerna finns kvar. Utan forskning har man heller ingenting att upplysa om. Att det går så pass bra som det går är egentligen beundransvärt av dem som arbetar på institutet. Vi kostar på oss femtio öre per individ för upplysning från detta institut. Hade det bara fått en femtioöring till, skulle det ha sett helt annorlunda ut, enligt personalens egen uppfattning.

Vad man redan tycks ha lyckats med på vägen mot denna jämlikhetens idealtillvaro är att bygga upp en motsattsställning mellan konsumenterna å ena sidan och producenterna och handeln å den andra. Tonen har skärpts åtskilligt på senaste tiden — en skärping som inte bara är meningslös utan farlig. Vi sitter ju alla i samma båt. Alla är konsument, även den pampige företagaren och köpmannen. Alla är vi i arbetsför ålder producenter av varor och tjänster. Nu har den senaste veckan här i huset författats motioner i hundratal, en produktion lika god som någon annan, tycker vi åtminstone själva.

I stället för att beskjuta varandra måste vi arbeta oss fram till metoder för samarbete. Men det kan inte ske genom att konsumenterna beskyller producenterna och distributörerna närmast för lurendrejeri och dessa å sin sida försöker skapa orimliga behov och saluföra varor med metoder som inte har med saklighet att skaffa. Jag instämmer helt i vad herr Dahlnén sade i dag på förmiddagen: Visst kan de

Statsverkspropositionen m. m.

åstadkomma också dåliga varor, men det gäller att genom upplysning bland konsumenterna motarbeta dessa.

Vi har lagt fram en motion, i vilken vi har begärt en hel del åtgärder till konsumenternas fromma. Vi har bl. a. föreslagit ett näringsråd, som skulle möjliggöra samråd mellan konsumenterna och näringslivets representanter. Vi måste nämligen nå fram till en bättre balans och ett bättre samarbete mellan dessa två olika parter. Och här kommer konsumentupplysningen in som den viktigaste faktorn. Upplysta och kunniga konsumenter är till fördel för producenterna, något som dessa också mer och mer har insett och uppskattar.

Vad konsumentupplysningen egentligen innebär, därom tvistar de lärde, liksom om hur den skall bedrivas. Enligt min uppfattning skall den starta i skolan under beteckningen konsumentkunskap. Ännu har vi inte nått därhän att ämnet blivit obligatoriskt, vilket är ett stort minus, även om det tas upp mer eller mindre ytligt i olika ämnen. Primära kunskaper i konsumtionsval m. m. gör det mycket lättare för ungdomarna att senare tillgodogöra sig de informationer och den konsumentupplysning som de upplysnings- och undersökningsorgan förmedlar som är verksamma just på detta område. De får också större möjligheter att freda sig mot felaktig konsumentupplysning.

Till den anser många att reklamen hör. Men reklam är någonting helt annat än konsumentupplysning. Den är producenternas och handelns metod att nå konsumenterna direkt för att saluföra en vara. Ibland kan den vara mycket informativ och likställd med god konsumentupplysning, och då är den verkligen för staten utomordentligt billig och når mycket stora kretsar. Att den kan urarta och ta sig sådana uttryck att även *den* omyndigförklarar konsumenterna skall inte förnekas.

Jippon av olika slag, kändisar som sjunger sentimentala visor i varuhuset

för att locka kunder, samlandet av lappar i kaffeburkar för att få billigare silverskedar, rabattkuponger och plastleksaker slipper vi aldrig ifrån, förrän vi fått upplysta och kunniga konsumenter som själva sätter stopp för den trafiken.

För flera år sedan föreslog vi här i kammaren i en motion att ett samarbete borde inledas mellan konsumenter, producenter och handel ute på fältet genom bildandet av konsumentkommittéer, i viss mån efter engelsk förebild. Det ville inte riksdagen. Men förra året togs idén upp av främst LO, och med statsanslag från konsumentrådet har sådana kommittéer bildats på några ställen i landet. Det gick bättre när regeringen närstående ekonomer tog upp förslaget, fast de kanske inte läser riksdagstryck utan trodde att de hittat på idén själva.

Kommittéerna önskas lycka till, men jag ifrågasätter om inte underlaget är för smalt. Vissa arbetsmetoder skulle jag också vilja sätta ett frågetecken för. Konsumentkommittéerna leds av ett centralt råd från LO. Därifrån skickas bland annat ut s. k. köpråd till konsumenterna. Ett av dem har hamnat också på mitt skrivbord. Första momentet i »Råd till konsumenter», utskickat av LO-ekonomen Lillemor Erlander, lyder så här: »Köp aldrig något utan att kontrollera priserna hos andra företag. Det går mycket lätt per telefon. Fråga då också om omsen är inräknad.» — Det var alltså före jul.

Om jag skall köpa strömming, ska jag alltså ringa runt och informera mig om priset först. Det måste öka min telefonräkning, och det må nu vara hänt. Men telefonen hos detaljisten blockeras ju och där måste anställas en person för att svara på allas frågor, om nu konsumenterna följer detta råd. Jag tycker det är rena nippan.

Visst är priset en mycket viktig faktor, men debatten kring inköpen under den senaste tiden har i klartext visat, att även sådana faktorer som kvalitet

Statsverkspropositionen m. m.

och service samt affärernas lokalisering är av väsentlig betydelse för konsumenterna. Vi avsåg något helt annat med tillskapandet av konsumentkommittéer, inte minst ett utbyte — just ett utbyte — av erfarenheter mellan konsumenter och producenter, kort sagt en samverkan till bådass gagn.

Herr talman! De mänskliga problemen här i livet är dock inte enbart materiella. Statsverkspropositionen liksom motionerna och remissdebatten spänner över ett vitt fält, och jag tar mig friheten att göra detsamma.

Till årets riksdag är aviserad en proposition om arvsrätt för utomäktenskapliga barn som är mycket välkommen, då den bör innehålla en utvidgad sådan rätt. Många av oss har i årtal väntat på denna proposition. Att den blivit försenad lär ha berott på att den borde föregås av ett utvidgat skydd för efterlevande make eller maka. Ett betänkande från familjerättskommittén som avgavs 1964 innehåller också ett förslag i den riktningen. Detta har emellertid ännu inte lett till någon proposition. Remisserna var »blandade», och en överarbetning anses böra ske. Men detta betänkande har i den allmänna debatten från radikalt håll utsatts för en kritik, som jag tycker är värd ett bemötande.

Justitieministern har dessutom aviserat en ny utredning, som bl. a. lär skola skapa en juridisk ram kring de nya samlevnadsformer som man anser blir framtidens. Detta låg inte inom familjerättskommitténs direktiv, ett faktum som nästan alltid förbises i denna debatt.

Det ligger inget egendomligt eller förkastligt i att människor i ett så föränderligt samhälle som vårt bryter sig ut ur den äktenskapliga formen för att finna ett förhållande, som bättre passar deras deras frihetslängtan, med andra ord sätta bo utan präst eller borgmästare. Ofta kallas det samvetsäktenskap. Man kan undra vad det egentligen har

med samvete att göra. Hur länge skall herr A bo med fröken B för att det skall kallas samvetsäktenskap? Skall det vara en månad, eller skall det vara ett år? Och skall samhället verkligen behöva intressera sig för om de har samma adress under en kortare tid? I varje fall får de väl tala om för samhället om de vill ha dettas skydd sedan de flyttat ihop.

Samhället har inte så mycket att göra med att två människor flyttar ihop. Det verkliga problemet inträder ju först när barnen föds. Dem måste samhället skydda på alla tänkbara sätt, även juridiskt. Det är alla barns oföretterliga rättighet, jämställd med de mänskliga rättigheterna i övrigt, att få veta vem som är dess far, i den mån detta går att fastställa.

Därför finner jag det vara nonsens att tala om äktenskap som samhället inte skall lägga sig i, samtidigt som man vill ha samma skyldigheter och rättigheter som ett legaliserat äktenskap.

En SIFO-undersökning som nyligen gjorts har visat att svenska folket är förbluffande troget i sina äktenskap, om man nu har talat sant — ett förhållande som verkligen väckte häpnad på många håll och besvikelse på andra. Man hade tydligen inte väntat sig detta resultat av undersökningen.

Vi kommer aldrig ifrån att ett förhållande mellan två parter, som de själva inte vill anse som kortfristigt, måste registreras för att ge rätt skydd, även om det inte legaliseras.

Behövs det då något skydd? Ja, all erfarenhet visar att det behövs ett skydd, framför allt för kvinnorna. Förmodligen kommer de i framtiden — men det får jag inte vara med om — att ha fostrats upp till självständiga, yrkesutbildade kvinnor, som alla »går med egna vågor genom havet» och inte är beroende av någon man. Det vore verkligen roligt att få vara med då, och jag skall inte sörja den grupp av

Statsverkspropositionen m. m.

ekonomiskt beroende kvinnor som nu så ofta blir föremål för medömkan, och det med rätta.

Vi inom folkpartiet skall arbeta och vi arbetar för att bereda kvinnorna samma möjlighet till yrkesutbildning som männen och med olika medel stimulera dem till yrkesarbete. Vi vill under alla omständigheter ge dem valfrihet mellan yrkesarbete och hemarbete. Vi arbetar också och skall arbeta vidare för att ge dem likställighet på arbetsmarknaden. Vi arbetar och skall arbeta för att lyfta dem upp ur den låglönegrupp, där många kvinnor befinner sig.

Men än så länge måste hänsyn tas till kvinnans beroendeställning inom hemmet, ty det är enbart där som denna manifesteras. I 700 000 äktenskap är det endast mannen som har egen inkomst. Detta måste betyda att 700 000 kvinnor fortfarande är hänvisade till hemarbete och därmed ekonomiskt beroende av sin man, antingen de vill eller inte. Denna grupp går inte att önska bort, vare sig när det gäller arbetsmöjligheter eller vårt skattesystem för att ta ett par exempel. Den kommer inte heller att kunna önskas bort under lång tid framöver. Man måste ta hänsyn till den gruppen, inte minst i diskussionen kring de familjerättsliga förhållandena. Det finns grupper av ensamstående mödrar, frånskilda kvinnor och änkor som det är samhällets skyldighet att garantera en något så när skyddad tillvaro, och det måste ske dels ekonomiskt och dels juridiskt. Det är för dem vi först skall reformera. Sedan kan vi fröjda oss över visionen av enbart med männen i alla avseenden likställda kvinnor och rätta oss efter deras status. Vi lever uppenbarligen i en brytningstid för kvinnorna.

Jag tror emellertid att vi har mycket långt kvar till den dag då kvinnorna kan göra sina krav gällande — tyvärr, måste jag säga — och få dem genomförda. De har beklämmande li-

tet att säga till om i de församlingar som verkligen beslutar om deras livsföring och om samhällsutvecklingen över huvud taget. De är dåligt representerade i så gott som alla beslutande församlingar, från kommunala nämnder och styrelser ute i landet och hit upp i riksdagen. På sina håll har de gått kräftgång.

Med jämna mellanrum har kvinnorna själva startat kampanjer för ökad kvinnorepresentation. En sådan kom till stånd i höstas på initiativ av Fredrika Bremer-förbundet. Till denna anslöt sig bl. a. alla de demokratiska kvinnoförbunden, och arbetet sattes i gång på såväl riksnivå som ute i distrikt och lokalavdelningar.

På de första sammanträdena hördes heller inget gnissel — jag var inte själv med men har fått protokollen. Besluten fattades i sämja och med full anslutning. I november tillsattes en arbetsgrupp, i vilken bl. a. en socialdemokratisk kvinna invaldes. Pressen var välvillig, och i ett flertal socialdemokratiska tidningar kunde läsas ett upprop med fullt instämmande i denna kvinnokampanj.

Ett sammanträde utsattes till den 9 december, men ett par dagar innan kom ett brev till alla organisationer, ett protokollsutdrag från det socialdemokratiska kvinnoförbundet, att deras VU efter en kort diskussion beslutat att de socialdemokratiska kvinnorna inte längre kunde kvarstå som ansvariga i kampanjen. Som motiv uppgavs att de riktlinjer som fattats av de samarbetande organen, alltså med full anslutning från bl. a. det socialdemokratiska kvinnoförbundet, vars ordförande Lisa Mattson hade deltagit i arbetet, inte hade fullföljts, och arbetet hade inte fortskridit som man väntat. Några avvikande meningar om arbetets fullföljande eller någon kritik mot detta hade dock inte i någon form på sammanträdena framförts av de socialdemokratiska representanterna.

Självfallet väckte detta utträde ur

Statsverkspropositionen m. m.

kampanjen en storartad förväning bland de övriga organisationerna, för att använda ett mildt ord. Det föll i själva verket ned som en bomb. Följden blev att kampanjen rann ut i sanden.

Från socialdemokratisk sida var man angelägen om att inte väcka en pressdebatt till liv. Det skulle skada kvinnorna — »fruntimmer kan aldrig hålla ihop», ungefär så skulle psalmerna gå. Även om risk för att detta blir betyget över denna kvinnokampanj anser jag att detta svek — något annat ord tycker jag inte man kan använda om de socialdemokratiska kvinnornas uppträdande i denna gemensamma kampanj för ökad kvinnorepresentation — måste påtalas, och för det har jag valt remissdebatten.

Det måste ha hänt något mellan det sammanträde, då de socialdemokratiska kvinnorna var fullt införstådda med att arbeta sida vid sida med de andra kvinnoorganisationerna, och till det VU-sammanträde, då man beslöt att lämna hela kampanjen, väl medveten om att det hela skulle leda till ett fiasko.

För detta fiasko är de socialdemokratiska kvinnorna ansvariga. Deras tillvägagångssätt kan inte betyda något annat — om det nu inte är något särskilt som har inträffat — än att deras intresse är mycket ljust för att öka kvinnorepresentationen i de beslutande församlingarna. Det finner inte bara jag, utan alla som satsade på denna kvinnokampanj över partierna som en ganska oerhörd manifestation.

Jag tycker att alla kvinnor ute i landet bör få veta detta. Det är, herr talman, anmärkningsvärt, och eftersom de socialdemokratiska kvinnornas ordförande har plats här i kammaren, bör det vara enkelt att få ett svar. Jag tror att alla svenska kvinnor, som är aldrig så litet intresserade av dessa frågor, skulle vara tacksamma för det svaret. Varför ville ni inte vara med om en opolitisk kampanj för att försöka väcka fler kvinnor till samhällsintresse och få dem med i politiskt arbete?

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att remissdebatten är fel ställe för protokollsuppläsning. Annars skulle jag kunna komplettera med ett protokoll, som alla inblandade kvinnoorganisationer avlämnade i januari, där vi konstaterade att vi hade fullföljt planerna, att vi centralt lagt upp de kampanjer vi tänkt på och där vi uppmanade de inblandade organisationerna att fullfölja dessa kampanjer ute i landet där så befanns lämpligt och möjligt. Jag kan tala om för fru Hamrin, som tydligen inte såsom jag kunnat följa denna fråga, att man i Göteborg har haft inte mindre än tre möten, som varit så fullsatta att man har fått avvisa människor. Det är också ett par kampanjer i gång i Dalarna och på andra håll ute i landet.

Jag tycker verkligen inte att detta är något lämpligt forum för att ta upp en sådan debatt på slutet av vissa allmänna synpunkter om konsumentupplysning och äktenskapsrätt. Vi har sett det som vår uppgift att på allt sätt försöka verka för att kvinnorna blir representerade. Vi kan givetvis bara arbeta inom vårt eget parti, men vi har uppenbarligen varit betydligt mer framgångsrika än något av de andra partierna.

Med den repliken, herr talman, anser jag att den här delen av fru Hamrins inlägg i remissdebatten borde vara avslutad.

Fru HAMRIN-THORELL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag erkänner gärna att mitt anförande kanske var illa komponerat, men det tycker jag inte har så väsentlig betydelse. Fröken Mattson vet mycket väl att kampanjen aldrig genomfördes så som kvinnorna hoppats, nämligen som en stor manifestation över hela landet. Den rann ut i sanden.

På ett och annat håll där man börjat med en kampanj som absolut inte kunde avslutas, där fullföljde man den, bl. a. i Göteborg, där fröken Mattson är bo-

Statsverkspropositionen m. m.

satt och vet om detta lika bra som jag.

Men det var inte svar på min fråga. Jag frågade *varför* de socialdemokratiska kvinnorna drog sig ur denna kampanj, som dock startades så bra med samtliga organisationer.

Jag erkänner att de socialdemokratiska kvinnorna har haft en större framgång än vi i andra partier med att få ökad kvinnorepresentation, men det beror i någon mån på att socialdemokraterna är det största partiet.

Jag tycker inte heller det är malplacerat att här i remissdebatten beklaga, att det gick som det gick med denna kampanj, som höjts över partierna och kunnat ge kvinnorna tillfälle att manifesteras sig, vilket väl behövs. Det har tagits upp mindre väsentliga frågor i remissdebatten.

Jag skulle vilja ha svar på min fråga, ty det var inget svar jag fick.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (m):

Herr talman! Trots att jag älskar kvinnor, skall jag inte engagera mig i den här kvinnodebatten, utan jag skall ge mig in på de mer substantiella ekonomiska problemen.

Redan i den allmänna debatten i höstas tillät jag mig uttala att den ekonomiska politiken under 1968 varit framgångsrik så till vida, att pris och kostnadsutvecklingen kunnat hållas tillbaka och en inre samhällsekonomisk balans uppnåts. Som jag ser det är detta en av de värdefullaste händelser som har inträffat på det ekonomiska området under år 1968. Denna händelse har utgjort grundvalen för den fortsatta konjunkturutvecklingen.

Trots att herr Sträng tidigare under en följd av år genom de s. k. högt ställda ambitionernas politik i det ena och det andra avseendet hållit inflationsbrasan vid liv, har nu onsidert tack vare olika samverkande faktorer den inre samhällsekonomiska balansen återställt. Jag skulle vilja säga att det har varit en nåd att stilla bedja om.

Efter den konjunktursvacka som utmärkte 1966 och 1967, i någon mån också första halvåret 1968, har denna balans uppnåts genom den expansiva efterfrågefrämjande ekonomiska politik som på olika områden förts. Denna politik har uppenbarligen i viss mån motverkats av vissa efterfrågedämpande faktorer utomlands. För närvarande tillämpas ju en efterfrågedämpande politik med starka depressiva effekter av bl. a. USA, England och Frankrike.

Över huvud taget vill jag starkt trycka på den omständigheten, att vårt land under det senaste årtiondet trätt in i en internationell ekonomi på ett sätt som aldrig förr.

Statsministern påstod i förmiddags att vår visa regering under nu löpande budgetår fört en stram ekonomisk politik, som samtidigt har varit efterfrågestimulerande. Hur nu ett dylikt balansnummer har kunnat lyckas är nog svårt att begripa. Man kan inte vara stram och efterfrågestimulerande på samma gång. Det kanske var en liten missuppfattning av herr statsministern.

Den ekonomiska politiken här i landet har såsom jag fattat den varit måttfullt expansiv — det är sanningen. De borgerliga partierna kanske hade velat ha den ännu mer expansiv, men skillnaden mellan den ena och den andra linjen har, tycker jag, närmast rört sig om nyanser.

Att vi alltjämt har en expansiv ekonomi framgår därunder, att totalbudgeten för nu löpande budgetår beräknas ge ett underskott på inte mindre än 3,5 miljarder kronor, vartill kommer att en mängd efterfrågestimulerande åtgärder vidtagits, icke minst med syfte att främja näringslivets investeringar.

I det uppkomna förbättrade ekonomiska klimatet, som icke minst gynnat exporten, har reallönerna undergått en gynnsam utveckling, vilket i sin tur medfört en visserligen måttlig men dock fortsatt levnadsstandardhöjning för hela vårt folk. Det skall vi vara mycket tack samma för.

Statsverkspropositionen m. m.

Medaljens baksida har varit den betydande arbetslöshet som trots allt funnits. Vårt land har hittills icke lyckats tillfredsställande klara detta problem i regeringens regi. Det är förvisso ofta — jag medger det gärna — svårlösta regionala problem. Omskolningen, som man så mycket talar om, erbjuder uppenbarligen ingen kungsväg till lösning av problemet.

Det finns i dag ett betydande ovisshetsmoment uti de internationella valutaförhållandena. Det fanns ju många exempel på sådana valutapolitiska orosmoment under hösten, och det finns kanske anledning att frukta att denna oro skall komma tillbaka. Det finns därför skäl för regeringen och riksbanken att noga följa vad som här händer. Inte minst spelar dollarn en utslagsgivande roll som dominerande valutareserv. De åtgärder som Nixon-administrationen kommer att vidta kommer därför att vara av en utslagsgivande betydelse för världsekonomin.

De konjunkturstyrande åtgärderna har enligt min mening ett ganska stort fel. Man överskattar deras möjligheter, och dessutom kommer de ofta för sent — ett halvår eller helt år för sent. Då kan konjunkturerna redan ha svängt. För dagen kan det givetvis råda olika meningar om de aktuella konjunkturförhållandena. Det finns ljusa inslag i bilden, men det finns även mörka sådana — konjunkturbilden är med andra ord ganska splittrad.

När finansministern på s. 9 i finansplanen uttalar, att de yttre förutsättningarna för den ekonomiska utvecklingen inte i något avgörande avseende är annorlunda än de var för ett år sedan, tror jag att han något underskattar de uppåtgående tendenserna. Min uppfattning i denna del överensstämmer mera med den som herr Arne Geijer i dag har gett uttryck åt. Inom näringslivet är situationen på de flesta håll bättre än i fjol vid denna tid, framför allt till följd av de hårdhanta besparings- och inre rationaliseringsåtgärder som

av företagen ofta med kniven på strupen vidtogs under fjolåret. Det psykologiska klimatet är bättre; prognoserna för den närmaste framtiden andas tillförsikt. Aktiekurserna som mätare av konjunkturen är kanske inte så mycket att rätta sig efter — de har nog i någon mån varit överdrivna. En uppgång i konjunkturen kan dock enligt min mening konstateras, men därvid måste vi alltid ha i minnet, att konkurrensläget för vissa hemmamarknadsindustrier alltfjämt är ytterst kärvt. Det är dock en annan historia.

Det finns ytterligare ett svaghetsymptom, nämligen den otillfredsställande utvecklingen av näringslivets investeringar, något som har påtalats av flera talare här i dag. Men jag undrar om inte statistiken rörande dessa investeringar innehåller vissa felkällor och om inte dessa investeringar i själva verket ligger på en något högre nivå än vad siffermaterialet utvisar. Det har bl. a. påpekats av vissa insiktsfulla bedömare, att en stor del av maskininvesteringarna har formen av *leasing*, d.v.s. man köper inte dessa maskiner utan hyr dem, och att leasingformen inte alltid är åtkomlig genom siffermaterialet på samma sätt som de investeringar som företagen själva gör. I vilket fall som helst tror jag att 1969 kommer att visa en stegrad investeringstrend.

Själva investeringsklimatet inom industrin visar en förbättring, framför allt tack vare det förbättrade kapacitetsutnyttjandet och den ökade lönsamhet och självfinansiering som har blivit en följd därav. Näringslivet, herr talman, fyller i dag, såvitt jag kan förstå, mycket stora anspråk på effektivitet.

I det nu uppkomna förändrade konjunkturläget — jag skulle inte såsom statsministern i dag vilja beteckna den såsom en högkonjunktur men i alla fall såsom en uppåtgående konjunktur — kan det enligt min mening ifrågasättas, huruvida inte de expansivverkande krafterna i samhällsekonomin borde kunna hållas litet mera tillbaka. Fram-

Statsverkspropositionen m. m.

för allt borde expansionen inom den offentliga sektorn — stat och kommun — kunna något dämpas. Den statliga utgiftsstegringen håller sig dock i år så högt som till 7 procent. Dämpningen borde kunna ske genom att det beräknade underskottet på totalbudgeten av 2,5 miljarder kronor, vilket underskott sannolikt kommer att i slutet av året bli åtskilligt större, bantades ner på utgiftssidan genom besparingar. Tack vare sin stora andel i samhällsekonomin är statsbudgeten i dag en dominerande konjunkturfaktor. Jag tycker att man inte heller skall blunda för att det kanske snabbare än man har trott kan aktualiseras vissa överhettningssymtom inom samhällsekonomin. En selektivare utgiftspolitik borde kunna genomföras, trots att utgifterna i stor utsträckning är låsta genom tidigare riksdagsbeslut.

Ser vi sedan på den statliga inkomstsidan, finner vi att finansministern berömmar sig av att han inte kommer att begära några höjda skatter, bortsett från höjningen av skatten på tyngre lastfordon. Men finansministerns uttalande i denna del är i alla fall en sanning med modifikation. Enbart inkomst- och förmögenhetsskatten beräknas för budgetåret 1969/70 ge 2,3 miljarder kronor mer än vad nämnda skatt har tillfört statskassan för budgetåret 1968/69. Denna automatiska skatthöjning är verklig inte föraktlig.

Även på kreditmarknadsområdet bör viss återhållsamhet visas, så att den fortsatta kreditexpansionen något hålls tillbaka. Därmed har jag dock på intet sätt velat göra mig till tolk för en höjning av räntan.

På skatteområdet anser jag och mina partivänner att en skattereform hör till de mest angelägna samhällsreformer. Framför allt synes mig en sänkning av marginalskatterna i botten- och mellanskikten böra erhålla hög prioritering. När relativt hög progressivitet drabbar även låglöneinkomsttagare — särskilt de som tillhör kategorin ensamstående — borde det finnas anled-

ning för statsmakterna att äntligen observera detta och vidtaga åtgärder. När våra nuvarande skatteskalor på sin tid tillyxades, var de nog relativt rimliga. Men genom den mångåriga penningvärdeförsämringen är skatteskalorna i dag inte alls anpassade efter de enskilda människornas inkomst- och levnads-kostnadsförhållanden. Moderata samlingspartiet och dess föregångare högerpartiet har därför alltid hållit tanken på en skattereform levande, och det gör vi även nu.

Det konkreta förslaget om en sänkning av inkomstskatten med 5 procent över hela linjen, dock högst 1 000 kronor, avser att i någon mån stoppa den automatiska skatthöjning som till följd av penningförsämringen fortlöpande äger rum. Inkomstbortfallet för statskassan är begränsat till 500 miljoner kronor för helt budgetår. Det är blygsamt i en så stor budget som 42 miljarder och motsvaras av andra föreslagna besparingar.

Som skåning av födsel och ohejdad vana, skulle jag vilja ge mitt helhjärtade stöd åt strävandena att åstadkomma en nordisk tullunion. Öresunds blå vatten är ingen skiljemur utan för oss en förmedlande länk. Det gäller bara att åstadkomma en omedelbar politisk samling kring den nordiska tanken. Den får inte skjutas till en oviss framtid.

Det är också av vikt att de andra stora nordiska frågorna — Öresundsbron och flygplatsen på Saltholm — får en snabb lösning. Inte minst skulle ett positivt ställningstagande till Öresundsbron få en stor symbolisk betydelse som en manifestation av Nordens enhet.

Vårt land får inte heller lämna ur sikte orienteringen mot Europa — den europeiska integrationen. Även om det franska motståndet mot medlemskap i EEC för de utomstående europeiska demokratierna alltjämt är en tråkig realitet, får vi inte släppa taget i strävandena att nå inträde för vårt land och

Statsverkspropositionen m. m.

de övriga EFTA-länderna. På EEC-fronten måste vår politik aktiveras. Mindre vittgående lösningar är bättre än inga lösningar alls, skulle jag vilja säga.

I detta sammanhang vill jag också rikta mig mot de privata bojkotter mot det ena landet efter det andra, som proklameras av olika grupper. De stämmer illa överens med vår neutralitet. Vi bör eftersträva ett stort varuutbyte med alla länder, oavsett deras styrelseform. Varuutbytet gagnar freden.

Herr talman! Statsministern förde en något tillspetsad diskussion tidigare i dag kring en påstådd konflikt mellan å ena sidan näringslivets vinstintresse och å andra sidan samhällsintresset, som kräver ständigt ökade skatter.

Jag undrar om man kan spetsa till problemet på det sätt som statsministern gjorde. Låt oss i stället se problemet på ett annat sätt och inte använda ordet vinst utan termen *lönsamhet*. Tyvärr finns statsministern inte här i kammaren, men jag skulle vilja fråga honom om han menar att kravet på lönsamhet inom företagsamheten står i motsats till samhällsintresset. Jag tror att Durox-fallet är ett skolexempel på hur det går när lönsamhetskravet för-loras. Inte minst löntagarna har intresse av att företagen lönar sig. Lönsamheten ger tryggheten.

Det svenska näringslivet har fullt klart för sig att en fortsatt utbyggnad av samhällets infrastruktur också är ett näringslivsintresse och att statskassan behöver pengar för att genomföra denna utbyggnad. Var gränsen bör gå mellan den offentliga sektorn och den privata sektorn kan givetvis vara föremål för diskussion, men motsättningarna mellan stat och näringsliv borde kunna överbryggas. Jag säger detta som mångårig funktionär i en näringsorganisation. Det fordras en förståelse på regeringssidan för näringslivets lönsamhetskrav.

Herr Erlander säger sig vilja ha ett starkt samhälle. Jag tror inte att han

därför vill ha ett svagt näringsliv. Jag vill ha ett starkt samhälle och ett starkt näringsliv.

Den årliga vinsten inom företaget är inte det allena saliggörande inom näringslivet. Det finns också något annat som är lika viktigt, nämligen näringslivets goodwill. Näringslivet bygger på förtroende mycket mer än någonting annat — förtroende hos kunder och leverantörer, hos anställda av alla kategorier samt hos kreditgivarna och även samhällets organ. Utan förtroende kan ett företag i längden inte drivas. Det är till syvende og sidst det effektiva näringslivet som väsentligen sörjer för den produktion på vilken sysselsättningen och hela vårt välbstånd ytterst vilar.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Vardagspolitiken har börjat. De slitna schabraken, som i höstas hängdes över partihästarna, har ånyo återbördats till de dammiga teatergarderober där deras rätta plats egentligen är. Att i ett land, där vänsterpartierna närmast anser det som en förolämpning att bli kallade socialistiska och där samtidigt partier ute på högerflygeln skäms för sin konservatism och för själva beteckningen höger, klä vardagspolitiken i de färggranna torneringsattributen är naturligtvis alldeles omöjligt.

Vad lär oss nu detta? Jo, naturligtvis att de tankebyggnader som en gång skapades till att heta socialism, liberalism och konservatism för länge sedan har överlevt sig själva. Vardagspolitikens hästar bär inte dessa namn, och knappast någon känner i dag igen schabrakens färggranna symboler. Dagens politik måste vila på grundsatser som kan omsättas på dagens förhållanden. Frihet, trygghet, rättvisa, kort sagt solidaritet, måste praktiskt få prägla de politiska strävanden som vår tid behöver. Mellan individer, grupper, nationer — begränsat och obegränsat — måste *solidariteten* vara det bärande.

Statsverkspropositionen m. m.

En politisk rörelse som i dag vill vara med och forma framtiden måste se detta som en grundläggande väsentlighet.

Uppriktigt sagt tror jag att samtliga partier i vårt land inser detta. Det är bara traditionalismen som gör att de partier, som en gång fotats på idébyggnader som i dag framstår som verklighetsfrämmande schabloner, ändå vid valtillfällena plockar fram den här rekvisitan som jag talade om i början.

Under vardagspolitikens förhållanden är skillnaderna mellan partierna — åtminstone gäller detta mittfältet, dit jag även räknar socialdemokraterna — ofta mer uppkonstruerade än verkliga och faktiska. Ett exempel: Jag tror inte att det skiljer så värst mycket mellan herr Yngve Perssons och min syn på lönejämlikheten. Båda vet vi, fast vi tillhör skilda partier, att de frågorna *måste* komma till en lösning — solidariteten i dessa sammanhang kommer att tränga sig fram. Just därför att progressiva politiker i alla partier ser ganska samstämmigt på bl. a. dessa ting, tror jag också, att en bred samling i regeringsställning skulle varit det lyckligaste för vårt land. Ur *den* synpunkten var socialdemokraternas stora framgång vid valet knappast det bästa som kunnat ske.

Nu är det som det är — och inga sura kommentarer skall höras från min sida. När man inte kan få det bästa får man vara nöjd med det näst bästa. Under de förhållanden som nu råder måste det emellertid finnas en opposition som kan fungera. Man kan naturligtvis diskutera huruvida vi i det här landet under de senaste 35 åren haft en opposition, som i djup demokratisk mening varit funktionsduglig. Själv är jag närmast av den meningen att oppositionen *inte* motsvarat de krav man haft anledning ställa.

Socialdemokraterna säger ofta — åtminstone gör herr Erlander det — att man inom regeringspartiet inte ser taktiken som det nödvändigaste. Nu har

man nog, med förlov sagt, den känslan att taktiken spelar en mycket stor roll i socialdemokraternas politik. Men på något sätt har ändå herr Erlander rätt. Regeringspartiets taktik vilar för det mesta på någonting konkret i den praktiska politiken. Tyvärr har olika oppositionspartier ofta trott sig finna en verkligt fin fråga, som kunde komma regeringspartiet på fall, men så har det *bara* blivit — *taktik*. Här kunde förvisso många exempel anföras, låt mig nämna några: Wennerström-affären, författningsfrågan och kravet på herr Palmes avgång.

Visst finns det stor nödvändighet av en självprövning i de här avseendena inom oppositionen. Vi får inte vara så rädda för att medge försummelse och missgrepp, att vi låser fast oss själva i attityder som för lång framtid blir en belastning och gör oss oförmögna att se våra verkliga uppgifter.

Under tiden sedan valet i september och fram till dags dato har stort intresse visats i pressen för innehavaren av oppositionsledarens roll. Som vi alla vet har Gunnar Hedlund övertagit den rollen, därför att folket i val så ville. Han har inte blivit prisad i tidningspressen, inte i oppositionens tidningspress heller, för sitt sätt att skapa rollen. Man tycks på många håll sitta fast i en uppfattning om oppositionens roll och oppositionsledarens sätt att agera, som förefaller mig skrämmande. Idealbilden som många tycks vilja måla upp framför sig har drag av grämelse, surhet och småaktig självhävdelse. Då är det naturligtvis inte underligt att Gunnar Hedlund vägrar att passa ihop med en sådan bild.

Oppositionens och oppositionsledarens roll, som jag ser det, måste väl om man skall ha utsikter till framgång vara grundad på den vilja till fruktbarande samhällsarbete varförutan inget politiskt parti kan leva. Taktiken måste tjäna i denna viljas riktning men aldrig själv få bli huvudsaken. Kanhända har Gunnar Hedlunds inträde som ledare

Statsverkspropositionen m. m.

för det största oppositionspartiet redan betytt att oppositionspolitiken fått ett ansikte som fler och fler människor känner igen och vill se. Jag tror nämligen att många vanliga människor haft svårt att förstå varför socialdemokratiska statsråd alltid gör fel. Lika svårt har det säkert varit att begripa varför många icke-socialistiska politiker nästan aldrig kunnat erkänna en egen felbedömning.

Katastrofteorin, som jag vill kalla det, användes flitigt under koalitionsåren. Den gick väl hem vid det tillfället, men den har senare betytt att folk inte alls tror på samhällets undergång även om den skulle vara nära förestående. De förskräckliga saker som det då siades om inträffade ju inte, så varför skulle vi lyssna till domsbasunerna nu — resonerar folk helt följdriktigt! Småfuttigheten har möjligheter att försvinna ur den svenska politiken om Gunnar Hedlund får sköta oppositionsledarskapet, och jag är övertygad om att hela oppositionen kommer att må väl av detta. Hela det politiska livet i vårt land kan hos den enskilde väljaren få ett bra mycket bättre rykte om den mannens enkla, rättframma och sakliga stil förmår prägla en ny och bättre opposition. Det behövs.

Efter denna rannsakan på så att säga vår planhalva vill jag helt kort beröra några allmänpolitiska frågor som jag anser har grundläggande betydelse. Jag nämnde jämlikhetsfrågorna i början av det här anförandet. Jag vill gärna säga, att centern ser sig ha haft viss framgång genom att så målmedvetet föra fram just de frågorna under ett flertal år.

Även om årets budget inte är vad man kallar en reformbudget, pekar ändå regeringen åt rätt håll i fråga om viss vilja till större jämställdhet människor emellan. När det gäller solidariteten landsdelar emellan återstår mycket att göra. Jag hoppas att riksdagen skall kunna ge mera konkretion åt re-

geringens uttalande om vissa åtgärder inte minst inom skogslänen. Vi ser just där verkningarna av ett alltför långvarigt ointresse för lokaliseringspolitiken. Dagens stora bekymmer beträffande arbetsmarknadsläget har förvisso ett klart samband med den frånvaro av aktiv planering för bebyggelse- och näringslivsstrukturen som rätt. Alla goda krafter måste nu samfällt mobiliseras för uppnåendet av den primära rättighet alla medborgare kan kräva, nämligen tillgången till arbete. Solidariteten grupper emellan måste också få högre dignitet. Om man av olika skäl har anledning se fram mot ett vidgat ekonomiskt samarbete, t. ex. inom Norden, får inte de bördor som kan komma att krävas exklusivt drabba en enskild yrkesgrupp.

Frågan om en rättvisare kostnadsfördelning mellan stat och kommun är också den en solidaritetsfråga av första ordningen. Lika är fallet med det krav som centern sedan länge framfört om sänkt pensionsålder för grupper som i dag kan få sin fulla ålderstrygghet först efter uppnådda 67 år.

Vi i centern är mycket glada för det förslag som under förra året lämnades rörande riktlinjerna för en länsdemokratisk reform. Vi hoppas att denna reform kan förverkligas och att man i samma svep gör den modernisering av länsstyrelsernas organisation som är så starkt påkallad. Med viss oro har vi emellertid kunnat konstatera att regeringen knappast har samma uppfattning som riksdagen i fråga om kommunreformens fortsättning — en fråga som har starkt samband med just länens framtida uppgifter. Den promemoria som just nu är föremål för remissbehandling visar tyvärr att den frivilliglinje som så starkt underströks vid riksdagsbehandlingen 1962 har lidit skeppsbrott i kanslihuset eller dess omedelbara närhet. Om den kommunala självstyrelsen skall ha någon innebörd är det enligt min mening nöd-

vändigt att tvingande åtgärder från en överhög instans när det gäller indelningsändringar avvisas.

Regeringens och oppositionens sätt att umgås kan möjligen kallas en demokratis miljöfråga. Jag försökte i förra delen av detta anförande något analysera just de problem som här finns. Låt mig, herr talman, sluta med att till kammarens protokoll anteckna den förhoppningen att *alla* miljöfrågor — inre och yttre, nationella och globala — skall få röna allt det intresse som vi på våra uppdragsgivares, väljarnas, vägnar är skyldiga att visa och att förverkliga.

Herr ANDERSSON, STEN, (s):

Herr talman! Törs jag, utan att bli beskyddad för att komma direkt ur den teatergarderob, där herr Gustafsson hade hängt in schabraken och schablonnerna, säga att jag tvärt emot honom tycker, att det var ganska bra att socialdemokraterna vann valet.

Sedan måste jag ge honom rätt på en punkt, nämligen då han talade om herr Hedlunds sätt att kreera oppositionsledarskapet. Jag tror att han har rätt då han säger, att herr Hedlund gör det på ett sådant sätt att oppositionens anseende ökar — så går det alltid ju närmare socialdemokratin oppositionen ligger.

Herr Nils-Eric Gustafsson sade att liberalismen, konservatismen och socialismen har överlevt sig själva. Han glömde centerismen, men det var kanske den han talade om. Jag vet att herr Gustafsson känner konservatismen, liberalismen och centerismen bättre än jag, och jag tror honom; de har väl överlevt sig själva, men inte socialismen. De problem som herr Gustafsson så gärna ville få lösta kan bara lösas på socialistisk grund, och oppositionen kommer som hittills steg för steg några meter bakom, ibland längre, att följa med.

Men det var inte detta jag hade tänkt

Statsverkspropositionen m. m.

säga, herr talman. Jag tänker ta upp en fråga som kanske inte direkt berör riksdagen men som indirekt ytterst kan gälla dess fortsatta existens som centralt organ för demokratin här i landet, nämligen frågan om partierna som instrument för de många människornas aktiva medverkan vid politikens utformning, alltså partierna som instrument för en fördjupad och levande demokrati.

I fjolårets valrörelse berikades det politiska språket med en nykonstruktion, ultrademokrati, varmed tycks menas en demokrati som främst arbetar med utomparlamentariska medel och vars mest extrema anhängare hyser stark misstro, ibland förakt, mot både riksdagens och partiernas möjligheter att leda samhällsutvecklingen.

Problemet skall naturligtvis inte överdimensioneras men heller inredskattas. Det är nödvändigt att demokratin och vi som företräder den har ett svar på ultrademokraternas utmaning, ett svar som innebär att vi med kraft hävdar de demokratiska spelreglerna men också att vi är beredda att ompröva och omstöpa våra verksamhetsformer på ett sådant sätt att väljarna inte finner den parlamentariska processen för tungrodd och de kanaler till påverkan av politiken, som partierna borde utgöra, alltför trögflytande. Den växande tendensen till aktioner utanför de parlamentariska organen och partierna upplevs av många som någonting enbart negativt men bottnar ofta i något positivt, nämligen i ett ökat politiskt intresse och insikt om att politik gäller praktiskt taget allt som berör människans vardag.

Tag t. ex. storstadsbefolkningens protester mot den miljö man har att leva i och aktionerna för att förbättra förhållandena. Det är inte bara arkitekter och andra tekniker utan naturligtvis framför allt kommunalpolitiker, representerande de politiska partierna, som ställs till svars. Självfallet sker det främst inom politikernas egna politis-

Statsverkspropositionen m. m.

ka organisationer men allt oftare också i olika slag av gruppbildningar och i som opolitiska betecknade organisationer.

Det kan gälla många frågor: bättre lekplatser åt barnen, bättre service i bostadsområdena, omläggning av en busslinje, inrättande av kvarterspub, åtgärder mot buller och luftföroreningar och mycket annat. Här i Stockholm och i de flesta storstäder har sådana aktiviteter ägt rum de senaste månaderna. Visserligen är det ännu bara ett ganska begränsat aktivt skikt av befolkningen, men intresset för att påverka samhällsförhållandena har ökat markant under den senaste tiden. Tillvaron har politiserats på ett helt annat sätt än tidigare. I några kommuner har det lyckats för de politiska organisationerna och partierna att kanalisera denna nya opinion, men på flera håll har det t. o. m. blivit aktuellt att bilda s. k. opolitiska föreningar med uppgift att bevaka de enskilda människornas intressen gentemot deras egna valda förtroendemän.

Det ligger, tror jag, en stor fara för demokratin i att partierna ofta av människorna uppfattas inte som bärare av olika slags idéer om hur samhället borde formas utan som ett slags politiska entreprenadfirmor som tävlar med varandra då det gäller att med största effektivitet förvalta detta samhälle. De enskilda människorna måste få ökade chanser inte bara att välja mellan olika »paket» av politik och politiker vid de allmänna valen. Alla som vill måste också få möjlighet att påverka »paketets» innehåll.

Vi måste också se till att det inte enbart blir en välutbildad elit eller andra som har lätt för att göra sig hörda, som kommer till tals i denna debatt. Risken för det är påtaglig om man låter debatten och det växande intresset för samhällsfrågorna exploateras av militanta grupper, ofta med uttalat förakt för vedertagna demokratiska verksamhetsformer. Men vi eliminerar inte den

na risk genom att — som de moderata tycks vilja — själva bli militanta. Vår tro på demokratins styrka måste vara så stor att vi möter dessa grupper genom att lyssna, genom att argumentera och genom att försöka övertyga, med andra ord med demokratins verktyg, inte genom att förbjuda och fördöma.

Jag tror att vi från vårt håll kan yttra oss i den här frågan och åberopa vår erfarenhet. Det har varit det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen som har fått föra närstriden med de politiska ytterlighetsriktningar som har funnits i det här landet. Högerdirektörernas och högerredaktörernas stolar har ofta befunnit sig på bekvämt avstånd från valplatsen. Men ofta har dessa grupper fått sina bästa vapen från de mest konservativa i samhället genom deras motstånd mot reformerna och mot omvandlingen av samhället.

Om de många i samhället som har svårt att komma till tals vid debatter, på möten och i massmedia — av sociala skäl eller kanske helt enkelt därför att de har svårt att uttrycka sig i tal och skrift — skall ha en chans att göra sina intressen gällande, måste partierna underlätta för dem att få föra fram sina åsikter och synpunkter. Om inte döms de lätt till att ständigt föra en destruktiv kritik och missnöjespropaganda, även då de har konstruktiva lösningar på samhällsproblemen.

Jag vill inte påstå att vi har löst det här problemet inom det socialdemokratiska partiet, men vi har med viss framgång prövat metoder som vi tror kan utvecklas till ett nytt instrument för demokratin. Jag syftar på det för ett par år sedan introducerade s. k. Rådslaget mellan medlemmarna och styrelserna i partiet och fackföreningsrörelsen. Rådslaget har gett många människor möjlighet inte bara att diskutera centrala samhällsproblem. Det har också, som t. ex. när det gäller utformningen av partiets näringspolitik, gett många värdefulla uppslag och synpunkter som kunnat omsättas i praktisk po-

litik. Med andra ord, de mångas medverkan har berikat politiken och stärkt demokratin.

Nu startar ett nytt Rådslag kring jämlikhetsfrågorna. Den debatt omkring jämlikhetsproblemen som har förts och förs i detta land visar — och jag hoppas ni alla är medvetna om det — vilken väldig och svår arbetsuppgift som ligger framför oss. Vad vi socialdemokrater — ni andra får väl svara för er — satt oss före är att skapa ett samhälle som aldrig någonsin någonstans existerat, ett samhälle som inget annat land och inget annat samhällssystem mäktat åstadkomma, ett samhälle präglat inte bara av stark ekonomisk tillväxt utan också av ökad jämlikhet mellan människorna. Man hör ibland borgerliga debattörer säga: Ökar vi bara standarden, våra gemensamma resurser, då löses dessa problem automatiskt. Det är inte alls så. Överflöd ger alls ingen garanti för att välfärden kommer alla till del. Tvärtom ligger det i den snabba tekniska omvandlingen en risk för att man mitt i överflödet får växande klyftor mellan grupper av människor.

Jämlikhetsdebatten har så många »papperstigrar», människor som säger sig vara intresserade av jämlikhetsproblemen och diskuterar dem intelligent, men då man kommer fram till den punkt då slutsatser skall dras och åtgärder föreslås, ja då finner man att de kommer i vägen för sparsamheten i landet, för kapitalbildningen och annat. Helt plötsligt dyker det upp saker och ting som betyder mycket mer än jämlikheten.

Jag vet inte om herr Hernelius är en sådan papperstiger, men det fanns en passus, egentligen en replik till statsministern, i hans anförande som kan tyda på det, t. o. m. tyda på att herr Hernelius kanske inte alls förstår sammanhanget.

Han sade att statsministern gett en orättvis bild av Amerika då han talade om upproren i Detroit och på alla de

Statsverkspropositionen m. m.

andra ställena. Låt mig för att ingen skall ta detta för amerikafientlighet säga: Vi har mycket att lära av USA, både av dess framgångar och av dess misstag. Det är ett land som är mycket rikare än vårt. Men har man skapat jämlikhet? Inte alls! Mitt i överflödet har man stora öar av mänsklig misär, massfattigdom och massarbetslöshet. Enligt amerikanska uppgifter lever 30 — 40 miljoner av 200 miljoner amerikaner i djupaste armod.

Varför?

Det finns många orsaker. En orsak är att den politiska viljan haft en annan inriktning än den haft i detta land.

Man kan få höra unga amerikaner, t. o. m. sådana som kallar sig för radikala, säga att dessa människorester, de utslagna människorna, är det pris man måste vara beredd att betala för en snabb ekonomisk utveckling. Jag kan försäkra: det priset kommer svensk arbetarrörelse aldrig att vara beredd att betala.

Vi är inne i en utveckling som, om vi inte styr den, kan leda till precis samma förhållande. Vi har fått kännning av problemen. Det ligger i glesbygdsproblematiken, i punktarbetslösheten, där alltså människor för att de råkar bo på fel plats, har fått fel utbildning eller blivit för gamla blir utslagna. Vi kommer aldrig att acceptera det.

Men det var Detroit jag skulle tala om. Har det med jämlikhetsdebatten att göra? Ja det har det. Jämlikhet är ingen lyx som ett välfärdssamhälle håller sig med, utan jämlikhet är någonting nödvändigt för att välfärdssamhället skall kunna överleva som demokrati.

Varför?

Jo, demokrati bygger på värdegemenskap. Men om ett samhälle är så funtat, att det mitt i överflödet låter människor gå under, då brister den värdegemenskapen. Då uppstår det social oro. Det kan det göra också i detta land — det har hänt tidigare. Det var förmodligen det som statsministern hade i tankarna då han tog upp den här frågan.

Statsverkspropositionen m. m.

En förutsättning för att vi skall gå i land med vår uppgift att skapa jämlikhet i detta land och över huvud taget hålla ultrademokratins stängen är att så många människor som möjligt engageras i debatten kring dessa frågor. Därför kommer vi nu att öppna vårens Rådslag för allmänheten. Vi vänder oss till alla väljare, förresten också till de ungdomar som ännu inte har rösträtt. Det vore naturligtvis förmätet och skulle säkerligen missförstås om vi inbjöd de andra partiernas medlemmar att delta i rådslaget. De är emellertid välkomna, ty jag tror det vore värdefullt om åsikter i jämlikhetsfrågorna kunde brytas redan på det s. k. gräsrotsstadiet.

Litet tillspetsat kan man säga att demokratin fungerar om man låter den fungera, d. v. s. om partierna ständigt är beredda att pröva nya vägar för att öka de mångas engagemang och medverkan. Men för att partierna skall lyckas, får de inte berövas de möjligheter till information, kontakt och debatt som de nu har. Jag tänker, som alla förstår, på dagspressen och den av många betraktade till synes oundvikliga utvecklingen mot den situation där de s. k. första-tidningarna har slagit ut andra- och tredjetidningarna. Betraktar man — som vi — tidningarna inte i första hand som affärsföretag utan som oundgängliga instrument för den demokratiska debatten, då är det omöjligt att slå vakt om ett förhållande som innebär att annonsköparna i detta land — utan att vilja det — de facto avgör vilka åsikter som skall komma till tals eller inte i tidningspressen.

Jag tar för givet att riksdagen vid sin behandling av pressutredningens förslag ser tidningsdöden inte som ett kommersiellt problem, utan i första hand som ett demokratiskt problem.

En annan förutsättning för att partierna skall klara sin viktiga och växande uppgift att stimulera och kanalisera det politiska intresset är att partiernas ekonomi förbättras. Det är där-

för vi med stor tillfredsställelse noterar att de som då det statliga partistödet infördes varnade för att vi gav oss ut på ett gungfly nu är de första att begära en kraftig höjning av partistödet. Tvingas vi till ett val mellan ökat presstödet och höjt statligt partistöd måste presstödet gå före.

Får jag, herr talman, säga några ord om de pengar partierna får av enskilda, organisationer och företag. Den frågan, liksom partiernas relationer till sina finansörer, kom att spela en central roll — enligt min mening alltför central — i den debatt som föregick fjolårets val och i den som följt efter valet.

Man har från borgerligt håll gjort gällande att socialdemokraterna bär ansvaret för detta. Det är fel. Vi har alltid hävdad rätten — och den tänker vi slå vakt om — för enskilda, för organisationer och företag att ekonomiskt och på annat sätt ge sitt stöd till de partier som de bäst anser företräda sina intressen. Men vi har också alltid hävdad väljarnas rätt att få klara besked om varifrån partierna får sina pengar och vilka relationer — samsambandsformer och beroendeförhållanden — som råder mellan partierna och deras finansörer. Vi redovisar öppet våra anslag från och vårt samarbete med den fackliga rörelsen. Vi är, som partiordföranden sagt tidigare i dag, stolta över detta samarbete. Men hos folket och de moderata — eller som söderkissen sade »må-de-rata samlingspartiet», vilket herr Wedén i andra kammaren har instämt i — tycks glädjen över företagets bidrag blandas med skamkänslor för intressegemenskapen.

Bidragen hemlighålls och relationerna förnekas. Hemlighetsmakeriet i valrörelsen gick till och med så långt, enligt vad en väl initierad TV-medarbetare skriver i sin bok, att förre folkpartiledaren inte höll sig för god att vid ett sammanträde med Industriförbundet åberopa aktiebolagslagen för att undanhålla nyblivna och vetgiriga ak-

tieägare sanningen om bidragsgivningen — men i det stycket var industrimännen klokare än den politiske rådgivaren.

Uppträder man så är det inte underligt om väljarna till slut kommer att uppfatta de borgerliga partiernas förhållande till näringslivet på samma sätt som salig Palmér uppfattade politiken, nämligen som konsten att så ställa in sig hos Hin Onde att man inte stöter sig med Vår Herre. Rollfördelningen får ni klara själva.

Herr talman, för väljarnas skull och för att moderata samlingspartiet, folkpartiet och vi andra skall slippa en upprensning av den debatt som fördes i fjolårets valrörelse vill jag föreslå att partierna tillsammans resonerar sig fram till regler, som möjliggör en öppen redovisning av bidragsgivningen från juridiska personer så långt det kan ske utan att någon enskild människas rätt åsidosätts.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det sista herr Sten Andersson sade berör inte mig. Vi i centern får inga bidrag från juridiska personer, så det får herr Sten Andersson göra upp med sina vänner inom övriga partier här i riksdagen.

Jag trodde inte att det statliga parti-stödet var en kontroversiell fråga i dag. Jag tycker mig ha sett i en tidningsnotis, att moderata samlingspartiet har uttalat sig för att man skall ta emot sådant bidrag, och då är väl den saken klar.

Sedan herr Sten Andersson och hans tal om centerismen. Jag vill apropå detta säga att jag talade om de 1800-talsideologier som finns bakom partierna i detta land, och då tror jag det är rätt. Det var centerns linje jag talade om när jag försökte beskriva hur vi vill ha samhället utformat.

Herr Sten Andersson sade, innan han gick in på sitt manuskript, att det

Statsverkspropositionen m. m.

var inte detta om ideologierna som han hade tänkt säga. Det var synd att orden föll så — jag hoppas i alla fall att vad han sade var hans mening.

Det är kanske inte heller riktigt som herr Sten Andersson påstår, att socialdemokraterna alltid varit snöplogen i politiken. Jag har ett minne av att vi på 30-talet hade en krisuppgörelse i detta land. Ledaren för det parti jag tillhör hette på den tiden Pehrsson-Bramstorp. Ledaren för det parti herr Sten Andersson tillhör hette Per Albin Hansson. Jag vill minnas att det hände en del saker på den tiden också. Det var en ganska ordentlig plogfåra man fick upp då, och det hade inte socialdemokraterna av egen styrka i riksdagen kunnat klara vid det tillfället.

Det har ju också förekommit någon gång att våra motioner har avslagits ett år och kommit tillbaka nästa år som propositioner. Jag vet inte om man kan kalla det att centern kommer efter, sådana gånger.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m) kort genmäle:

Herr talman! På tal om vänsterextremisternas excesser sade herr Sten Andersson något om högerdirektörernas stolar, där man, som han ansåg, sitter på bekvämt avstånd från de militanta grupperna i samhället. Då jag kanske känner mig sitta i en sådan bekväm fåtölj, skulle jag vilja säga ifrån, att jag gärna skulle vilja resa mig från den bekväma fåtöljen och ställa mig på barrikaden, fastän jag inte är någon större kämpe och stridsman.

Jag delar herr Sten Anderssons åsikt att vi från de demokratiska partiernas sida måste försöka ta upp motståndarnas argument och delta i debatten med dem och försöka omvända dem till demokratiska värderingar, om det nu går, vilket kanske är något tvivelaktigt.

Vad jag vill understryka är dock att man från samhällets sida bör skapa vissa garantier för ett minimum av en

Statsverkspropositionen m. m.

yttre ordning vid demokratiska överläggningar. Det skulle vara förfärligt tråkigt om utvecklingen här i landet gick dithän att de politiska partierna måste skaffa egna ordningstrupper för att trygga att mötesfriheten iakttas.

Herr **HERNELIUS** (m) kort genmäle:

Herr talman! Partisekreterare Sten Andersson är en så sällsynt gäst i denna talarstol att man redan av det skälet lyssnar på honom.

Denna gång tyckte jag att han bjöd på vin och vatten i en sammanställning som väl ibland förekommer, framför allt utanför riksdagen och i synnerhet utanför första kammaren. Det var agitation av enkelt märke, men det fanns också kloka och tänkvärda saker. Till det senare hör hans rekommendation av ett livligare meningsutbyte mellan motståndare och mellan olika grupper samt syftet att aktivisera demokratin, inte minst den kommunala. Jag förutser ett mycket livligt meningsutbyte i Stockholms arbetarkommun rörande de miljöfrågor som herr Andersson berörde i det sammanhanget.

Den uppfattning som herr Andersson förde till togs nu har dock inte varit riktigt allmänt antagen av partiet. Jag råkar ha ett klipp här som innehåller ett citat av vad statsminister Erlander skrev till Arbetsgruppen för stöd åt FNL. Det lyder: »En opinionsrörelse, som arbetar med så felaktiga metoder och som arbetar med våld och anarki går det givetvis inte att föra någon saklig diskussion med.»

Det är nog en regel som man får hålla sig till i vissa sammanhang, och jag tror att herr Sten Andersson gör det också.

Men sedan kom herr Andersson ut på alltför djupa vatten. Det var när han talade om Amerika. Då återvände han till Detroit och Chicago. Jag vidhåller min mening, deklarerad förut i dag, att det faktum att det vid några tillfällen

förekommit kravaller i Chicago eller Detroit ger ingen bild av den amerikanska välståndsutvecklingen och den amerikanska ekonomin, lika litet som en pågående generalstrejk i Italien i dag ger en bild av de ofantliga framsteg som den italienska ekonomin gjort under de senaste tio åren. Man får inte — om man vill göra anspråk på att bli tagen på allvar som debattör — ta fram en enstaka händelse på detta sätt och därav generalisera.

Jag vill också säga att den siffra han nämnde för vad man kallar misär i Amerika tycks grunda sig på en uppskattning av låglönerna i Amerika, där låglönegränsen ligger något högre än den gör i Sverige. Jag tror att proportionerna skulle bli ungefär desamma, ja, Sverige kanske skulle förlora vid en närmare jämförelse. Men vi har ju bl. a. den skillnaden att vi haft en socialdemokratisk regim sedan 1932. Det har inte Amerika haft. Vi har också noterat att det under denna regim har tillkommit nya olikheter människor emellan, nya brister i jämlikheten — t. ex. skillnaden mellan bostadslösa och bostadsbesittare, en mycket tung skillnad för många människor i vårt land, skillnaden mellan dem som har möjlighet till vård och dem som inte har det, etc.

Det finns brister i fråga om jämlikhet i praktiskt taget alla stater, kanske främst i de socialistiska, där ju partiboken är den faktor som avgör. Vill herr Andersson sätta tänderna i brister i jämlikheten och inte vara en papperstiger, så önskar jag honom lycka till.

Beträffande bidragen så hinner jag inte gå in på dessa. Jag vill bara säga att det vore bra med en offentlig redovisning ur många synpunkter, inte minst därför att presumtiva köpare av insamlingslistor då inte skulle försättas i samvetsnöd och endast av överordnade kunna räddas ur denna samvetsnöd.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr ANDERSSON, STEN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hernelius hade svårighet att i vissa stycken ta mig på allvar som debattör men alls ingen svårighet att ta sig själv på allvar som debattör. Jag för min del tar herr Hernelius i alla stycken på allvar.

Var det nu några socialistiska floskler jag kom med då jag beskrev utvecklingen i Amerika? Den som har givit mig den skildringen av Amerika var en av president Johnsons närmaste rådgivare i kampen mot den amerikanska fattigdomen, nämligen fader Dunne, på den tiden den amerikanske presidenten hade pengar och tid att ägna sig åt den kampen. Vad gjorde fader Dunne? Han tog mig med till ett universitet, George town University i Washington. Där hejdade vi den ena unge studenten efter den andra och frågade var och en vilket problem han eller hon ansåg man först borde ta itu med i Amerika — detta skedde alltså under presidentkampanjen. Hälften svarade att det var socialismen och kommunismen. Alla erkände att det existerade massfattigdom. Man skall vara mycket blind eller hålla sig till mycket begränsade stråk, om man inte som svensk märker fattigdomen i Boveri, i Virginia och i Harlem i alla negerghetton och även ghetton med vita som finns i Amerika.

Jag blev naturligtvis intresserad av vad studenterna menade med socialism och kommunism, och här kommer jag till den politiska viljan — jag tror nämligen att min tidigare analys är riktig. De svarade att enligt deras mening var socialism det som man måste göra tillsammans genom samhället. Ett exempel: Det rädde brist på arbetskraft i norr samtidigt som det var arbetslöshet i söder, men man kunde inte tänka sig att införa vår arbetsmarknadspolitik, ty det var socialism. Om herr Hernelius kommer till Amerika och presenterar sin politiska uppfattning, kommer

man där — hemska tanke — att ta herr Hernelius för socialist. Så långt har vi släpat med er mot en socialistisk samhällsuppfattning.

Jag är glad över den deklARATION som både herr Hernelius och herr Jacobsson gjorde, nämligen att vi skall tro så mycket på demokratin att vi törs använda demokratin vapen mot dem som inte vill respektera demokratin — att argumentera, lyssna och försöka övertyga. Men om jag inte minns alldeles fel, var också herr Hernelius en av dem som anklagade landets statsminister för att denne inte höll sig för god att ta ett resonemang med de ungdomar som stod bakom Båstadsdemonstrationen. Vi menar att det hade varit en svaghet hos demokratin företrädare att inte ta det resonemanget — och vi kommer att fortsätta på det sättet. Jag åberopade då, herr Jacobsson, vår erfarenhet. Trots att ni så många gånger under valrörelserna har anklagat oss för demokratisk opålitlighet, är det vi som har fått föra närstriden med kommunisterna på den tiden det fanns ett kommunistiskt parti i detta land, och med andra ytterlighetsriktningar. Det är inte mycket hjälp vi har fått från högern, hur stort eller litet avståndet till direktörs- eller redaktörsstolarna än har varit. Men ni har satt vapen i händerna på dem genom att göra motstånd mot reformer som ni nu är de första att slå vakt om, sedan vi har fått kämpa igenom dem mot ert motstånd. Men nog om detta!

Jag vill säga några ord till herr Gustafsson. Det var klart att jag hade tänkt säga vad jag sade, men jag ändrar det till att säga att inspirationen till vad jag anförde inledningsvis kom först genom herr Gustafssons inlägg — dessförinnan hade jag inte inspirerats till att nämna det. Jag håller med herr Gustafsson på ytterligare en punkt, och det är att centerpartiet visst har ett stolt förflutet. Vi får se om framtiden blir lika ärorik.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson minns fel. Vid den debatt som fördes mellan statsministern och mig här i maj — det var en stor ära för mig att han ville vara med den kvällen — hävdade jag att regeringen inte borde föra diskussionen med ungdomsgrupperna, utan att den uppgiften kunde överlätas åt t. ex. herr Sten Andersson. Det är något helt annat. Jag åberopade inte då vad statsministern själv hade skrivit några månader tidigare, men det gjorde jag ju alldeles nyss.

Sedan vill jag säga att det inte är någon mening med att vi drar reseberättelser från olika länder här i kammaren. Jag skulle också kunna berätta åtskilligt från Amerika. Jag har suttit i nattdomstolar i fattigkvarteren, och jag har sett den amerikanska fattigdomen och de fattigas svårigheter på nära håll och vid upprepade tillfällen. Visst finns det fattigdom i Amerika. Visst finns det fattigdom i Sverige. Visst finns det fattigdom i praktiskt taget alla länder. Det är väl inte detta vår diskussion gäller. Och den amerikanska viljan att ta itu med problemen har varit växlande och variabel, men att den under vissa regimer har funnits mycket kraftigt är väl alldeles uppenbart. Att den amerikanska nationen har tagit itu med massfattigdomen i världen på ett sätt som få länder gjort är väl alla överens om. Det finns inget historiskt exempel på någonting liknande av det slaget. Men varför skall vi stå här som advokater för det ena eller andra landet? Det är väl inte riktigt vår uppgift. Låt oss i stället enas om, herr Andersson, att ta itu med fattigdomen var den än befinner sig!

Jag kanske skall tillfoga att det är riktigt att jag nog ibland av en del personer i Förenta staterna betraktas som socialistiskt inriktad, men jag tror att herr Sten Andersson där skulle betraktas som konservativt inriktad därför att han har till uppgift att försvara en

regim som suttit vid makten sedan 1932.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Den här inblandningen av Amerikas Förenta stater kan tydligen leda till vilka konsekvenser som helst. Därför tror jag nog att denna remissdebatt skulle må väl av att vi talade om våra egna ibland ganska stora och ibland ganska små problem.

Jag vill emellertid till herr Sten Andersson framföra ett tack för vad han yttrade i sin senaste replik, som jag uppfattade som ett fullständigt instämmande i vad jag sagt.

Herr ANDERSSON, STEN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hernelius slår verkligen till reträtt. Det var herr Hernelius som ondgjorde sig över vad statsministern sade beträffande Amerika, men nu säger både herr Hernelius och herr Gustafsson att detta hör väl inte hemma i den här debatten. Vidare anser herr Hernelius att jag är konservativ därför att jag har till uppgift att försvara regeringen. Ja, den uppgiften har jag egentligen inte. Jag är anställd av och företräder det socialdemokratiska partiet och är inte beredd att i varje situation gå i försvarsställning för regeringen. Jag skulle illa sköta mitt jobb, om jag alltid gjorde det.

Anledningen till att jag tog upp resonemanget om Amerika är den att jag tror att vi har så mycket att lära av den amerikanska utvecklingen. Eftersom Amerika i vissa stycken, då det gäller tekniken, automationen, omvandlingen av näringslivet osv., ligger före oss, bör vi kunna lära oss av deras framgångar och av deras misstag.

Det var vad jag sade. På det svarade herr Hernelius på ett sådant sätt, att jag inte ens vill räkna honom som en

papperstiger: Låt oss, sade han, ta itu med fattigdomen i vårt eget land, i Amerika och i världen i övrigt.

O. K. Men om man inte begriper fattigdomens orsaker, kan man inte heller lösa problemen. Gav jag en vrångbild av utvecklingen? Vad är det som gör att Amerika odiskutabelt har haft en utveckling där man under åren har höjt standarden för de flesta, medan samtidigt andra grupper av människor har slagits ut? Svaret på den frågan är någonting att lära av. Det är konstigt att vi inte nådde längre med vår information i dessa frågor under valrörelsen än vad herr Hernelius' yttrande tyder på. Ny teknik, nya marknader, nya konkurrenter och nya producenter runt om i världen leder till kraftiga omställningar av industrin och gör att människor som råkar bo på »fel» plats, såsom Virginia eller Norrland, som har fått »fel» utbildning eller otillräcklig utbildning eller som har blivit »för gamla» slås ut, om man inte driver en politik som löser problemen. Begriper man inte orsakerna, är man ställd offside.

Sedan är jag väldigt glad -- och herr Hernelius skall vara ännu gladare -- åt att herr Hernelius yttrade sig så försiktigt i Stenwrethaffären.

Herr **HERNELIUS** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att många har anledning att fundera över hur försiktigt de uppträdde eller inte uppträdde i Stenwrethaffären. Men låt oss återgå till ämnet.

Såsom partisekreterare kanske herr Sten Andersson är mycket lyckad, särskilt om han ibland kritiserar regeringen. Det låter ju bra. Men jag ger inte mycket för honom som sociolog. Hans skildring av orsakerna till den fattigdom som finns i Förenta staterna -- han skildrade mindre det välstånd som finns -- lämnar jag därhän. Han förbisåg den ohämmade immigrationen från vissa områden, t. ex. från Puerto

Rico. Han förbisåg den historiska bakgrunden, rasblandningen och allt annat. Där har vi ju stora grundpelare i de skillnader som finns inom den amerikanska staten.

Jag fäste mig också vid att herr Sten Andersson sade att han prisade mycket i USA. Jag tycker att diskussionen skulle komma på en vettigare basis -- den kanske hade kunnat göra det från början med ett annat inlägg från herr Sten Andersson -- om vi i stället hade slagit fast att vi väl har anledning att lära av varandra och av denna diskussion samt av fortsatta diskussioner i detta ämne utan att gå ut med klyschor och slagord, som tyvärr har funnits i dagens debatt när det har gällt jämförelser mellan USA och Sverige.

Herr **ANDERSSON, STEN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara något förtydliga vad jag tidigare har varit inne på.

Herr Hernelius säger -- och det kan jag väl bära -- att han inte ger mycket för mig såsom sociolog. Jag har inte heller sökt göra gällande att jag är sociolog. De som gav den bild och den analys som jag har redogjort för var de främsta experter som den amerikanske presidenten kunde leta upp i kampen mot den amerikanska fattigdomen.

Fortfarande var herr Hernelius väldigt försiktig i Stenwrethaffären. Den gången skall han vara innerligt tacksam för det.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Den stora skattereform som äsyftades vid tillsättandet av 1960 års allmänna skatteberedning har aldrig fullföljts utan ersatts med mindre genomgripande reformer, delvis av punktcharakter. En huvudfråga för allmänna skatteberedningen var fördelningen mellan direkt och indirekt

Statsverkspropositionen m. m.

skatt, en annan var behovet av det nuvarande systemet med punktskatter med uteslutande fiskaliskt syfte.

I fråga om de direkta skatterna pekade direktiven särskilt på marginalskatteproblemet, dvs. den höga beskattningen av löneökningar och extrainkomster. Också familjebeskattningen och särbeskattningen berördes i direktiven. Slutligen framhölls att man borde undvika sådana ändringar som skulle medföra påtagliga höjningar av utskylderna på skattsedlarna, att det angelägnaste reformkravet på längre sikt var att minska den direkta skatten på mindre löneinkomster, att man borde sträva efter regler som motverkade skattefusk och skatteflykt och att man borde allvarligt pröva möjligheterna att införa definitiv källskatt.

Det utredningsarbete som inleddes år 1960, då också företagsskatteutredningen tillsattes, har som jag nyss sade aldrig lett fram till den sammanhållna och omfattande skattereform som åsyftades. Vad gäller inkomstbeskattningen inskränker sig de förändringar som skett till detaljreformer. En del frågor har hänvisats till nya utredningar. I fråga om den indirekta beskattningen har en stor omläggning skett, nämligen övergång till mervärdeskatt, men punktskatterna finns kvar som ett irrationellt inslag i skattesystemet.

Det är flera omständigheter som gör att en sammanhållen skattereform framstår som alltmer angelägen. Med den ständiga penningvärdeförsämring som ägt rum, frånsett det senaste året, har de låsta grundavdragen och de oförändrade skatteskalorna lett till att låginkomsttagarna i allt större utsträckning belastats med skatt samtidigt som marginalskatterna stegrats, särskilt för medelstora inkomster.

Höjningarna av de kommunala utdebiteringarna har skärpt beskattningen av låga och medelstora inkomster. Införande av schablonavdrag för kommunalskatten vid den statliga inkomstbeskattningen har visserligen lindrat

verkningarna för låginkomstgrupperna, men de har i allmänhet inte helt kompenserat ökningarna på kommunalskattesidan. Marginalskatteproblemen har inte tagits upp till behandling. Den frivilliga särbeskattningen har inte inneburit någon definitiv lösning av familjebeskattningen. Bland annat har den inte löst det tröskelproblem som består i att en gift kvinna som går ut i förvärvsarbete drabbas av en orimligt hög marginalskatt. För låga och medelstora inkomster är den frivilliga särbeskattningen utan betydelse.

Den fortgående höjningen av de kommunala utdebiteringarna, såväl i landstingskommunerna som i primärkommunerna, utgör ett mycket allvarligt problem för vilket statsmakterna — och då givetvis i första hand regeringen — inte kan undandra sig sin del av ansvaret. Det är statsmakterna som bestämmer fördelningen av uppgifterna mellan staten och kommunerna, det är statsmakterna som bestämmer de statsbidrag som utgår till olika kommunala ändamål, och det är statsmakterna som bestämmer hur mycket kommunerna skall få låna. Med tanke på den makt som staten således har över kommunerna och det sätt på vilket staten utövat sin makt kan man med fullt fog säga, att staten för att finansiera beslutade reformer har valt att höja de kommunala skatterna framför att höja de statliga. Som jag senare skall återkomma till har ökningarna i kommunalskatten proportionsvis hårdast belastat de lägre inkomsterna. Det är anledning att slå fast att låginkomsttagarna till stor del har regeringen att tacka för denna ökning i sin skattebörd.

De flesta av de skatteproblem som jag här redovisat skulle helt naturligt vara mycket lättare att lösa, om det samlade skattestrycket vore lägre än vad det nu är. Varje skattereform kostar pengar i den meningen att staten eller kommunerna på ett eller annat sätt måste ta igen vad de förlorar på de skattelättnader som reformen innebär.

Statsverkspropositionen m. m.

Att man skulle kunna inskränka det totala skatteuttaget är inte något som man bör räkna realistiskt med för de närmaste åren. I varje fall måste detta stå helt klart, om man betänker att en ändamålsenlig lösning av skatteproblemen ofta förutsätter ökade inkomstöverföringar till grupper som eljest skulle komma i kläm.

I själva verket hänger skatte- och transfereringssystemen intimt samman. I USA har det sedan lång tid tillbaka förts en debatt om att bygga in transfereringarna i skattesystemet — över en viss inkomstnivå betalar man skatt, under samma nivå får man i stället ett bidrag som motsvarar en viss procent av det underskjutande beloppet och så konstruerat att det garanterar en viss minimiinkomst. Negativ inkomstskatt kallades det för i den artikel i en huvudstadstidning där idén, som alltså något överraskande är av amerikanskt ursprung, presenterades för ett par veckor sedan. Vi kommer säkerligen att få höra mer om dessa frågor och ta ställning till dem under den tid som ligger framför oss.

Men även om man låter transfereringarna tekniskt stå utanför skattesystemet innebär en allmän skattereform så betydande omfördelningar av skattebelastningen, såväl i fråga om avvägningen mellan direkta och indirekta skatter som fördelningen av de direkta skatterna på olika inkomsttagargrupper, att en sådan skattereform inte kan genomföras på en gång utan måste läggas in som en del av den statsfinansiella planeringen för en flerårsperiod och genomföras i etapper som är noga planerade i förväg.

Folkpartiet har i sin skattemotion preciserat målsättningen för en sådan långsiktig översyn i sex punkter som jag tillåter mig, herr talman, att återge i starkt komprimerat skick:

1) att lätta den direkta skattebelastningen på lägre inkomster,

2) att genomföra individuell beskattning;

3) att inom ramen för en sådan skatteomläggning ta hänsyn till barnförsörjningskostnaderna genom ökade inkomstöverföringar för barnförsörjarna;

4) att lätta marginalbeskattningen för lägre och medelstora inkomster;

5) att skapa skatteregler som minskar utrymmet för skatteflykt; och

6) att åstadkomma förenklingar i den indirekta beskattningen.

Jag ämnar nu, herr talman, något närmare beröra frågorna om lättnader i den direkta beskattningen av lägre inkomsttagare och om familjebeskattningen.

Om man vill sänka skatten är den enklaste metoden att dra av en summa direkt på skattsedeln. Det är så enkelt och ligger så nära till hands att ingen tycks ha kommit på idén att lägga fram ett sådant förslag förrän folkpartiet nu fört fram det som en tänkbar och även lämplig metod att lätta skatten på de lägre inkomsterna.

I fråga om den statliga inkomstskatten infördes från och med 1967 års taxering ett schablonavdrag för lägre inkomsttagare, en reform som fullföljdes genom en enklare och generösare schablonregel redan påföljande år. Därigenom är låga inkomster — upp till ungefär 10 000 kronor för gifta och 5 000 kronor för ogifta — helt fria från statlig skatt. Men de är inte fria från kommunalskatt. Tvärtom är det så att kommunalskatten slår proportionsvis mycket hårt i dessa låga inkomstlagen. Som jag nyss framhöll har ju kommunalskatterna stigit över lag de senaste åren, huvudsakligen på grund av den allt mer snedvridna kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. Sedan 1962 har den kommunala utdebiteringen i genomsnitt för hela riket ökat med 5 kronor per skattekrona. Eftersom de kommunala ortsavdragen varit oförändrade under samma tid betyder detta en inte obetydlig skatteskärpning, som är mest kännbar i de låginkomstlagen där skatt börjar utgå. En familj med 10 000 kronor i inkomst betalar visser-

Statsverkspropositionen m. m.

ligen bara kommunalskatt — plus givetvis de obligatoriska socialförsäkringsavgifterna — men kommunalskatten har för en familj med den inkomsten sedan år 1962 stigit med ungefär 250 kronor, från 750 kronor till 1 000 kronor om året, räknat efter den genomsnittliga utdebiteringen för riket. Det innebär en skattehöjning med 33 procent för den familjen.

Det bör väl vara alldeles klart att en familj med en inkomst på 10 000 kronor per år inte har råd att betala skatt, och att människor med låga inkomster över huvud taget inte skall belastas med någon inkomstskatt vare sig till stat eller kommun. Trots vad som gjorts för att lätta låginkomsttagarnas skattebörda — och det skall erkännas att schablonavdraget för kommunalskatt var en riktig och bra reform — har skattebelastningen på låginkomsttagarna ökat på senare år, genom urholkningen av ortsavdragen till följd av penningvärdets fall, genom de höjda kommunala utdebiteringarna, genom den snabbt insättande progressionen i skatteskalen för den statliga inkomstskatten och naturligtvis inte minst genom den höjda indirekta beskattningen. Det har ju varit en målsättning att låginkomsttagarna skulle kompenseras för den ökade indirekta beskattningen genom lättnader i inkomstbeskattningen, men som helhet betraktat har man inte nått ett sådant resultat att denna målsättning ännu kan anses uppfylld. Därför är den mest angelägna reformen på skatteområdet för närvarande att sänka det direkta skattetrycket på de lägsta inkomsterna.

Den närmast till hands liggande metoden för att bereda skattebefrielse i högre inkomstlagen än för närvarande är att höja ortsavdragen. Men när det gäller ortsavdragen för den statliga inkomstskatten möter vi det förhållandet att det blir de största inkomsttagarna som får den största skattelättnaden — i kronor räknat — genom en höjning. Detta sammanhänger givetvis med progressiviteten i den statliga inkomstbe-

skattningen och kan i och för sig inte betraktas som en orättvisa, eftersom denna dom då måste drabba progressiviteten som sådan. Men det är i alla fall inte så man vill ha det. Ett korrektiv finns, nämligen att ändra skatteskalorna för att högre upp ta igen vad man förlorar i botten, men en sådan operation innebär en skärpning av progressiviteten som enligt de flestas mening bör undvikas.

I och för sig kan man, åtminstone i en första etapp, nöja sig med att höja ortsavdragen vid den kommunala beskattningen, detta därför att schablonavdragen för kommunalskatt vid den statliga beskattningen i realiteten har samma effekt som ett avtrappat tillägg till ortsavdragen. Men om vi höjer ortsavdragen vid kommunalbeskattningen minskar kommunernas skatteunderlag. Kommunerna måste då kompenseras för det genom ökade statliga bidrag, eller också måste kommunerna själva kompensera sig genom att höja utdebiteringen. I senare fallet tar man igen en del av den skattelättnad, som man syftade till, av alla som inte fallit under strecket — dvs. blivit helt fria från kommunalskatt. Allvarligare är emellertid att varje höjning av den kommunala utdebiteringen innebär en höjning av marginalskatterna i alla inkomstlagen.

Detta dilemma — som man kan kalla det — anser folkpartiet att man kan komma ifrån genom att i skattesystemet föra in en tredje komponent, nämligen ett fast avdrag på den uträknade skatten, ett avdrag som utgår med lika belopp för alla skattskyldiga. Om skatten — definierad som summan av statlig inkomstskatt, folkpensionsavgift och kommunal inkomstskatt — är mindre än avdraget, utföres skatten på debetsedeln med noll.

Meningen är att staten skall helt stå för vad avdraget kostar. Kommunerna skall i skatteavräkningen med statsverket få den kommunalskatt som debiterats utan att någon hänsyn tas till det

fasta avdraget. Detta innebär att staten kommer att betala en del av kommunalskatten för skattebetalarna, en del som varierar med den beskattningsbara inkomsten. För lägre inkomsttagare, som har kommunalskatten såsom den största posten på skattsedeln, kommer hela eller nästan hela avdraget att utgöras av kommunalskatt, för personer med högre inkomster däremot bara en mindre del. Att staten betalar en del av kommunalskatten innebär ju i sin tur en inkomstöverföring från staten till kommunerna.

Vi är i folkpartiet medvetna om att invändningar av olika art kommer att resas mot detta nya inslag i skattesystemet. Det bör därför betonas att vi i första hand ser det som ett tekniskt medel att inom ramen för skattereglerna i övrigt åstadkomma en ändrad skatteavvägning — till förmån för de lägre inkomsttagarna — och att vi betraktar verkningarna i fråga om inkomstöverföringarna från staten till kommunerna som en sekundär men därför ingalunda oviktig sak. Låginkomsttagarna belastas framför allt av kommunalskatten, mindre av den statliga beskattningen. Vill man lätta deras skattebörda är det alltså på kommunalskatten man måste inrikta sina åtgärder, och detta skall helst ske på sådant sätt att det inte leder till några höjningar i de kommunala utdebiteringarna, som skulle ytterligare skärpa marginalbeskattningen. Detta möjliggöres på ett enkelt sätt genom det fasta skatteavdrag som folkpartiet nu fört in i skattediskussionen.

De fasta skatteavdragen kommer självfallet att leda till ett inkomstbortfall för staten, som måste kompenseras. Det bör ske genom en höjning av mervärdeskatten. Nettoresultatet kommer att bli en sänkning av det sammanlagda skattetrycket för lägre inkomster och en ökad belastning på de högre inkomsterna.

Det är klart att man inte löser låginkomstproblemen uteslutande genom att införa ett generellt skatteavdrag av den

Statsverkspropositionen m. m.

na typ eller genom andra omläggningar av beskattningen. De som har så låg inkomst att de inte nu betalar någon skatt eller som har så låg skatt, att den inte når upp till det fasta avdragets belopp, får ingen eller ringa nytta av ett generellt skatteavdrag. Om detta skall kompenseras genom en höjning av mervärdeskatten får de däremot vara med om att betala vad reformen kostar. Självfallet måste man genom bidrag utanför skattesystemets ram ge dessa människor kompensation för den ökning i deras levnadskostnader som momshöjningen kommer att medföra. Dessa frågor har jag berört tidigare i mitt anförande och skall därför inte vidare uppehålla mig vid dem.

Vi väntar i dessa dagar med spänning på familjeskatteberedningens förslag beträffande övergång till individuell beskattning. Tidningarna har redan presenterat huvudpunkterna av utredningens förslag, och det debatteras nu i pressen. Men här i riksdagen, där vi gärna vill ha våra informationer direkt från källan, dvs. själva betänkandet, har vi väl ännu inte underlag för någon mer ingående debatt i frågan. Jag skall därför bara med några ord beröra den ur mer allmänna synpunkter.

Valet mellan sam- och särbeskattning är en principfråga. Från vårt håll har vi år efter år anfört motiv för övergång från nuvarande sambeskattning till individuell beskattning. I ett samhälle, där utbildningsmöjligheterna i stort sett är desamma för män och kvinnor och där ambitionen att verka i förvärvslivet är lika stor hos båda könen, känns det som ett allt starkare krav att också förutsättningarna att delta i yrkesliv efter eget val skall vara desamma för män och kvinnor. Också skattelagstiftningen måste anpassas till detta krav. Det principiellt riktiga måste vara att män och kvinnor beskattas efter samma regler oberoende av civilstånd. Den nuvarande familjeskattningen gynnar i många fall gifta utan barn samtidigt

Statsverkspropositionen m. m.

som den missgynnar ensamstående med barn över bidragsgränserna.

Familjeskatteberedningen har enligt sina direktiv begränsat sig till det direkta skattesystemet och konstruerat sina skattemodeller så att de ger oförändrad totalintäkt av direkta skatter. Utredningen har således inte haft möjlighet att laborera med en ändrad avvägning mellan direkt och indirekt skatt. Det kan ifrågasättas om inte utredningen i detta hänseende varit för hårt låst och om det över huvud taget är möjligt att grunda en reform på de skattemodeller, som utredningen presenterar. Jag vill emellertid försiktigtvis vänta med ett omdöme på den punkten tills betänkandet föreligger.

På en annan punkt däremot finns ingen anledning att vänta med att uttrycka en mening. Det är enligt min uppfattning ett grundläggande fel att över huvud taget behandla familjeskattningen utan att samtidigt ta med hela familjebidragssystemet i den avvägning som måste göras. Här är bara att beklaga att det inte skett en verklig samordning av det utredningsarbete som bedrivits av å ena sidan familjeskatteberedningen och å andra sidan den familjepolitiska kommittén, som hade i uppdrag att studera olika former av familjepolitiska bidrag.

En övergång från sambesättning till en renodlad individuell beskattning innebär en omfördelning av skattebördan, som är förenad med betydande praktiska svårigheter av övergångsnatur. Det finns gifta kvinnor som på grund av sin ålder, på grund av att de aldrig fått någon yrkesutbildning eller på grund av ensidig arbetsmarknad på sin ort inte kan få eller har svårt att få arbete. För sådana fall behövs övergångsanordningar. För att dessa inte skall bli komplicerade och svåradministrerade måste man tänka sig att utforma dem på ett schematiskt sätt. En väg är att anknyta de nya särbeskattningsreglerna till de yngre äktenskapen, möjligen med en glidande skala. På så sätt skulle skat-

tekollektivet successivt växa in i det nya systemet. De ogynnsamma verkningar som kan uppstå för familjer på orter med ett odifferentierat näringsliv måste då motverkas med åtgärder utanför skattesystemets ram.

En sådan mjuk övergång innebär inte — som antytts i pressdiskussionen — att särbeskattningen skulle uppskjutas tills man på andra vägar har nått det mål som man syftar till: att stimulera hemarbetande kvinnor att yrkesarbeta. Det mål vi syftar till är inte det nämnda. Det är att skapa lika förutsättningar för alla, män och kvinnor, gifta och ogifta, föräldrar och barnlösa, att efter eget val delta i yrkeslivet. Som jag nyss nämnt finns det människor som ändå aldrig kan bli delaktiga i en sådan valfrihet — på grund av ålder, avsaknad av yrkesutbildning och arbetsmöjligheter på orten eller av andra skäl. Det är de som måste skyddas genom övergångsanordningar, när reformen genomförs. Det är ett rimligt krav.

En särbeskattningsreform innebär en sådan omfördelning av skattebördan mellan olika kategorier av skattskyldiga att det är orealistiskt att tro, att den skall kunna genomföras utan att man samtidigt förskjuter skattetrycket från den direkta till den indirekta sidan. Detta talar för att en övergång till individuell beskattning bör läggas in som en del i den stora skattereform som jag tidigare talat om och som totalt sett innebär en förskjutning mot ökad andel av indirekt skatt. Detta skulle också möjliggöra en kraftig höjning av barnstödet, främst det allmänna barnbidraget. I samband med en sådan ökning av den indirekta beskattningen är det, som jag tidigare framhållit, ett oavvisligt krav att man genom inkomstöverföringar skyddar också folkpensionärerna och andra socialt utsatta grupper.

Herr talman! Med sin skattemotion till årets riksdag har folkpartiet lämnat ett konstruktivt bidrag till riktlinjerna för en genomgripande reform av beskattningen av fysiska personer, en

reform som vi anser bör genomföras steg för steg efter en på förhand fastlagd plan och som syftar till att lätta den totala skattebördan för de lägre inkomsttagarna, sänka marginalskatterna och under hänsynstagande till olika socialt utsatta grupper öka den indirekta beskattningens andel av de samlade skatteinkomsterna.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Utan att gå närmare in på årets budgetförslag — det har självfallet redan behandlats av flera talare — vill jag understryka att årets statsverksproposition inte har bjudit på några stora överraskningar, om inte det förhållandet skall betecknas som en stor överraskning att regeringen lägger fram ett budgetförslag utan några stora och betydande skattehöjningar. Från oppositionen, och särskilt från moderata samlingspartiet, hälsar vi med tillfredsställelse att man verkligen kommit fram till den uppfattningen att medborgarna i stor utsträckning blivit skattetrötta och inte längre tål höjda skatter.

Det finns också erfarenhet av hur det kan gå när man undan för undan höjer skatten. När riksdagen senast beslutade att höja spritskatten gav detta till resultat en ökning av statsinkomsterna med ett belopp mycket mindre än det man räknat med.

Nog måste man tycka att det är en intressant händelse att en socialdemokratisk regering lägger fram en budget utan några nämnvärda skattehöjningar. Detta så mycket mer som det sker efter ett segerval. Det är en händelse som medborgarna inte hade väntat sig. Bara nu detta löfte om att inga betydande skattehöjningar skall vidtagas kommer att hållas en god tid framöver så att det inte blir återtaget redan vid höstriksdagen!

Det är alldeles klart att bakom Strängs finanser skymtar medborgarnas skatte-trötthet, som jag bestämt anser att det stora flertalet skattebetalare känner i det svenska högskattesamhället, inte

Statsverkspropositionen m. m.

minst på grund av — som det här redan har sagts av ett flertal talare i dagens debatt — det hårda kommunala skattetrycket.

Vi har under dessa många år av skattehöjningar efterlyst ett svar på frågan var gränsen går för skatteuttaget. Hur mycket orkar medborgarna med när det gäller att offra sina inkomster och tillgångar till uppgifter som skötes av stat och kommun? I år har i viss mån lämnats ett svar på dessa frågor.

Statens utgifter ligger nu en bra bit över 40 miljarder kronor, ett enormt belopp, och vi behöver bara gå tillbaka litet mer än 30 år i tiden för att finna att statens utgifter då rörde sig om en miljard kronor. Upplåningen beräknas nu till 2,5 miljarder kronor, men det finns säkert risk för att det kan bli betydligt mer, kanske 3 eller 4 miljarder kronor. Om nu kommunerna också kunde komma till insikt om att det gäller att vara försiktig och inte bara höja skatterna, skulle det vara så mycket bättre.

Om det stora missnöjet med regeringens sätt att sköta finanserna brukar finnas på oppositionssidan, finns nog denna gång det stora missnöjet inom det egna partiet — regeringspartiet. Under den tid som har gått sedan riksdagen började sitt arbete har det kunnat iaktas mycket missnöje och besvikelse från det hållet. Statsminister Erlander uttalade på förmiddagen att vi borde gå ut och fråga miljoner människor här i landet vad de tyckte om regeringens politik och vara säkra på att mötas av stora sympatier. Men efter vad jag kunnat iaktta har det i den socialdemokratiske pressen inte förekommit sådana sympatyttringar som statsministern drömde om.

Tidningen Aftonbladet har här liksom i så många andra sammanhang givit uttryck för besvikelse och har uttalat att väljarna har stora förväntningar på att löftena skall omsättas i praktisk politik, men i statsverkspropositionen finns inte några särskilt ori-

Statsverkspropositionen m. m.

ginella förslag beträffande näringspolitiken och inga nya reformer på jämlikhetsområdet.

Aftonbladet har vidare uttalat att det finns anledning till missnöje när det gäller insatserna för att öka jämlikheten, men i sitt missnöje har man den förhoppningen att det skall bli andra tider nästa år. Då skall det internationella läget ha stabiliserat sig igen. Då skall konjunkturuppgången sannerligen vara ett faktum. Nästa år, hoppas Aftonbladet den 13 januari, skall det bli en radikal framåtsyftande budget, ty då har socialdemokraterna presenterat ett utförligt program med ökad jämlikhet. Ingen har något emot att jämlikheten blir större, ty det har brustit så mycket under socialdemokratins långa regeringsinnehav. Klyftan mellan medborgarna har under denna tid ökat i stället för minskat.

Men nog har man svårt att tillägna sig den uppfattningen att av ett socialdemokratiskt program kan väntas något av värde, så att större jämlikhet i detta avseende kan uppnås utan risk för sådana rubbningar i samhällsmaskineriet att det allmänna väståndet kommer att minska — en sådan utveckling har ändå inte varit avsedd.

Vårens rådslag inom socialdemokratiska partiet skall skapa jämlikhet i samhället. Det var stora löften herr Sten Andersson gav för en stund sedan, men om de kan infrias får framtiden utvisa. Det är inte så säkert att vi får uppleva det lyckoland som här utlovades av herr Andersson.

Även om det gjorts många uttalanden efter den 13 januari om att herr Strängs budget blev stram denna gång, att den politik som bedrivs är ljum och passiv, har från det egna partiet ställts frågan: Var inte krafterna större efter den stora valrörelsen? Besvikelsen över saknaden av nya friska tag har varit påtaglig och märkbar. Men om denna budget räknas som stram och om man räknar samman den tid som statsrådet Sträng varit finansminister, så kan

ingen påstå att under denna tidsperiod förts en stram och sparsam politik. Finansministerns första budget för 13 år sedan rörde sig om cirka 11 miljarder kronor. Den summan har fördubblats nära fyra gånger under den tiden.

Det har skett en enorm och nästan ofattbar utveckling med statens finanser under de senaste 10—20—30 åren, och allttjämt aktuell är frågan: Kan denna takt hållas även i fortsättningen?

Även om regeringen tycker att den lyckats bra och att den skall lyckas bra också framdeles — det är den melodi som man sjunger efter — så har vår statsledning ändå på vissa och rätt många avsnitt allvarligt misslyckats. På intet område har misslyckandet varit större än när det gäller att hejda brottsligheten, att få brottens antal att minska. Den redogörelse som i detta avseende finns i årets statsverksproposition är en mycket dyster förkunnelse.

Brottsligheten ökar i skrämmande omfattning. Antalet begångna brott har under de senaste tio åren ökat med i runt tal 10 procent om året. Men händelserna pekar emot att detta inte räcker till. Ökningen håller på att bli ännu större. Under tiden 1 januari—1 november 1968 var ökningen i förhållande till samma period 1967 inte mindre än 16,3 procent.

Det omtalas vidare att brottsligheten väsentligt ändrat karaktär. Inslagen av våld och hot om våld är talrikare än tidigare samtidigt som ligabrottsligheten påtagligt ökat. Under de senaste åren har polismord förekommit och allt oftare utövas våld mot poliser.

Vi har vid skilda tillfällen hävdat att så länge som uppklaringsprocenten av antalet brott är så låg som bara omkring 30 kommer brottens antal ständigt att öka. Det lönar föga att tala om att uppklaringsprocenten för vissa typer av brott är hög. Sett över hela linjen ger antalet upklarade brott ytterst otillfredsställande siffror. Att begå brott är allttjämt en alltför lönande affär.

Om regeringen och de som i riksdagen har makten att besluta och bestämma hade givit polisen större möjligheter att fylla sin uppgift, som vi från vårt håll så många gånger har föreslagit, så hade situationen i dag varit en annan. Ingen kan förneka att denna samhällsuppgift att upprätthålla ordningen, att skapa respekt för lag och ordning, är något av det allra viktigaste.

Det verkligt stora bekymret just nu för ordningsmakten, för våra straffanstalter, för sjukhusen, för socialvården och för hela samhället är det enorma narkotikamissbruket — en sjukdom och en epidemi som blivit så omfattande att man sannolikt inte har upplevt något liknande i något annat land. När nu den farliga narkotikaepidemin blivit så omfattande och så våldsamt måste det här framhållas att regeringen har ett mycket betydande ansvar för den utvecklingen. Under ganska många år har vi här i riksdagen genom interpellationer, enkla frågor, motioner och uttalanden försökt väcka regeringens uppmärksamhet på den fara som narkotikahotet innebär. Här har sannerligen inte saknats varnande röster både i och utanför riksdagen.

Regeringen har vid alla tillfällen före katastrofkonferensen den 27 december förra året visat ett bristande intresse. Bekymren har vinkats bort med uttalanden som att »vi följer frågan», utredningar pågår och »vi skall anta en särskild lagstiftning». Hur många gånger har inte statsråden uttalat förhoppningar om att vi genom internationella avtal och överenskommelser skall stoppa införseln i landet av illegal narkotika? Efter internationella överläggningar går det bra att, som nyligen skett, i radio och TV tala om vad som har utträttats, men de praktiska resultaten låter vänta på sig. Framtiden får utvisa vad som i verkligheten blir resultatet.

Som jag vid tidigare tillfällen har hävdat kan det vara farligt att bygga

Statsverkspropositionen m. m.

kampen mot narkotikamissbruket på internationella överenskommelser. Narkotikamissbruket har blivit en stor tragedi på grund av att regeringen tidigare inte tillräckligt har visat intresse för att stoppa denna farsot. Vi har så många gånger fått höra svaret att regeringen utträttat allt som kan utträttas. Även om det inte i alla de debatter som förekommit har sagts rent ut, så har naturligtvis regeringen menat att den som sköter allting annat så bra också har uppsikt över narkotikamissbruket på ett sätt — genom kontroller och andra försök att hejda utvecklingen — som inte kan bli bättre. Först när tillgången på och missbruket av dessa hemska gifter börjar svälla över alla gränser, när man hittat det ena offret efter det andra, när unga människor genom missbruk av narkotika fått offra sina liv, när allt fler i sina uttalanden jämför narkotikaförsäljare med mördare, när det allt kraftigare hävdas att straffsättningen för svåra narkotikabrott skall jämställas med mord — först då börjar det hända någonting.

Var det verkligen nödvändigt att det hos stockholmspolisen skulle ligga 67 000 anmälningar i lager om narkotikabrott som behövde undersökas men som det inte funnits tid att bearbeta innan regeringen vaknade till liv? Först nu har man börjat bearbeta dessa anmälningar. Den allmänna opinionen har tryckt på så starkt, att det genom helt frivilliga insatser på olika håll satts upp stora reklamtavlor i form av dödsannonser med fingerade namn, födelsedag och dödsdag och texten »Narkotikan tog deras liv».

På tal om hur narkotika direkt och indirekt tar många människors liv vill jag säga: Om här kunde upprättas en tillförlitlig statistik — vilket säkert är omöjligt — över hur många, främst ungdomar, som genom narkotikamissbruk gått en alltför tidig död till mötes, skulle säkerligen detta vara en skrämmande statistik. Hur många människoliv har inte gått förlorade bara för att

Statsverkspropositionen m. m.

narkotikaeländet fått denna våldsamma spridning över hela landet! I ett radioprogram för en tid sedan talades om att bara i Stockholm kände polisen till så där 800 ställen där narkotika kunde inköpas, men man hade inte kraft eller möjlighet att rensa upp i dessa narkotikakvartar och försäljningsställen. Kan det vara en sådan ordning vi skall ha?

Men först när opinionen blir allt starkare, när situationen blir alltmer ohållbar, först när man konstaterar att narkotikamissbruket har tiodubblats under tre år, när man finner att den vid senaste vårriksdagen antagna narkotikalagen inte haft någon betydelse, först då har polisen sina överläggningar och regeringen kallar till den bekanta katastrofkonferensen den 27 december. Det är beklagligt att det skulle dröja så länge innan regeringen vaknade till liv på narkotikafronten och verkligen var beredd att utträta någonting.

Därför att man så länge visade ett bristande intresse, har brådskan blivit så mycket större. Nu har situationen blivit så allvarlig, att man inte har tid att vänta på utredningar — här måste handlas. Polisen görs i mycket stor utsträckning över hela landet om till narkotikapolis. Andra polisuppgifter, som inte är riktigt nödvändiga, läggs åt sidan. Tullbevakningen skall bli starkare. Hur många gånger har vi inte här i riksdagen hävdat den uppfattningen, att tullbevakningen och polisens insatser och bevakning borde bli starkare och bättre! Men dessa tankar har bara avvisats.

Att polisen får lägga en del andra uppgifter åt sidan och mera syssla med narkotikabrott är nog inte så bekymmersamt som man kan tro. De som tas in för narkotikabrott är så brottsligt belastade även i andra sammanhang, att här uppklaras samtidigt många andra brott. Narkotikabovarna är i övrigt ett synnerligen brottsbelastat släkte. Under tidigare år har en tredjedel av dem som fångats in för andra brott va-

rit narkomaner. Under 1968 räknar man med att det är halva antalet. Av alla checkbedragare har cirka 75 procent missbrukat narkotika.

För att kunna fånga in narkotikagrossisterna, dessa mordänglar och dödens hantlangare, skall till och med tillgripas så extraordinära medel som telefonavlyssning. Man kan med skäl efterlysa, som jag redan gjort, varför åtgärder skulle dröja så länge. Varför skulle situationen behöva bli så allvarlig innan man tog dessa krafttag? Utan tvekan skulle det varit mycket lättare att på ett tidigare stadium kunna klara upp dessa stora bekymmer. Hur många människoliv hade inte då kunnat räddas som nu gått förlorade — ja, så många unga människoliv har gått förlorade bara för att narkotikaeländet fått denna våldsamma spridning över hela landet! Tänk vad hela denna stora apparat, som är igångsatt eller skall igångsättas, skulle blivit mycket mindre kostbar för samhället, om man i tid hade gått in för att reda upp detta elände!

Allteftersom dödens hantlangare blir infångade åt narkotikamissbrukarna och blir omhändertagna, saknas vårdplatser på sjukhus. Även på våra straffanstalter kommer behövliga utrymmen att felas. Det kommer på många anstalter främst att saknas personal som är skickad för dessa speciella uppgifter.

Här i Stockholm räknas med att det finns 5 000—6 000 narkomaner — men var finns vårdplatserna för dem som frivilligt går in på en anstalt av något slag eller som inte behöver tas in på sådan anstalt? Det finns enligt uppgift några tiotal platser samt en del platser på mentalsjukhusen. Men på de senare möter stora svårigheter att ta hand om dessa svårskötta individer. Här måste ordnas en sådan isolering från allmänheten och en sådan kontroll, att de inte får tillgång till någon illegalt tillförd narkotika, ty då blir anstaltsvistelsen meningslös.

Bristen på utrymme, bristen på lämplig personal är lika svår på straffan-

stalterna som på sjukhusen, kanske ännu svårare.

Det har uppstått en allvarlig kris på anstalter av olika slag på grund av regeringens stora misstag att inte i tid upptäcka den fara som här hotade. Ett av de värsta bekymren blir att hålla den stora illegala tillförseln av narkotika borta från våra sjukhus och straffanstalter.

För någon vecka sedan förekom följande rubrik i en tidning: »Han blev knarkvrak under fängelsevistelsen.» I den tidningsartikeln talades om en man som fick ett långt frihetsstraff, fem års förvaring. Han var inte narkoman när han kom till fängelset men blev en totalt förstörd individ under vistelsen där. Han fick tillgång till stora kvantiteter narkotika, och för att finansiera sitt eget missbruk fick han bli försäljare av den varan och på så sätt förstöra även andra intagna. Under en lördag—söndag kunde han sälja 400 tabletter. De stora kvantiteter som han själv förbrukade och allt som han sålde fördes dit av besökare.

Det måste anses som ett svårt missförhållande att narkotika under årens lopp så ohämmat har kunnat tillföras sjukhusen och straffanstalterna. Nu är man i färd med att bygga upp en bättre och effektiv kontroll, så att den tråken inte kan fortsätta — något som man borde ha gjort långt tidigare.

När nu alla medel skall användas i kampen mot narkotikan, måste det bli en bättre upplysning i våra skolor. Vid en nyligen gjord undersökning i en av våra större städer visade det sig att det bara var 10—15 procent av eleverna som hade fått någon upplysning om narkotikans risker och faror.

Den uppfattningen är säkert riktig att narkotikaoffren är sjuka människor som måste få vård, men sjukhusplatserna och vårdmöjligheterna har inte ökat i takt med sjukdomen. Här finns många underlåtenhetssynder, som både enskilda och samhället nu får sona.

Ingen har någonsin menat att hela

Statsverkspropositionen m. m. narkotikaproblemet kan lösas av polisen och tulltjänstemännen. Här måste till åtgärder av andra slag, sociala åtgärder och inte minst medicinsk vård.

Här finns även fog för den uppfattningen att det måste vara ett allvarligt fel på det samhälle som i sådan omfattning som här sker producerar narkomaner och alkoholister. Varför söker så många sin tröst i dessa medel?

Här i riksdagen talas ofta om forskningsarbete av olika slag. På detta område om något behöver man sätta in forskarkrafter för att komma till rätta med orsaken till att så många människor är så besvikna och så missnöjda med tillvaron, att de griper till bedövningsmedel och gifter som leder till att de blir alkoholister och narkomaner. Själva grundorsaken härtill behövde enligt min mening, herr talman, klarläggas.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! När vi tog del av regeringens statsverksproposition, gav vissa huvudtitlar vid handen att det skett rätt betydande anslagshöjningar och förbättringar. Vi måste nog, när vi sett efter litet närmare, säga att detta var endast mycket skenbart. Om jag uppehåller mig litet grand vid åttonde huvudtitelns anslagshöjning på 670 miljoner kronor inom skolöverstyrelsens område, måste jag säga att nästan allt är automatik. Den verkliga höjningen stannar vid endast 15,8 miljoner kronor, med andra ord: den ofrånkomliga kostnadsstegringen drabbar hårt. Just på grund av denna inflatoriska utveckling blir det inte råd till nya anslag i nämnvärd omfattning. På grund av inflationens automatik har uppenbarligen ämbetsverk och andra institutioner drabbats av en ekonomisk »elefantsjuka» som minskar rörligheten och möjligheten till nya friska initiativ. En fastare ekonomisk politik under de år som gått hade alltså varit önskvärd och myc-

Statsverkspropositionen m. m.

ket angelägen. Inte minst på undervisningens område märks detta förhållande.

Jag vill, herr talman, uppehålla mig vid ett område som är synnerligen aktuellt i dessa dagar och som har diskuterats mycket, nämligen studieråd-givningen. Det är ett område inom utbildningen som försumrats mycket. Varje pojke och varje flicka står plötsligt inför frågan: Vad skall jag bli när jag blir stor? Plötsligt en dag är den frågan akut. De frågor: Vilket yrke kan passa mig? Vilka försörjningsutsikter har jag i detta yrke? Vilken utbildning behöver jag för att i så fall nå dit? Kan jag klara vägen dit ur alla aspekter som anmäler sig, sociala och kunskapsmässiga? Kan jag räkna med en någorlunda jämn och trygg sysselsättning, när jag är färdig? Ett helt frågekomplex anmäler sig alltså. Faktiskt bedömer många av de tiotusentals unga som i dag står inom eller strax före högskole- och universitetsutbildningen framtiden som osäker. Deras frågor får i de flesta fall inte något svar, ingen sakkunnig rekommendation. Vi har underlåtit att bygga upp en tillräcklig studieråd-givning. Osäkerhet och oro för framtiden har gripit omkring sig. Detta är dock inte svensk universitets ungdom ensam om.

Studentdemonstrationerna världen över och här hemma har säkerligen sin grund i ekonomisk och social otrygghet inför framtiden — en oro som exploateras och utnyttjas av politiska extremister i syfte att skapa ännu mera oro, ja kaos. Det är därför angeläget att ansvariga politiska organ och etablerade makthavare är beredda att ge de unga det stöd på utbildningsvägen som är nödvändigt. Vi måste, så långt det är möjligt, ge en riktig prognos om vilka arbetstillfällen och vilken sysselsättning som finns i det yrke som valts.

På det gymnasiala och eftergymnasiala planet har studieråd-givning och yrkesvägledning varit helt otillräckliga under det studieexpansiva 1960-talet.

Vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna var antalet studerande 1967/68 38 000 och beräknas redan 1970 vara 45 000. Vid 1965 års riksdagsbeslut förutsattes att antalet studerande år 1967/68 skulle uppgå till 18 000 — en siffra som alltså redan blivit nästan fördubblad. Redan då förde vi mycket allvarligt på tal nödvändigheten av en ökad studieråd-givning. Regeringens underlåtenhet att ge medel och resurser till en tillräcklig och mera individuell råd-givning åt de stora studentskarorna har varit mycket beklaglig. Först nu efter universitetskanslerns framställning via proposition nr 4 om de fasta studiegångarna får denna yrkesvägledning ökade resurser. Man kan här tillfoga att det är sent men kanske välment.

Yrkesvägledningen och studieråd för gymnasieskolorna är lika viktig. En gymnasiets yrkesvalslärare borde finnas vid varje gymnasium. Förebilden till detta har vi redan i grundskolan. Studievägen och behovet av analyserande råd blir större ju äldre eleverna blir. Föräldrarnas råd-givning är i de flesta fall otillräcklig. Hur många pojkar och flickor har i dag genom felinriktade studieval ödslat bort onödiga studieår? Vad har inte detta kostat både den enskilde och samhället? En rätt planering ökar också genomströmningshastigheten i utbildningen. På så sätt får vi ett mera rationellt utnyttjande av våra utbildningsresurser. Om det här varit gjort tidigare, hade en del av debatten kring UKAS troligen varit obehövlig.

I årets statsverksproposition omnämnas också missförhållandet med obesatta platser vid de spärrade linjerna. Att låta dyrbara utbildningsplatser stå tomma är ett slöseri som vi sannerligen inte har råd med. Jag hälsar därför med tillfredsställelse statsrådets löfte om att detta i fortsättningen skall förebyggas, men jag kan inte dela departementschefens uppfattning att man bör begränsa de studerandes möjlighe-

ter att på sent stadium byta utbildningslinje.

En ökad intagning vid de spärrade linjerna är säkerligen också möjlig. Större ansträngningar bör göras exempelvis för att säkra tillgången på läkare. Ett ytterligare ökat intag vore på sin plats. Behovet av läkare kommer att öka efter den reformering på sjukbesökens område som nu tycks komma.

Jag skulle sedan vilja göra en liten reflexion om att man borde införa möjlighet till praktiktjänstgöring för alla universitets- och högskolestuderande. Inom vissa områden är praktiksituationen väl ordnad, exempelvis vid socialhögskolorna. Det måste anses vara av stor betydelse att de universitetsstuderande kommer i kontakt med arbetslivet, och starka skäl talar för en spridning av praktikinslagen till discipliner där de inte förekommer. I första hand borde detta eftersträvas när det gäller samhällsvetenskapliga ämnen. Praktiska kontakter av här åsyftat slag med arbetslivet kan väntas få stor betydelse för de studerande. Med praktisk erfarenhet av hur näringsliv och organisationer fungerar bör de teoretiska studierna inhämtas lättare. Undersökningar bör göras av möjligheterna att få till stånd någon form av praktiktjänstgöring i nära kontakt med de berörda instanserna. Svårigheter att få tillräckligt antal praktikplatser finns givetvis, men en väl avvägd lokalisering av utbildningen minskar dessa svårigheter.

Herr talman! I många år har många ofta talat om nödvändigheten av en väl avvägd lokalisering. Ändock pågår etablering av industrier och sysselsättningsskapande projekt efter ett mönster som på lång sikt uppenbarligen blir felaktigt, dyrbart och miljöförstörande. Några riksdagsmän från de sydligare länen har i år motionsvägen föreslagit en regional samordning av läns- och kommunalplanering, detta mot bakgrunden av den starka befolkningskoncentration som pågår i Malmöhus län. Visserligen är det varje kommunal-

Statsverkspropositionen m. m. mans ambition att föra industrier och andra sysselsättningsobjekt till just sin stad, men frågan är om inte ett ensidigt kommunalt tänkande, mycket vällovligt ur den egna kommunens synpunkt, ändå på så vis kan snedvrída en förnuftig samhällsplanering i stort.

Sålunda måste vi ge länsstyrelsen i Malmöhus län rätt när den påpekar att även om fördelarna är respektingivande så är också nackdelarna av en kraftig koncentration av bebyggelsen i öresundsregionen betydande. Länsstyrelsen säger i Länsplan 68: »Utvecklingen går mot ett allt större arealbehov per invånare. Risken är stor för att det så småningom uppstår en alltför kompakt stadsbebyggd yta omkring Malmö/Lund med nackdelar i form av trafiksvårigheter, knappa fria ytor och en otillfredsställande samhällsmiljö samt brist på utrymmen för expansion eller nya behov. Därtill kommer att områdena kring Malmö och Lund utgör landets bästa jordbruksområde.»

Ja, herr talman, nog ligger det många starka argument i dessa ord, argument som ger oss anledning att ställa frågan: vart är vi på väg? Får vi om ett par decennier en sammanhängande storstadsbebyggelse över hela malmölandet, samtidigt som andra landsdelar tömmer på sysselsättning. Den nu avgångne inrikesministern har i sin huvudtitel varnat för sådana storstadsbildningar. Jag ger honom helt rätt. Det verkar närmast som om markspekulerande byggnadsfirmor av både enskild och allmän karaktär — med den vällovliga ambitionen att göra sitt företag tjänster — i många fall leder utvecklingen. Därvid kommer utrymmet för miljö och framtidsplanering i skymundan.

Fördelen av en länsplanering styrd av ett samordnande organ är uppenbar. En planering över länsgränserna måste till. Goda kommunikationer ger säkert regioner som södra Småland eller Östergötland lika goda möjligheter att bli lokaliseringssorter som malmölandet. Nu står vi exempelvis i malmölandet inför nöd-

Statsverkspropositionen m. m.

vändigheten att leda vatten från sjön Bolmen i Småland till södra Skåne. Vårt vattenbehov är så stort här redan nu att vi, om vi inte gör detta, skulle behöva tära på våra grundvattentillgångar, vilket innebär en fara för uttorkning av växtligheten. Att fortsätta den nuvarande inflyttningen till västra Skåne är en föga framsynt åtgärd.

Vi har en stor värdefull tillgång i att ha ett land med jämförelsevis stora ytor. Varför skall vi inte ta en sådan nationaltillgång till vara? Vill vi verkligen med öppna ögon gå en sämre tillvaro till mötes? Säkert inte, men vi måste i tid bemästra problemen innan det blir för sent.

Herr talman! Under de senaste dagarnas debatt om den nordiska tullunionen har jordbrukspolitiken visat sig vara ett av de känsligaste områdena, detta mot bakgrunden av Danmarks stora och svårsålda överskott på jordbruksprodukter. Svenskt jordbruk ser med ganska stor oro på de propåer som har skymtat fram. Jag tänker på frågan huruvida den svenska regeringen skulle vara beredd att via en prispress mot svenska produkter banta ner svensk jordbruksproduktion med 20 procent och däröver. I TV-utfrågningen anmälde dock statsministern sin ovilja därtill. Jag hoppas — och svenska jordbrukare

med mig — att man inte med prispressande åtgärder av nämnt slag blottställer ett jordbruk, vilket som bekant har betydligt dyrare arbetskraft och kostnader än det danska. Därtill kommer att den danska animalieproduktionen i mycket hög grad bygger sin produktion på den billigare transoceana fodermedelsimporten. Detta bidrager kraftigt till en onödig ökning av det danska, enkannerligen det europeiska, animalieöverskottet. Låt mig därför till sist uttala den förhoppningen att frågorna blir behandlade med all den varsamhet som en priskänslig näring har rätt att få beaktad.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts dels att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde, dels ock att motionen nr 895 skulle uppföras främst å föredragningslistan för detta sammanträde.

Kammararens sammanträde avslutades kl. 22.17.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solweig Gemert